

Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

**Збірник наукових праць
№12 (235)**

Київ 2020

**Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць
Вип. 12 (235). – К., 2020. – 181 с.**

Рекомендовано Вченою радою ДНДІМЕ

Протокол №9 від 30.12.2020 р.

Збірник статей присвячено науковим здобуткам молодих науковців – аспірантів та здобувачів наукових ступенів кандидата та доктора економічних наук. Він охоплює широкий спектр проблем із таких напрямів:

- макроекономічні аспекти сучасної економіки;
- інноваційно–інвестиційна політика;
- економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності;
- розвиток регіональної економіки;
- соціально–трудова проблеми.

Розраховано на науковців і спеціалістів, які займаються питаннями управління економікою та вивчають теорію та практику формування ринкових відносин в Україні.

Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2019 р. № 1643 даний збірник віднесено до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук, категорія «Б».

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

СТУДІНСЬКА Г.Я., доктор економічних наук (головний науковий редактор)
ХОДЖАЯН А.О доктор економічних наук, професор (заступник наукового редактора)
ПАСІЧНИК Ю.В. доктор економічних наук, професор (заступник наукового редактора)
ЗАХАРІН С.В., доктор економічних наук, с.н.с. (заступник наукового редактора)
АЛЕКСЄЄВ І.В., доктор економічних наук, професор
НЕБОТОВ П.Г., кандидат економічних наук, директор
ВАРНАЛІЙ З.С., доктор економічних наук, професор
ГУЖВА І.Ю., доктор економічних наук
ПИПА В.І., доктор економічних наук, професор
КИЗИМ М.О., доктор економічних наук, професор, член–кор НАНУ
КУЛЬПІНСЬКИЙ С.В., доктор економічних наук, професор
КОРНЄЄВ В.В., доктор економічних наук, професор
КРАСКЕВИЧ В.Є., доктор технічних наук, професор
ЛОПУШНЯК Г.С., доктор економічних наук, професор
СІГАЙОВ А.О., доктор економічних наук, професор
ШОСТАК Л.Б., доктор економічних наук, професор
ГАРБАР Ж.В., доктор економічних наук, доцент, професор
ЧЕРКАШИНА К.Ф., кандидат економічних наук, доцент
ІВАНОВ Є.І., кандидат економічних наук (відповідальний секретар)

МІЖНАРОДНА РЕДАКЦІЙНА РАДА

АГНЕСЦКА ДЗЮБІНСЬКА, доктор філософії, Економічний університет м. Катовіце, Польща, професор кафедри менеджменту підприємства
АДАМ САМБОРСЬКІ, доктор філософії, Економічний університет м. Катовіце Польща, кафедра менеджменту підприємства
АНАТОЛІЙ ЗІНОВІЙОВИЧ КОРОБКІН, доцент, к.е.н, завідувач кафедри економічних і правових дисциплін, ЗО «Білоруський торгово–економічний університет споживчої кооперації», Білорусь, Гомель
ВІРГІНІЯ ЮРЕНІЄНЕ, професор, доктор наук, завідувач кафедри філософії та культурології, Каунаський факультет, Вільнюський університет, Литва
ГОРБОВИЙ АРТУР ЮЛІАНОВИЧ, професор, доктор технічних наук, Словацька Академія аграрних наук, член відділення економіки та менеджменту, (Словацька республіка)
ДІАНА СПУЛБЕР, доктор філософії, Університет Генуї, асистент професора кафедри філософії суспільств, м. Генуя (Італія)
ІВАН ТЕНЕВ ДМИТРОВ, професор, доктор економічних наук, Університет «проф. д–р Асен Златаров», завідувач кафедри економіки і управління, м. Бургас (Болгарія)
МІТАР ЛУТОВАЦ, професор, доктор технічних наук, Університет Уніон ім. Миколи Тесла, факультет індустріального управління, завідувач кафедри технологій, м. Белград (Сербія)
ЮРАЙ СІПКО, професор, доктор економічних наук, Словацька Академія наук, директор інституту економічних досліджень, м. Братислава (Словацька республіка)
СОФІЯ ВИШКОВСЬКА, професор, доктор наук, зав. кафедри організації і управління (факультет управління) Технологічно–природничий університет ім. Яна і Єнджея Снядецьких у Бидгощі, Бидгощ, Польща
СТЕФАН ДИРКА, доктор економічних наук, професор, Вища економічна школа, м. Катовіце, Польща, професор кафедри менеджменту і маркетингу. Міжнародний акредитовані Міністерства науки і освіти Республіки Казахстан
ТОМАШ БЕРНАТ, професор, доктор наук, завідувач кафедри мікроекономіки, факультет економіки і менеджменту, Щецинський університет, Польща

Друковане періодичне видання «Формування ринкових відносин в Україні»

внесене в міжнародну базу даних періодичних видань:

ISSN 2522–1620

Key title: Formuvannâ rinkovih vidnosin v Ukraïni

Abbreviated key title: Form. rinkovih vidnosin Ukr.

Індексування і реферування: Україніка Наукова, Джерело

Міжнародні інформаційні та наукометричні бази даних: Google Scholar, Index Copernicus International (ICI), Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.

Формування ринкових відносин в Україні, 2020. Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ 22545–12445ПР від 20.02.2017 року

© Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки, 2020

**Государственный научно-исследовательский институт
информатизации и моделирования экономики**

ФОРМИРОВАНИЕ РЫНОЧНЫХ ОТНОШЕНИЙ В УКРАИНЕ

**Сборник научных трудов
№ 12 (235)**

Киев 2020

**Формирование рыночных отношений в Украине: Сборник научных трудов
Вып. 12 (235). К., 2020. – 181 с.**

Рекомендовано Ученым Советом ГНИИМЭ
Протокол №9 от 30.12.2020 г.

Сборник статей посвящен научным достижениям молодых ученых – аспирантов и соискателей ученых степеней кандидата и доктора экономических наук. Он охватывает широкий спектр проблем по таким направлениям:

- макроэкономические аспекты современной экономики;
- инновационно–инвестиционная политика;
- экономические проблемы развития отраслей и видов экономической деятельности;
- развитие региональной экономики;
- социально–трудовые проблемы.

Рассчитано на ученых и специалистов, занимающихся вопросами управления экономикой и изучают теорию и практику формирования рыночных отношений в Украине.

В соответствии с Приказом Министерства образования и науки Украины от 28 декабря 2019 № 1643 данный сборник включен в Перечень научных профессиональных изданий Украины, в которых могут публиковаться результаты диссертационных работ на соискание ученых степеней доктора и кандидата наук, категория «Б».

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

СТУДИНСКАЯ Г.Я., доктор экономических наук (Главный научный редактор)
ХОДЖАЯН А.А., доктор экономических наук, профессор (заместитель научного редактора)
ПАСЕЧНИК Ю.В., доктор экономических наук, профессор (заместитель научного редактора)
ЗАХАРИН С.В., доктор экономических наук, профессор, с.н.с. (заместитель научного редактора)
АЛЕКСЕЕВ И. В., доктор экономических наук, профессор
НЕБОТОВ П.Г., кандидат экономических наук, директор
ВАРНАЛИЙ Э.С., доктор экономических наук, профессор
ГУЖВА И.Ю., доктор экономических наук
ПИЛЛА В.И., доктор экономических наук, профессор
КИЗИМА Н.Н., доктор экономических наук, профессор, член–корр НАНУ
КУЛЬПИНСКИЙ С.В., доктор экономических наук, профессор
КОРНЕЕВ В.В., доктор экономических наук, профессор
КРАСКЕВИЧ В.Е., доктор технических наук, профессор
ЛОПУШНЯК С., доктор экономических наук, профессор
СИГАЙОВ А.А., доктор экономических наук, профессор
ШОСТАК Л.Б., доктор экономических наук, профессор
ГАРБАР Ж.В., доктор экономических наук, доцент, профессор
ЧЕРКАШИНА Е.Ф., кандидат экономических наук, доцент
ИВАНОВ Е.И., кандидат экономических наук (ответственный секретарь)

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

АГНЕШКА ДЗЮБИНСКА, доктор философии Экономический университет г. Катовице, Польша, профессор кафедры менеджмента предприятия
АДАМ САМБОРСКИЙ, доктор философии Экономический университет г. Катовице, Польша, профессор кафедры менеджмента предприятия
АНАТОЛИЙ ЗИНОВЬЕВИЧ КОРОБКИН, доцент, к.э.н., заведующий кафедрой экономических и правовых дисциплин ЗО «Белорусский торгово–экономический университет потребительской кооперации», Беларусь, Гомель
ВИРГИНИЯ ЮРЕНИЕНЕ, профессор, доктор наук, заведующий кафедрой философии и культурологии, Каунасский факультет, Вильнюсский университет, Литва
ГОРБОВ АРТУР ЮЛИАНОВИЧ, профессор, доктор технических наук, Словацкая Академия аграрных наук, член отделения экономики и менеджмента, (Словакия)
ДИАНА СПУЛБЕР, доктор философии, Университет Генуи, ассистент профессора кафедры философии обществ, г. Генуя (Италия)
ИВАН ТЕНЕВ ДМИТРОВ, профессор, доктор экономических наук, Университет «проф. д–р Асен Златаров», заведующий кафедрой экономики и управления, г. Бургас (Болгария)
МИТАР ЛУТОВАЦ, профессор, доктор технических наук, Университет Унион им. Николая Тесла, факультет индустриального управления, заведующий кафедрой технологий, г. Белград (Сербия)
ЮРАЙ СИПКО, профессор, доктор экономических наук, Словацкая Академия наук, директор института экономических исследований, г. Братислава Словакия)
СОФИЯ ВИШКОВСКАЯ, профессор, доктор наук, заведующий кафедрой организации и управления (факультет управления) Технологически–естественной университет им. Яна и Енджея Снядецкий в Быдгоще, Быдгощ, Польша
СТЕФАН ДЫРКА, доктор экономических наук, профессор, Высшая экономическая школа в Катовице Польша, профессор кафедры менеджмента и маркетинга. Международный аккредитор Министерства науки и образования Республики Казахстан
ТОМАШ БЕРНАТ, профессор, доктор наук, заведующий кафедрой микроэкономики, факультет экономики и менеджмента, Щецинский университет, Польша

Печатное периодическое издание «Формирование рыночных отношений в Украине»

Внесено в международную базу данных периодических изданий:

ISSN 2522–1620

Key title: Formuvannâ rinkovih vidnosin v Ukraïni

Abbreviated key title: Form. rinkovih vidnosin Ukr.

Индексирование и реферирование: «Украиника Наукова», «Джерело»

Международные информационные и наукометрические базы данных: Google Scholar, Index Copernicus International (ICI), Национальная библиотека Украины имени В.И. Вернадского.

Формирование рыночных отношений в Украине, 2020. Свидетельство о государственной регистрации печатного средства массовой информации Серия КВ 22545–12445ПР от 20.02.2017 года

© Государственный научно–исследовательский институт информатизации и моделирования экономики, 2020

State Scientific Research Institute of Informatization and Economic Modeling

MARKET RELATIONS DEVELOPMENT IN UKRAINE

**Collection of scientific works
№12 (235)**

Kyiv 2020

**Market Relations Development in Ukraine: Collection of scientific works
Volume 12 (235). K., 2020. – 181 p.**

Recommended by the Academic Council SSRIEM

Protocol No. 9 dated December 30, 2020

The collection of articles is devoted to scientific achievements of young scientists – graduate students and candidates for scientific degrees of Ph.D and doctor of economic sciences. It covers a wide range of issues in these areas:

- Macro-economic aspects of modern economy;
- Innovation and investment policy;
- Economic issues of industries and types of economic activity development;
- Development of a regional economy;
- Social-labor problems.

Collection of works is focused on scientists and specialists dealing with economic management and those, who learn the theory and practice of market economy in Ukraine.

According to the Decree of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1643 of December 28, 2019, this collection is included in the List of scientific professional editions of Ukraine in which the results of the dissertation works for obtaining the scientific degrees of doctor and candidate of sciences, category «B» can be published.

EDITORIAL BOARD

G. STUDINSKA, Doctor of Economics, (Chief Scientific Editor)
A. KHODZHAIAN, Doctor of Economics, Professor (Deputy Editor in Chief)
Y. PASICHNYK, Doctor of Economics, Professor (Deputy Editor in Chief)
S. ZAKHARIN, Doctor of Economics, Professor, Senior Researcher (Deputy Editor in Chief)
I. ALEKSEEV, Doctor of Economics, Professor
P. NEBOTOV, Candidate of Science, Director
Z. VARNALIY, Doctor of Economics, Professor
I. GUZHVA, Doctor of Economics
V. PYLA, Doctor of Economics, Professor
M. KYZYM, Doctor of Economics, Professor, member of the NASU
S. KULPINSKY, Doctor of Economics, Professor
V. KORNEEV, Doctor of Economics, Professor
V. KRASKEVICH, Doctor of Technical Sciences, Professor
H. LOPUSHNIAK, Doctor of Economics, Professor
A. SIGAYOV, Doctor of Economics, Professor
L. SHOSTAK, Doctor of Economics, Professor
Z. HARBAR, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
K. CHERKASHYNA, Ph.D, Economic Sciences, Assistant Professor
Ye. IVANOV, Candidate of Science (Economics) (executive secretary)

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

AGNESHKA DZYUBINSKAYA, Doctor of Philosophy, Economic University of Katowice, Poland, Professor of the Department of Management of the Enterprise
ADAM SAMBORSKI, Ph.D., Economic University of Katowice, Poland, Professor of the Department of Enterprise Management
ANATOLIY ZINOVYOVICH KOROBKIN, Associate Professor, Ph.D, Head of the Department of Economic and Legal Disciplines of the Belarusian Trade and Economic University of Consumer Cooperatives, Belarus, Gomel
VIRGINIA YURENIENE, Professor, Doctor of Science, Head of the Department of Philosophy and Culturology, Kaunas Faculty, Vilnius University, Lithuania
GORBOVY ARTHUR YULIANOVICH, Professor, Doctor of Technical Sciences, Slovak Academy of Agrarian Sciences, member of the Department of Economics and Management, (Slovakia)
DIANA SPULBER, Ph.D., University of Genoa, Assistant Professor, Department of Philosophy of Societies, Genoa (Italy)
IVAN TYNEV DMITROV, Professor, Doctor of Economics, University «Prof. Dr. Asen Zlatarov, Head of the Department of Economics and Management, Burgas (Bulgaria)
MITAR LUTOVATS, Professor, Doctor of Technical sciences, UNION UNIV. Mykola Tesla, Faculty of Industrial Management, Head of Technology Department, Belgrade (Serbia)
YURAY SIPKO, Professor, Doctor of Economics, Slovak Academy of Sciences, Director of the Institute for Economic Research, Bratislava, Slovakia)
SOFIA VISHKOVSKA, Professor, Doctor of Sciences, Head of Department of Organization and Management, UTP University of Science and Technology, Bydgoszcz, Poland
STEFAN DIRKA, Doctor of Economics, Professor, Higher Economics School in Katowice Poland, Professor of Management and Marketing Department. International accredited by the Ministry of Science and Education of the Republic of Kazakhstan
TOMASH BERNAT, Professor, Doctor of Science, Head of the Department of Microeconomics, Faculty of Economics and Management, Szczecin University, Poland

Printed periodical «Market Relations Development in Ukraine»

Included in the international database of periodicals:

ISSN 2522–1620

Key title: Formuvannâ rinkovih vidnosin v Ukraïni

Abbreviated key title: Form. rinkovih vidnosin Ukr.

Indexing and reviewing: Ukrainika Naukova, Dzherelo

International information and scientometric data base: Google Scholar, Index Copernicus International (ICI), National Library of Ukraine after V.I. Vernadskiy

Market Relations Development in Ukraine, 2020. Certificate of state registration of printed mass media Series KB 22545–12445 PR from 02.20.2017

© State Research Institute of Informatization and Economic Modeling, 2020

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 338.2

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4564074>

МАРЧЕНКО В.М.

ГУМЕНЮК Б.Є.

Міжнародний досвід стимулювання ресурсозбереження

У даній статті розглянуто основні фактори впливу та напрями державного регулювання системи управління ресурсозберігаючим розвитком підприємств в різних країнах. Було згруповано та досліджено фактори зовнішнього і внутрішнього впливу на управління розвитком ресурсозбереження підприємства. Обґрунтоване ключове значення державної політики в розвитку ресурсозбереження підприємств, оскільки масштабне реформування, модернізація та переозброєння підприємств неможливе без потужної підтримки з боку держави.

Визначено напрями державної політики в системі управління ресурсозбереженням на прикладі різних країн світу. Запропонована та обґрунтована система принципів ресурсозбереження в розвинених країнах. Розглянуто основні мотиваційні стимули для використання відновлюваних джерел енергії країнами СНД та Європейського Союзу. Виявлено основні проблеми державного регулювання, управління розвитком ресурсозбереження підприємств та розглянуто основні напрямки розвитку ресурсозбереження.

Ключові слова: відновлювана енергетика, державне регулювання, енергомісткість, ресурсозбереження.

МАРЧЕНКО В.М.

ГУМЕНЮК Б.Є.

Международный опыт стимулирования ресурсосбережения

В данной статье рассмотрены основные факторы влияния и направления государственного регулирования системы управления ресурсосберегающим развитием предприятий в разных странах. Были сгруппированы и исследованы факторы внешнего и внутреннего влияния на управление развитием ресурсосбережения предприятия. Обосновано ключевое значение государственной политики в развитии ресурсосбережения предприятий, поскольку масштабное реформирование, модернизация и перевооружение предприятий невозможно без мощной поддержки со стороны государства.

Определены направления государственной политики в системе управления ресурсосбережением на примере разных стран мира. Предложена и обоснована система принципов ресурсосбережения в развитых странах. Рассмотрены основные мотивационные стимулы для использования возобновляемых источников энергии странами СНГ и Европейского Союза. Выявлены основные проблемы государственного регулирования, управления развитием ресурсосбереже-

ния предприятий и рассмотрены основные направления развития ресурсосбережения.

Ключевые слова: возобновляемая энергетика, государственное регулирование, энергоёмкость, ресурсосбережения.

MARCHENKO V.M.
GUMENYUK B.E.

International experience in stimulating resource conservation

Nowadays, the issue of resource saving is increasingly brought up for discussion. This is due to serious concerns about the problem of Ecology, depletion of land resources and economic efficiency of production.

Resource saving is a set of measures associated with the economical and efficient use of different production factors. The Government plays a significant part in the formation and development of resource saving in the country. Such important instruments of regulation of spheres of economic activity as investment, monetary, tax, price, legislative, program–target, informational, administrative–organizational and managerial and stimulating, on the one hand, allow to support organizations, on the other hand, limit and control them, setting the direction of development of their activities to conserve natural resources.

As the title implies the article describes the main factors of influence and directions of state regulation of the resource–saving development management system of the enterprise in different countries. Factors of external and internal influence on the management of the development of resource conservation of the enterprise were clustered and considered. The article gives a detailed analysis the crucial of public policy for development resource conservation of enterprises, because a major reforms, modernization and re–equipment process of enterprises are impossible without strong state support.

Much attention is given to determinate some directions of state policy in the management system of resource saving on the example of different countries of the world. A system of principles of resource conservation in developed countries is proposed and justified. Moreover, the main motivational incentives for the use of renewable energy sources by the CIS and European Union countries are considered. The article touches upon the main issues of state regulation and management of the development of resource conservation of enterprise. The article also reveals the main problems from the point of view of resource management and resource conservation development for Ukrainian enterprises.

JEL classification: M21

Keywords: renewable energy, state regulation, energy intensity, resource conservation.

Постановка проблеми. В умовах постійних змін і невизначеності сучасного стану економіки, стабільний розвиток підприємства відіграє ключову роль у забезпеченні його конкурентоспроможності. Сьогодні, коли підприємство функціонує як відкрита система і знаходиться під впливом не тільки внутрішніх, але і зовнішніх факторів, метою його діяльності є не тільки отримання прибутку, а й підвищення ефективності його діяльності в усіх напрямках: ефективне використання матеріальних ресурсів, раціональне використання людських та інформаційних ресурсів. Метою підвищення ефективності діяльності підприємств промисловості та національної економіки є вміння управляти ресурсозберігаючим розвитком підприємства. Фактори, що безпосередньо впливають на реалізацію управлінських інновацій в умовах ресурсозбереження, відігра-

ють важливу роль у вирішенні завдань розробки та впровадження ефективної системи управління ресурсозбереженням підприємства. Особливої уваги заслуговують зовнішні чинники, оскільки саме вони формують основні тенденції в області ресурсозбереження.

Аналіз останніх досліджень з даної проблеми. Теоретичні, методологічні та практичні аспекти управління ресурсозбереженням та управління розвитком ресурсозбереження на всіх рівнях економічної системи вивчається багатьма сучасними вченими в усіх країнах світу.

На рівні макроекономіки багато вчених розглядають ресурсозбереження як напрям забезпечення сталого розвитку економіки країни. Шляхами розвитку ресурсозбереження є підвищення енергоефективності, державне регулювання питань ресурсоефективності, забезпечення охо-

рони навколишнього середовища та соціальної стабільності [1, с. 2].

Результати наукових досліджень щодо ролі невідновлюваних та поновлюваних джерел енергії в споживанні енергії в 16 країнах Латинської Америки та Карибського басейну привели до висновку, що довгострокове використання поновлюваних і невідновлюваних джерел енергії, а також інших факторів, у тому числі державні витрати, валовий внутрішній продукт, фінансовий розвиток роблять позитивний вплив на економічне зростання в досліджуваних країнах. Стимули активного розвитку поновлюваних і невідновлюваних джерел енергії лежать в площині розробки відповідної податково-бюджетної, фінансової та міжнародної торговельної політики, а також ефективних енергетичних стратегій для макроекономічної стабілізації та сталого розвитку цих країн [1, с. 4].

Сучасним напрямом наукових досліджень є забезпечення ресурсної безпеки, яку окремі науковці розглядають, як безпека постачання, надійність інфраструктури, доступність і екологічність. Науковці розробляють методики розрахунку індексу безпеки відновлюваних джерел енергії, який будується з використанням комбінації оцінки екологічного життєвого циклу і моделювання можливих енергетичних систем [1, с. 5].

Енергетична пов'язаність окремих країн обумовила напрям наукових досліджень питань інтегрованого ресурсозбереження. Так, на основі дослідження багаторічної інтеграції між виробництвом, капіталом і споживанням енергії в енергозалежних країнах, науковці з'ясували, що баланс між ефективним споживанням енергії та ефективною державною політикою з енергозаощадженням буде підтримувати економічне зростання в енергоінтегрованих країнах в майбутньому [2, с. 38].

Мета статті – виявити основні фактори, що впливають на управління розвитком ресурсозбереження підприємств, а також вивчити досвід різних країн у регулюванні ресурсозбереження. Для досягнення поставленої мети намічені наступні завдання:

- узагальнити й оцінити вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на систему управління ресурсозбереження підприємства;
- проаналізувати особливості державного регулювання ресурсозбереження в різних країнах.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на дослідження науковців, можна зробити чіткі

висновки, що система управління ресурсозбереженням на підприємстві залежить ряду факторів, які позитивно впливають або перешкоджають розвитку підприємства.

Світовий досвід розробки та реалізації програм ресурсоефективності має широкий спектр механізмів та економічних методів забезпечення ефективності ресурсоспоживання у всіх сферах господарської діяльності.

Протягом багатьох років у країнах ЄС реалізується системний підхід в політиці ефективного ресурсоспоживання, який передбачає гармонізацію таких важливих складових, як нормативна база, розробка та впровадження енергоощадних технологій, організація ефективного управління ресурсоспоживанням на державному та муніципальному рівнях, використання економічних стимулів, створення систем і інструментів моніторингу енергоспоживання на виробництві та в муніципальній сфері, інформаційна та громадська підтримка енергоефективності.

Державна система управління ресурсозбереженням та енергоефективністю має містити ряд напрямків:

1) Формування багаторівневої структури державного управління ресурсозбереженням з галузевою сферою відповідальності та наявністю координуючих органів, а також з розподілом окремих функцій в рамках реалізації державної політики між окремими органами виконавчої влади [4, с. 5].

2) Створення та впровадження системи об'єктивних ключових показників ресурсозбереження в стратегії розвитку всіх галузей економіки; а також впровадження управлінських стимулів для підвищення ефективності використання ресурсів. У провідних країнах активно застосовується порядок накладення відповідальності на органи державної влади за підвищення ресурсоефективності в галузях економіки, контролю з боку регіональних органів за реалізацією заходів, спрямованих на досягнення цільових показників державного рівня [4, с. 12].

3) Практика впровадження національних і міжнародних стандартів ефективності використання ресурсів. Задля цього розроблена система маркування за класами ефективності (А, А+, А++, А+++).

4) Запровадження стимулюючого ціноутворення та оподаткування енергоресурсів, стимулювання інвестицій в ресурсоефективність. Заходи податкової підтримки є однією з найбільш поши-

рених форм державного стимулювання ресурсозбереження та підвищення ресурсоефективності [4, с. 14].

5) У Швеції, Італії, Німеччині, Японії та Південній Кореї передбачені субсидії та податкові пільги на придбання енергоефективного промислового обладнання. Широко використовуються технології альтернативної енергетики, при цьому частка виробленої енергії з альтернативних джерел постійно зростає.

6) Польща вже давно впроваджує енергоощадні технології. У країні діє гнучка система податкових пільг для отримання кредиту на енергоощадну діяльність, а також існує розширена система банків, готових видавати довгострокові кредити на проведення масштабних енергоощадних заходів [4, с. 17].

7) Державні субсидії. Зокрема, уряд Німеччини субсидує використання альтернативних джерел енергії. Крім того, приватні інвестори мають можливість встановлювати сонячні батареї на дахах громадських будівель з можливістю передачі надлишків електроенергії в мережу [2, с. 18].

8) Впровадження системи ресурсного аудиту та управління ресурсами.

9) Система грантів. Уряди деяких країн (США, Данія та ін.) надають підприємствам допомогу у вигляді грантів на реалізацію програм ресурсоефективності. Зокрема, в Данії запроваджено інвестиційні гранти на будівництво централізованих теплових мереж та ремонт теплових мереж з компенсацією 30–60% капітальних вкладень за умови їх надійного підключення до магістральної мережі [3, с. 19].

10) Система штрафів. В Японії при розробці заходів щодо зниження споживання електроенергії законодавчо визначається необхідність раціоналізації процесу використання палива і зниження втрат енергії при транспортуванні. У разі невиконання вимог законодавства накладаються штрафні санкції [4, с. 56].

11) Сертифікаційні програми. Для підвищення рівня енергоефективності підприємств при збереженні їх конкурентоспроможності в США з 2012 року діє програма сертифікації «Superior Energy Performance» [5, с. 25]. У Швеції видаються «зелені сертифікати» на вироблену електроенергію від використання вітру, сонця, хвиль, торфу, геотермальної енергії, деяких видів біопалива і гідроенергетики. Всі споживачі електроенергії зоб-

ов'язані придбавати сертифікати відповідно до їх частки споживання електроенергії [5, с. 20].

12) Регулювання цін на енергоносії (тарифів). У Німеччині у 2004 році був прийнятий «закон про відновлювані джерела енергії», згідно з яким енергетичні компанії зобов'язані купувати електроенергію, вироблену з відновлюваних джерел енергії, за фіксованими тарифами. Крім того, кожен вид відновлюваних джерел енергії має окремий тариф, який слугує стимулом розвитку цієї галузі [2, с. 20].

У розвинених країнах дотримуються наступні принципи ресурсозбереження:

- поліпшення структури споживаних ресурсів шляхом зниження частки експорту сировинних ресурсів;
- збільшення частки екологічно чистих і ефективних видів ресурсів;
- підвищення ступеня ефективності при видобутку корисних копалин;
- збільшення частки ресурсозберігаючих технологій;
- аналіз використання ресурсів на кожному етапі розвитку економіки;
- розробка методів аналізу, прогнозування, оптимізації та стимулювання підвищення ефективності використання ресурсів;
- ефективно управління вирішенням ресурсозберігаючих завдань.

Політика енергозаощадження в країнах ЄС вказує на розуміння важливості зниження енергоспоживання і необхідності використання всіх можливих важелів впливу на цей процес. Великий успіх країн Центральної та Східної Європи та Прибалтики обумовлений ефективною реалізацією енергозаощаджувальних технологій та використання альтернативних видів палива з енергетичних культур. Значну роль для реалізації цього напрямку відіграє економія сировини, яка досягається шляхом використання вторинних матеріалів – металолому, макулатури, пластмас. У багатьох країнах їх запаси настільки великі, що вони можуть значно компенсувати дефіцит природних ресурсів. У старих промислових районах Західної та Східної Європи обсяги закупівлі вторинних ресурсів настільки великі, що вони перебивають місцеві потреби, а деякі експортуються в інші країни [5].

У країнах ЄС існують наступні мотиваційні стимули для використання державою відновлюваних джерел енергії:

- пряме стимулювання;
- фінансове стимулювання виробників відновлюваної енергії, що реалізується за допомогою використання певних економічних механізмів (пільгові тарифи, «зелені» сертифікати, тендерні схеми, податкові та митні пільги, субсидії, бонуси та ін.);
- стимулювання використання відновлюваних джерел енергії безпосередньо шляхом зниження привабливості викопних речовин шляхом введення екологічних податків, податків на викиди CO₂ і т. д.;
- добровільні програми, засновані на готовності споживачів платити високі ціни за енергію, одержувану з відновлюваних джерел, через екологічні проблеми з метою підтримки стабільної ситуації в довгостроковій перспективі. До таких програм належать програми та благодійні проекти, спрямовані на заохочення пожертвувань.

Проблема високої енергомісткості продукції українських підприємств може бути вирішена тільки при спільному забезпеченні ресурсозбереження державою і підприємствами в умовах модернізації економіки. Таке партнерство в галузі ресурсозбереження має формуватися в контексті таких напрямків [7]:

- розроблення регіональних і місцевих програм ресурсозбереження та проведення оцінки їх соціоекологічної економічної ефективності і визначення механізмів та інструментів реалізації;
- впровадження комплексу економічних важелів із метою заохочення застосування ресурсозберігаючих процесів у виробництві та споживанні;
- при активній участі місцевих органів влади повинно проходити формування та стимулювання розширення попиту на продукцію ресурсозберігаючого спрямування;
- розвиток регіональної інфраструктури ресурсозбереження, що сприяє створенню нових робочих місць у сфері послуг;
- розширення мережі енергосервісних компаній, підприємств, які виготовляють ресурсозберігаюче устаткування та продукцію, установ, які фінансують ресурсозберігаючу діяльність;
- розширення виробництва ресурсозберігаючої продукції;
- стимулювання переробки та знешкодження відходів виробництва шляхом застосування економічних важелів для вирішення цих проблем;
- активізація інвестиційної діяльності в регіонах і створення умов для підвищення інвестиційної привабливості деяких господарських об'єктів;

- активізація інноваційної діяльності шляхом створення та функціонування інноваційних структур і розроблення та впровадження концепцій технополісу на території областей;
- формування системи багаторівневого фінансування ресурсозберігаючої діяльності;
- формування системи моніторингу ресурсозберігаючої діяльності на регіональному рівні;
- активізація екологічної освіти і виховання та ідеологічне забезпечення процесів ресурсозбереження.

Означені напрямки ресурсозбереження, які є результатом державної та корпоративної ресурсозберігаючої політики, є взаємопов'язані, взаємозалежні й представлені в сучасних концепціях ресурсозбереження [6].

Ефективність використання ресурсів в Україні залежить від особливостей кожного з її регіонів. Регіони України на сьогоднішній день розв'язують задачі, які залежать від ресурсного потенціалу, інтенсивності його використання, особливостей структури територіального народногосподарського комплексу.

Україна вже зробила перші кроки на шляху реалізації ресурсозберігаючих технологій, ставши у 2015 році асоційованим членом Рамкової програми Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт 2020». Це надало українським учасникам рівноправний статус з їхніми європейськими партнерами, а також відкрило можливості впливу на формування змісту Програми.

«Горизонт 2020» – це найбільша Рамкова програма Європейського Союзу з фінансування науки та інновацій із загальним бюджетом близько 80 мільярдів євро, розрахована на 2014 – 2020 роки.

Програма сконцентрована на досягненні трьох головних завдань:

- зробити Європу привабливим місцем для першокласних науковців;
- сприяти розвитку інновацій та конкурентоспроможності європейської промисловості й бізнесу;
- за допомогою науки вирішувати найбільш гострі питання сучасного європейського суспільства.

Відповідно до цих завдань, програму «Горизонт 2020» поділено на три основні напрямки:

1. Передова наука, яка є відкритою для високоякісних індивідуальних та командних дослідницьких проектів в усіх галузях знань, включаючи гуманітарні;

2. Лідерство у галузях промисловості, у яких фінансується розробка нових технологій і матеріалів;

лів, включно з ІКТ, та космічні дослідження; крім того, в межах цього напрямку доступні фінансові інструменти для впровадження інновацій у малому та середньому бізнесі;

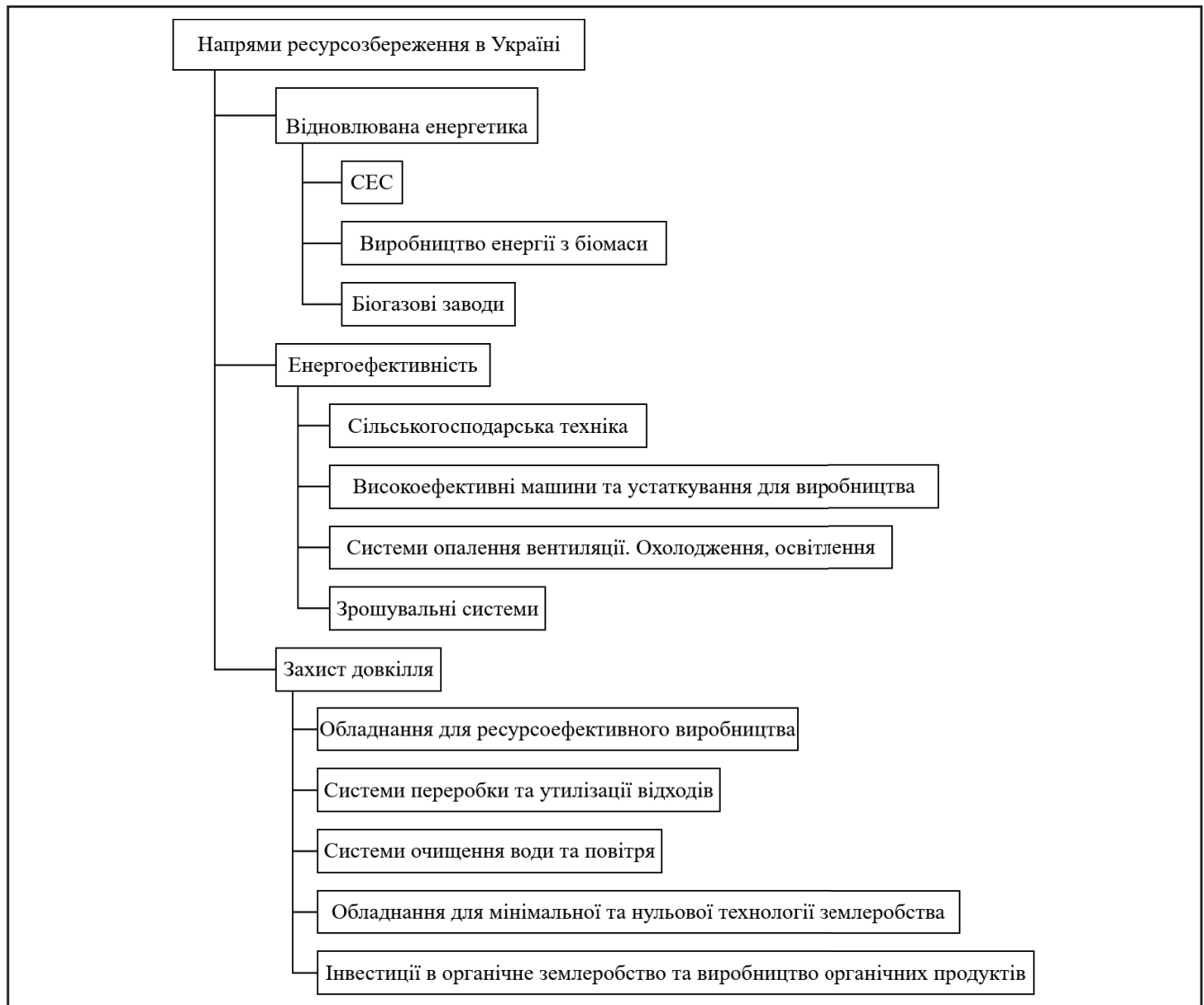
3. Суспільні виклики, з широким спектром дослідницьких проектів: від поліпшення якості транспорту, їжі, системи охорони здоров'я та безпеки до питань європейської ідентичності і культурної спадщини.

Українські установи, організації та підприємства беруть активну участь у програмі «Горизонт 2020». Починаючи з 2015 року і дотепер (станом на грудень 2020 року) українські учасники отримали 182 гранти на суму 31 830 000 євро [8].

За цей час в Україні було створено багато напрямів розвитку ресурсозберігаючих технологій (див. рисунок), які торкнулися багатьох сфер життя та бізнесу.

Серед усіх напрямків можна виділити відновлювану енергетику, Україна має значний потенціал щодо використання альтернативних джерел енергії, за допомогою яких можливо було б замінити традиційні види палива. Найбільшим потенціалом характеризуються біоенергетика, вітроенергетика та енергія довілля.

Запровадження принципів ресурсоефективності є необхідним процесом для України задля підвищення її конкурентоспроможності, посилення енергетичної безпеки, прискорення економічного та соціального розвитку, зменшення впливу на довкілля та розбудови сучасної високотехнологічної та ефективної країни. Безперечно для цього необхідна перш за все державна підтримка у виді стратегічних планів та програм, що будуть сприяти розвитку ресурсозбереження в Україні, стимулюватимуть відповідальність компаній та насаджен-

Напрями ресурсозбереження в Україні

ня засад ресурсоефективності та відповідального споживання у населення.

Висновок

Організація ефективного виробництва вимагає впровадження інноваційних технологій та інструментів, мотивації всіх учасників процесу до досягнення високих загальних показників. Одним зі шляхів підвищення ефективності та раціональності діяльності є впровадження системи управління ресурсозбереження у розвиток підприємства. На систему управління ресурсозбереженням впливають як зовнішні, так і внутрішні чинники. Одним з основних факторів зовнішнього середовища є державне управління в напрямку ресурсозбереження, оскільки невелика кількість суб'єктів що господарює може перейти на ресурсозберігаючий тип розвитку підприємства без державної підтримки. Різні країни знаходяться на різних стадіях реалізації програм ресурсозбереження, однак існує чітка і послідовна тенденція стимулювання європейськими країнами більш ефективного використання всіх видів ресурсів.

Згідно з міжнародними стандартами, економіка України є однією з найбільш ресурсомістких економік світу через велику частку ресурсомістких секторів, застарілих і неефективних технологій, вкрай зношених активів, неефективних систем трансформації та енергопостачання.

Проведене дослідження дозволило виявити основні проблеми з точки зору управління ресурсозбереженням і ресурсозберігаючим розвитком для підприємств України. Сьогодні вкрай важливо знайти шляхи розв'язання цих проблем, виявити основні способи мотивації керівництва колективу та колективу підприємств сформулювати та впровадити ефективну систему ресурсозберігаючого розвитку.

Список використаних джерел

1. Energy Policy Highlights 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/Energy_Policy_Highlights_2013.pdf.
2. Бучин С. Енергоефективна Німеччина вчора, сьогодні, завтра «Електронний ресурс» / С. Бучин // UNIDO в Росії. – 2007. – № 3. – Режим доступу : <http://energodoma.ru/novosti/stati/216-energoeffektivnaya-germaniya-vchera-segodnya-zavtra>.

3. Соснова С. Данське енергетичне диво [Електронний ресурс] / С. Соснова // Енергозбереження. – Режим доступу : <http://www.energsovet.ru/stat59.html>.

4. Державне регулювання енергоефективності та збереження ресурсів в Японії [Електронний ресурс] // Електронний журнал енергослужби «Екологічні системи». – 2012. – №. 7. – Режим доступу : http://esco-ecosys.narod.ru/2012_7/art73.html.

5. Енергоефективна Швеція [Електронний ресурс] // Теплові новини. – 2008. – № 2(90). – Режим доступу : http://esco-ecosys.narod.ru/2012_1/art105.pdf.

6. Амосов О.Ю., Проблема ресурсозбереження в Україні та шляхи її вирішення / О.Ю.Амосов, Н.Л.Гавкалова // Теорія та практика державного управління. – Вип. 3 (34), 2011. – с. 1–5.

7. Сотник І.М. Моделювання макроекономічних факторів ресурсозбереження в Україні/ І.М. Сотник // Механізм регулювання економіки, 2009. – № 4, т.1. – Режим доступу: http://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/2009_4_1/4_3.pdf.

8. Мельник Н.О. Історія розвитку ресурсозбереження на Україні. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=28366>.

References

1. Energy Policy Highlights 2013 [electronic resource]. – Access mode: http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/Energy_Policy_Highlights_2013.pdf.
2. Buchin S. Energy Efficient Germany yesterday, today ,tomorrow «electronic resource» / S. Buchin // UNIDO in Russia. – 2007. – № 3. – Access mode : <http://energodoma.ru/novosti/stati/216-energoeffektivnaya-germaniya-vchera-segodnya-zavtra>.
3. Sosnovaya S. Danish energy miracle [electronic resource] / S. Sosnovaya // Energy Saving. – Access mode : <http://www.energsovet.ru/stat59.html>.
4. State regulation of energy efficiency and conservation of resources in Japan [electronic resource] // Electronic Journal of energy service «ecological systems». – 2012. – №. 7. – Access mode : http://esco-ecosys.narod.ru/2012_7/art73.html.
5. Energy Efficient Sweden [electronic resource] // thermal news. – 2008. – № 2(90). – Access mode : http://esco-ecosys.narod.ru/2012_1/art105.pdf.
6. Amosov O. Yu., Gavkalova N. L., The problem of resource saving in Ukraine and ways of its solution / O. Yu. Amosov, N. L. Gavkalova // theory and practice of Public Administration. – Issue 3 (34), 2011. – pp. 1–5.

7. Sotnik I. M. modeling of macroeconomic factors of resource saving in Ukraine/ I. M. Sotnik // mechanism of regulation of the economy, 2009. – No. 4, Vol. 1. – Access mode: http://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/2009_4_1/4_3.pdf.

8. Melnyk N. A. History of resource saving development in Ukraine. – Access mode: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=28366>.

Дані про авторів

В.М. Марченко,

д.е.н., професор, професор кафедри економіки та підприємництва, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ORCID ID: 0000-0002-4756-3703

Б.Є. Гуменюк,

магістрант кафедри економіки та підприємництва, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ORCID ID: 0000-0001-9750-4042

Данные об авторах

В.М. Марченко,

д.э.н., профессор, профессор кафедры экономики и предпринимательства, Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

Б.Е. Гуменюк,

магистрант кафедры экономики и предпринимательства, Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

Data about the authors

V. Marchenko,

Doctor of economics, professor, Professor of the Department of Economics and entrepreneurship, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

B. Gumenyuk,

Master's student of the Department of Economics and entrepreneurship, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

УДК 336.71

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4564090>
ЛИСЕНКО О.В.

Оцінка впливу валового внутрішнього продукту на зміни у депозитних ресурсах банків

У статті досліджується та удосконалюється сутність депозитних ресурсів банків. Узагальнено, що формування залучених банківських ресурсів через проведення депозитних операцій є однією з найважливіших складових фінансово-економічної діяльності банків, що пояснюється й тим, що депозитним ресурсам належить основна роль у покритті потреб банку в грошових коштах для здійснення дохідних активних операцій. Аналізується обсяг строкових депозитів банківської системи України та валового внутрішнього продукту за 2009 – 2019 роки. За результатами аналізу виявлено, що строкові депозити є стійким джерелом ресурсів для банку, а їх відношення до валового внутрішнього продукту в Україні становить в середньому 25%. Тому для встановлення тісноти зв'язку між валовим внутрішнім продуктом та строковими депозитами вітчизняних банків здійснено кореляційний аналіз за допомогою методів економіко-математичного моделювання.

Ключові слова: банки, депозитні ресурси, строкові депозити, валовий внутрішній продукт, кореляція, коефіцієнт бета.

ЛЫСЕНКО А.В.

Оценка влияния валового внутреннего продукта на изменения в депозитных ресурсах банков

В статье исследуется и усовершенствуется сущность депозитных ресурсов банков. Обобщенно, что формирование привлеченных банковских ресурсов путем проведения депозитных операций является одной из важнейших составляющих финансово-экономической деятельности банков, что объясняется тем, что депозитным ресурсам принадлежит основная роль в покрытии потребностей банка в денежных средствах для осуществления доходных активных операций. Анализируется объем срочных депозитов банковской системы Украины и валового внутреннего продукта за 2009 – 2019 годы. По результатам анализа выявлено, что срочные депозиты являются

устойчивым источником ресурсов для банка, а их отношение к валовому внутреннему продукту в Украине составляет в среднем 25%. Поэтому для установления тесноты связи между валовым внутренним продуктом и срочными депозитами отечественных банков осуществлен корреляционный анализ с помощью методов экономико–математического моделирования.

Ключевые слова: банки, депозитные ресурсы, срочные депозиты, валовой внутренний продукт, корреляция, коэффициент бета.

LYSENOK O.V.

Assessment of the impact of gross domestic product on changes in deposit resources of banks

The article investigates and improves the essence of deposit resources of banks. It is generalized that the formation of attracted banking resources through deposit operations is one of the most important components of financial and economic activity of banks, which is explained by the fact that deposit resources play a key role in meeting the bank's cash needs for profitable active operations. The volume of time deposits of the banking system of Ukraine and gross domestic product for 2009 – 2019 is analyzed. The analysis revealed that time deposits are a stable source of resources for the bank, and their ratio to gross domestic product in Ukraine averages 25%. Therefore, to establish the closeness of the relationship between gross domestic product and time deposits of domestic banks, a correlation analysis was performed using methods of economic and mathematical modeling.

Keywords: banks, deposit resources, time deposits, gross domestic product, correlation, beta ratio.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку вітчизняної економіки вимагає від банківських установ ефективної фінансово–економічної діяльності, яка повинна сприяти стійкому економічному зростанню в умовах поступової інтеграції України у європейський та світовий економічний простір. Банки, виконуючи свою особливу роль провідних фінансових посередників, повинні забезпечувати ефективно переміщення фінансових ресурсів між окремими галузями та суб'єктами економіки з метою задоволення їх потреб. Означене вимагає від банківських установ зростання обсягів та оптимізації структури їх ресурсної бази, оскільки для здійснення ефективної фінансово–економічної діяльності вони повинні мати у своєму розпорядженні достатню суму грошових коштів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним і практичним аспектам цієї проблеми, зокрема формуванню ресурсного потенціалу, методам управління залученими і позиченими коштами банків присвячено праці таких вітчизняних та зарубіжних авторів: Н. Абралава, Дж. Сінкі, О. Васюренко, М. Алексеєнка, О. Дзюблюка, Л. Примостки, І. Сала, О. Крухмаль, С. Ярошенко, С. Фролов, І. Федосік та ін. Завдяки їх розробкам сучасного розвитку набули теорія та практика механізму формування, розміщення й управління банківськими ресурсами.

Постановка завдання. Недостатньо дослідженими залишаються питання щодо оцінки впливу валового внутрішнього продукту (ВВП) на зростання депозитних ресурсів банків, що впливає на розвиток вітчизняної економіки.

Виклад основного матеріалу. Основне місце в системі фінансових ресурсів банку належить депозитним ресурсам. За визначенням професора С. М. Фролова, «депозитні залучені ресурси – це кошти, внесені в банк фізичними і юридичними особами на певні рахунки і використані ними відповідно до режиму рахунка і банківського законодавства» [14, с. 65]. О. В. Васюренко зазначає, що депозитні ресурси – це «сукупність залучених банком ресурсів, які забезпечують йому необхідні резерви згідно з вимогами законодавства і дають понад ці резерви основний обсяг коштів для кредитування» [4, с. 117]. А вже у статті «Ресурсний потенціал комерційного банку» О. В. Васюренко та І. М. Федосік наводять інше визначення депозитних ресурсів, згідно з яким, – «це кошти, розміщені у банку для зберігання та використання з виплатою процентів вкладникам» [5, с. 64]. У цьому визначенні, на відміну від першого, робиться акцент на тому, що кошти вносяться на зберігання.

Науковець Н. А. Абралава наводить наступне визначення: «депозитні ресурси – це сукупність грошових коштів вкладників, залучених банком на до-

говірній основі на певний строк або без визначення такого терміну, які підлягають виплаті вкладнику, як правило, з відсотком, що забезпечують банку необхідний обсяг коштів для здійснення активних операцій і виконання банком нормативних вимог згідно з законодавством» [1, с. 63].

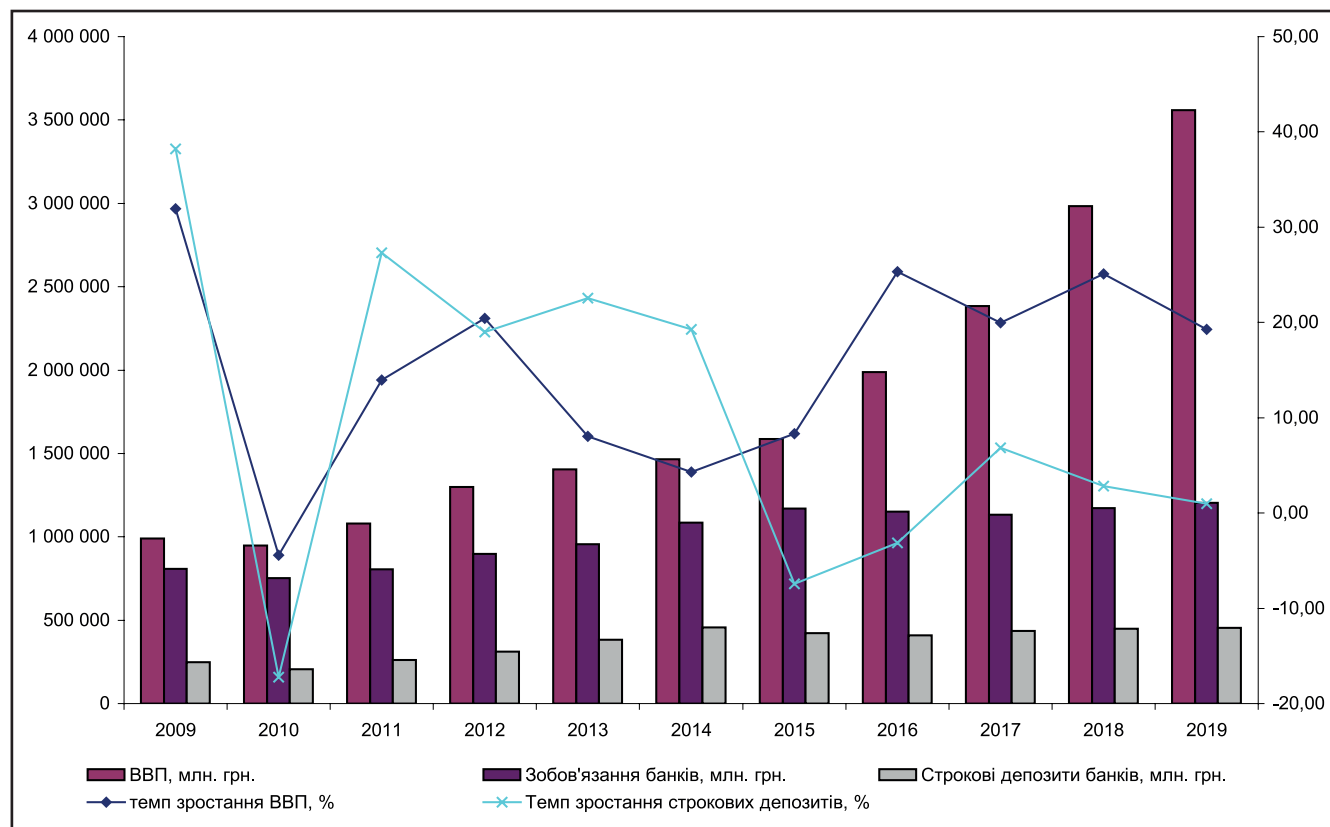
Таким чином, на основі зазначеного вище можемо зробити висновок, що депозитні ресурси – це кошти залучені банком до його зобов'язань шляхом укладання з клієнтами спеціальних договорів або випуском ощадних сертифікатів на чітко визначений строк, з обов'язковою умовою сплати процента після закінчення терміну дії депозитної угоди.

Слід зазначити, що формування залучених банківських ресурсів через проведення депозитних операцій є однією з найважливіших складових фінансово-економічної діяльності банків. Це пояснюється й тим, що депозитним ресурсам належить основна роль у покритті потреб банку в грошових коштах для здійснення доходних активних операцій.

У зв'язку з цим зауважимо, що депозитні ресурси банку різноманітні за складом, але головним їх видом є кошти, залучені на певний термін, так звані строкові депозити. З цього приводу необхід-

но зазначити, що у вітчизняній банківській практиці протягом тривалого періоду часу використовувалось дещо відмінне від світової практики тлумачення терміна «депозит», згідно з яким, депозитами вважались лише кошти, внесені на рахунки строкових вкладів. Крім того, це були внески юридичних осіб, тоді як кошти, внесені до банків населенням, прийнято було називати «вкладами». У результаті використання такої термінології вважалось, що депозитні ресурси банків формуються шляхом мобілізації коштів на депозитні рахунки підприємств, організацій, установ та на вкладні рахунки населення. Через це взагалі не використовувалось таке загальноприйняте в міжнародній банківській практиці поняття як «депозит до записання» чи «переказний депозит».

У зв'язку з цим, слід зазначити, що, відповідно до вітчизняного законодавства: «депозит (вклад) – це кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору» [10].

Динаміка зобов'язань банків України та ВВП (складено та розраховано автором на основі даних [6; 9])

Дані по ВВП та строковим депозитам банків України [9; 12]

Період, роки	ВВП, млн. грн	Строкові депозити, млн. грн
2010	947 042	205 712
2011	1 079 346	261 906
2012	1 299 991	311 677
2013	1 404 669	381 915
2014	1 465 198	455 501
2015	1 586 915	421 648
2016	1 988 544	408 445
2017	2 385 367	436 440
2018	2 983 882	448 850
2019	3 558 706	453 198

Для отримання загальної інформації про ВВП та його вплив на строкові депозити вітчизняної банківської системи необхідно здійснити порівняльний аналіз, результати якого відображені на рисунку.

Як свідчать дані, наведені на рисунку, строкові депозити банків у 2019 році становили 453 198 млн. грн і зросли майже в 2 рази у порівнянні з 2009 роком. Аналогічна тенденція спостерігається і по зобов'язанням банків.

Питома вага строкових депозитів у ВВП до 2016 року становила в середньому приблизно 25%. Але у зв'язку із економічною нестабільністю в країні, починаючи з 2016 року частка строкових депозитів у ВВП починає поступово знижуватись і вже на початок 2019 року вона становила 12,73%.

Враховуючи, що строкові депозити є стійким джерелом ресурсів для банку, виникає необхідність здійснити кореляційний аналіз впливу зростання ВВП на строкові депозити банківської системи України.

Введемо наступні позначення: X = ВВП, млн. грн; Y = строкові депозити, млн. грн.

Розрахунки проведемо у декілька етапів, використовуючи програму Microsoft Office Excel та закладені в неї статистичні функції.

1. Знаходимо середні значення змінних Y та X:

$$\bar{Y} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N y_i = 378529 \text{ млн. грн.}$$

$$\bar{X} = 1869966 \text{ млн. грн.}$$

2. Знаходимо коваріацію змінних Y та X:

$$\begin{aligned} \text{cov}(X, Y) &= \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N (x_i - \bar{X}) \cdot (y_i - \bar{Y}) = \\ &= 48269220852 \text{ млн. грн.} \end{aligned}$$

3. Знаходимо стандартні відхилення по двом змінним:

$$\sigma = \sqrt{\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N (x_i - \bar{X})^2}$$

$$\sigma_y = 83965 \text{ млн. грн.}$$

$$\sigma_x = 814527 \text{ млн. грн.}$$

4. Для оцінки тісноти зв'язку між двома змінними використовують коефіцієнт кореляції (R), який може приймати значення від -1 до 1. Чим ближче значення коефіцієнта R до 1 або (-1), тим тіснішим є лінійний зв'язок між ВВП та строковими депозитами банків, і, навпаки, чим значення коефіцієнта R ближче до 0, тим зв'язок слабкіший або нелінійний. Від'ємне значення коефіцієнта кореляції свідчатиме про зворотній зв'язок між ВВП та строковими депозитами банків, тобто, якщо ВВП буде зростати, то строкові депозити банків будуть знижуватись і навпаки.

Коефіцієнт кореляції розраховують за наступною формулою:

$$R = \frac{\text{cov}(X, Y)}{\sigma_x \cdot \sigma_y} = 0,7.$$

Таким чином, коефіцієнт кореляції наближається до 1, що свідчить про тісний прямий зв'язок між ВВП та строковими депозитами вітчизняних банків.

5. Розрахунок коефіцієнта бета (β) покаже, як зміниться обсяг строкових депозитів банківської системи при зростанні ВВП.

Даний коефіцієнт може приймати як додатні, так і від'ємні значення. Значення коефіцієнта β більше нуля говоритиме про позитивну кореляцію між двома змінними, тобто зростання ВВП буде впливати на зростання строкових депозитів банків, а падіння – відповідно на зниження строкових депозитів. Від'ємна бета означатиме, що сума строкових депозитів буде змінюватись в напрямку, протилежному зміні ВВП.

Виділяють такі межі коефіцієнта β :

якщо $\beta = 0$ – це означає, що строкові депозити банків не залежать від зміни ВВП;

якщо коефіцієнт бета знаходиться в межах $0 < \beta < 1$ – це означає, що зміна суми строкових депозитів помірковано залежить від зміни ВВП;

якщо $\beta = 1$ – це означає, що сума строкових депозитів банків зростає рівно на стільки, на скільки зростає сума ВВП;

якщо $\beta > 1$, то строкові депозити будуть зростати швидшими темпами ніж ВВП.

Розраховується коефіцієнт β за наступною формулою:

$$\beta = \frac{R \cdot \sigma_y}{\sigma_x} = 0,07.$$

Висновки

Отже, коефіцієнт бета дорівнює 0,07, що є досить низьким значенням цього показника. І це означає, що якщо ВВП зростає на 1 грн, то строкові депозити банків зростуть лише на 0,07 грн, тобто зростання ВВП на 1 млн. грн призведе до зростання строкових депозитів банківської системи України на 70 тис. грн.

Список використаних джерел

1. Абралава Н. А. Депозитний потенціал комерційного банку / Н. А. Абралава // Вісник Української академії банківської справи. – 2014. – № 2 (17). – С. 62 – 66.
2. Алексеєнко М. Д. Капітал банку: питання теорії і практики: монографія / М. Д. Алексеєнко. – К.: КНЕУ, 2002. – 276 с.
3. Банківські ризики: теорія та практика управління: монографія / [Л. О. Примостка, О. В. Лисенок, О. О. Чуб та ін.]. – К.: КНЕУ, 2008. – 456 с.
4. Васюренко О. В. Банківський менеджмент / О. В. Васюренко. – К.: Академія, 2011. – 320 с.
5. Васюренко О. Ресурсний потенціал комерційного банку / О. Васюренко, І. Федосік // Банківська справа. – 2012. – № 1. – С. 58–64.
6. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bank.gov.ua>.
7. Дзюблюк О. В. Комерційні банки в умовах переходу до ринкових відносин / О. В. Дзюблюк. – Тернопіль: «Тернопіль», 1996. – 140 с.
8. Лисенок О. В. Капіталізація вітчизняних банків та її вплив на валовий внутрішній продукт / О. В. Лисенок // Вісник Житомирського державного технологічно-

го університету: Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2013. – №2 (64). – С. 261 – 266.

9. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bank.gov.ua>.

10. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 №2121-III [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

11. Синки Дж. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг / Дж. Синки. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2017. – 1018 с.

12. Статистичний бюлетень НБУ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bank.gov.ua>.

13. Управління залученням банківських ресурсів з депозитних джерел: монографія [Ярошенко С. П., Сало І. В., Крухмаль О. В., Кобичева О. С.]. – Суми: Університетська книга, 2017. – 105 с.

14. Фролов С. М. Банківська справа і основи митного регулювання в Україні: теорія та практика: навч. посіб. / С. М. Фролов. – К.: Університетська книга, 2018. – 368 с.

References

1. Abralava N. A. Depozitnyiy potentsial kommercheskogo banka / N. A. Abralava // Visnyk Ukrainskoi akademii bankivskoi spravy. – 2014. – # 2 (17). – S. 62 – 66.
2. Alekseienco M. D. Kapital banku: pytannia teorii i praktyky: monohrafiia / M. D. Alekseienco. – K.: KNEU, 2002. – 276 s.
3. Bankivski ryzyky: teoriia ta praktyka upravlinnia: monohrafiia / [L. O. Prymostka, O. V. Lysenok, O. O. Chub ta in.]. – K.: KNEU, 2008. – 456 s.
4. Vasiurenko O. V. Bankivskiy menedzhment / O. V. Vasiurenko. – K.: Akademiia, 2011. – 320 s.
5. Vasiurenko O. Resursnyi potentsial komertsiiinoho banku / O. Vasiurenko, I. Fedosik // Bankivska sprava. – 2012. – # 1. – S. 58–64.
6. Dani finansovoi zvitnosti bankiv Ukrainy [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://bank.gov.ua>.
7. Dziubliuk O. V. Komertsiiini banky v umovakh perekhodu do rynkovykh vidnosyn / O. V. Dziubliuk. – Ternopil: «Ternopil», 1996. – 140 s.
8. Lysenok O. V. Kapitalizatsiia vitchyznianskykh bankiv ta yii vplyv na valovyi vnutrishnii produkt / O. V. Lysenok // Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu: Ekonomichni nauky. – Zhytomyr: ZhDTU, 2013. – #2 (64). – S. 261 – 266.
9. Osnovni pokaznyky diialnosti bankiv Ukrainy [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://bank.gov.ua>.
10. Pro banky i bankivsku diialnist: Zakon Ukrainy vid 07.12.2000 #2121-III [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua>.

11. Sinki Dzh. Finansoviy menedzhment v kommercheskom banke i v industrii finansovykh uslug / Dzh. Sinki. – M.: Alpina Biznes Buks, 2017. – 1018 s.

12. Statystychnyi biuleten NBU [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://bank.gov.ua>.

13. Upravlinnia zaluchenniam bankivskykh resursiv z depozytnykh dzherel: monohrafiia [Yaroshenko S. P., Sashlo I. V., Krukhal O. V., Kobychева O. S.]. – Sumy : Universytetska knyha, 2017. – 105 s.

14. Frolov S. M. Bankivska sprava i osnovy mytnoho rehulivannia v Ukraini: teoriia ta praktyka: navch. posib. / S. M. Frolov. – K.: Universytetska knyha, 2018. – 368 s.

Дані про автора

Лисенок Олексій Володимирович,

д.е.н., доцент, професор кафедри фінансів, Національний університет харчових технологій
e-mail: lesha_lysenok@ukr.net

Данные об авторе

Лысенко Алексей Владимирович,

д.э.н., доцент, профессор кафедры финансов, Национальный университет пищевых технологий
e-mail: lesha_lysenok@ukr.net

Data about the author

Alexey Lysenok,

D.e.s., associate professor, Professor of the Department of Finance, National University of Food Technology
e-mail: lesha_lysenok@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4564102>

ВОЛОТ О.І.

ПОНОМАРЕНКО В.С.

Податок на доходи фізичних осіб, військовий збір та єдиний внесок в одній формі податкової звітності

Предметом дослідження є теоретичні, методичні положення та прикладні аспекти запровадження нової форми податкової звітності з податку на доходи фізичних осіб, військового збору та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та їх перспективи в системі адміністрування податків, зборів, платежів в Україні.

Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних засад впровадження єдиної звітності з податку на доходи фізичних осіб, військового збору та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в систему адміністрування податків, зборів, платежів в Україні.

Методи дослідження. Теоретичну та методичну основу дослідження становить нормативно-правова база законодавчих актів із питань запровадження нової форми податкової звітності з податку на доходи фізичних осіб, військового збору та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. У роботі застосовано сукупність наукових методів і підходів, зокрема, таких, як аналіз, синтез, порівняння, табличний метод, логічний підхід, системний підхід, узагальнення, які, в результаті, дозволили не лише здійснити дане дослідження, але й представити його результати в чіткій та зрозумілій формі.

Результати роботи. В статті представлено та проаналізовано процес запровадження єдиної звітності з податку на доходи фізичних осіб, військового збору та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в системі адміністрування податків, зборів, платежів в Україні. Визначено терміни та скорочення відповідно до положень аналізованого проекту наказу Міністерства фінансів України, а також розкрито сутність поняття «податковий розрахунок» і порівняно його з новим терміном «розрахунок».

Здійснено аналіз особливостей оновленого Порядку подання розрахунку.

Розглянуто структуру нової форми податкової звітності з податку на доходи фізичних осіб, військового збору та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Обґрунтовано переваги і недоліки такої форми податкової звітності.

Визначено період, за який вперше потрібно буде подавати єдину звітність з податку на доходи фізичних осіб, військового збору та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Галузь застосування результатів. Економічні науки, що досліджують питання щодо обліку, оподаткування та аудиту провадження діяльності суб'єктів господарювання і повноцінного ведення бухгалтерського обліку, а також подання податкової звітності до контролюючих органів.

Висновки. Проаналізовано нову форму податкової звітності з податку на доходи фізичних осіб, військового збору та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування як основний елемент удосконаленого механізму адміністрування податкових надходжень до відповідних бюджетів. Досліджено структуру такої форми податкової звітності. Доведено, що в динамічному процесі модернізації законодавчої бази питання щодо адміністрування податків, зборів та платежів набувають ще більшої актуальності як серед працівників контролюючих органів, так і зі сторони суб'єктів господарювання.

Ключові слова: податок на доходи фізичних осіб, військовий збір, єдиний внесок, нова форма податкової звітності, єдина звітність з ПДФО, ВЗ та ЄСВ, Розрахунок, Порядок подання Розрахунку.

ВОЛОТ Е.І.
ПОНОМАРЕНКО В.С.

Налог на доходы физических лиц, военный сбор и единый взнос в одной форме налоговой отчетности

Предметом исследования являются теоретические, методические положения и прикладные аспекты внедрения новой формы налоговой отчетности по налогу на доходы физических лиц, военного сбора и единого взноса на общеобязательное государственное социальное страхование и их перспективы в системе администрирования налогов, сборов, платежей в Украине.

Целью исследования является обоснование теоретико–методических основ внедрения единой отчетности по налогу на доходы физических лиц, военного сбора и единого взноса на общеобязательное государственное социальное страхование в систему администрирования налогов, сборов, платежей в Украине.

Методы исследования. Теоретическую и методическую основу исследования составляет нормативно–правовая база законодательных актов по вопросам введения новой формы налоговой отчетности по налогу на доходы физических лиц, военного сбора и единого взноса на общеобязательное государственное социальное страхование. В работе применена совокупность научных методов и подходов, в частности, таких, как анализ, синтез, сравнение, табличный метод, логический подход, системный подход, обобщение, которые, в результате, позволили не только осуществить данное исследование, но и представить его результаты в четкой и понятной форме.

Результаты работы. В статье представлены и проанализированы процесс внедрения единой отчетности по налогу на доходы физических лиц, военного сбора и единого взноса на общеобязательное государственное социальное страхование в систему администрирования налогов, сборов, платежей в Украине. Определены сроки и сокращения в соответствии с положениями рассматриваемого проекта приказа Министерства финансов Украины, а также раскрыта сущность понятия «налоговый расчет» и сопоставлено его с новым термином «расчет».

Осуществлен анализ особенностей обновленного Порядка представления расчета.

Рассмотрена структура новой формы налоговой отчетности по налогу на доходы физических лиц, военного сбора и единого взноса на общеобязательное государственное социальное страхование. Обоснованы преимущества и недостатки такой формы налоговой отчетности.

Определен период, за который впервые нужно будет подавать единую отчетность по налогу на доходы физических лиц, военного сбора и единого взноса на общеобязательное государственное социальное страхование.

Область применения результатов. Экономические науки, исследующие вопросы учета, налогообложения и аудита осуществления деятельности субъектов хозяйствования и полноценного ведения бухгалтерского учета, а также подачу налоговой отчетности в контролирующие органы.

Выводы. Проанализирована новая форма налоговой отчетности по налогу на доходы физических лиц, военного сбора и единого взноса на общеобязательное государственное социальное

страхование как основной элемент усовершенствованного механизма администрирования налоговых поступлений в соответствующие бюджеты. Исследована структура такой формы налоговой отчетности. Доказано, что в динамическом процессе модернизации законодательной базы вопросы администрирования налогов, сборов и платежей приобретают еще большую актуальность как среди работников контролирующих органов, так и со стороны субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: налог на доходы физических лиц, военный сбор, единый взнос, новая форма налоговой отчетности, единая отчетность по НДФЛ, ВЗ и ЕСВ, Расчет, Порядок представления Расчета.

VOLOT O.I.
PONOMARENKO V.S.

Personal income tax, military duty and a single contribution in one form of tax reporting

The subject of the research is theoretical, methodological provisions and applied aspects of introduction of a new form of tax reporting on personal income tax, military tax and single contribution to compulsory state social insurance and their prospects in the system of administration of taxes, fees, payments in Ukraine.

The purpose of the study is to substantiate the theoretical and methodological foundations of the introduction of unified reporting on personal income tax, military tax and a single contribution to the obligatory state social insurance in the system of administration of taxes, fees, payments in Ukraine.

Research methods. The theoretical and methodological basis of the study is the legal framework for legislation on the introduction of a new form of tax reporting on personal income tax, military duty and a single contribution to the mandatory state social insurance. The work uses a set of scientific methods and approaches, in particular, such as analysis, synthesis, comparison, tabular method, logical approach, systems approach, generalizations, which, as a result, allowed not only to carry out this study, but also to present its results in a clear and understandable form.

Results of work. The article presents and analyzes the process of introducing a single reporting on personal income tax, military tax and a single contribution to the obligatory state social insurance in the system of administration of taxes, fees, payments in Ukraine. Terms and reductions are determined in accordance with the provisions of the analyzed draft order of the Ministry of Finance of Ukraine, as well as the definition of the concept of «tax calculation» and compared it with the new term «calculation».

The analysis of features of the updated Procedure of submission of calculation is carried out.

The structure of the new form of tax reporting on personal income tax, military tax and single contribution to the obligatory state social insurance is considered. The advantages and disadvantages of this form of tax reporting are substantiated.

A period has been set for which, for the first time, it will be necessary to file a single report on personal income tax, military duty and a single contribution to the obligatory state social insurance.

Field of application of results. Economic sciences, which investigate the issues of accounting, taxation and audit of business activities and full-fledged accounting and tax reporting to regulatory authorities.

Conclusions. A new form of tax reporting on personal income tax, military tax and single contribution to the obligatory state social insurance is considered as the main element of the improved mechanism of administration of tax revenues to the relevant budgets. The structure of this form of tax reporting is studied. It is proved that in the dynamic process of modernization of the legal framework, the issues of administration of taxes, fees and charges become even more relevant both among employees of regulatory authorities and on the part of business entities.

Key words: personal income tax, military tax, single contribution, new form of tax reporting, single reporting on PIT, OT and SSC, Calculation, Procedure for submitting Calculation.

*«Якщо ви думаєте, що ви здатні на щось, ви маєте рацію,
якщо ви думаєте, що у вас не вийде щось, ви теж маєте рацію».*

Генрі Форд

Постановка проблеми. Світові процеси знаходяться в постійному русі. Пришвидшується інтеграція, впроваджується передовий досвід інших країн, розвиваються механізми державного регулювання та адміністрування податкових надходжень до відповідних бюджетів загалом. Таким чином, з метою вдосконалення нормативно-правової бази та приведення її у відповідність до інших чинних законодавчих актів, а також для покращення адміністрування податку на доходи фізичних осіб, військового збору, єдиного соціального внеску та вирішення спірних питань стосовно їх нарахування та сплати розглядаються та затверджуються нові проекти законів Верховної Ради, наказів Міністерства фінансів України. Тут і постає необхідність глибшого дослідження проблем вдосконалення адміністрування податків, зборів та платежів в Україні.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. На сьогодні у великому колі наукових робіт існує значна кількість праць, присвячених питанням вдосконалення адміністрування податків, зборів та платежів в Україні. Дослідженнями даної проблеми займалися такі науковці, як Проценко Т.О., Паславська Р.Ю., Крупка М.І., Ільяшенко В.А., Крушельницька Т.А., Ярошенко Ф.О., Деменко О.Е., Голоядова Т.О., Малишко Ю.М. та інші. Однак, ще глибшого дослідження вимагають проекти наказів та законів, що розглядаються наразі та затвердження яких призведе до змін, як у веденні бізнесу окремих суб'єктів господарювання, так і в системі адміністрування податків, зборів та платежів, що, в свою чергу, відіб'ється і на податковій системі України загалом.

Метою статті є аналіз перспектив запровадження нової форми податкової звітності з податку на доходи фізичних осіб, військового збору та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, що передбачає подальший розвиток у сфері адміністрування податків, зборів та платежів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Станом на 5 листопада 2020 року Міністерство фінансів України розробило та оприлюднило на офіційному сайті Державної податкової служби проект наказу «Про внесення змін до наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження форми Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, і сум утриманого з них податку (форма № 1ДФ) та Порядку заповнення

та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, і сум утриманого з них податку» від 13.01.2015 року № 4» (далі – Проект наказу Мінфіну), який затверджує нову форму Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску й Порядок заповнення та подання податковими агентами та платниками єдиного внеску такого Податкового розрахунку [1–3]. Про нову єдину звітність з ПДФО та ЄСВ також йдеться у Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» щодо подання єдиної звітності з єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та податку на доходи фізичних осіб» від 19.09.2019 року № 115–IX та ЗУ «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо подання єдиної звітності з єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування і податку на доходи фізичних осіб» від 19.09.2019 року № 116–IX, що з 1 січня 2021 року наберуть чинності [4,5]. Отже, даний Проект наказу Мінфіну вносить зміни до вже діючого наказу Міністерства фінансів України від 13.01.2015 року № 4 (далі – Наказ Мінфіну № 4), у результаті чого запроваджується нова форма податкової звітності з ПДФО, ВЗ та ЄСВ, яка, в свою чергу, замінить діючу форму № 1ДФ та форму № Д4. Тож, ознайомимось з положеннями нового Проекту наказу Мінфіну: визначимо терміни та скорочення, які вживатимуться в Наказі Мінфіну № 4; дамо пояснення поняттю «розрахунок» згідно з новим Проектом наказу Мінфіну та порівняємо з відповідним чинним визначенням «податковий розрахунок»; з'ясуємо Порядок подання нового розрахунку; розглянемо структуру оновленої єдиної звітності з ПДФО, ВЗ та ЄСВ; і звернемо увагу на період, за який вперше потрібно буде подавати таку форму податкової звітності [1,2].

По-перше, ознайомимось з переліком термінів та скорочень, що постануть в Наказі Мінфіну № 4 у новій редакції, підставою якої виступатиме затвердження Проекту наказу Мінфіну. Так, відповідно до пункту 2 розділу I «Загальні положення» даного проекту набудуть визначення такі поняття, як «Державний реєстр», «єдиний внесок», «ЄДРПОУ», «застрахована особа», «код категорії застрахова-

ної особи» й інші [1]. Для більш детального ознайомлення й аналізу розглянемо таблицю. Аналізуючи дані таблиці, можемо зробити висновок, що в оновленому Наказі Мінфіну № 4 знайдуть своє місце десять визначень замість одного чинного.

По-друге, з'ясуємо значення поняття «податковий розрахунок» згідно з пунктом 1.2 розділу I «Загальні положення» діючого Порядку заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, і сум утриманого з них податку та порівняємо з тим терміном, що має його замінити [2]. «Податковий розрахунок – документ, який свідчить про суми доходу, нарахованого (виплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, суми утриманого та/або сплаченого податку. На підставі відомостей щодо сум утриманого та/або сплаченого податку, які зазначаються у податковому розрахунку, нарахування податкового зобов'язання не проводиться» [2].

Таким чином, обидва визначення як чинне, так і те, що ввійде в дію із затвердженням Проекту наказу Мінфіну, стосуються утримання та/або сплати і податку на доходи фізичних осіб, і військового збору із суми доходу, нарахованого (виплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, однак лише в новому понятті «Розрахунок», наведеному в таблиці 1, зазначається ще й про нара-

хування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

По-третє, окреслимо особливості Порядку подання нового розрахунку у відповідності з розділом II «Порядок подання Розрахунку» Проекту наказу Мінфіну [1]. Так, єдина звітність з ПДФО, ВЗ та ЄСВ подається окремо за кожний квартал (податковий період) з розбивкою по місяцях звітного кварталу протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного кварталу (при цьому, окремий Розрахунок за календарний рік не подається) [1]. Подання оновленої форми до контролюючих органів здійснюється за основним місцем обліку, до того ж, юридична особа під час подання Розрахунку за відокремлений підрозділ зазначає дані про такий підрозділ в рядку 032 заголовної частини нової форми податкової звітності [1].

Слід також зазначити, що нотаріуси за місцем розташування державної нотаріальної контори або робочого місця приватного нотаріуса та/або в сільських населених пунктах – уповноважена на це посадова особа відповідного органу місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини щокварталу подають Розрахунок до контролюючого органу інформацію про видачу свідоцтва про право на спадщину й у такому самому порядку подають інформацію про посвідчення договорів дарування [1].

Перелік термінів та скорочень, що постануть в Наказі Мінфіну № 4 у новій редакції*

Терміни та скорочення	Визначення
Державний реєстр	Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування
Єдиний внесок	єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування
ЄДРПОУ	Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України
Застрахована особа	фізична особа, яка відповідно до законодавства підлягає загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню і сплачує (сплачувала) та/або за яку сплачується (сплачувався) в установленому законом порядку єдиний внесок
Код категорії застрахованої особи	коди категорій застрахованих осіб, зазначені в Таблиці відповідності кодів категорій застрахованих осіб та кодів бази нарахування і розмірів єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (додаток 1 до Порядку)
Платник податків	платник податків, у тому числі податковий агент та платник єдиного внеску
Розрахунок	податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску
Реєстр страхувальників	автоматизований банк відомостей, створений для ведення обліку платників єдиного внеску – страхувальників
Реєстр застрахованих осіб	автоматизований банк відомостей, створений для ведення єдиного обліку фізичних осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню відповідно до Закону
КОАТУУ	Державний класифікатор об'єктів адміністративно-територіального устрою України

* Джерело: побудовано авторами на основі [1]

Єдина звітність з ПДФО, ВЗ та ЄСВ подається платником податків в один із таких способів:

- засобами електронного зв'язку в електронній формі з дотриманням вимог Законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронні довірчі послуги»;
- на паперовому носії разом з електронною формою на електронному носії інформації;
- на паперовому носії, якщо кількість рядків у Розрахунку не перевищує п'яти [1].

Оновлена форма складається та подається у двох примірниках. Другий примірник із штампом контролюючого органу про отримання повертається платнику податків, а самі аркуші окремого Розрахунку зшиваються. При цьому, релігійні організації, а також створені ними добродійні заклади мають подавати нову форму податкової звітності на всіх платників податку [1].

Отже, в оновленому Порядку подання Розрахунку Проекту наказу Мінфіну уточнюється, що подавати єдину звітність з ПДФО, ВЗ та ЄСВ потрібно за кожний квартал (податковий період) з розбивкою по місяцях звітного кварталу. Також необхідно зазначити, що подавати нову форму податкової звітності на паперовому носії можна тільки, якщо кількість рядків у Розрахунку не перевищує п'яти, наразі в діючому Порядку подання податкового розрахунку, розміщеному в Наказі Мінфіну № 4, значиться інша умова, а саме: кількість рядків не повинна перевищувати десяти.

По-четверте, розглянемо структуру оновленої єдиної звітності з ПДФО, ВЗ та ЄСВ. Відповідно до Додатку 1 «Форма Податкового розрахунку» Проекту наказу Мінфіну об'єднана звітність містить такі розділи:

- I. Нарахування доходу та єдиного внеску за найманих працівників в розрізі місяців звітного кварталу;
- II. Нарахування грошового забезпечення та єдиного внеску за військовослужбовців, поліцейських, осіб рядового і начальницького складу та на суми допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами в розрізі місяців звітного кварталу, даний розділ включає підрозділи:
 - сума нарахованого грошового забезпечення військовослужбовців, поліцейських, осіб рядового і начальницького складу;
 - сума нарахованої допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами;
 - сума нарахованого єдиного внеску на грошове забезпечення військовослужбовців, полі-

цейських, осіб рядового і начальницького складу та на суми допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами в розрізі місяців звітного кварталу;

III. Нарахування грошового забезпечення та єдиного внеску за патронатних вихователів, батьків – вихователів та прийомних батьків в розрізі місяців звітного кварталу [1].

Звертаємо увагу і на те, що на заміну форми №1ДФ та форми №Д4 має прийти саме ця нова об'єднана податкової звітність, тобто вона частково дублюватиме деякі структурні частини чинних форм з ПДФО, ВЗ та ЄСВ. До того ж, єдина звітність включає 4 додатки, а саме:

- відомості про нарахування заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) застрахованим особам;
- відомості про осіб, які доглядають за дитиною до досягнення нею трирічного віку та відповідно до закону отримують допомогу по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та/або при народженні дитини, при усиновленні дитини, та осіб із числа непрацюючих працездатних батьків, усиновителів, опікунів, піклувальників, які фактично здійснюють догляд за дитиною з інвалідністю, а також непрацюючих працездатних осіб, які здійснюють догляд за особою з інвалідністю I групи або за особою похилого віку, яка за висновком медичного закладу потребує постійного стороннього догляду або досягла 80-річного віку, якщо такі непрацюючі працездатні особи отримують допомогу, надбавку або компенсацію відповідно до законодавства, та нарахування сум єдиного внеску за патронатних вихователів, батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу, прийомних батьків, якщо вони отримують грошове забезпечення відповідно до законодавства;
- відомості про осіб, які проходять строкову військову службу;
- відомості про суми нарахованого доходу, утриманого та сплаченого податку на доходи фізичних осіб та військового збору [1].

Аналізуючи структуру Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску, можемо стверджувати, що він характеризується схожістю з формами податкових декларацій з податку на додану вартість та з податку на прибуток підприємств, також можемо підкреслити, що Розрахунок розширю-

ється не лише збільшенням розділів, а й значною деталізацією інформації, яку необхідно навести. Так, стосовно ПДФО та ВЗ дані мають наводитися персоніфіковано за кожним працівником окремо, до того ж, у розрізі місяців звітного кварталу, за який подається оновлена звітність. До суттєвих прогалин можна віднести відсутність інформації щодо трудових відносин та спеціального стажу працівників в об'єднаній звітності.

По-п'яте, визначимо, коли ж у разі затвердження Проекту наказу Мінфіну потрібно буде подавати до контролюючих органів єдину звітність з ПДФО, ВЗ та ЄСВ. У відповідності з підпунктом 3 пункту 1 нової редакції Наказу Мінфіну № 4 першим періодом, за який подаватиметься така форма податкової звітності, є I квартал 2021 року [1].

Оновлений Наказ Мінфіну № 4 набирає чинності з 1 січня 2021 року, але не раніше дня його офіційного опублікування (підпункт 5 пункт 1 нового Наказу Мінфіну № 4) [1].

Таким чином, якщо відбудеться затвердження Проекту наказу Мінфіну, то з 1 січня 2021 року набуде чинності новий Податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску і Порядок заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску. Перший раз об'єднана звітність з ПДФО, ВЗ та ЄСВ повинна подаватися до контролюючих органів за основним місцем обліку за перший квартал 2021 року.

Висновки

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що затвердження проекту наказу Мінфіну «Про внесення змін до наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження форми Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, і сум утриманого з них податку (форма № 1ДФ) та Порядку заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, і сум утриманого з них податку» від 13.01.2015 року № 4» дозволяє дещо спростити звітування перед податковими органами щодо податку на доходи

фізичних осіб, військового збору та єдиного соціального внеску шляхом встановлення об'єднаної звітності, викладеної в новій формі, яка має як переваги, так і певні недоліки, але все ж таки, дає можливість з 1 січня 2021 року набути чинності таким Законом України, як «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» щодо подання єдиної звітності з єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та податку на доходи фізичних осіб» від 19.09.2019 року № 115–ІХ та «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо подання єдиної звітності з єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування і податку на доходи фізичних осіб» від 19.09.2019 року № 116–ІХ. Отже, Наказ Мінфіну № 4 в оновленій редакції стане основним елементом вдосконаленого механізму адміністрування ПДФО, ВЗ та ЄСВ вже в наступному 2021 році і дасть значний поштовх для подальшого покращення законодавчої бази України, що відіб'ється і на підвищенні рівня економічного розвитку країни, і на зростанні соціального добробуту українців.

Список використаних джерел

1. Проект наказу Міністерства фінансів України «Про внесення змін до наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження форми Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, і сум утриманого з них податку (форма №1ДФ) та Порядку заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, і сум утриманого з них податку» від 13.01.2015 № 4» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/regulyatorna-politika-/regulyatorna-politika/2020-rik/74905.html>.

2. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження форми Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, і сум утриманого з них податку (форма № 1ДФ) та Порядку заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, і сум утриманого з них податку» від 13.01.2015 № 4 у редакції від 01.07.2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-15#Text>.

3. Повідомлення про оприлюднення проекту наказу Міністерства фінансів України «Про внесення змін до

наказу Міністерства фінансів України від 13 січня 2015 року № 4» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/regulyatorna-politika-/regulyatorna-politika/2020-rik/74905.html>.

4. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» щодо подання єдиної звітності з єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та податку на доходи фізичних осіб» від 19.09.2019 року № 115-IX у редакції від 27.02.2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-20#Text>.

5. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо подання єдиної звітності з єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування і податку на доходи фізичних осіб» від 19.09.2019 року № 116-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116-20#Text>.

References

1. Proekt nakazu Ministerstva finansiv Ukrainy «Pro vnesennia zmin do nakazu Ministerstva finansiv Ukrainy «Pro zatverdzhennia formy Podatkovoho rozrakhunku sum dokhodu, narakhovanoho (splachenoho) na koryst fizychnykh osib, i sum utrymanoho z nykh podatku (forma № 1DF) ta Poriadku zapovnennia ta podannia podatkovymy ahentamy Podatkovoho rozrakhunku sum dokhodu, narakhovanoho (splachenoho) na koryst fizychnykh osib, i sum utrymanoho z nykh podatku» vid 13.01.2015 № 4» [Elektronnyi resurs]. – Rezhy m dostupu: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/regulyatorna-politika-/regulyatorna-politika/2020-rik/74905.html>.

2. Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy «Pro zatverdzhennia formy Podatkovoho rozrakhunku sum dokhodu, narakhovanoho (splachenoho) na koryst fizychnykh osib, i sum utrymanoho z nykh podatku (forma № 1DF) ta Poriadku zapovnennia ta podannia podatkovymy ahentamy Podatkovoho rozrakhunku sum dokhodu, narakhovanoho (splachenoho) na koryst fizychnykh osib, i sum utrymanoho z nykh podatku» vid 13.01.2015 № 4 u redaktsii vid 01.07.2020 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhy m dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-15#Text>.

3. Povidomlennia pro opryliudnennia proektu nakazu Ministerstva finansiv Ukrainy «Pro vnesennia zmin do nakazu Ministerstva finansiv Ukrainy vid 13 sichnia 2015 roku № 4» [Elektronnyi resurs]. – Rezhy m dostupu: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/regulyatorna-politika-/regulyatorna-politika/2020-rik/74905.html>.

4. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro zbir ta oblik yedynoho vnesku na zahalnoobov'iazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia» shchodo podannia yedynoi zvitnosti z yedynoho vnesku na zahalnoobov'iazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia ta podatku na dokhody fizychnykh osib» vid 19.09.2019 roku № 115-IX u redaktsii vid 27.02.2020 [Elektronnyi resurs]. – Rezhy m dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-20#Text>.

5. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy shchodo podannia yedynoi zvitnosti z yedynoho vnesku na zahalnoobov'iazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia i podatku na dokhody fizychnykh osib» vid 19.09.2019 roku № 116-IX [Elektronnyi resurs]. – Rezhy m dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116-20#Text>.

Дані про авторів

Волот Олена Ігорівна,

доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту, Національний університет «Чернігівська політехніка», к.е.н., доцент

e-mail: e_volot@ukr.net

Пономаренко Владислава Сергіївна,

студент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту, Національний університет «Чернігівська політехніка»

e-mail: potestatemgloria@gmail.com

Данные об авторах

Волот Елена Игоревна,

доцент кафедры бухгалтерского учета, налогообложения и аудита, Национальный университет «Черниговская политехника», к.э.н., доцент

e-mail: e_volot@ukr.net

Пономаренко Владислава Сергеевна,

студент кафедры бухгалтерского учета, налогообложения и аудита, Национальный университет «Черниговская политехника»

e-mail: potestatemgloria@gmail.com

Data about the authors

Olena Volot,

Associate Professor, Department of Accounting, Taxation and Auditing, Chernihiv Polytechnic National University, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

e-mail: e_volot@ukr.net

Vladyslava Ponomarenko,

Student of the Department of Accounting, Taxation and Auditing, Chernihiv Polytechnic National University

e-mail: potestatemgloria@gmail.com

Теоретичний вимір фіскальних і монетарних важелів впливу на економічне зростання

Предмет дослідження – фіскальні і монетарні детермінанти економічного зростання.

Метою написання *статті* є дослідження еволюції теоретичних концепцій і парадигм впливу фіскальних і монетарних чинників на економічне зростання.

Методологія проведення роботи – науковий пошук та методи аналізу і синтезу у просторово-му полі координат розвитку теоретичних течій економічного зростання.

Результати роботи. Проведене дослідження показало наскільки динамічним було формування уявлення фундаторів економічної думки на наповнення якісного й кількісного змісту функціональних зв'язків між секторами економіки на макро- і мікрорівні, які поступово змінюються у світовій системі координат під впливом рушійних сил глобальних трансформацій. Виникнення ендогенної теорії та розвиток засобів обробки інформації дали можливість залучити до процесу побудови теоретичних моделей цілої добірки концепцій, які раніше сприймалися виключно у приналежності до мікроекономічного світу. У контексті історичного нарративу щодо місця і ролі держави в економіці, а також системного підходу до вибудовування цілісної картини уявлень про природу грошей, поступово нівелюється межа між суто фіскальними і монетарними інструментами. В результаті такого нівелювання став доступним цілий арсенал нового функціоналу реалізації економічної політики. За визначених умов відповідальність, покладена на державні органи регулювання, об'єктивно збільшується як і можливості досягати намічених цілей.

Галузь застосування результатів. Економічна галузь: економічна теорія, макроекономіка, управління національною економікою.

Висновки – один із прогресивних напрямів розвитку теоретичних течій економічного зростання реалізується у просторовому полі дослідження фіскально-монетарних чинників, їх ефективності та практичної доцільності в залежності від намічених цілей економічної політики та зміни макроекономічного середовища.

Ключові слова: економічна теорія, економічне зростання, фіскальна політика, монетарна політика.

ШВЕЦЬ С.М.

Теоретическая оценка фискальных и монетарных рычагов влияния на экономический рост

Предмет исследования – фискальные и монетарные детерминанты экономического роста.

Целью написания *статьи* является исследование эволюции теоретических концепций и парадигм влияния фискальных и монетарных факторов на экономический рост.

Методология проведения работы – научный поиск и методы анализа и синтеза в пространственном поле координат развития теоретических течений экономического роста.

Результаты работы. Проведенное исследование показало насколько динамичным было формирование представлений основателей экономической мысли на наполнение качественного и количественного содержания функциональных связей между секторами экономики на макро- и микроуровне, которые постепенно меняются в мировой системе координат под влиянием движущих сил глобальных трансформаций. Возникновение эндогенной теории и развитие средств обработки информации позволили привлечь к процессу построения теоретических моделей целую подборку концепций, которые ранее ассоциативно воспринимались исключительно с микроэкономическим миром. В контексте исторического нарратива о месте и роли государства в экономике, а также системного подхода к выстраиванию целостной картины представлений о природе денег, постепенно нивелируется граница между чисто фискальными и монетарными инструментами. В результате такого нивелирования стал доступен целый арсенал нового функционала ре-

ализации экономической политики. С учетом сложившихся условий ответственность, возложенная на государственные органы регулирования, объективно увеличивается, как и возможности достигать намеченных целей.

Область применения результатов. Экономическая отрасль: экономическая теория, макроэкономика, управление национальной экономикой.

Выводы – одно из прогрессивных направлений развития теоретических течений экономического роста реализуется в пространственном поле исследования фискально–монетарных факторов, их эффективности и практической целесообразности в зависимости от намеченных целей экономической политики и изменения макроэкономической среды.

Ключевые слова: экономическая теория, экономический рост, фискальная политика, монетарная политика.

SHVETS S.M.

Theoretical evaluation of the fiscal and monetary influence on growth

The subject of the study – fiscal and monetary determinants of growth.

The purpose of the article is to study the evolution of the theoretical fundamentals of fiscal and monetary factors' effect on growth.

Research methodology – scientific search and methods of analysis and synthesis in the perspective trends of growth theory development.

Results. The study results have shown how dynamic was the formation of ideas of the founders of economic thoughts in the qualitative and quantitative content of functional connections between areas of the economy at the macro and micro levels, which are gradually changing driving by the global transformation processes. The emergence of endogenous theory and the technological progress of information processing tools made it possible by composing theoretical models to use a whole set of concepts previously associated with microeconomics. In the context of the historical narrative about the Government and its role in the economy and a systematic approach to building a comprehensive view of money's nature, the border between purely fiscal and monetary instruments is gradually dissolving. As a result, a great scope of new functionality became available for implementing economic policy. Thanks to the newly created conditions, the Government authorities' responsibility and the ability to achieve the intended goals are increasing enormously.

Application of results. Economic sector: economic theory, macroeconomics, management of national economy.

Conclusions. One of the progressive directions of growth theory development is implemented in the research field of fiscal and monetary factors, their effectiveness and practicability, depending on the intended goals of economic policy and macro–environment changes.

Keywords: economic theory, growth, fiscal policy, monetary policy.

Постановка проблеми. Активізація кризових явищ з кінця ХХ – початку ХХІ століття стала однією з причин загострення боргової проблематики у світі й зумовила перегляд наповнення якісного й кількісного змісту функціональних зв'язків між секторами економіки, які поступово змінюються під впливом рушійних сил глобальних трансформацій. У даному контексті особливого значення набувають питання фискально–монетарної взаємодії, які стали визначальними маркерами пошуку дієвих механізмів забезпечення

сталого розвитку в умовах посилення в країнах світу боргового навантаження на економіку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Тематика розвитку теорії економічного зростання, в тому числі в контексті впливу фискальної і монетарної політики, є предметом проведення досліджень багатьох вчених, фундаторів економічної науки. Зокрема, серед сучасних видатних вітчизняних і зарубіжних науковців слід виділити В. Гейця, А. Гриценко, А. Даниленка, Б. Данілішина, П. Ромера, Р. Барро, П. Агійона, П. Говіта та ін.

Формулювання цілей статті. Виразна актуальність визначеної тематики зумовила необхідність проведення поглибленого аналізу теоретичного базису впливу фіскальних і монетарних чинників на економічне зростання. З метою реалізації поставленого завдання було зосереджено увагу на еволюції теоретичних концепцій і парадигм розвитку течій економічного зростання в рамках просторового поля історичного нарративу фіскально-монетарного дискурсу.

Виклад основного матеріалу. Перші концептуально оформлені згадки про зв'язок економічного зростання з державним сектором датуються 1893 р. разом із виникненням теорії А. Вагнера. Згідно із законом Вагнера, також відомим як «закон активізації державної присутності» (англ.: the law of increasing State activity), індустріалізація економіки супроводжується прискоренням зростання частки суспільно-державних витрат у валовому суспільному продукті по відношенню до обсягу промислового виробництва. Закон пояснює посилення активної позиції державного сектору, яка ототожнюється зі зростаючими потребами суспільства розвиватися та збільшувати добробут, що відбувається на тлі збільшення доходів на макрорівні. В даному випадку йдеться про розмір державного сектора, що продукує суспільно необхідні блага через витрати на інфраструктуру, оборону, освіту тощо, розвиток яких корелює з темпами прискорення технологічного прогресу [1].

Вчення про вплив фіскальної політики на економічне зростання формувалося разом із розвитком основних теоретичних течій: неокласичного і ендогенного, поряд із визначенням ролі і місця інституціонального фактора [2]. Неокласики трактували фіскальний вплив опосередковано як тимчасовий, який під дією зовнішніх сил, а саме технологічного прогресу, набував зіставних форм, що мало призвести до нівелювання рівнів розвитку країн у тривалій перспективі [3]. Означені підходи не витримали іспит практичної перевірки, так як за результатами проведених емпіричних досліджень рівні економічного розвитку країн світу залишалися різними. З появою ендогенної теорії стало можливим трактувати емпірично доведені факти існування розбіжності між рівнями розвитку країн за допомогою технологічного прогресу, що у взаємодії з іншими факторами виробництва репрезентувало відсутність зменшення віддачі від масштабу при формалізації виробничої функ-

ції. Таким чином темпи економічного зростання у довгостроковій перспективі могли варіюватися, що стало підставою для визначення нових причинно-наслідкових (казуальних) зв'язків впливу фіскальної політики на ефективність використання та розмір факторів виробництва.

У ґрунтовному дослідженні І. Псаріаноса виділяються ймовірні шляхи сповільнення економічного зростання через відсутність належного рівня монополістичної конкуренції, що веде до появи монопольної ренти та усуває стимули забезпечення адекватної винагороди за продукування інновацій. За визначених умов ефективний менеджер в особі держави здатний виступити гарантом врегулювання зазначених негативних проявів ринку і у такий спосіб попередити сповільнення темпів економічного зростання [4]. В іншому дослідженні Р. Лопеза та ін. акцентується увага на існуванні чотирьох каналів використання інструментів податково-бюджетного регулювання для прискорення темпів економічного зростання у довгостроковому періоді. Першим каналом є капітал в його суто фізичному розумінні. Збільшення капітальних витрат бюджету, спрямованих на розбудову інфраструктури, та зменшення бюджетних доходів шляхом зниження рівня оподаткування операцій з капіталом здатні активізувати процеси приватного інвестування, що позитивно позначається на темпах економічного зростання. Другий, третій та четвертий канали пов'язані з використанням людського капіталу. У даному випадку, з одного боку, людський капітал фігурує як ресурс праці, а, з іншого, як фактор, що прискорює технологічний прогрес. Поряд з прямим впливом науки і прогресу на розвиток інновацій існує також і опосередкований. Останній пов'язується з проникненням технологічного прогресу у різні сфери економічного буття, що ототожнюється з третім каналом прискорення зростання – загальним фактором продуктивності, відомим як залишок в моделі Солоу–Свана. Саме завдяки кумулятивному впливу технологічного прогресу на такі традиційні фактори виробництва як капітал і праця в моделях ендогенного зростання досягається постійна або зростаюча віддача від масштабу. Четвертий канал пов'язується зі збільшенням пропозиції робочої сили на ринку праці. Реалізуючи цілеспрямовану політику розбудови освіти і науки, держава спроможна впливати на процеси збільшення розміру та ефективності використання людського капіталу, що є поштовхом

до прискорення процесів генерування та втілення інновацій і у такий спосіб сприяє нарощенню темпів економічного зростання [5].

Негативною стороною збільшення державної присутності в економіці є похідні моменти, які властиві громіздкому державному апарату і знаходять свій прояв у багатовимірних процесах суспільно-економічного життя. Такі процеси включають політичні, законодавчі, адміністративні та інші інституціональні чинники впливу на розвиток економіки. Гвартні та ін. виділяють такий негативний функціонал збільшення державної присутності в економіці як уповільнення процесу створення багатства та зменшення граничної віддачі державних видатків у взаємозв'язку з підвищенням рівня оподаткування та нарощенням державних запозичень [3]. Залежність між розміром державних видатків та темпами економічного зростання відома під назвою графіка Армі і має вигляд перевернутої U кривої. Разом із розширенням державної присутності в економіці ефективність державних видатків поступово зменшується і на певному етапі, що відповідає апогею кривої Армі, зводиться до нуля, після чого подальше збільшення видатків кореспондується зі сповільненням темпів економічного зростання [6].

У контексті негативних проявів надмірного державного впливу на розвиток економіки слід згадати ефект витіснення. У разі збільшення державної присутності на ринку капіталу, спричинене необхідністю акумулювання додаткових (запозичених) коштів для фінансування дефіциту бюджету, вартість запозичень збільшується, що негативно позначається на обсягах приватних інвестицій. Фактично держава у такий спосіб витісняє приватний сектор з ринку капіталу, що може негативно позначитися на темпах економічного зростання через звуження кредитного ресурсу формування приватних інвестицій [7].

Історія зв'язку монетарної політики й економічного зростання бере початок з виникнення класичної теорії кількісного обміну І. Фішера (англ.: quantity theory of money). Теорія встановлює залежність між кількісними параметрами пропозиції грошей в економіці й обсягом пропозиції вироблених товарів і послуг. Швидкість обігу грошей і натуральні обсяги виробництва приймаються такими, що не суттєво змінюються з часом, особливо упродовж короткострокового періоду. У випадку зміни екзогенної змінної кількісних обсягів

пропозиції грошей у підсумку матимемо пропозиційну зміну цін, що забезпечуватиме виконання рівняння кількісного обміну. Таким чином орієнтири економічного зростання у довгостроковому періоді знаходилися під впливом реальних факторів, у той час як гроші зайняли нейтральну позицію незалежно від періоду спостереження [8].

Пізніше, з утвердженням кейнсіанських позицій розвитку економічної теорії кількісна теорія грошей зазнала критики через неправомірне тлумачення незмінності швидкості грошей в обігу та відсутності балансу цілей при одночасному оперуванні інфляцією й обсягами виробництва [9]. За логікою кейнсіанців ціни не є гнучкими на короткому часовому проміжку, а попит на гроші є ендогенною змінною, яка залежить від доходу і ставки процента, що стало базовими положеннями теорії переваги ліквідності. Фактично згадана теорія встановлює пряму пропорційну залежність між випуском продукції і процентною ставкою у відповідності з відомим графічним законом IS/LM. Зважаючи на той факт, що ціни не підлягають перегляду в межах короткого проміжку часу, при аналізі неможливо було оперувати інфляцією і коригування відбувалося шляхом зміни обсягів випуску [10].

Теорія переваги ліквідності проводила паралелі між попитом і пропозицією на гроші, балансування яких відбувалося за активної участі центрального банку. Досягнення рівноваги пояснювалося зміною процентної ставки, яка фігурувала як балансуєча змінна за екзогенного характеру пропозиції грошей. За нижчої процентної ставки гранична продуктивність капіталу збільшувалася, що позитивно позначалося на обсягах виробництва. З часом стало зрозуміло, що кейнсіанські погляди на ефективність монетарної політики у випадку пастки ліквідності¹ враховуючи нестабільність фінансового ринку були доволі скептичними. З появою ендогенної теорії екзогенність пропозиції грошей була піддана сумніву разом із установкою про можливість тривалого утримання процентної ставки на низькому рівні, що на практиці було спростовано утворенням «бульбашок» на ринку фінансових активів [11].

В 50-х роках ХХ століття виникла монетаристська теорія, яка поновила утвердження позицій кількісної теорії обміну. Залишивши незмінною швидкість обігу грошей, монетаристи приймали

¹ Пастка ліквідності може виникнути в результаті збільшення пропозиції грошей при незмінному попиті.

сукупний номінальний дохід залежним від пропозиції грошей в економіці. Конформізм балансу цілей інфляції й обсягів виробництва було також залишено без змін, однак зазнала коригувань крива Філіпса, яка вже оперувала не номінальною, а реальною заробітною платою. Рівновага на ринку праці досягалася за природного рівня безробіття та «жорсткої» прив'язки зарплат упродовж короткострокового періоду. Приймаючи до уваги номінальну «жорстку» прив'язку зарплат та цін, монетарна політика давала змогу впливати на обсяги виробництва у короткостроковому періоді, у той час як у більш віддаленій перспективі продовжувала залишатися нейтральною [12, 13].

Монетаристи не довго утримували передові позиції на олімпі розвитку теорії грошей. З розвитком технологічного прогресу було критично переосмислено функцію попиту на гроші, а також емпірично та теоретично спростовано екзогенний характер пропозиції грошей. Незмінність швидкості обігу грошей як і нейтральний характер монетарної політики у довгостроковому періоді також були піддані сумніву [14, 15].

Постмонетаризм ознаменував появу цілої плеяди нових теоретичних концепцій: моделі реального бізнес-циклу, нової класичної моделі, нових кейнсіанських моделей і моделі нового консенсусу. Відмінності між вказаними концепціями не були радикальними і стосувалися трактування номінальної «жорсткості» зарплат і цін, а також аналітичної форми представлення функції попиту на гроші. Зпоміж іншого нова класична монетарна модель передбачала досконалу конкуренцію, повну гнучкість цін та визнавала нейтральність (майже нейтральність) монетарної політики при оперуванні реальними змінними. Нова класична модель базувалася на чотирьох положеннях: раціональних очікуваннях, гіпотезі природної ставки, безперервності клірингу ринку та надіяла агентів властивістю оперувати недосконалою інформацією, що фактично було драйвером руху бізнес-циклів. Рівноважна динаміка зайнятості, випуску і реальної процентної ставки визначалися незалежно від грошово-кредитної політики, а єдиною рушійною силою став розвиток технологій у його варіаціях впливу на виробництво [16, 17].

Базові положення нової класичної моделі лягли в основу нової класичної теорії реального бізнес-циклу. Фактично в теорії фігурували два принципи, які стосувалися формування та розвитку біз-

нес-циклів. Грошам відводилась другорядна роль при формуванні бізнес-циклів, за створення яких відповідали раціональні агенти, які спроможні були оптимально реагувати на реальні шоки (в першу чергу на шоки зміни технологій) в середовищі, що функціонувало на умовах досконалої конкуренції і відсутності «тертя» між ринками. При цьому передбачувана монетарна політика не впливала на динаміку реального ВВП, у той час як непередбачувана могла впливати на реальні показники, проте такий вплив за означенням носив нетривкий характер [18].

На зміну теорії реального бізнес-циклу прийшли нові кейнсіанські моделі. Нова генерація моделей відкинула припущення про безперервність клірингу ринку і гнучкості заробітної плати і цін, а також заперечувала можливість миттєвої адаптації економіки до рівня довгострокової рівноваги. Натомість, отримала нове життя концепція прив'язки («липких») цін і монополістичної конкуренції. Оскільки зарплати і ціни набули властивості тимчасової прив'язки, реакція економіки на шоки відбувалася через зміни кількісних характеристик. Фірми за умови монополістичної конкуренції могли встановлювати ціни на товари і послуги упродовж короткострокового періоду, а домогосподарства, по аналогії, могли впливати на встановлення рівня заробітних плат на ринку праці. Фактично, нові кейнсіанські моделі функціонували на засадах традиційної кейнсіанської теорії за умови врахування окремих положень мікроекономіки. З поновленням нейтралітету грошей у довгостроковому періоді монетарна політика могла впливати на обсяги випуску лише короткочасно [16].

Модель нового консенсусу стала черговою ітерацією еволюції постмонетаризму, увібравши раціональні очікування нової класичної моделі і зберігаючи короткострокову «жорсткість» заробітної плати і цін нових кейнсіанських моделей. Крім того відбулася ревізія цілей монетарної політики, першочергове місце серед яких посіло цінове таргетування, а інші орієнтири, включаючи економічне зростання, набули другорядного характеру. Провідним інструментом реалізації грошово-кредитної політики стала процентна ставка, яка забезпечувала стабільність випуску у короткій перспективі, у той час як довгострокові цілі обмежувалися досягненням цінової стабільності. Регулювання сукупного попиту відбувалося на короткостроковому проміжку часу, а рівновагу у довгостроковому пері-

оді забезпечувало коригування пропозиції. Незважаючи на досягнення в напрямку просування фундаментальних концепцій, теорія нового консенсусу не була позбавлена критики на рівні припущень та практичної реалізації. Поряд з доволі обмеженим переліком емпіричних досліджень, що підтверджували головні постулати теорії, модель нового консенсусу критикують за відсутність грошей і обмінного курсу, неадекватний підхід до функціонування фінансового ринку, ринків праці і капіталу, а також зосередження уваги на єдиному інструменті, процентній ставці [19].

Висновки

Викладений огляд еволюції теоретичних концепцій і парадигм фіскальних і монетарних важелів впливу на економічне зростання показав наскільки динамічним було формування уявлення фундаторів економічної думки на наповнення якісного й кількісного змісту функціональних зв'язків між секторами економіки на макро- і мікрорівні, які поступово змінювалися і продовжують змінюватися у світовій системі координат під впливом рушійних сил глобальних трансформацій. У контексті історичного нарративу трансформації погляду щодо місця і ролі держави в економіці, а також системного підходу до побудовування цілісної картини уявлень про природу та функції грошей, поступово нівелюється межа між суто фіскальними і монетарними інструментами, які сприймаються з позицій встановлення причинно-наслідкового зв'язку у просторовому полі тематики економічного зростання. З виникненням ендогенної теорії та розвитком технічних засобів обробки інформації стало можливим залучити до процесу розробки та теоретичної постановки модельних конструкцій цілої добірки концепцій, які раніше сприймалися у приналежності до мікроекономічного світу. Встановлення макроекономічної рівноваги розглядається з урахуванням таких суто мікроекономічних гіпотез як «жорсткість» цін і заробітних план, відсутності «тертя» між ринками, існування монополістичної конкуренції на ринку товарів і послуг тощо. За визначених умов відповідальність, покладена на державні органи регулювання, об'єктивно збільшується як і можливості досягати намічених цілей, використовуючи цілий арсенал нових інструментів реалізації економічної політики, які стали доступними в результаті нівелювання зв'язку між секторами економіки. З посиленням боргової проблема-

тики внаслідок частого перебігу кризових періодів розвитку світової економіки, тематика економічного зростання все більше фокусується навколо фіскально-монетарних чинників, їх ефективності та доцільності використання в залежності від сценаріїв антикризового регулювання.

З огляду на те, що обидві складові макроекономічного регулювання податково-бюджетна та грошово-кредитна політика є надзвичайно дієвими, виникає питання, яка їх комбінація буде більш сприятливою, а яка, навпаки, може виявитися серйозною перепорою для економічного зростання. Теоретичний дискурс з поставленого питання є предметом майбутніх публікацій.

Список використаних джерел

1. Wagner A. Grundlegung der politischen okonomie [text and handbook of political economy]. Leipzig. Germany: C. F. Winter. 1893.
2. Bergh A., Henrekson M. Government size and growth: a survey and interpretation of the evidence. *Journal of Economic Surveys*. 2011. No. 25. P. 872–897.
3. Gwartney J., Lawson R., Holcombe R. The size and functions of government and economic growth. *Joint Economic Committee*. Washington, D.C. 1998.
4. Psarianos I. N. Fiscal policy in an endogenous growth model with horizontally differentiated intermediate goods. *Spoudai*. 2002. Vol. 52. No. 4. P. 18–41.
5. Lopez R., Thomas V., Wang Y. The quality of growth: fiscal policies for better results. IEG World Bank. 2010.
6. Armev D. The freedom revolution. Regnery Publishing. Washington, DC. 1995.
7. Balcerzak A. P., Rogalska E. Crowding out and crowding in within keynesian framework. Do we need any new empirical research concerning them?. *Economics & Sociology*. 2014. Vol. 7. No. 2. P. 80–93.
8. Gali J. Monetary policy, inflation and business cycle: An introduction to the New Keynesian Framework. Oxfordshire: Princeton University Press. 2008.
9. Keynes J. M. The general theory of employment, interest and money. Macmillan. London. 1936=.
10. Hicks J. R. Mr Keynes and the classics: a suggested interpretation. *Econometrica*. 1937. No. 5. P. 147–159.
11. Schwartz A. J. Origin of the financial market crisis of 2008. In P. Booth (Ed.). *Verdict on the crash: causes and policy Implications*. London: The Institute of Economic Affairs. 2009. P. 45–50.
12. Friedman M. The role of monetary policy. *American Economic Review*. 1968. Vol. 58. No. 1. P. 1–17.

13. Bernanke B. S., Mihov I. Measuring monetary policy. *The quarterly journal of economics*. 1998. Vol. 113. No. 3. P. 869–902.

14. Mishkin, F. S. (2007). The transmission mechanism and the role of asset prices in monetary policy. In F. S. Mishkin (Ed.), *Monetary Policy Strategy*, Cambridge: The MIT Press, 59–74.

15. Evans, P. (1996). Growth and the neutrality of money. *Empirical Economics*, 21, 187–202.

16. Goodfriend, M. & King, R. G. (1997). The new neo-classical synthesis and the role of monetary policy. *NBER Macroeconomics Annual*, 12, 231–283.

17. Palley, T. I. (2007). Macroeconomics and monetary policy: Competing theoretical frameworks. *Journal of Post Keynesian Economics*, 30(1), 61–78.

18. Mankiw, G. (2006). The macroeconomist as scientist and engineer. *Journal of Economic Perspectives*, 20(4), 29–46.

19. Fontana, G. & Palacio-Vera, A. (2007). Are long-run price stability and short-run output stabilization all that monetary policy can aim for?. *Metroeconomica*, 58(2), 269–298.

References

1. Wagner, A. (1893). *Grundlegung der politischen ökonomie* [text and handbook of political economy]. Leipzig, Germany: C. F. Winter.

2. Bergh, A. & Henrekson, M. (2011). Government size and growth: a survey and interpretation of the evidence. *Journal of Economic Surveys*, 25, 872–897.

3. Gwartney, J., Lawson, R. & Holcombe, R. (1998). *The size and functions of government and economic growth*. Joint Economic Committee, Washington, D.C.

4. Psarianos, I. N. (2002). Fiscal policy in an endogenous growth model with horizontally differentiated intermediate goods. *Spoudai*, 52(4), 18–41.

5. Lopez, R., Thomas, V. & Wang, Y. (2010). *The quality of growth: fiscal policies for better results*, IEG World Bank.

6. Armey, D. (1995). *The freedom revolution*. Regnery Publishing, Washington, DC.

7. Balcerzak, A. P. & Rogalska, E. (2014). Crowding out and crowding in within keynesian framework. Do we need any new empirical research concerning them?. *Economics & Sociology*, 7(2), 80–93.

8. Gali, J. (2008). *Monetary policy, inflation and business cycle: An introduction to the New Keynesian Framework*. Oxfordshire: Princeton University Press.

9. Keynes, J. M. (1936–). *The general theory of employment, interest and money*. Macmillan, London.

10. Hicks, J. R. (1937). Mr Keynes and the classics: a suggested interpretation. *Econometrica*, 5, 147–159.

11. Schwartz, A. J. (2009). Origin of the financial market crisis of 2008. In P. Booth (Ed.). *Verdict on the crash: causes and policy Implications*, London: The Institute of Economic Affairs, 45–50.

12. Friedman, M. (1968). The role of monetary policy. *American Economic Review*, 58(1), 1–17.

13. Bernanke, B. S & Mihov, I. (1998). Measuring monetary policy. *The quarterly journal of economics*, 113(3), 869–902.

14. Mishkin, F. S. (2007). The transmission mechanism and the role of asset prices in monetary policy. In F. S. Mishkin (Ed.), *Monetary Policy Strategy*, Cambridge: The MIT Press, 59–74.

15. Evans, P. (1996). Growth and the neutrality of money. *Empirical Economics*, 21, 187–202.

16. Goodfriend, M. & King, R. G. (1997). The new neo-classical synthesis and the role of monetary policy. *NBER Macroeconomics Annual*, 12, 231–283.

17. Palley, T. I. (2007). Macroeconomics and monetary policy: Competing theoretical frameworks. *Journal of Post Keynesian Economics*, 30(1), 61–78.

18. Mankiw, G. (2006). The macroeconomist as scientist and engineer. *Journal of Economic Perspectives*, 20(4), 29–46.

19. Fontana, G. & Palacio-Vera, A. (2007). Are long-run price stability and short-run output stabilization all that monetary policy can aim for?. *Metroeconomica*, 58(2), 269–298.

Дані про автора

Швець Сергій Михайлович,

к.е.н., доцент, с.н.с. відділу моделювання та прогнозування економічного розвитку ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3102-9784>
e-mail: smserg@ukr.net

Данные об авторе

Швец Сергей Михайлович,

к.э.н., доцент, с.н.с. отдела моделирования и прогнозирования экономического развития ГУ «Институт экономики и прогнозирования НАН Украины»

e-mail: smserg@ukr.net

Data about the author

Serhii Shvets,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Institute for Economics and Forecasting of National Academy of Sciences of Ukraine, Department of Modeling and Forecasting of Economic Development

e-mail: smserg@ukr.net

Паралельна тіньова псевдореальність як сучасна потужна форма панування неоімперіалізму

Предметом дослідження є теоретичні аспекти одного із системних факторів тінізації суспільних відносин, перш за все влади, на основі впливу сучасного неоімперіалізму, що забезпечує свій тиск засобами утворення паралельної тіньової псевдореальності.

Метою дослідження є виявлення сутності впливу сучасного неоімперіалізму, його специфічних засобів неомперіалістичної політики шляхом утворення паралельної тіньової псевдореальності.

Методи дослідження. У роботі використана сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, структурно–функціональний, історичний, логічний, що дозволило забезпечити концептуальну єдність дослідження щодо історичних умов формування тіньової влади.

Результати роботи. У статті визначені методологічні підходи до дослідження причин системної тінізації суспільних відносин в залежних країнах, підтвердження гіпотези про формування паралельної тіньової псевдореальності неоімперіалізму як засоби новітнього панування.

Галузь застосування результатів. Система наук із сімейства галузі державного управління, широке коло методологічних аспектів соціально–економічних, правових наук з проблем дисфункційного розвитку влади.

Висновки. Основні підсумки дослідження, їх теоретичні результати слід звести до наступних висновків: 1) паралельна тіньова псевдореальність в сучасних умовах є потужним засобом тіньового тиску на суспільства залежних країн, їх тінізації; 2) формування тіньової псевдореальності як системи засобів сучасного неоімперіалізму є засобом тотальної дезорієнтації влади та суспільства в залежних країнах; 3) за сучасних умов значно розширені характерні риси фізичного та дискурсивного модусів неоімперіалістичного впливу.

Ключові слова: «паралельна тіньова псевдореальність», модуси неоімперіалістичного впливу, «двоєвладдя», дві пари тіньових псевдореальностей.

ПРЕДБОРСКИЙ В.А.

Параллельная теневая псевдореальность как современная мощная форма господства неоимпериализма

Предметом исследования являются теоретические аспекты одного из системных факторов тенизации общественных отношений, прежде всего власти, на основе влияния современного неоимпериализма, который обеспечивает свое давление средствами образования параллельной теневой псевдореальности.

Целью исследования является выявление сущности влияния современного неоимпериализма, его специфических средств неомпериалистической политики путем образования параллельной теневой псевдореальности.

Методы исследования. В работе применяется совокупность научных методов и подходов, в том числе системный, структурно–функциональный, исторический, логический, что позволило обеспечить концептуальное единство исследования относительно исторических условий формирования теневой власти.

Результаты работы. В статье определены методологические подходы к исследованию причин системной тенизации общественных отношений в зависимых странах, подтверждение гипотезы о формировании параллельной теневой псевдореальности неоимпериализма как средства новейшего господства.

Отрасль применения результатов. Система наук из семейства отрасли государственного управления, широкий круг методологических аспектов социально–экономических, правовых наук относительно проблем дисфункционального развития власти.

Выводы. Основные результаты исследования, их теоретические результаты следует свести к следующим выводам: 1) параллельная теневая псевдореальность в современных условиях является мощным средством теневого давления на общества зависимых стран, их тенизации; 2) формирование теневой псевдореальности как системы средств современного неоимпериализма являются средством тотальной дезориентации власти и общества в зависимых странах; 3) в современных условиях значительно расширены характерные черты физического и дискурсивного модусов неоимпериалистического влияния.

Ключевые слова: «параллельная теневая псевдореальность», модусы неоимпериалистического влияния, «двоевластие», две пары теневых псевдореальностей.

PREDBORSKIJ V.A.

Parallel shadow pseudoreality as modern powerful form of domination of neoimperialism

The subject of research are theoretical aspects of one of system factors of тінізації of public relations, foremost power, on the basis of influence of modern neoimperialism that provides the pressure facilities of formation of parallel shadow pseudoreality.

The purpose of the study is to identify the essence of the influence of modern neo-imperialism, its specific means of non-imperialist politics through the formation of a parallel shadow pseudo-reality.

Methods of research. The work used a set of scientific methods and approaches, including systemic, structural, functional, historical, logical, which allowed to ensure the conceptual unity of research on the historical conditions of the formation of shadow power.

Results of the work. The article identifies methodological approaches to the study of the reasons for the systemic shadowing of social relations in dependent countries, confirming the hypothesis of the formation of a parallel shadow pseudo-reality of neo-imperialism as a means of new domination.

Application of results. The system of sciences from the family of public administration, a wide range of methodological aspects of socio-economic, legal sciences on the problems of dysfunctional development of power.

Conclusions. The main results of the study, their theoretical results should be reduced to the following conclusions: 1) parallel shadow pseudo-reality in modern conditions is a powerful means of shadow pressure on the societies of dependent countries, their shadowing; 2) the formation of shadow pseudo-reality as a system of means of modern neo-imperialism is a means of total disorientation of the authorities and society in dependent countries; 3) in modern conditions, the characteristic features of the physical and discursive modes of neo-imperialist influence have been significantly expanded.

Keywords: «parallel shadow pseudo-reality», modes of neo-imperialist influence, «dual power», two pairs of shadow pseudo-realities.

Постановка проблеми. Системні процеси залежної деградації, деформації соціально-економічних процесів, розвиток чинників кризової регресії влади, подальше з нищення інституційної структури держави, системна корупція обумовлюють високу ступінь гальмування процесів реформування суспільних відносин і відповідну необхідність вивчення сутності сучасних домінуючих тінювих впливів, зокрема особливості генетично-тінювої організації влади, імперативів щодо ефективних засобів її обмеження та посилення тінювої резистентності.

Необхідність застосування ефективних засобів протидії тінювій владі знайшла відображен-

ня у ряді важливих законодавчих, нормативно-правових актів держави, таких як: проекти сучасного законодавства щодо протидії корупції, Закони України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні на 2014–2017 роки» (2014), «Про засади запобігання і протидії корупції» (2011), Указ Президента України «Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією» (2003, № 84/2003), проект Державної програми детінізації економіки, Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції» (2005, № 1615/2005), постанови Кабінету Міністрів

України з питань відстеження процесів тінізації економіки та розроблення рекомендацій щодо обмеження її зростання, цілий ряд відомчих актів тощо.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. До вітчизняних досліджень з тіншової влади відносяться праці В. Д. Базилевича, А. В. Базилюка, О. І. Барановського, В. М. Бородюка, Г. С. Буряка, З. С. Варналія, А. С. Гальчинського, Я. Я. Дьяченка, С. О. Коваленка, І. І. Мазур, В. О. Мандибури, О. В. Турчинова та ін. Значний внесок у розробку адміністративно-правових і кримінально-правових аспектів протидії корупції, тіншової влади зробили вітчизняні вчені-юристи.

У той же час, у зв'язку з недостатнім системним вивченням явища тіншової влади, її генези, метаморфози та причин розвитку окремих форм та стадій, засоби ефективного обмеження тіншових владних процесів потребують подальшого спеціального дослідження.

Метою статті є подальший розвиток теоретичного вивчення сутності тіншової влади, зокрема на основі впливу сучасного неомперіалізму, що забезпечує свій тиск засобами утворення паралельної тіншової псевдореальності.

Виклад основного матеріалу. Аналіз механізму кризового функціонування національної суспільної системи потребує звернення до засобів її внутрішньої та зовнішньої обумовленості, її системного підпорядкування, що формуються всередині та за межами національного суспільного простору, зокрема на основі дослідження системної будови, стрижня національного та транснаціонального тіншового простору як логічно вихідного відношення мегатінізації. Як дискурсивно слід локалізувати як вторинний, залежний вихідний пункт самоорганізації національних тінізаційних суспільних процесів, у тому числі так званої «автономної» тіншової держави [1], що вирізняється надзвичайним потенціалом тінізації, спотворення суспільних цілей, засобів модернізації, деформації напрямків реформування, їх архізації та інволюції? Які системні мегапроцеси, потужні транснаціональні тіншові сили домінуючого впливу синергетично сприяють підсиленню руйнівній тінізаційній потужності «автономної» тіншової держави? Які головні тренди, цілі, механізми індуктуються цими мегапроцесами зовнішнього управління? Які тінізаційні взаємоді-

ючі системи вони утворюють? Які цілі переслідують відомий функціонер сучасного світового тіншового закулісся Дж. Сорос, як один із лідерів впливу на руйнівне реформування національної економіки, в чому виявляється його концепція забезпечення глобального «відкритого суспільства» – нового світового порядку, і які наслідки її реалізації для України?

На наш погляд, ці явища є лише зовнішнім проявом, видимістю глибинних фундаментальних процесів, що виявляють їх сутність. До таких останніх слід віднести системний тінізаційний прояв новітнього імперіалізму.

До кінця XIX століття багато хто із дослідників помітили, що з капіталізмом відбуваються найсуттєвіші зміни, котрі дозволяють говорити про нову фазу його розвитку: ринок вільної конкуренції пішов у минуле навіть там, де уряд притримувався ліберальних економічних засад розвитку. Конкуренцію усуває навіть не протекціонізм держави, а концентрація та монополізація капіталів. Логіка розвитку нагромадження капіталів підпорядковує собі логіку ринку.

Англійський економіст Джон А. Гобсон був першим, хто дослідив новітній стан капіталістичної системи, визначивши його як фазу імперіалізму – державної політики, практики і пропаганди розширення та панування держави шляхом прямого захоплення території або за рахунок отримання політичного та економічного контролю. Це поняття активно підхопили та розширили новим змістом марксиста – Рудольф Гільфердінг, Р. Люксембург, К. Каутський і М.І. Бухарін, а потім В.І. Ленін опублікував свою відому роботу «Імперіалізм, як найвища стадія капіталізму».

Ключовою тезою Леніна є дослідження тісного зв'язку між монополізацією капіталу і колоніальною експансією фінансового капіталу. Новий імперіалізм, згідно В.І. Леніну, являє собою специфічну форму організації капіталізму, що виникає в кінці XIX століття і різко відрізняється від попередньої фази в економічному, політичному та соціальному аспектах. Ленін визначив основні риси новітнього імперіалізму таким чином: в роботі «Імперіалізм, як вища стадія капіталізму» – це «капіталізм на тій стадії розвитку, коли склалося панування монополій і фінансового капіталу, почався розділ світу міжнародними трестами і закінчився розділ всієї землі найбільшими капіталістичними країнами» [2, с. 387].

Однак імперіалізм продовжував розвиватися, набувати нових форм і переступив цю класичну стадію, що завершилася із закінченням Другої світової війни розгортанням потужного руху деколонізації та появи наступних стадій імперіалізму. Найвизначнішою з них є початок розбудови в кінці ХХ століття інформаційного суспільства та поява паралельної гібридної псевдореальності імперіалізму, гібридних його форм, у зв'язку з чим відбувається системна тінізація суспільних, в першу чергу владних, процесів.

Бурхливі біфуркаційні зрушення в суспільному житті, гострі соціальні конфлікти імперіалізму, гібридні війни поставили перед методологією науки ряд нових проблем [3], що зумовило необхідність переосмислення традиційних проблем, зокрема засобами теорії постмодернізму, найважливішим фактором становлення якого стала інформаційна культура. Вона обумовила перехід від базового значення виробництва речей до виробництва знаків, символів, інформації, паралельної інформаційної реальності та їх визнання як нової – паралельної реальності. Одним із шляхів подолання методологічної кризи, у тому числі щодо дослідження тінювих владних процесів в умовах новітніх стадій імперіалізму є забезпечення конструктивного синтезу теоретичних досліджень, у тому числі засобами синтезу категоріального апарату суспільних наук. Переростання тих чи інших понять, категорій, що початково виникли в окремих часткових галузях знань, у поняття загальнонаукового характеру та змісту, що визнаються науковим товариством як базові елементи структури сучасної наукової парадигми, є важливою закономірністю розвитку науки. А.С. Гальчинський відмічає, що існуючі способи розподілу суспільних наук, що диференціюються не стільки завдяки предмету дослідження, скільки в силу історичних (і не в останню чергу адміністративних) причин, стають у все більшій мірі неефективними. Сьогодні головна вимога до суспільствознавства – «зібрати окремі частини в єдине ціле», сформувавши принципи узагальнюючої теорії, що в більшій мірі є адекватною логіці сучасних трансформацій [4]. Однією з таких категорій є категорія інформації [5] та сформована нею «паралельна реальність», застосування їх як засобу для подальшого розвитку теоретичних досліджень ті-

ньових процесів, зокрема у так званій гібридній кризовій формі влади¹.

Масовий розвиток інформаційних процесів в останні десятиріччя ХХ–ХХІ століть перетворили інформацію з окремого фактору виробництва на найважливішу форму віртуальної суспільної владної реальності – паралельну існуючим (фізичним) матеріальним. Серед полісистем сучасних владних паралельних реальностей важливе (деструктивне) місце займає тінюва інформаційна паралельна реальність – тінюве паралельне парасуспільство як масштабне системне утворення, розвиток якої за сучасних умов прискорюється. Поєднання тінювої паралельної реальності у множині її декомпозицій і паралельної реальності офіційного простору сучасного суспільства утворюють одну із потужних гібридних моделей його розвитку. Великого дискурсивного значення у зв'язку з цим набуває проблема дослідження об'єктивної локалізації цього потужного соціального віртуального інструменту за певним спектром гібридних суспільних структур та тих загроз, що виникають у зв'язку з цим.

Наявність об'єктивних історичних передумов розвитку потужної системи тінювої паралельної псевдореальності в імперіалістичних країнах та їх тінювий домінуючий тиск на залежні країни, що перебувають в стані трансформації, на їх систему «двоєвладдя», паразитарного елітного (олігархічно-кланового) сектору [6, с. 150–167], як головного тінізаційного фактора розвитку, спричиняє кумулятивний синергетичний ефект підсилення тінізаційних процесів в інших секторах економіки за рахунок архаїзації соціально-економічних форм, виштовхування їх елітним сектором із звичних місць та функцій в економічній структурі, активізації при цьому великого обсягу маргінальних (експолярних) неформальних зв'язків.

Внутрішні та зовнішні фактори розвитку двоїстості тінювої державної влади в умовах сучасного імперіалістичного тиску сформували на національному рівні феномен тінювої «автоном-

¹ *Владна криза – це особливий переломний стан у розвитку та функціонуванні владної системи суспільства, державно-владних структур, що характеризується системною втратою конгруентності функціонування інституційної системи, нестабільністю, розбалансованістю діяльності політичних структур, зниженням рівня керівності соціально-економічними процесами, загостренням соціально-економічних та інших соціальних інституцій, економічних конфліктів, зростанням критичної невдоволеності й конфліктної активності мас.*

ності»², що в значній мірі монополізує у своїй діяльності фактор тіньової паралельної реальності, як основне знаряддя у боротьбі з офіційною, легітимною владою та суспільством.

Змістом синкретизму гострокризивої гібридної форми двоєвладдя³ «автономії» (від відповідальності перед суспільством, законом) держави та тіньового, паразитарного (олігархічного) сектора, як найнебезпечнішої форми тінізації суспільних відносин, є відносини монополізації адміністративно-економічного, бізнесового, політичного ресурсу для обмеженого кола осіб, забезпечених олігархічними, політичними відносинами, корупційними та родинними, партійними зв'язками з вищими щаблями адміністративної та судової влади, правоохоронних органів, відсутністю економічної, політичної, кадрової конкуренції в поєднанні з необмеженим доступом до національних ресурсів країни. Форма існування симбіозу елітного сектора та «автономної» влади набуває в сучасності поширеної домінуючої форми тіньового парасуспільства – альтернативного нелегітимного, другого, тіньового центру влади та суспільного розвитку. В цих умовах корупція набуває системного характеру, стає неодмінним мегаатрибутом адміністративної системи, іманентним способом її регуляції. Тіньове парасуспільство в умовах залежного квазіімперіалістичного розвитку, розбудови тіньової паралельної реальності – це закрита бізнесово-владна сфера суспільства, що монополізована олігар-

хічними структурами, котрі мають на меті набуття політичного впливу та надвисоких доходів за допомогою використання значною мірою спекулятивного фінансового капіталу. Існуюча як пануюча тіньова структура, тіньове парасуспільство утворює, відповідно до своїх потреб, і тіньову політичну, судову, правоохоронну, соціально-економічну інфраструктуру, що зумовлює тіньовий режим функціонування рядових суб'єктів господарювання та підпорядкування їх домінуючим неоімперіалістичним впливам.

Тіньове паралельне неоімперіалістичне парасуспільство, як реальність в сучасних умовах, функціонально має найширшу розвинену множину поліструктур, що є інформаційною асиметрією офіційної, активно (гібридно) перехрещених з останньою.

До їх структури слід віднести, перш за все, дві пари тіньових псевдореальностей імперіалістичного впливу та залежностей – імперіалістично-домінуючу та імперіалістично, олігархічно-кланово-залежну. Рівень імперіалістичного домінування та залежності може бути різним, наприклад, Росія та Україна відносяться до імперіалістично, олігархічно-кланово-залежних країн, однак з різним рівнем залежності: Росія являє собою імперіалістично-залежну (першого рівня залежності) країну, але, водночас, є й імперіалістично-домінуючою країною з розвинутою тіньовою псевдореальністю. Вона має потужну систему тіньових дискурсивних форм щодо пропагандистського, психологічного, інформаційного, кібернетичного, цифровізаційного формування тіньової псевдореальності. Остання форма тіньової псевдореальності є довершеною фазою перетворення матеріального модусу імперіалізму в тіньову дискурсивну.

Нова якість паралельної реальності її тіньових впливів полягає у радикальному зміщенні акцентів мотивації дій на рівень конструювання уявної псевдореальності. Ціннісно-сміслова модель світу організує сприйняття реальності як цілісного комплексу фактів і явищ з відповідною оцінкою їх значущості. Те, що не вкладається у загальну модель світу, позначається як периферійне та вороже, спроможне зруйнувати реальність, а отже, потрібно захищатися від нього, вдаючись до певних героїчних протидій.

До головних компонентів паралельних реальностей, що сформували кризово-гібридний характер влади, перманентну нестійкість та за-

² Концепція «автономної» тіньової держави («тіньового двоєвладдя») розробляється автором з 2016 року, незалежно від інших подібних концепцій, що намагаються пояснити вплив тіньових «зашагункових» квазівладних сил, механізмів тіньового впливу на феномен функціонування офіційної держави. Ця концепція покликана вказати на реальні центри, розробки та прийняття державно-владних рішень, їх відхилення від легітимних, офіційних процедур. Необхідно створити дієву систему безпеки сфери прийняття і реалізації рішень державної політики від сторонніх («тіньових») впливів. У 2017 році з'явилася американська концепція «глибинної держави», що близька за концептуальним підходом, об'єктом дослідження, але повністю не збігається з концепцією «автономної» тіньової держави, що розробляється на вітчизняному ґрунті соціально-економічних передумов, причин та наслідків функціонування системи тіньового двоєвладдя. Концепція «глибинної держави» не враховує особливості вітчизняних умов, позбавлена аналізу реальних механізмів тіньового владного впливу.

³ Двоєвладдя – змішана гібридна владна поліструктура з розвинутою асиметрією дискурсивного та матеріальних модусів, що відбиває існуюче, різного роду інтенсивності, протиріччя між інтересами правлячих політико-економічних класів суспільства, коли за офіційними владними позиціями офіційної влади діє гібридно прихована, офіційно не визнана як правлячий суб'єкт влади її структура, що доповнює чи домінує (в аспекті модусів) над першою. «Друга» тіньова влада є структурою (в аспекті модусів) обмеження, протидії або знищення інституційної структури офіційної влади.

грозу руйнівних тенденцій розвитку, відносяться цінності, політичне правління, економічна система, правове, правоохоронне забезпечення тощо. До них належить також, на нашу думку, особлива форма взаємозв'язку та взаємозалежності держави та економіки, що у величезній мірі характеризує особливості суспільної організації, інституційний устрій тих чи інших суспільних систем.

Двоїстість засобів владного простору зумовлена існуванням та розвитком протиріччя між двома модусами сучасної гібридної кризи влади – фізичної дійсності та дискурсивного конструкту [7, с. 41–45]. Так, владний конфлікт слід трактувати як насамперед фізичний, матеріальний феномен – це персонал владних структур, керівництво, їх соціальний капітал, технічні засоби управління, зв'язку, інформаційна техніка, комунікації тощо. Водночас фізичний потенціал та його реалізація у владних процесах супроводжуються процесами їхнього дискурсивного осмислення, словесного опису та аналізу.

Фізичний модус існування конфлікту влади завжди йде у супроводі її дискурсивного модусу. Конфлікти набувають сенсу і статусу лише разом із дискурсивними формами.

Міфи, історичні хроніки, романи, репортажі, монографії, праці філософів й істориків, доповіді експертів й аналітиків, присвячені протиріччям владного імперіалістичного конфлікту, корпоративне та адміністративне право та інше – перелік текстових і соціальних форм осмислення явища конфлікту та інтерпретацій конкретних владних подій можна продовжувати та розширювати майже нескінченно. Об'єднує ці різноманітні види діяльності її знаковий (семіотичний) характер. Рефлексія про владний конфлікт (так само, як усі інші види рефлексії) розгортається в дискурсивному вимірі. Можемо стверджувати, що конфлікти влади є невід'ємними від словесних, дискурсивних практик.

До фізичного модусу новітнього глобально-фінансово-імперіалістичного капіталізму слід віднести наступні характерні риси: 1) монополістичний капітал/фінансовий капітал; 2) додатковий монополістичний прибуток; 3) розвинутий міжнародний поділ праці та глобальна інтернаціоналізація капіталу; 4) переділ світу великими державами у вигляді зон імперіалістичного впливу; 5) домінуючі національні держави як представники глобальних інтересів своїх монополістичних фірм; 6) імперіалістична конкуренція; 7) валютні

та торгові війни, економічні ембарго та преференції; 8) неоколоніальна залежність, розширення структури залежних країн; 9) економічні кризи та імперіалістична експансія як інструменти глобального імперіалістичного перерозподілу власності та влади; 10) експорт капіталу; 11) активне розширення структури ринків з імперіалістичним впливом; 12) боротьба за контроль над основними ресурсами; 13) прискорене зростання нерівності у сплаті праці; 14) робоча аристократія в країнах імперіалістичного ядра як активний чинник політичної системи; 15) мілітаризація суспільства та війна як органічний чинник політики; 16) розширення спектру чинників міжнародної гегемонії [8]. В той же час відбувається активна зміна акцентів впливу та домінування існуючих форм імперіалістичного впливу, їх пристосування до зміни існуючих умов розвитку, подальша їх гібридизація з бурхливим рухом існуючих та новітніх дискурсивних модусів.

До системи сучасних основних дискурсивних модусів неоімперіалістичного впливу відносяться: 1) імперіалістичний тінізаційний системно-дискурсивний тиск існуючих квазіімперій [9]; 2) торговельні війни як інструмент імперіалістичного тінізаційного тиску; 3) імперіалістичний тінювий вплив транснаціональної корпоратії; 4) тінюва фінансово-розвідувальна елітна діяльність імперіалістичної аристократії; 5) цифровізація суспільних відносин; 6) квазіімперіалістичний тінізаційний вплив транснаціональних злочинних організацій.

1. Імперіалістичний тінізаційний системно-дискурсивний тиск існуючих квазіімперій. Величезний дискурсивний тінізаційний вплив псевдореальності за різними формами модусів на суспільний розвиток України здійснювали та здійснюють декілька імперій та постімперій – Росія, Австро-Угорщина, Німеччина, Османська імперія, Річ Посполита тощо, взаємодія яких між собою утворює потужний синергетичний ефект. Це не могло не позначитися на існуванні різних центробіжних тенденцій сучасної тінювої дезінтеграції українського суспільства. Так, дослідник українського суспільства Д.В. Яневський відмічає, що впродовж останніх 11 століть на території земель, що утворюють сучасну Україну, діяли принаймні близько 25 правових традицій та законодавчих комплексів в значній мірі імперського походження [10, с. 7–8].

Метрополія імперій (постімперій), як й імперські утворення, є головними провідниками домінуючого субдукційного тінзаційного впливу пануючого способу виробництва на периферію. Особливо деформаційно небезпечними для українського суспільства в системі віртуальної дискурсивної псевдореальності є імперські впливи на національну еліту, за допомогою яких здійснюється розбещення моделлю колабораціонізму власних верхів, у тому числі за допомогою спецслужб, активний перерозподіл кращих людських ресурсів проімперських місцевих еліт на користь метрополії, що фактично знищує кадрові ресурси всієї периферії імперії.

Глибока системна криза, коли надзвичайно послаблені всі захисні механізми держави, створює особливо сприятливі умови для піднесення деструктивної для суспільства діяльності проімперських структур, у тому числі тіншових спецслужб. Саме з цими формами імперського тиску пов'язаний надпотужний процес гібридизації влади, війни, розвитку корупції, масштабної тінзації, втечі капіталу за кордон тощо.

Відбулося становлення сучасної системи тінзаційної діяльності істеблішменту (багатьох пострадянських країн, де не відбулося принципового його очищення від проімперських носіїв влади (люстрації), спецслужб інших імперій в постімперський період їх розвитку, домінуючого їх проімперського впливу на весь пострадянський простір, на подальший процес переродження, перш за все її еліти, набуття нею рис все більш паразитичного прошарку.

2. Торговельні війни як інструмент імперіалістичного тінзаційного тиску. Зовнішньоторговельна діяльність України є активним об'єктом імперіалістичних впливів та тиску, створення тіншової псевдореальності. На даному етапі широко використовуються такі новітні її засоби утворення як інтегровані маркетингові комунікації (ІМК), що продукували такий ліквідний їх продукт як тріада масової тривожності, екстремізму та тероризму. Тріада обійшла інші антинаціональні глобальні квазіімперіалістичні проекти впливу на національний простір. Особливості розповсюдження ІМК у створенні тіншової псевдореальності на ринку засобів тріади щодо зовнішньоторговельної діяльності виявляються в надзвичайно широкій інтегрованості її з прагненням до повного охоплення ринку по стратам населення, місцевим і етнічним особливостям.

Так, традиційна для останніх десятиліть практика застосування дискримінаційних заходів щодо українських поставок на внутрішній російський ринок отримала за нинішніх умов нову якість, вилившись у повномасштабну торговельну війну з повним перебором засобів тріади. Інструментарій економічного тиску на Україну, що активно використовує Російська Федерація у цій війні, – цілеспрямовані дії із закриття внутрішнього ринку для українських товарів і протекціоністські заходи щодо власних виробництв – доповнився транзитною блокадою (обмеженням Росією міжнародних транзитних автомобільних і залізничних перевезень вантажів з території України) і подіям у потрібному для агресора напрямі – створення негативних синергетичних ефектів на різних фронтах економічного протистояння у тіншовій псевдореальності.

Слабка диверсифікованість зовнішньої торгівлі України, її історична залежність від російських постачальників та споживачів у виробничих ланцюгах – чинники, що надали РФ можливість зробити торгівлю головною мішенню агресії проти України в економічній сфері та активно застосовувати засоби утворення тіншової псевдореальності. Знакові негативні зміни торговельної політики РФ щодо України розпочалися ще у середині 2013 року, після того як тодішній український уряд анонсував наміри щодо підписання Угоди про асоціацію України з ЄС. У відповідь на посилення європейського вектора в українській політиці уряд РФ ініціював застосування загороджувальних заходів із порушенням усіх норм міжнародного права.

Протягом 2014–2015 років ситуація загострилася: торговельні обмеження з боку РФ торкнулися української продукції молокопереробної галузі, рослинництва (картоплі та кукурудзи), було заблоковано транзит українського цукру до країн Середньої Азії. Для всіх без винятку українських товарів, які завозяться до РФ, були посилені процедури митного контролю, що завдає значних збитків українським виробникам, збільшуючи строки оформлення вантажів до 15 діб.

Протягом багатьох років у зовнішній торгівлі з РФ Україна є неттоекспортером товарів машинобудівної промисловості (ТМП). У 2012 році 52% українського експорту ТМП постачалося на ринок РФ, а у 2015 році ця частка скоротилася до 29,3%. Найбільш уразливим виявився експорт продукції важного машинобудування

(насамперед ядерних реакторів, котлів, машин), а також транспортного машинобудування (залізничних вагонів і локомотивів).

Слід також зазначити, що з 1 січня 2016 року РФ підвищила ввізні мита на українську продукцію та ввела ембарго на окремі товари українського походження: м'ясо, рибу, молочні продукти, овочі, фрукти, горіхи та ковбаси. Наслідком цього стало фактичне зупинення експортних поставок відповідних українських товарів до РФ (у I півріччі 2016 року – лише 0,7 млн дол. США).

Енергетичні об'єкти та енергетична інфраструктура посіли важливе місце у стратегії досягнення цілей Росії. Руйнування енергетичної інфраструктури, проблеми у функціонуванні енергетичного сектору України стали інструментальним виміром спроб підпорядкування нашої країни РФ через підриг стабільності соціально-економічної ситуації. Усе це робилося з метою не стільки завдання економічних збитків, скільки здійснення психологічного впливу засобами тіншової псевдореальності на політиків країни та населення.

Прагнучи порушити стійкість функціонування інфраструктури життєдіяльності України, Росія активно використовувала різні методи як опосередкованого тіншового дискурсивного впливу (економічні, психологічні, пропагандистські, інформаційні), так і прямого фізичного впливу (руйнування, блокування, захоплення). Серед випадків цілеспрямованого фізичного впливу слід виокремити: фізичне захоплення об'єктів при збереженні їх функціональності; припинення функціонування об'єктів; фізичне знищення об'єкта; перешкоджання діяльності з відновлення функціональності.

До прикладу, в результаті тимчасової окупації АР Крим Україна втратила контроль над значною кількістю активів у галузі енергетики – як державної, так і приватної власності.

Було захоплено державні та приватні електрогенеруючі потужності, зокрема: низку теплоелектроцентралей (ТЕЦ) загальною потужністю 144,5 МВт, вітрові електростанції (ВЕС) потужністю понад 60 МВт, сонячні електростанції (СЕС) потужністю понад 224 МВт, магістральні лінії електропередач (магістральні та розподільчі) загальною протяжністю 1370 км та 17 трансформаторних підстанцій 110–330 кВ потужністю 3840 МВА, розподільчі лінії (сумарна протяжність яких становить 31,9 тис. км; сумарна потужність 270 тран-

сформаторних підстанцій 35–110 кВ сягає 6028 МВА). Загальна вартість втрачених на території Криму активів лише НЕК «Укренерго» оцінюється майже в 1 млрд дол. США.

Найбільш болючих втрат Україна зазнала від захоплення енергетичних активів у нафтогазовій сфері, зокрема тих, що належать державним компаніям.

Державі в особі Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» належать 100% акцій ПАТ «ДАТ «Чорноморнафтогаз», до складу якої входили: виробниче обладнання та інфраструктура видобування (10 морських газовидобувних стаціонарних платформ, 4 самопідйомні бурові установки: «Сиваш», «Таврида», «Петро Годованець» та «Незалежність»), інфраструктура транспортування та зберігання (газотранспортна система із 1200 км магістральних газопроводів та 45 газорозподільчими станціями, а також Глібовське підземне сховище газу).

Окремо слід згадати про втрату нетрадиційних запасів вуглеводнів. За оцінками, на глибині понад 100 м знаходяться приблизно 43% ресурсів вуглеводнів акваторії Чорного та Азовського морів. У довгостроковій перспективі важливим енергетичним ресурсом, доступним Україні для освоєння, мали б стати поклади метаногідратів, яких в українській акваторії Чорного моря понад 7 трлн куб. м.

Після захоплення окремих територій Донбасу та окремих об'єктів інфраструктури стійкість роботи паливно-енергетичного комплексу України опинилася під загрозою.

На відносно невеликій окупованій території видобувається майже половина всього українського вугілля і 100% антрациту. Станом на кінець 2015 року на непідконтрольній Уряду України території Донецької та Луганської областей були розташовані 85 шахт усіх форм власності, що становить 57% їх загальної кількості в Україні, й усі шахти, що видобували антрацит. Загалом за 2014 рік, унаслідок військового конфлікту в Луганській та Донецькій областях, видобуток вугілля в Україні скоротився на 22% – до 65 млн т (49 млн т енергетичного вугілля і 16 млн т коксівного). Видобуток на державних шахтах зменшився на 27% – до 18 млн т (36% загального обсягу).

Україна опинилася в умовах дефіциту антрацитового вугілля, на якому працюють теплові електростанції, й була змушена його імпортувати. Незважаючи на відверте порушення територіальної

цілісності й агресію Росії, найбільші закупівлі вугілля доводилося здійснювати саме в РФ. За даними Державної фіскальної служби України, у 2014 році було імпортовано кам'яного вугілля та антрациту на загальну суму 1,773 млрд дол. США, причому з РФ на 1,138 млрд дол. США.

Загалом, оцінюючи реакцію суспільства на зловмисні імперіалістичні дії агресора проти критичної енергетичної інфраструктури та застосування ним потужної тіньової псевдореальності для прикриття агресії, слід зазначити, що українське суспільство, як і система органів державної влади, на початковому етапі війни були не готовими до таких дій та не усвідомлювали важливості функціонування інфраструктури для життєдіяльності суспільства та держави. Це усвідомлення прийшло пізніше, так само, як і досвід протистояння гібридній агресії в енергетичній сфері [7, с. 283–300].

3. Імперіалістичний тіньовий вплив транснаціональної тіньової корпоратії. Транснаціональна тіньова корпоратія являє собою форму організації глобальної тіньової влади, ланку світової мегасистеми тіньових механізмів і зовнішніх тіньових впливів, при якій реальні важелі вищих і центральних органів влади належать корпораціям та їх владним сателітам, які чи то безпосередньо, інституційно, чи здебільшого у нетранспарентному режимі прямо або опосередковано впливають на розробку та реалізацію державних рішень та дій. На національному рівні формою впливу транснаціональної тіньової корпоратії є паразитарна елітна (олігархічна) «автономна тіньова владна» система як окрема ланка тіньового парасуспільства [11, с. 9–13].

Для дискурсивного аналізу тіньового механізму прийняття рішень системою корпоратії, зокрема її амбівалентної ролі в адаптуванні функцій державних органів у проведенні сучасних суспільних реформ до своїх вузькокорпоративних цілей, великого значення має дослідження логістики впливу на ці рішення світової тіньової мегасистеми тіньової влади. Цей мегасуб'єкт тіньового світового впливу здійснює його через посередництво найширшої інфраструктури світових тіньових, напівтіньових, офіційних інститутів, транснаціональних агентів впливу, системою світових наддержавних організацій, світових ЗМІ, розгалуженою системою іноземних спецслужб, розвідувальних органів, недержавних організацій, світових транснаціональних корпорацій тощо.

У XXI столітті більшість із домінуючих країн світу (США, ФРН, Великобританія, Франція, Японія, Китай, Індія, Бразилія) стануть воістину глобальними корпоративними державами. Саме вони будуть носіями доктрин – корпоративізму і глобального неокорпоративізму, з потужними тіньовими синергетичними впливами.

Тенденції зростаючої тіньової транснаціоналізації мікро– та макроекономічного впливу виявились уже досить давно, проте вони значно інтенсифікувались у другій половині XX століття. Це стало прямим наслідком транснаціоналізації у сфері матеріального виробництва і призвело до утворення якісно нової, більш складної структури механізму тіньового субдикційного впливу. Найбільш помітною характеристикою цієї нової структури є швидке становлення нової тіньової суперструктури глобального тиску, що можна було б умовно позначити як тіньовий корпоративний мегарівень.

Сучасна система тіньової корпоратії в значній мірі базується на новітніх тінізаційних інституційних закономірностях щодо відірваності контролю та менеджменту від власності. Сьогодні корпорації створюють свою внутрішню нормативну базу, свої правила зовнішньої поведінки, міжкорпоративних відносин і спрямовують все більше національних та інтернаціональних ресурсів на власні, егоїстичні цілі (процес, дуже точно визначений Р. Нейдером як «соціозабезпеченням корпорацій»), практично не турбуючись про наслідки своїх дій.

4. Тіньова фінансово–розвідувальна елітна діяльність новітньої імперіалістичної аристократії. Однією із базових неформальних форм тіньової влади, яка з найбільшою активністю використовує сучасні можливості тіньових дискурсивних форм щодо забезпечення ними цілей імперіалістичної політики, є елітні наднаціональні розвідувальні утворення. Потужний вплив цих тіньових елітних розвідувальних інституцій можна продемонструвати на прикладі такої впливової фінансово–розвідувальної організації як «Коло» або Le Cercle, як предтечі утворення гетерархії таких тіньових наднаціональних сітьових суб'єктів впливу як Бильдербергський, Римський клуби тощо. Так, «Коло» залишається і в даний час активно діючою наднаціональною тіньовою структурою, яка об'єднує елітні групи в Європі, Америці та Азії [12, с. 143–163].

Вихідні уяви про діяльність цієї структури, суб'єкти якої виконують функції інтерлокерів⁴,

⁴ Стратегічні посередники.

слід сформулювати навколо наступних трьох груп факторів. Перший з них зв'язаний з особами засновників цієї організації, яка виникла у 1951 році. Дві особи, які сформулювали ідею утворення «Кола» і почали її реалізовувати серед певних представників європейської католицької еліти, були Жан Віоле і Карло Пісенті. Жан Віоле перед Другою світовою війною був одним із керівників CSAR – таємної, орієнтованої на фінансово-промислові кола у Націонал-соціалістичній партії Німеччини та Клівлендське коло Великої Британії – організації, котра щільно була зв'язана з французьким націоналістичним, монархічним рухом «Аксьон Франсез». Під час війни він переїхав до Швейцарії, де існували сприятливі умови для тісних контактів з довіреними особами М. Бортмана, Я. Шахта, В. Шелленберга. Поряд з нацистами Віоле тісно взаємодіяв з керівництвом відомого католицького Ордену *Orus Dei*, легендарним таємним європейським товариством «Сінерхія», з яким після Другої світової війни ворогував та взаємодіяв генерал де Голль.

Карло Пісенті по лінії матері належав до італійського олігархічного клану Пачеллі. Його мати була сестрою Пія XII, якому належав папський престол з 1939 до 1967 року, а також мала родинні зв'язки з іншими впливовими ватиканськими чиновниками, у тому числі головним юристом Ватикану Філіппом Пачеччі і фінансовим радником пап Ернестом Пачеллі. Початковий план створення «Кола» був розроблений вищими кардиналами Ватикану, а його доробка та практична реалізація була довірена Карло Пісенті та Жану Віоле.

До кола осіб, які активно працювали у «Колі», входили А. Даллес – американський дипломат і розвідник, директор Центральної розвідки США; Девід Рокфеллер – американський банкір, глобаліст і голова дому Рокфеллерів у 2004–2017 роках; молодий Хуан Карлос Бурбон, майбутній король Іспанії; Мішель Дебре, майбутній міністр оборони Франції; найближчий сподвижник генерала де Голля; Отто фон Амеронген та ін. У більш пізній період у «Коло» входили французький прем'єр-міністр Лоран Фабіус, Сильвіо Берлусконі – італійський державний і політичний діяч, директори ЦРУ в різні періоди часу Вільям Колбі, Вільям Кейсі, Дд. Бреннан та ін.

Радянське керівництво приймало активну участь в діяльності різноманітних неформальних розвідувальних структур, у тому числі й «Кола». Так, за

режиму І.В. Сталіна вдалося встановити цілковито унікальні за своєю розгалуженістю, ефективністю неформальні зв'язки з чисельними групами світової еліти. Однак у зв'язку з розстрілом Л.П. Берії, загибеллю або ув'язненням ефективних членів його команди, в умовах розвалу роботи в офіційних розвідувальних структурах, практичну монополію на здійснення неформальних міжелітних розвідувальних взаємодій отримав «сірий кардинал» у системі влади Н.С. Хрущова А.І. Микоян. У подальшому активні розвідувальні дії виконував О.М. Косигін та його зять Д.М. Гвішіані. Важливим суб'єктом таємних операцій виступав Державний комітет по науці та техніці СРСР.

Друга група факторів зв'язана з цілями організації з цілями організації та інформацією щодо різних течій, що утворилися в ній. «Коло» був утворений Ватиканом і католицькою старою аристократією для реалізації ідеї щодо утворення об'єднаної Європи від Лісабону до Владивостоку. В межах цього великого проекту субпроект «Коло» всіляко сприяв створенню спочатку європейських об'єднаних органів різного типу, наприклад Європейського союзу вугілля і сталі, Спільного ринку і, нарешті, СЕС. У даний час члени «Кола» активно лобіюють створення Трансатлантичного торгового та інвестиційного партнерства та Транстихоокеанського торгового партнерства, а також максимально глибоку інтеграцію Китаю з європейськими економічними структурами.

Третя група факторів зв'язана з долею «Кола». Протягом всього періоду активної діяльності організації вона по своїй суті являла собою неформальну структуру тіншової взаємодії між Ватиканом, старою католицькою аристократією, католицькоорієнтованими провідними політиками та фінансово-розвідувальною елітою європейської та англо-американської розвідки.

З початку 1960-х років саме Д. Гвішіані, як правило, представляв Радянський Союз у найбільш багатобічючих з точки зору зав'язування контрактів і отримання інформації міжнародних організаціях. Після реорганізації і аж до середини 1970-х років ДКНТ у значній частині своїх функцій, що в першу чергу торкалися міжнародного співробітництва, яким опікувався Д. Гвішіані, по суті являв собою автономну, відносно незалежну від КДБ СРСР і ГРУ МО СРСР розвідувальну структуру, на пряму підзвітну О.М. Косигіну і через нього – Л.І. Брежнєву.

5. Тіньове дискурсивне утворення паралельної псевдореальності засобами цифровізації. Цифровізація суспільних відносин, перш за все державної влади, являє собою одну із розвинутіших тіньових систем формування паралельної псевдореальності з можливостями новітнього імперіалістичного впливу. Це владна діяльність, що використовує в якості ключового фактора переходу на новітні владні моделі управління, впливу засобами паралельної реальності на владні, суспільні процеси, данні у цифровому вигляді шляхом тотального перетворення даних про суспільну діяльність у цифровий вид, обробку великих обсягів і використання результатів аналізу яких порівняно з традиційними формами владарювання дозволяє суттєво підвищити ефективність владних процесів. Відповідно, результати ефективності цифровізації шляхом формування паралельних псевдореальностей залежать від суб'єктивної діяльності щодо владного формування моделей владних процесів, продуцентом яких на мегарівні є суб'єкти новітнього імперіалістичного впливу.

Так, у 2017 році сукупна вартість компаній, які працюють на базі впливу цифрових платформ, з ринковою капіталізацією більш, ніж 100 млн дол. США, перевищила, за оцінками, 7 трлн дол. США, що на 67% більше, ніж у 2015 році. Деякі глобальні цифрові платформи захопили домінуючі ринкові позиції у визначених їх сегментах. Наприклад, біля 90% ринку пошукових систем для Інтернету належить компанії «Гугл». На компанію «Фейсбук» припадає дві третини світового ринку соціальних мереж, і її платформи є найбільш привабливими серед соціальних мереж у більш, ніж 90% країнах. Майже 40% світових ринкових онлайн-продажів здійснюється через мережу компанії «Амазон», а на його дочірню компанію «Амазон веб сервісез» припадає така ж доля світового ринку послуг у сфері захмарної інфраструктури [13].

Таким чином, перехід до цифровізації суспільних відносин несе загрозу подальшого посилення асиметричності суспільних процесів, переважні можливості суб'єктів дискурсивної псевдореальності формування його зі своїм баченням моделі світоустрою та впливу на залежний простір посилюють цифрову нерівність у світових мегапроцесах на ґрунті системних розривів у рівні освіти та умовах доступу до цифрових послуг і продуктів у системі міжнародних інформаційних процесів.

6. Квазіімперіалістичний тінзаційний вплив транснаціональних злочинних організацій. На початку XXI століття транснаціональна злочинність набуває принципово нових рис і можливостей, сучасні злочинні транснаціональні організації глибоко інтегруються у тіньову владну сферу, стають неодмінним елементом «автономної тіньової влади», виходять далеко за межі економічної злочинної діяльності, втручаються в політичні процеси, зазіхають на безпеку особистості, суспільства, держави, що в концентрованій формі можна спостерігати в сучасній Україні, використовуючи при цьому весь арсенал дискурсивних можливостей тіньової псевдореальності. Саме на теренах нашої держави корупція та політика, злочинність та економіка, олігархічні клани активно живляться та взаємодіють з глобальною дискурсивною моделлю транснаціональної злочинності, осмислення витоків і стану якої слід вважати актуальною проблемою як національної, так і світової кримінології.

В Україні транснаціональна злочинність, мабуть вперше у світовій практиці, довела свою здатність дискурсивно-модусними можливостями не просто створювати загрозу національній безпеці, але реалізовувати цю загрозу у практичній площині: змінювати владу, кордони, окупувати за допомогою військової сили значні території, претендувати на роль політичного лідерства та вимагати визнання як повноцінних суб'єктів міжнародного права [14, с. 33].

Нагальною проблемою тінзації транснаціональної сфери є значне зростання рівня загроз національній безпеці держави та її складових з боку міжнародного тероризму, глобалізації тероризму. Відбувається взаємне посилення зв'язку між процесами розвитку тінзації влади як однієї з найсуттєвіших загроз економічній безпеці держави та специфічної форми імперіалістичної глобалізації тіньової влади – тероризму.

Можна стверджувати, що характерною особливістю нинішнього етапу «дискурсу безпеки» є його поступовий перехід в площину визнання транснаціональної злочинності як однієї з основних загроз національній безпеці України з боку імперіалістичного блоку загроз, яка за своїми масштабами виходить за межі традиційної кримінальної діяльності, має характеризуватися як «транснаціональна злочинність» у «тіньовій автономній владній сфері».

Необхідність широкого реформістського оновлення суспільства обумовлює виконання для цього необхідної передумови – попереднього обмеження поступового детінізаційного оздоровлення системи наявної тіньової інформаційної реальності в діяльності «автономної тіньової влади». Тобто для ефективної боротьби зі системною корупцією, тотальною тінізацією влади, її деградацією, втраченою інституційною незалежністю та ефективності слід найприскіпливішу увагу національної системи безпеки звернути на сфери, механізми розробки та прийняття державних рішень (як внутрішніх, так і зовнішніх), максимально сприяти їх поступовій детінізації та прозорості. Адже, як правило, найрішучі реформістські заходи, покладені на існуючий владний тіньовий базис, можуть дати лише посилення (часто прискорене) подальших тінізаційних процесів. Отже, успішні суспільні реформи потребують наявності та реалізації попередньої стратегії детінізації, вивчення історичного досвіду проведення успішних вітчизняних, зокрема «козацьких» реформ, інституційно її функційні органи можуть бути створені на базі підрозділів Ради національної безпеки і оборони України, що розбудовуються в країні, котрі мають між собою внутрішньо-системні зв'язки.

Висновки

Нова якість паралельної реальності її тіньових впливів полягає у радикальному зміщенні акцентів мотивації дій на рівень конструювання уявної псевдореальності. Ціннісно-сміслова модель світу організує сприйняття реальності як цілісного комплексу фактів і явищ з відповідною оцінкою їх значущості. Те, що не вкладається у загальну модель світу, позначається як периферійне та вороже, спроможне зруйнувати реальність, а отже, потрібно захищатися від нього, вдаючись до певних героїчних протидій.

Двоїстість засобів владного простору зумовлена існуванням та розвитком протиріччя між двома модусами сучасної гібридної кризи влади – фізичної дійсності та дискурсивного конструкту. Так, владний конфлікт слід трактувати як насамперед фізичний, матеріальний феномен – це персонал владних структур, керівництво, їх соціальний капітал, технічні засоби управління, зв'язку, інформаційна техніка, комунікації тощо. Водночас фізичний потенціал та його реалізація у владних процесах супроводжуються процесами

їхнього дискурсивного осмислення, словесного опису та аналізу.

До фізичного модусу новітнього глобально-фінансово-імперіалістичного капіталізму слід віднести наступні характерні риси: 1) монополістичний капітал/фінансовий капітал; 2) додатковий монополістичний прибуток; 3) розвинутий міжнародний поділ праці та глобальна інтернаціоналізація капіталу; 4) переділ світу великими державами у вигляді зон імперіалістичного впливу; 5) домінуючі національні держави як представники глобальних інтересів своїх монополістичних фірм; 6) імперіалістична конкуренція; 7) валютні та торгові війни, економічні ембарго та преференції; 8) неоколоніальна залежність, розширення структури залежних країн; 9) економічні кризи та імперіалістична експансія як інструменти глобального імперіалістичного перерозподілу власності та влади; 10) експорт капіталу; 11) активне розширення структури ринків з імперіалістичним впливом; 12) боротьба за контроль над основними ресурсами; 13) прискорене зростання нерівності у сплаті праці; 14) робоча аристократія в країнах імперіалістичного ядра як активний чинник політичної системи; 15) мілітаризація суспільства та війна як органічний чинник політики; 16) розширення спектру чинників міжнародної гегемонії. В той же час відбувається активна зміна акцентів впливу та домінування існуючих форм імперіалістичного впливу, їх пристосування до зміни існуючих умов розвитку, подальша їх гібридизація з бурхливим рухом існуючих та новітніх дискурсивних модусів.

До системи сучасних основних дискурсивних модусів неоімперіалістичного впливу відносяться: 1) імперіалістичний тінізаційний системно-дискурсивний тиск існуючих квазіімперій; 2) торговельні війни як інструмент імперіалістичного тінізаційного тиску; 3) імперіалістичний тіньовий вплив транснаціональної корпоратії; 4) тіньова фінансово-розвідувальна елітна діяльність імперіалістичної аристократії; 5) цифровізація суспільних відносин; 6) квазіімперіалістичний тінізаційний вплив транснаціональних злочинних організацій.

Необхідність широкого реформістського оновлення суспільства обумовлює виконання для цього необхідної передумови – попереднього обмеження поступового детінізаційного оздоровлення системи наявної тіньової інформаційної реальності в діяльності «автономної тіньової влади». Тобто для ефективної боротьби зі системною корупцією,

тотальною тінізацією влади, її деградацією, втраченою інституційною незалежністю та ефективністю слід найприскіпливішу увагу національній системі безпеки звернути на сфери, механізми розробки та прийняття державних рішень (як внутрішніх, так і зовнішніх), максимально сприяти їх поступовій детінізації та прозорості. Адже, як правило, найрішучі реформістські заходи, покладені на існуючий владний тіньовий базис, можуть дати лише посилення (часто прискорене) подальших тінізаційних процесів. Отже, успішні суспільні реформи потребують наявності та реалізації попередньої стратегії детінізації, вивчення історичного досвіду проведення успішних вітчизняних, зокрема «козацьких» реформ, інституційно її функційні органи можуть бути створені на базі підрозділів Ради національної безпеки і оборони України, що розбудовуються в країні, котрі мають між собою внутрішньо-системні зв'язки.

Список використаних джерел

1. Предборський В.А. Тіньова «автономна» держава як загроза національній безпеці. Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. праць Наук.-дослід. економічного ін-ту Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. 2016. Вип. 1. С. 3–7.
2. Ленін В. І. Повн. збір. твор. 5–е вид. Т. 27. С. 387.
3. Задорожний Г. Оновлення методології як умова відродження економіки. Дзеркало тижня. 2017 (11 лист.).
4. Гальчинський А. Економічна наука: проблеми методологічного оновлення. Економіка України. 2007. № 3. С. 4–13.
5. Предборський В. А. Тіньове паралельне парасуспільство як підсистема поліструктур паралельної реальності. Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. Державного наук.-дослід. ін-ту інформатизації і моделювання економіки Мінекономрозвитку України. К., 2018. № 4. С. 7–15.
6. Предборський В. А. Теорія тіньової економіки в умовах трансформаційних процесів. Київ: Задруга, 2014. 400 с.
7. Світова гібридна війна: український фронт / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Харків : Фоліо, 2017. 496 с.
8. Дж. Беллами Фостер. Новий імперіалізм глобального фінансово-монополістического капітала / Пер. Г. Тросман, Н. Гринь, Е. Радайкин. URL: <https://lenincrew.com/new-imperialism/>.
9. Предборський В. А. Незавершена модернізація системи державної влади: небезпека посилення аттракторів тінізаційних впливів зовнішнього управлін-

ня. Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. Державного наук.-дослід. ін-ту інформації та моделювання економіки. 2020. № 7. С. 7–19.

10. Яневський Д. Б. Загублена історія втраченої держави. Харків : Фоліо, 2009. 252 с.
11. Предборський В. А. Сучасна форма вітчизняного тіньового парасуспільства. Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. Наук.-дослід. економ. ін-ту Мін-ва економіки України. К., 2016. Вип. 3. С. 9–13.
12. Смирнов І. І. Тропи історії. Криптоаналітика глибокої влади. М. : Товарищество научных изданий КМК. 2020. 473 с.
13. Цифровизация и цифровая экономика: определение, выгоды и риски – Школа Больших Данных. URL: www.bigdataschool.ru.
14. Жаровська Г. П. Транснаціональна злочинність організацій як реальна загроза національній безпеці України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. Вип. 27. Т. 3. С. 33–37.

References

1. Predborskyi V.A. Tinova «avtonomna» derzhava yak zahroza natsionalnii bezpetsi. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini : zb. nauk. prats Nauk.-doslid. ekonomichnoho in-tu Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy. 2016. Vyp. 1. S. 3–7.
2. Lenin V. I. Povn. zibr. tvor. 5–e vyd. T. 27. S. 387.
3. Zadorozhnyi H. Onovlennia metodolohii yak umova vidrodzhenia ekonomiky. Dzerkalo tyzhnia. 2017 (11 lyst.).
4. Halchynskiy A. Ekonomichna nauka: problemy metodolohichnoho onovlennia. Ekonomika Ukrainy. 2007. № 3. S. 4–13.
5. Predborskyi V. A. Tinove paralelne parasuspilstvo yak pidsystema polistruktur paralelnoi realnosti. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini : zb. nauk. pr. Derzhavnoho nauk.-doslid. in-tu informatyzatsii i modeliuвання ekonomiky Minekonomrozvytku Ukrainy. K., 2018. № 4. S. 7–15.
6. Predborskyi V. A. Teoriia tinovoi ekonomiky v umovakh transformatsiinykh protsesiv. Kyiv: Zadruha, 2014. 400 s.
7. Svitova hibrydna viina: ukrainyskyi front / za zah. red. V. P. Horbulina. Kharkiv : Folio, 2017. 496 s.
8. Dzh. Bellami Foster. Novyyi imperializm globalnogo finansovo-monopolisticheskogo kapitala / Per. G. Trosman, N. Grin, E. Radaykin. URL: <https://lenincrew.com/new-imperialism/>.
9. Predborskyi V. A. Nezavershena modernizatsiia systemy derzhavnoi vlady: nebezpeka posylenia atraktoriv tinizatsiinykh vplyviv zovnishnoho upravlinnia.

Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini : zb. nauk. pr. Derzhavnoho nauk.–doslid. in–tu informatsii ta modeliuvannia ekonomiky. 2020. № 7. S. 7–19.

10. Yanevskiy D. B. Zahublena istoriia vtrachenoi derzhavy. Kharkiv : Folio, 2009. 252 s.

11. Predborskiy V. A. Suchasna forma vitchyznianoho tinovoho parasuspilstva. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini : zb. nauk. pr. Nauk.–doslidn. ekonom. in–tu Min–va ekonomiky Ukrainy. K., 2016. Vyp. 3. S. 9–13.

12. Smirnov I. I. Tropy istorii. Kriptoanalitika glubinnoy vlasti. M. : Tovarischestvo nauchnykh izdaniy KMK. 2020. 473 s.

13. Tsifrovizatsiya i tsifrovaya ekonomika: opredelenie, vyigody i riski – Shkola Bolshih Danyih. URL: www.bigdataschool.ru.

14. Zharovska H. P. Transnatsionalna zlochynnist orhanizatsii yak realna zahroza natsionalnii bezpetsi Ukrainy. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. 2014. Vyp. 27. T. 3. S. 33–37.

Дані про автора

Предборський Валентин Антонович,

професор кафедри економічної теорії, Національний авіаційний університет, д.е.н., професор
e–mail: prvika2015@gmail.com

Данные про автора

Предборский Валентин Антонович,

профессор кафедры экономической теории, На–
циональный авиационный университет, д.э.н., про–
фессор
e–mail: prvika2015@gmail.com

Data about the author

Valentin Predborskiy,

professor of the department economic theory NAU,
doctor of economics, professor,
e–mail: prvika2015@gmail.com

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

УДК 330

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4564125>

ПУЗИРЬОВА П.В.

Дослідження основних методів та підходів до процесу оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств

Предметом дослідження є теоретичні та методичні основи дослідження основних методів та підходів до процесу оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств.

Метою дослідження є визначення основних методів та підходів до процесу оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств.

Методи дослідження. При написанні статті використано загальнонаукові та спеціальні методи щодо дослідження основних методів та підходів в процесі оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств.

Результати роботи. В результаті написання статті було встановлено, що сучасна інноваційна активність промислових підприємств на даному етапі розвитку економіки України є досить мінливою, що обумовлюється розмитим уявленням про стан свого інноваційного потенціалу, ключових елементів інноваційного розвитку, впливу факторів на рівень формування та використання інноваційного потенціалу, основних методів та підходів до процесу оцінки власного інноваційного потенціалу. Доведено, що ефективний розвиток інноваційних процесів на підприємствах, а також впровадження інноваційних стратегій та концепцій діяльності підприємств стає неможливим або занадто ускладненим, що потребує подальшого дослідження основних методів та підходів до процесу оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств як основи їх інноваційного розвитку. Встановлено, що на даний час немає єдиного загального уніфікованого підходу до трактування поняття «інноваційний потенціал», тим паче немає універсальної методики, яка б поєднувала всі елементні складові інноваційної діяльності сучасних підприємств, оскільки дані елементи визначаються специфікою діяльності підприємства, бажанням досягти поставлених цілей та вектором його руху у стратегічній площині.

Галузь застосування результатів. Економіка, економіка промисловості, легка промисловість, управління підприємством, інноваційна діяльність підприємства, інноваційний потенціал підприємства, конкурентоспроможність підприємства, інноваційний менеджмент.

Висновки. Дослідивши основні методологічні положення комплексної оцінки ефективності інноваційної діяльності, встановлено, що запропонована інтегральна оцінка показника рівня розвитку інноваційного потенціалу промислових підприємств, з використанням ресурсної, фінансової, кадрової, управлінської, ринкової та науково-технологічної складової є доречною та актуальною, оскільки

саме вона надає можливість побачити слабкі місця підприємств щодо рівня їх інноваційного потенціалу та динаміки його збільшення. Також, визначено, що індекс інноваційного розвитку надає можливість керівникам та стейкхолдерам використовувати результати оцінювання інноваційного розвитку для подальшого розрахунку інноваційного потенціалу підприємства в цілому. Доведено, що індекс інноваційного розвитку може бути розрахований, як окремо для кожного підприємства, так і для інтегрованих структур бізнесу, оскільки він надає можливість вибору подальшого напрямку інноваційної діяльності підприємства, запровадження корегуючих міроприємств задля покращення існуючого стану й приведення підприємства до бажаного інноваційного вектору розвитку.

Ключові слова: промислові підприємства, методи, підходи, оцінка інноваційного потенціалу, інноваційний розвиток підприємства, інноваційний вектор розвитку, етапи інноваційного процесу, модель комплексної та інтегральної оцінки.

ПУЗЫРЁВА П.В.

Исследование основных методов и подходов к процессу оценки инновационного потенциала промышленных предприятий

Предметом исследования являются теоретические и методические основы исследования основных методов и подходов, применимых к процессу оценки инновационного потенциала промышленных предприятий.

Целью исследования является определение основных методов и подходов, применимых к процессу оценки инновационного потенциала промышленных предприятий.

Методы исследования. При написании статьи использованы общенаучные и специальные методы по исследованию основных методов и подходов в процессе оценки инновационного потенциала промышленных предприятий.

Результаты работы. В ходе написания статьи было установлено, что современная инновационная активность промышленных предприятий на данном этапе развития экономики Украины является достаточно изменчивой, что обуславливается размытым представлением о состоянии своего инновационного потенциала, ключевых элементов инновационного развития, влияния факторов на уровень формирования и использования инновационного потенциала, основных методов и подходов к процессу оценки собственного инновационного потенциала. Доказано, что эффективное развитие инновационных процессов на предприятиях, а также внедрение инновационных стратегий и концепций деятельности предприятий становится невозможным или слишком сложным, что требует дальнейшего исследования основных методов и подходов к процессу оценки инновационного потенциала промышленных предприятий, как основы их инновационного развития. Установлено, что в настоящее время нет единого общего унифицированного подхода к трактовке понятия «инновационный потенциал», тем более нет универсальной методики, которая бы объединяла все элементные составляющие инновационной деятельности современных предприятий, поскольку данные элементы определяются спецификой деятельности предприятия, желанием достичь поставленных целей и вектором его движения в стратегической плоскости.

Область применения результатов. Экономика, экономика промышленности, легкая промышленность, управление предприятием, инновационная деятельность предприятия, инновационный потенциал предприятия, конкурентоспособность предприятия, инновационный менеджмент.

Выводы. Исследовав основные методологические положения комплексной оценки эффективности инновационной деятельности, установлено, что предложенная интегральная оценка показателя уровня развития инновационного потенциала промышленных предприятий, с использованием ресурсной, финансовой, кадровой, управленческой, рыночной и научно–технологической составляющей является уместной и актуальной, поскольку именно она позволяет увидеть слабые места предприятий по уровню их инновационного потенциала и динамики его роста. Также определено, что индекс инновационного развития предоставляет возможность руководителям и стейкхолдерам использовать результаты оценки инновационного развития для дальнейшего расчета инновацион–

ного потенціала підприємства в цілому. Доказано, що індекс інноваційного розвитку може бути розрахований, як окремо для кожного підприємства, так і для інтегрованих структур бізнесу, оскільки він дає можливість вибору подальшого напрямку інноваційної діяльності підприємства, можливість впровадження коректуючих заходів по покращенню існуючого стану і приведення підприємства до бажаного інноваційного вектору розвитку.

Ключевые слова: промислові підприємства, методи, підходи, оцінка інноваційного потенціалу, інноваційне розвиток підприємства, інноваційний вектор розвитку, етапи інноваційного процесу, модель комплексної і інтегральної оцінки.

PUZYROVA P.V.

The research of the basic methods and approaches to the process of evaluating the innovative potential of industrial enterprises

The subject of the research is the theoretical and methodological foundations of the study of the main methods and approaches applicable to the process of assessing the innovative potential of industrial enterprises.

The aim of the research is to determine the main methods and approaches applicable to the process of assessing the innovative potential of industrial enterprises.

Research methods. When writing the article, general scientific and special methods were used to study the main methods and approaches in the process of assessing the innovative potential of industrial enterprises.

Results of the investigation. In the course of writing the article, it was found that the modern innovative activity of industrial enterprises at this stage of development of the Ukrainian economy is quite changeable, which is due to vague ideas about the state of their innovative potential, key elements of innovative development, the influence of factors on the level of formation and use of innovative potential, basic methods and approaches to the process of assessing their own innovative potential. It has been proved that the effective development of innovative processes at enterprises, as well as the introduction of innovative strategies and concepts of enterprise activity, becomes impossible or too difficult, which requires further research on the main methods and approaches to the process of assessing the innovative potential of industrial enterprises, as the basis for their innovative development. It has been established that at present there is no single general unified approach to the interpretation of the concept of "innovative potential", all the more there is no universal methodology that would combine all the elemental components of the innovative activity of modern enterprises, since these elements are determined by the specifics of the enterprise, the desire to achieve the set goals and the vector its movement in the strategic plane.

Scope of the results. Economy, industrial economics, light industry, enterprise management, enterprise innovative activity, enterprise innovative potential, enterprise competitiveness, innovative management.

Conclusions. Having studied the main methodological provisions of a comprehensive assessment of the effectiveness of innovative activities, it was found that the proposed integral assessment of the indicator of the level of development of the innovative potential of industrial enterprises, using the resource, financial, personnel, managerial, market and scientific and technological components, is appropriate and relevant, since it is it that allows you to see weaknesses of enterprises in terms of their innovation potential and dynamics of its growth. It was also determined that the index of innovative development provides an opportunity for managers and stakeholders to use the results of assessing innovative development for further calculating the innovative potential of the enterprise as a whole. It has been proved that the index of innovative development can be calculated both separately for each enterprise and for integrated business structures, since it makes it possible to choose the further direction of the enterprise's innovative activity, the possibility of introducing corrective measures to improve the existing situation and bring the enterprise to the desired innovative vector of development.

Key words: industrial enterprises, methods, approaches, assessment of innovative potential, innovative development of an enterprise, innovative vector of development, stages of the innovation process, a model of complex and integral assessment.

Постановка проблеми. Сучасна інноваційна активність промислових підприємств на даному етапі розвитку економіки України є досить мінливою, що обумовлюється розмитим уявленням про стан свого інноваційного потенціалу, ключових елементів інноваційного розвитку, впливу факторів на рівень формування та використання, основних методів та підходів до процесу оцінки власного інноваційного потенціалу. Також, мінімальність, або взагалі відсутність державної підтримки та фінансування в інноваційній сфері не дає можливості підприємствам розвивати, накопичувати та збагачувати свої інноваційні ресурси та можливості. Як наслідок, ефективний розвиток інноваційних процесів на підприємствах, впровадження інноваційних стратегій та концепцій діяльності підприємств стає неможливим або занадто ускладненим, що потребує подальшого дослідження основних методів та підходів до процесу оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств як основи їх інноваційного розвитку [1–7].

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Значний внесок у дослідження й вирішення питань інноваційного потенціалу підприємств, його оцінки, управління, формування та розвитку зробили такі вчені, як: Ю. М. Бажал, І. В. Бакушевич, А.Б. Бойчук, Д.Борманн, Л.Воротина, Р.Федерманн, Л.М. Гаєвська, О.Г.Гончаренко, В.О.Аніщенко, К.Ю. Сіренко, О. Г. Горбань, В.А.Гришко, О.Я.Колещук, Н.І. Крет, О.О. Дьомін, С. А.Єфімова, Т. В. Гринько, В. І.Захарченко, Н. М.Корсікова, М. М. Меркулов, С. М. Ілляшенко, В. В. Гурочкіна, Л.В. Лощина, В.М. Мілашенко, О. А. Овечкіна, К. В. Іванова, І. І. Сердюк, І. П. Сидорчук, Т. О. Соболева, С.М. Шкарлет, В. П. Ільчук та багато інших.

Виклад основного матеріалу. Дефініція понять щодо тлумачення інноваційного потенціалу та багатоаспектність в межах різних підходів обумовила появу значної кількості методів, методик та підходів його оцінки, які мають певні відмінності за ресурсами, системою збору інформації, інтегральними показниками, системою розрахунків, факторами впливу та іншими окре-

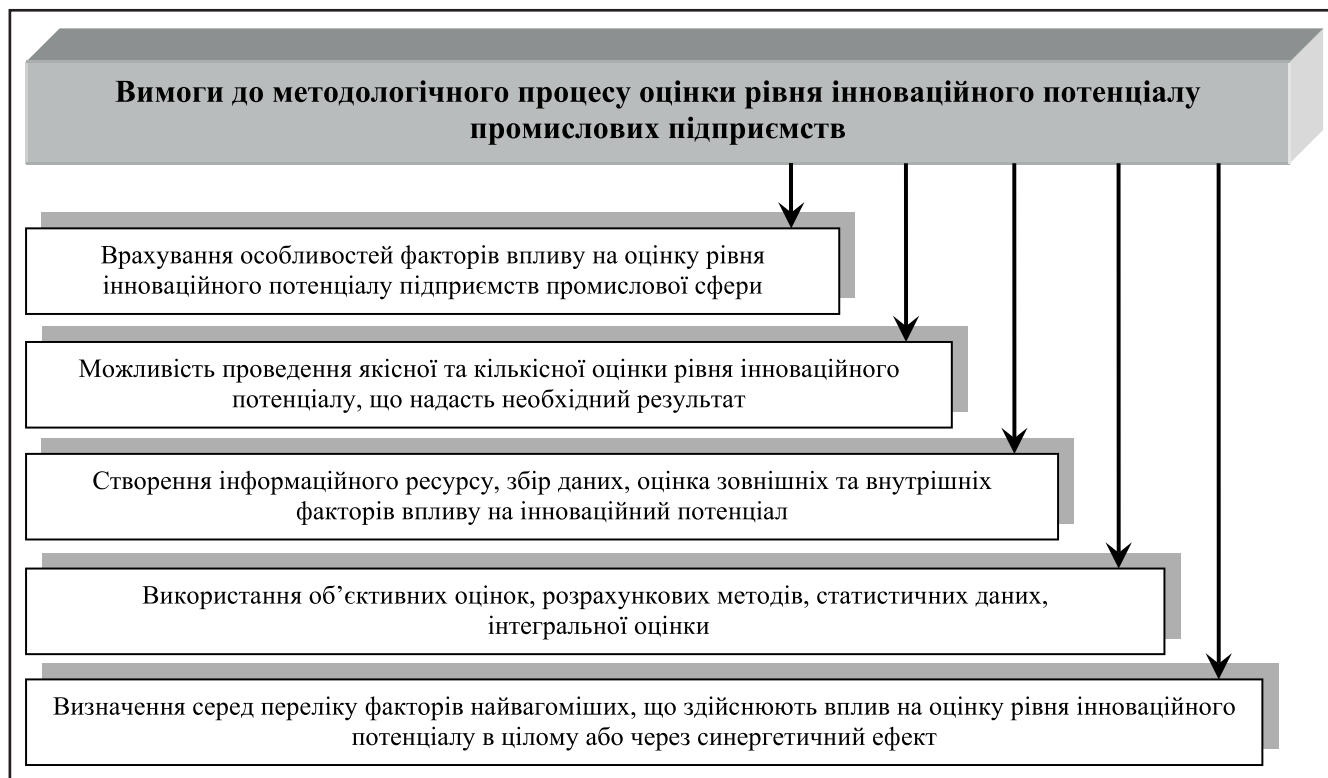

Рисунок 1. Основні певні вимоги відповідності методологічного процесу оцінки рівня інноваційного потенціалу

Джерело: розроблено автором на основі [8]

ними складовими. Як наслідок, на даний час немає єдиного загального уніфікованого підходу до трактування поняття «інноваційний потенціал», тим паче немає універсальної методики, яка б поєднувала всі елементні складові інноваційної діяльності сучасних підприємств, оскільки дані елементи визначаються специфікою діяльності підприємства, бажанням досягти поставлених цілей та вектором його руху у стратегічній площині. Проте відомі певні вимоги, яким повинен відповідати методологічний процес оцінки рівня інноваційного потенціалу промислових підприємств та його результати (рис. 1) [8–15].

Таким чином, досліджуючи праці науковців, встановлено, що основним підходом беззаперечно є ресурсний підхід до визначення та оцінки інноваційного потенціалу підприємств, проте він застосовується лише до сукупності ресурсів підприємств та можливостей їх використання.

Як зазначає Овечкіна О. А. та Іванова К. В. «... що він акцентує увагу саме на наявності комплексу базових ресурсних елементів інноваційного потенціалу, й автоматично обумовлюється досягнення поставлених цілей інноваційної діяльності. Даний підхід є обмеженим, оскільки не передбачає врахування цілої низки характеристик категорії «інноваційний потенціал», таких як: багаторівневність, системність, наявність синергетичних ефектів та різних векторів розвитку, крім того слід зауважити, що використання ресурсів завжди є цілеспрямованим і певним чином організованим процесом і не завжди пов'язане зі зростанням інноваційного потенціалу» [15]. Особливо цікавим є ствердження авторів Овечкіна О. А. та Іванова К. В., з яким не можливо не погодитись, що «... ресурсний підхід здатен забезпечити досягнення кінцевих цілей інноваційної діяльності здебільшого суб'єктів мікрорівня економічної системи: позиціонування підприємств на ринку з новою продукцією, збереження ніши на ринку, збільшення рівня конкурентоспроможності завдяки удосконаленню асортименту введенням інноваційної продукції, опанування більшої частки ринку, збільшення прибутку тощо» [15].

Структурний підхід об'єднує всі можливі ресурси підприємства, що необхідні для формування та розвитку інноваційного потенціалу, у конкретні визначені елементи, які надають змогу генерувати фінансові ресурси, знання в галузі НДДКР, кадрову складову, та будь-які активи підприєм-

ства, проте без врахування внутрішніх та зовнішніх факторів розвитку інноваційного потенціалу. Як зазначають Овечкіна О. А. та Іванова К. В. «Структурний підхід характеризує цілеспрямовану діяльність економічних суб'єктів різного рівня організації із залучення конкретних господарських ресурсів та їх раціональної переробки для формування інноваційного продукту і створення певного внутрішнього інноваційного середовища» [15]. Хотілось би особливо наголосити на тому, що дослідження зовнішніх факторів впливу на інноваційний потенціал не можливе без врахування: державної інноваційної політики; політики фінансово-кредитних установ, що надають перспективні можливості розвитку підприємствам; моделей та концепцій стратегічного розвитку діяльності підприємств; стану загальної макроекономічної ситуації в країні; рівня стану забезпеченості науково-кваліфікаційним персоналом; та ін.

Прихильники структурного підходу Борманн Д., Воротина Л., Федерманн Р. та Дьомін О. вважають, що «... оцінка інноваційного потенціалу здійснюється в процесі визначення комплексного економічного потенціалу певних господарсько-територіальних систем і має впливати на ефективність територіального управління, що, в свою чергу, знаходить відображення в інтегральних показниках інтенсифікації росту ефективності виробництва або в загальних та специфічних моделях розвитку потенціалу регіонів» [4, 9]. Структурний підхід, представлений цими моделями, не додає значного внеску в методологію оцінки економічного та інноваційного потенціалів регіонів, тому що авторами [4, 9] досліджується практично стандартний набір факторів на основі регресивно-кореляційного і кластерного аналізу та робляться висновки щодо рівня розвиненості або депресивності регіонів, секторів національної економічної системи тощо. Також структурний підхід надає можливість провести більш деталізовану оцінку елементів ресурсних складових інноваційного потенціалу в процесі розрахунку мегаефективності інноваційної діяльності підприємства та завершити оцінку конкретного складового елементу інноваційного потенціалу [15].

На думку авторів Овечкіної О. А. та Іванової К. В. «Процесний підхід також не є остаточно досконалим, тому що він передбачає виключення з поняття «інноваційний потенціал» науково-технічної складової, а зосереджується лише на впрова-

ІННОВАЦІЙНО–ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

дженні і комерціалізації інновацій, тобто досліджує лише використання інноваційного потенціалу на останніх стадіях єдиного інноваційного процесу, відволікаючись від особливостей певних ресурсних складових та умов їх формування» [15]. Не можливо не погодитись із цією думкою, оскільки до процесного підходу необхідно також вводити такі складові як показник науково–технічних досліджень, стан інноваційних впроваджень, можливості персоналу відповідати сучасним інноваційним вимогам ринку та запитам споживачів.

Як стверджує група вчених, Колещук О.Я. та Крет Н.І. на чолі з Гришко В.А., продуктивний підхід є одним із основних підходів, окрім ресурсного, до оцінки інноваційного потенціалу підприємства і який «...передбачає оцінювання інноваційного потенціалу підприємства на підставі аналізування його можливостей щодо виробництва нових (або покращених) видів продукції (товарів, робіт та послуг)» [8]. Проте, зазначає Гришко В.А. та ін. «Недоліком існуючих підходів до оцінювання інноваційного потенціалу підприємства,, є те, що вони ґрунтуються переважно на розрахунку часткових показників, які характеризують окремі аспекти цього потенціалу, а узагальнюючі показники такого оцінювання, що будуються, як правило, на підставі опитувань експертів про вагомність кожного часткового параметра, характеризуються значним суб'єктивізмом» [8].

Оптимізаційний підхід до оцінки рівня інноваційного потенціалу підприємства ґрунтується на проведенні оптимізаційних заходів, спрямованих на поліпшення якості продукції підприємства, зменшення частини витрат в загальній частці підприємства, проведенні хеджування та мінімізації можливих ризиків на підприємстві, що викликані впливом факторів як зовнішніх, так і внутрішніх. На думку вчених Гришко В.А., Колещук О.Я., Крет Н.І. «Застосування цього підходу дозволяє обрати найефективніший варіант реалізації інноваційної програми підприємства (перелік запланованих нововведень, зокрема параметрів якості продукції, які передбачено досягти) з урахуванням обмеженості наявних обсягів його інноваційних ресурсів. Інакше кажучи, якщо обмежитися розглядом поліпшувальних інновацій, то оптимізаційний підхід до оцінювання величини інноваційного потенціалу підприємства передбачатиме, передусім, оптимізацію рівня якості продукції, яку воно виготовляє» [8].

Автори Єфімова С. А. та Гринько Т. В. вважають, що «... можливі підходи до оцінки інноваційного потенціалу підприємства – детальний і діагностичний.... . Детальний підхід застосовують в основному на стадії виявлення та формування інноваційного потенціалу. Результатом застосування детального підходу є визначення готовності й здатності підприємства до реалізації інновації. Діагностичний підхід застосовують для інтегральної оцінки поточного стану підприємства щодо всіх або групи складників інноваційного потенціалу» [10]. Всі перелічені вище наукові підходи щодо оцінки рівня інноваційного потенціалу підприємств не дають вичерпної інформації, оскільки вони досліджують лише окремі аспекти діяльності підприємств у сфері інноваційного потенціалу.

До комплексного повного визначення оцінки рівня інноваційного потенціалу промислових підприємств слід підходити як до економічної категорії, котра є ступеневою упорядкованою системою елементів та понять, що знаходяться на різних етапах вираження їх сутності. Даний аспект характеризує множинну ступінь сутності інноваційного потенціалу, розкриття якого потребує використання інтегрального підходу. На думку вчених Овечкіної О. А. та Іванової К. В. «Саме інтегральний підхід дозволяє використати переваги усіх підходів до визначення інноваційного потенціалу і розкрити діалектику його формування й розвитку. На основі інтегрального підходу визначаються рівні структуризації об'єкту, що досліджується, механізм внутрішніх зв'язків, етапи його переходу від одного стану до іншого» [15]. Так, інтегральний підхід пов'язаний з роботою інтегральних показників рівня розвитку інноваційного потенціалу з урахуванням визначеної кількості впливових факторів.

Врахуємо також і думку іншого науковця Лоцини Л. В., який стверджує, що «Для визначення інтегрального показника інноваційного потенціалу підприємства необхідно використовувати метод відстаней. При цьому умовою застосування даного методу є стандартизація значень економічних показників, які входять до матриці досліджень і розподіляються на дві групи: стимулятори і дестимулятори. До стимуляторів належать показники, зростання яких є бажаним, а до дестимуляторів – показники з протилежною властивістю» [14].

Отже, в межах інтегрального підходу має місце найбільш повна оцінка та аналіз всіх складових елементів інноваційного потенціалу підприємства із застосуванням більшості методів, що відповідають визначеним критеріям оцінки. На думку Овечкіної О. А. та Іванової К. В. такими методами, що дозволяють ефективно використувати інтегральний підхід є: «метод аналогій, за яким можлива побудова інтегрального показника оцінки інноваційного потенціалу, використання матриці окремих показників та розробка показника віддачі інноваційного потенціалу; методи оцінки окремих складових інноваційного потенціалу (перед усім, застосування графоаналітичного методу); методи оцінки інноваційного потенціалу як елементу більш складної системи з розрахунками інтегрального показника рівня інноваційного розвитку r -го регіону» [15, 18, 19, 20].

Погоджуючись із думкою науковця Лощини Л. В. [14] про розподіл показників на дві категорії необхідно сказати, що дійсно виникає можливість побудови еталонного показника, який визначається найбільшими значеннями показників–стимуляторів і найменшими значеннями показників–дестимуляторів. Після визначення відстаней L_{i0} між показником, що аналізується і еталонним показником визначається інтегральний показник I_i за формулою:

$$I_i = 1 - L_{i0} \div L_0 \quad (1)$$

де

$$L = \bar{L}_0 + 2S_0; \quad \bar{L}_0 = \sum_{i=1}^n L_{i0} \div L_0;$$

$$S_0 = \left[\sum_{i=1}^n (L_{i0} \div L_0) \cdot 2 \div n \right]^{1/2};$$

n – кількість показників;

S_0 – відстань між n – ним показником та еталонним значенням.

Значення інтегрального показника змінюється в інтервалі від 0 – 1. Чим ближче значення I_i до 1 тим вище інноваційний потенціал підприємства.

На думку Лощини Л. В. «Система показників, яка пропонується для комплексної оцінки інноваційного потенціалу підприємства повинна відповідати таким вимогам: включати показники, що характеризують інноваційний потенціал за всіма складовими; забезпечувати можливість порівняння показників, які використовуються для аналізу на різних підприємствах; спрямовуватися на виконання підприємством поточних та перспективних задач; має бути узгоджена з існуючою на

підприємстві звітністю; витрати на збір та обробку інформації згідно обраної системи показників повинні бути мінімальними» [14].

Таким чином, за комплексним методом для визначення інноваційного потенціалу підприємства, до системи показників за різними складовими слід віднести показники, представлені в табл. 1.

В цілому інноваційний розвиток необхідно розглядати як результат інноваційної діяльності підприємства, яка відбувається за допомогою інноваційного процесу, що має певні особливості (інноваційний процес – це здійснення науково–дослідної, науково–технічної, власне інноваційної, виробничої діяльності та маркетингу; це певні етапи життєвого циклу інновації від початку її виникнення до її завершення та реалізації; оскільки інноваційний процес має бути профінансованим, то його можна розглядати як складову частину фінансової державної підтримки та інвестування стейкхолдерами нового виду продукту або послуги). Таким чином, інноваційний процес проявляється у поєднанні елементного складу діяльності у галузі інновацій, що визначена ключовими кроками від зародження ідеї до реалізації інноваційного продукту [11, 12, 13, 20].

Дослідження питань аналізу інноваційного процесу дозволяє виділити у ньому такі основні етапи та відповідне фінансування для промислових підприємств (рис. 2).

Інноваційна діяльність інтегрованих структур бізнесу в сучасних детермінантах існуючого оточення, знаходиться під впливом глобалізаційних процесів та мобільного розвитку НТП, що у свою чергу призводить до ефективного функціонування виробничо – господарської діяльності промислових підприємств, і являє собою модель із чітко визначеними межами функціонування (закрита модель). Проте все більшої вагомості та популярності набирає відкрита модель інновацій, при якій промислові підприємства можуть отримати (створити) інноваційну цінність, використавши при цьому отримані знання, які підприємства отримують в результаті свої досліджень.

Використовуючи порівняння складових елементів двох моделей та основних вимог до забезпечення ефективного інноваційного розвитку промислових підприємств можна запропонувати наступну схему (рис. 3).

Інноваційний розвиток підприємств потребує значної уваги, оскільки він може забезпечити

Таблиця 1. Система показників для комплексної оцінки інноваційного потенціалу підприємства

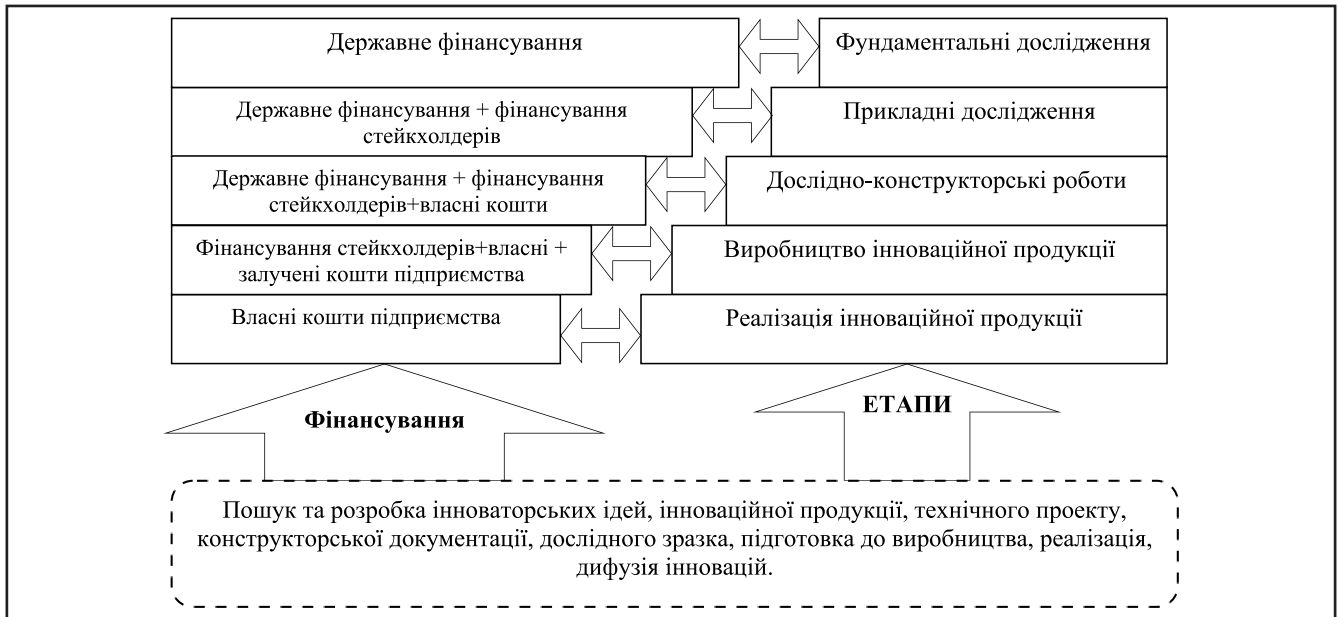
Показник	Позначення
Елементний склад фінансового забезпечення	
Частка витрат підприємства на НДДКР і придбання нових технологій (процесів) в загальних витратах на виробництво	K1
Частка витрат держави на НДДКР і придбання нових технологій (процесів) в загальних витратах на виробництво	K2
Трудомісткість продукції, що виробляються	K3
Частка витрат підприємства на придбання патентів, ліцензій, ноу-хау	K4
Частка витрат підприємства на підвищення кваліфікації працівників до відповідності інноваційним вимогам потреб споживачів	K5
Власні джерела фінансування НДДКР	K6
Залучені джерела фінансування НДДКР	K7
Елементний склад інноваційного забезпечення	
Забезпеченість інтелектуальною власністю	K8
Показники освоєння інноваційної продукції	K9
Доля інноваційної продукції в загальному обсязі продукції підприємства	K10
Витрати на інновації	K11
Види реалізованої інноваційної продукції	K12
Кількість придбаних результатів досліджень	K13
Кількість впроваджених інновацій	K14
Елементний склад кадрового забезпечення	
Частка штатних працівників зайнятих НДДКР в загальній кількості штатних працівників підприємства	K15
Забезпеченість кадрами найвищої кваліфікації	K16
Рівень відповідності працівників займаним посадам	K17
Рівень заробітної плати працівників зайнятих НДДКР	K18
Елементний склад інформаційного забезпечення	
Показники освоєння нової інформації	K19
Частка достовірної та корисної інформації	K20
Важливість інформації	K21
Витрати на обробку, аналіз і відбір інформації	K22
Елементний склад ринкового забезпечення	
Показники виходу нової продукції на ринок	K23
Показники виходу нової продукції на підприємстві	K24
Доля інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції	K25
Рентабельність інноваційної продукції	K26
Конкурентоспроможність нової продукції	K27
Обсяг реалізованої інноваційної промислової продукції	K28
Елементний склад матеріально – технічного забезпечення	
Матеріально–технічна база підприємства, що використовується в НДДКР	K29
Частка прогресивного устаткування, машин та обладнання	K30
Частка устаткування, машин та обладнання після модернізації	K31
Частка введення нового устаткування, машин та обладнання	K32
Частка упроваджених у виробництво нових технологічних процесів	K33

Джерело: систематизовано автором на основі [14]

конкурентоспроможність вітчизняної продукції на міжнародному та світовому ринках, покращити інноваційну діяльність підприємств та сам рейтинг України в інноваційній сфері у цілому. Таким чином, інноваційний розвиток підприємств є основним драйвером їх інноваційно–успішної ді-

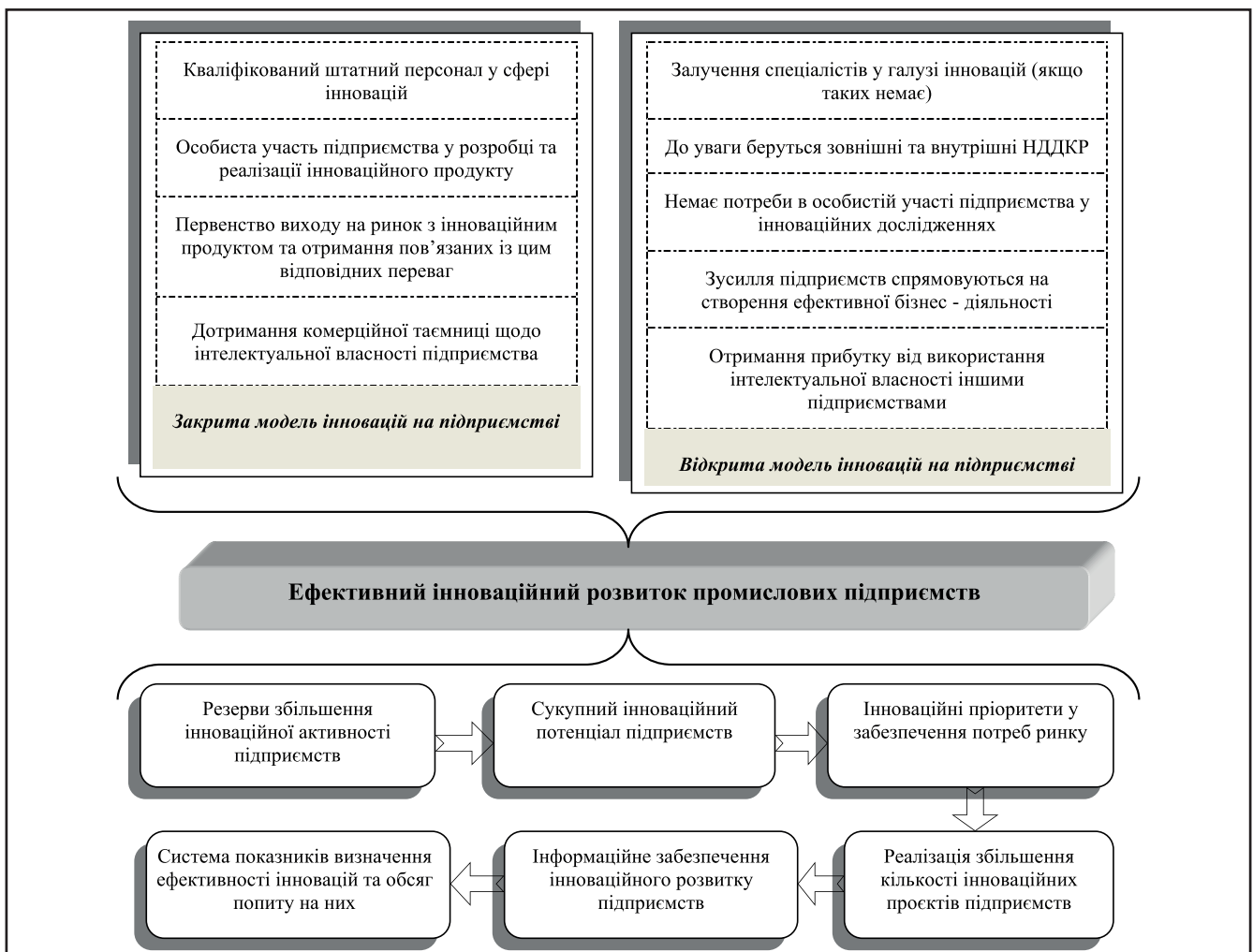
яльності, яка буде сприяти покращеним змінам у процесі функціонування та реалізації інноваційних продуктів на ринок [16].

Ключовими моментами при вирішенні питань щодо збільшення рівня інноваційного розвитку промислових підприємств є дослідження ос-

Рисунк 2. Етапи інноваційного процесу у діяльності промислових підприємств

Джерело: авторська розробка на основі [11, 12, 13, 20]

Рисунк 3. Використання моделей для ефективного інноваційного розвитку промислових підприємств

Джерело: авторська розробка на основі узагальнення [11, 12, 13, 20]

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

новних його складових, за допомогою яких можна здійснити комплексне оцінювання ефективності інноваційної діяльності, враховуючи при цьому черговість і структуру етапів його формування

[17]. Так, основним методом є метод, що дозволяє здійснити загальну оцінку рівня інноваційного розвитку промислового підприємства, який ґрунтується на використанні таких складових (рис.4):

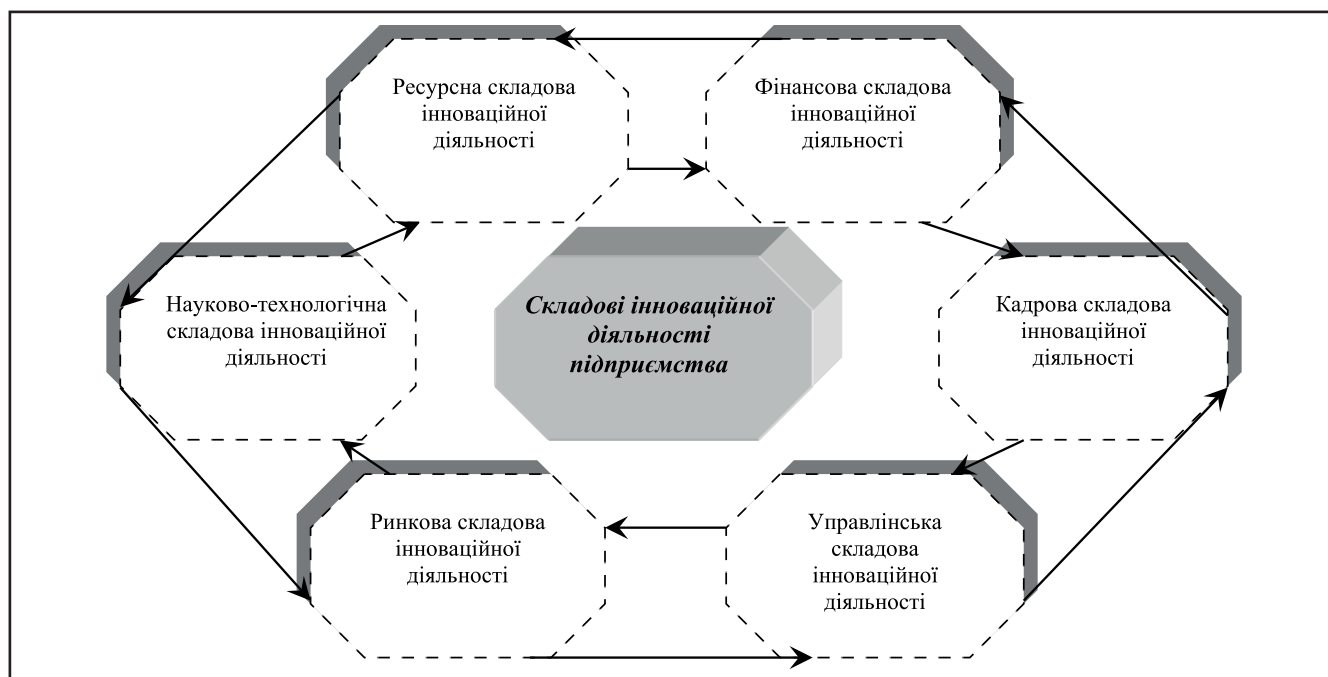

Рисунок 4. Складові загальної оцінки рівня інноваційного розвитку промислового підприємства

Джерело: побудовано автором на основі узагальнення [11, 12, 13, 20]

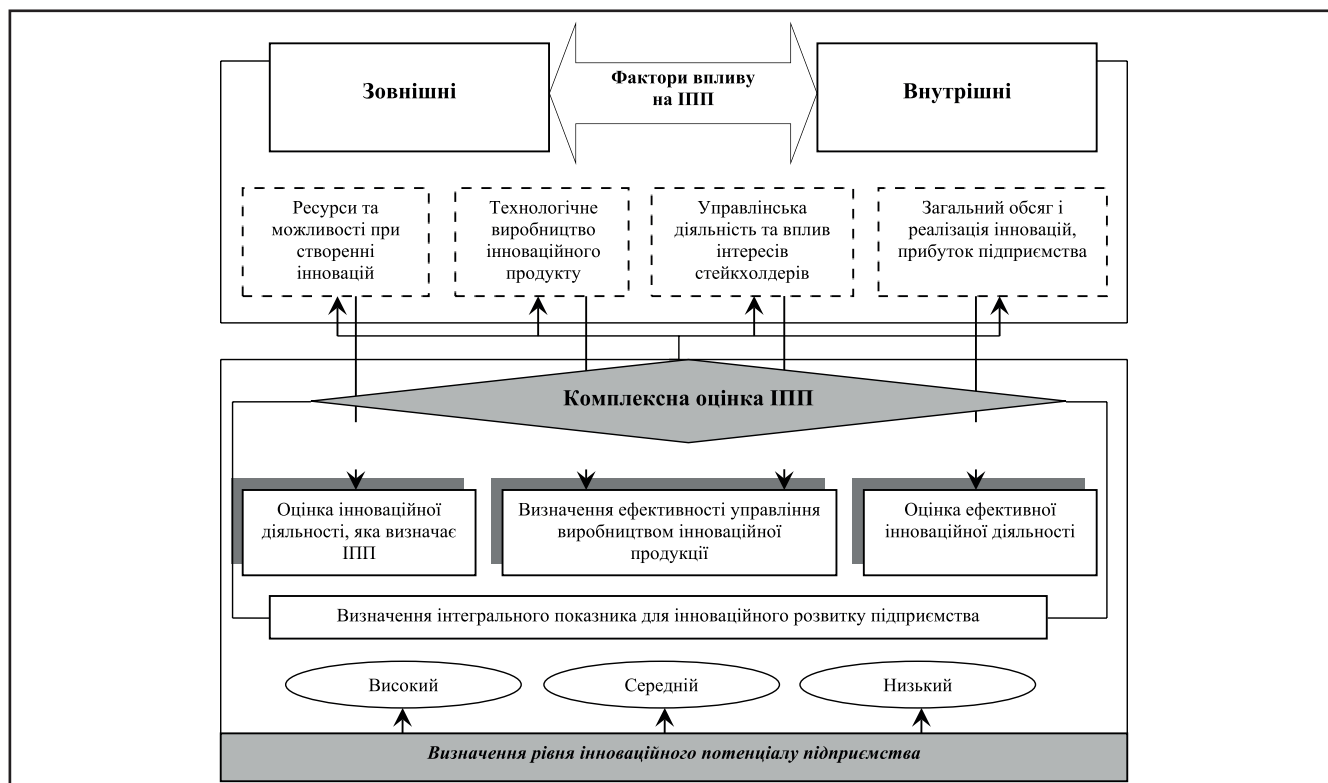

Рисунок 5. Модель комплексної оцінки визначення інтегрального показника рівня інноваційного потенціалу підприємства

Джерело: авторська розробка

Кожна з наведених складових включає конкретний перелік базових показників, які поетапно інтегруються за найбільш вагомими характерними ознаками для інноваційного потенціалу підприємства. Отже, модель комплексної оцінки ефективності інноваційної діяльності підприєм-

ства, за допомогою якої можна визначити інтегральний показник рівня його інноваційного потенціалу, наведена на рис. 5.

Під інтегральним показником рівня розвитку інноваційного потенціалу підприємства слід розуміти результат оцінки його основних показників діяль-

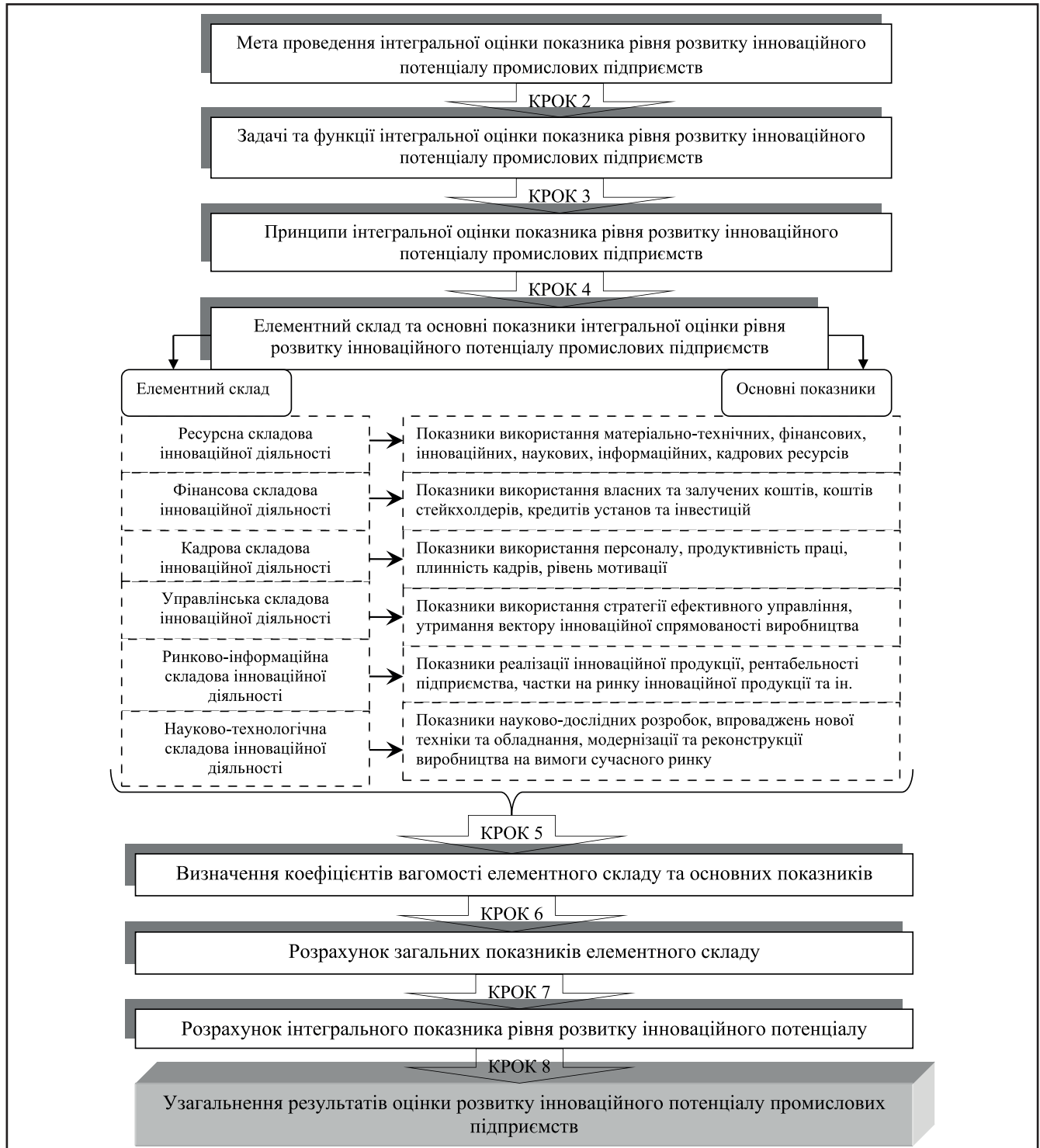

Рисунок 6. Базові кроки інтегральної оцінки показника рівня розвитку інноваційного потенціалу промислових підприємств

Джерело: розроблено автором на основі [12]

ІННОВАЦІЙНО–ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

ності, що полягає у визначенні загальних елементів через призму використання системи часткових показників та методу експертного оцінок.

Розрахунок інтегрального показника рівня розвитку інноваційного потенціалу промислових підприємств можна здійснити за такими кроками (рис. 6).

Висновки

Таким чином, дослідивши основні методологічні положення комплексної оцінки ефективності інноваційної діяльності, можна говорити про те, що запропонована інтегральна оцінка показника рівня розвитку інноваційного потенціалу промислових підприємств, з використанням ресурсної, фінансової, кадрової, управлінської, ринкової та науково–технологічної складової є доречною та актуальною, оскільки саме вона надає можливість побачити слабкі місця підприємств щодо рівня їх інноваційного потенціалу та динаміки його збільшення. Також, індекс інноваційного розвитку надасть можливість керівникам та стейкхолдерам використовувати результати оцінювання інноваційного розвитку для подальшого розрахунку інноваційного потенціалу підприємства в цілому. Індекс інноваційного розвитку може бути розрахований, як окремо для кожного підприємства, так і для інтегрованих структур бізнесу. Він надає можливість вибору подальшого напрямку інноваційної діяльності підприємства, запровадження корегуючих міроприємств за для покращення існуючого стану й приведення підприємства до бажаного інноваційного вектору розвитку.

Список використаних джерел

1. Development and effectiveness of financial potential management of enterprises in modern conditions / V. Tkachenko, A. Kwilinski, B. Kaminska, I. Tkachenko, P. Puzyrova // *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. – 2019. – Vol. 3, No. 30. – P. 85–94.

2. Бажал Ю.М. Інноваційне підприємництво: креативність, комерціалізація, екосистема: Навч. 166 посіб. для вищих навч. закладів / Авт. кол.: Ю. М. Бажал, І. В. Бакушевич, У. Вене–саар та ін. / за ред. д–ра екон. наук, проф. Ю. М. Бажала. – К.: Унів. вид–во ПУЛЬСА–РИ, 2015. – 280 с.

3. Бойчук А.Б. Оцінювання інноваційного потенціалу підприємства з урахуванням особливостей машинобудівної галузі. Маркетинг і менеджмент інновацій, 2016, № 2 С. 129–143. <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua>.

4. Борманн Д., Воротина Л., Федерманн Р. Менеджмент. Предпринимательская деятельность в рыночной экономике. – Гамбург, 1992. – 906 с.

5. Гаєвська Л. М. Інноваційний потенціал підприємства та його оцінка / Л.М. Гаєвська // *Економіка та управління підприємствами. Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Випуск 15. 2017. С.192–196.

6. Гончаренко О.Г., Аніщенко В.О., Сіренко К.Ю. Методичний підхід до оцінювання інноваційного потенціалу легкої промисловості України. *Nauka innov*. 2020. Т. 16, № 2. С. 33–44. <https://doi.org/10.1207/scin16.02.033>.

7. Горбань О. Г. Теоретичні основи формування сучасної моделі менеджменту / О. Г. Горбань ; наук. кер. П. В. Пузирьова // *Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами : матеріали X Міжнародної науково–практичної конференції, присвяченої 85–річчю Національного авіаційного університету, м. Київ, 22 квітня 2019 року*. – Т. 2. – Київ : НАУ, 2019. – С. 8–9.

8. Гришко В.А., Колещук О.Я., Крет Н.І. Формування та оцінювання інноваційного потенціалу машинобудівних підприємств // *Національний університет «Львівська політехніка»*, 2009. С. 47–55.

9. Дьомін О.О. Методичні основи регулювання потенціалу економічного розвитку регіону: Автореф. дис. ... канд. економ. наук: 08.02.03 / ХНУ ім. В.Н.Каразіна. – Х., 2004. – 17 с.

10. Єфімова С. А. Методичні підходи до оцінки інноваційного потенціалу підприємства сфери послуг / С. А.Єфімова, Т. В. Гринько // *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Менеджмент інновацій*. 2015. Випуск 5. С.30–37.

11. Захарченко В. І., Корсікова Н. М., Меркулов М. М. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 448 с. https://pidru4niki.com/15350325/ekonomika/innovatsiynyi_menedzhment.

12. Ілляшенко С. М. Управління інноваційною діяльністю. Основи інноваційного менеджменту : магістерський курс: підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. С. М. Ілляшенка. – Суми: Університетська книга, 2014. – 856 с.

13. Інноваційний потенціал підприємства: сутність та система захисту [Електронний ресурс] / В. В. Гурочкіна // *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. – 2015. – № 5 (21). – С. 51–57. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n5.html>.

14. Лощина Л.В. Комплексна оцінка інноваційного потенціалу підприємства: теоретико–методичні підходи / Л.В.Лощина, В.М. Мілашенко // Вісник ДДМА. – 2008. – № 3(13). – С.163–167.

15. Овечкіна О. А. Огляд методів оцінки рівня інноваційного потенціалу економічних суб'єктів / О. А. Овечкіна, К. В. Іванова // Менеджмент інновацій. Економічний вісник Донбасу. – 2007, №4. – С. 130–140.

16. Пузирьова П. В. Теоретичні підходи до концепції управління розвитком підприємств / П. В. Пузирьова // Актуальні питання розвитку науки та освіти : матеріали Міжнародної науково–практичної конференції, м. Львів, 19–20 жовтня 2019 року. – Ч. 1. – Львів : Львівський науковий форум, 2019. – С. 25–26.

17. Сердюк І. І. Дослідження інноваційної діяльності промислових підприємств України / І. І. Сердюк, П. В. Пузирьова // Менеджмент : збірник наукових праць. – 2014. – Вип. 17. – Київ : МАУ, 2014. – С. 222–233.

18. Сидорчук І. П. Сутність, структура та особливості оцінювання інноваційного потенціалу промислового підприємства / І. П. Сидорчук // Економіка і регіон. – 2014. – № 2. – С. 97–101. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2014_2_18.

19. Соболева Т.О. Методичні підходи до оцінювання інноваційного потенціалу організації / Т. О. Соболева // Електронний ресурс: Lviv Polytechnic National University Institutional Repository <http://ena.lp.edu.ua>.

20. Шкарлет С.М. Інноваційний розвиток підприємства: навч. посіб. / С. М. Шкарлет, В. П. Ільчук. – Чернівці: Черніг. нац. технол. ун–т, 2015. – 308 с.

References

1. Development and effectiveness of financial potential management of enterprises in modern conditions / V. Tkachenko, A. Kwilinski, B. Kaminska, I. Tkachenko, P. Puzyrova // Financial and credit activity: problems of theory and practice. – 2019. – Vol. 3, No. 30. – P. 85–94.

2. Bazhal Yu.M. Innovatsiine pidpriemnytstvo: kreatyvni, komertsializatsiia, ekosystema: Navch. 166 posib. dlia vyshchikh navch, zakladiv / Avt. kol.: Yu. M. Bazhal, I. V. Bakushevych, U. Vene-saar ta in. / za red. d-ra ekon. nauk, prof. Yu. M. Bazhala. – K. : Univ. vyd-vo PULSARY, 2015. – 280 s.

3. Boichuk A.B. Otsiniuvannia innovatsiinoho potentsialu pidpriemstva z urakhuvanniam osoblyvostei mashynobudivnoi haluzi. Marketynh i menedzhment innovatsii, 2016, № 2 S. 129–143. <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua>.

4. Bormann D., Vorotyina L., Federmann R. Menedzhment. Predprynymatelskaia deiatelnost v rynochnoi ekonomyke. – Hamburh, 1992. – 906 s.

5. Haievska L. M. Innovatsiinyi potentsial pidpriemstva ta yoho otsinka / L.M. Haievska // Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy. Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. Mykolaivskiy natsionalnyi universytet imeni V.O. Sukhomlynsko. Vypusk 15. 2017. S.192–196.

6. Honcharenko O.H., Anishchenko V.O., Sirenko K.Yu. Metodichnyi pidkhid do otsiniuvannia innovatsiinoho potentsialu lehkoi promyslovosti Ukrainy. Nauka innov. 2020. T. 16, № 2. S. 33–44. <https://doi.org/10.1207/scin16.02.033>.

7. Horban O. H. Teoretychni osnovy formuvannia suchasnoi modeli menedzhmentu / O. H. Horban ; nauk. ker. P. V. Puzyrova // Suchasni pidkhody do kreatyvnoho upravlinnia ekonomichnymy protsesamy : materialy Kh Mizhnarodnoi naukovo–praktychnoi konferentsii, prysviachenoj 85–richchju Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu, m. Kyiv, 22 kvitnia 2019 roku. – T. 2. – Kyiv : NAU, 2019. – S. 8–9.

8. Hryshko V.A., Koleshchuk O.Ya., Kret N.I. Formuvannia ta otsiniuvannia innovatsiinoho potentsialu mashynobudivnykh pidpriemstv // Natsionalnyi universytet «Lvivska politekhnik», 2009. S. 47–55.

9. Domin O.O. Metodichni osnovy rehuliuвання potentsialu ekonomichnoho rozvytku rehionu: Avtoref. dys. ... kand. ekonom. nauk: 08.02.03 / KhNU im. V.N.Karazina. – Kh., 2004. – 17 s.

10. Yefimova S. A. Metodichni pidkhody do otsinky innovatsiinoho potentsialu pidpriemstva sfery posluh / S. A.Yefimova, T. V. Hryenko // Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Serii: Menedzhment innovatsii. 2015. Vypusk 5. S.30–37.

11. Zakharchenko V. I., Korsikova N. M., Merkulov M. M. Innovatsiinyi menedzhment: teoriia i praktyka v umovakh transformatsii ekonomiky. Navch. posib. – K.: Tsentri uchbovoi literatury, 2012. – 448 s. https://pidru4niki.com/15350325/ekonomika/innovatsiinyi_menedzhment.

12. Illiashenko S. M. Upravlinnia innovatsiinoho diialnistiu. Osnovy innovatsiinoho menedzhmentu : mahisterskyi kurs: pidruchnyk / za zah. red. d.e.n., prof. S. M. Illiashenka. – Sumy: Universytetska knyha, 2014. – 856 s.

13. Innovatsiinyi potentsial pidpriemstva: sutnist ta systema zakhystu [Elektronnyi resurs] / V. V. Hurochkina // Ekonomika: realii chasu. Naukovyi zhurnal. – 2015. – № 5 (21). – S. 51–57. – Rezhym dostupu do zhurn.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n5.html>.

14. Loshchyna L.V. Kompleksna otsinka innovatsiinoho potentsialu pidpriemstva: teoretyko–metodichni pidkhody / L.V.Loshchyna, V.M. Milashenko // Visnyk DDMA. – 2008. – № 3(13). – С.163–167.

15. Oviechkina O. A. Ohliad metodiv otsinky rivnia innovatsiinoho potentsialu ekonomichnykh sub'iektiv / O. A. Oviechkina, K. V. Ivanova // Menedzhment innovatsii. Ekonomichnyi visnyk Donbasu. – 2007, №4. – S. 130–140.

16. Puzyrova P. V. Teoretychni pidkhody do kontseptsii upravlinnia rozvytkom pidpriemstv / P. V. Puzyrova // Aktualni pytannia rozvytku nauky ta osvity : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Lviv, 19–20 zhovtnia 2019 roku. – Ch. 1. – Lviv : Lvivskiy naukovyi forum, 2019. – S. 25–26.

17. Serdiuk I. I. Doslidzhennia innovatsiinoi diialnosti promyslovykh pidpriemstv Ukrainy / I. I. Serdiuk, P. V. Puzyrova // Menedzhment : zbirnyk naukovykh prats. – 2014. – Vyp. 17. – Kyiv : MAU, 2014. – S. 222–233.

18. Sydorochuk I. P. Sutnist, struktura ta osoblyvosti otsiniuvannia innovatsiinoho potentsialu promyslovoho pidpriemstva / I. P. Sydorochuk // Ekonomika i rehion. – 2014. – № 2. – S. 97–101. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2014_2_18.

19. Sobolieva T.O. Metodychni pidkhody do otsiniuvannia innovatsiinoho potentsialu orhanizatsii / T. O. Sobolieva // Elektronnyi resurs: Lviv Polytechnic National University Institutional Repository <http://ena.lp.edu.ua>.

20. Shkarlet S.M. Innovatsiinyi rozvytok pidpriemstva: navch. posib. / S. M. Shkarlet, V. P. Ilchuk. – Chernihiv: Chernih. nats. tekhnol. un–t, 2015. – 308 s.

Дані про автора

Пузьрьова Поліна Володимирівна,

доцент кафедри економіки та сфери обслуговування, Київський національний університет технологій та дизайну, к.е.н., доцент

e-mail: komaretskaya@bigmir.net

Данные об авторе

Пузырёва Полина Владимировна,

доцент кафедры экономики и сферы обслуживания, Киевский национальный университет технологий и дизайна, к.э.н., доцент

e-mail: komaretskaya@bigmir.net

Data about the author

Polina Puzyrova,

Associate Professor of the Department of Economics and Services, Kyiv National University of Technologies and Design, Ph.D. in Economics, Associate Professor

e-mail: komaretskaya@bigmir.net

УДК 658.589 658.589

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4564138>

ВОЛОЦУК В.Р.

Інструментарій оцінки інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств

Предмет дослідження – детермінанти впливу інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств.

Метою написання **статті** є визначення, систематизація та удосконалення науково-методичних підходів використання інструментарію оцінки інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств.

Методологія проведення роботи – використані загальнонаукові і спеціальні методи, зокрема: системного аналізу (при систематизації детермінант обґрунтування інструментарію конструктивного впливу інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку агропромислових підприємств); абстрактно-логічний (для оцінки та визначення факторів впливу інвестиційного забезпечення на інноваційний розвиток підприємств).

Результати роботи – розкрито на основі узагальнення науково-методичних підходів інструментарій підвищення ефективності та інструменти інвестування інноваційного розвитку підприємства як системи дій для залучення інвестиційних ресурсів, джерел, важелів і заходів з урахуванням факторного впливу на інноваційний розвиток підприємств, що призводить до підвищення ефективності, вирішення проблем і означення пріоритетів інвестування за характером стратегічної спрямованості місієорієнтованої політики націленої на вирішення суспільних викликів посилення ролі досліджень та інновацій, які мають сприяти досягненню Цілей сталого розвитку 2030 р.

Визначені пріоритетні напрямки, на які слід сконцентрувати наукові та технологічні зусилля, при цьому традиційний підхід залишається центральним, особливо це стосується НТІ четвертої про-

мислової революції: цифровізація, зелене зростання, інновації в медицині, нові конвергентні технології (нанотехнології, біотехнологія, космічні технології тощо). Доведено необхідність забезпечення інвестиційного розвитку підприємств та визначено науково–теоретичні і методичні підходи та прикладні аспекти, як стратегічно важливої базової та життєзабезпечуючої галузі економіки.

Розглянуто не досить привабливі рейтингові позиції України та виявлено покращення позиції за такими показниками: індекс приваблювання талантів, ринкові та нормативні можливості на ринку праці, інституції, креативність, проникнення високих технологій, навички. Визначено, що глобальні міжнародні рейтинги потрібно сприймати як додаткові інструменти в прийнятті інвестиційних рішень.

Розкрито проблеми для іноземних інвесторів щодо захисту прав та можливості (легкості) ведення бізнесу та визначено необхідність спрямувати зусилля на формування сприятливого бізнес–середовища, збільшення обсягів інвестицій в аграрну сферу, стабілізації джерел та оптимізації структури капіталу, забезпечення ефективного розподілу вкладень на формування активів аграрних товаровиробників.

Галузь застосування результатів. Економіка: мікроекономіка, економічна теорія.

Висновки. Запропоновано нові місієорієнтовані підходи на стійке економічне зростання в контексті вирішення основних суспільних проблем та інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств.

Удосконалена методика оцінки інноваційного розвитку підприємства через корегування коефіцієнтів вагомості з врахуванням досягнутого чи бажаного рівня конкурентоспроможності й потенціалу підприємства. Набуло подальшого розвитку інвестування інноваційної діяльності агропромислових підприємств; можливостей подальшого інноваційного розвитку з врахуванням впливу сучасної світової економічної рецесії.

Запропоновано розширення бази, диверсифікація джерел та нарощування обсягів інвестування в процеси створення і комерціалізації нововведень та активізації інноваційного розвитку агропромислових підприємств, чинники забезпечення ефективності діяльності.

Ключові слова: інструментарій, методи, підходи, інвестиції, інновації, розвиток, підприємство, комерціалізація, ефективність.

ВОЛОЩУК В.Р.

Інструментарій оцінки інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств

Предмет дослідження – детермінанти впливу інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств.

Целью написання **статті** являється определение, систематизация и совершенствование научно–методических подходов использования инструментария оценки инвестиционного обеспечения инновационного развития предприятий.

Методология проведения работы – использованы общенаучные и специальные методы, в частности: системного анализа (при систематизации детерминант обоснования инструментария конструктивного влияния инвестиционного обеспечения инновационного развития агропромышленных предприятий); абстрактно–логический (для оценки и определения факторов влияния инвестиционного обеспечения на инновационное развитие предприятий).

Результаты работы – раскрыты на основе обобщения научно–методических подходов инструментария повышения эффективности и инструменты инвестирования инновационного развития предприятия как системы действий для привлечения инвестиционных ресурсов, источников, рычагов и мероприятий на основе факторного влияния на инновационное развитие предприятий, что приводит к повышению эффективности, решение проблем и определение приоритетов инвестирования по характеру стратегической направленности миссии ориентированной политики нацеленной на решение общественных вызовов усиление роли исследований и инноваций, которые должны способствовать достижению Целей устойчивого развития 2030г.

Определены приоритетные направления, на которые следует сконцентрировать научные и технологические усилия, при этом традиционный подход остается центральным, особенно это касается НТИ четвертой промышленной революции: цифровизация, зеленый рост, инновации в медицине, новые конвергентные технологии (нанотехнологии, биотехнологии, космические технологии и т.д.). Доказана необходимость обеспечения инвестиционного развития предприятий и определены научно–теоретические и методические подходы и прикладные аспекты, как стратегически важной базовой и жизнеобеспечивающей отрасли экономики.

Рассмотрены недостаточно привлекательные рейтинговые позиции Украины и выявлено улучшение позиции по таким показателям: индекс привлечения талантов, рыночные и нормативные возможности на рынке труда, институты, креативность, проникновение высоких технологий, навыки. Определено, что глобальные международные рейтинги нужно воспринимать как дополнительные инструменты в принятии инвестиционных решений.

Раскрыты проблемы для иностранных инвесторов по защите прав и возможности (легкости) ведения бизнеса и определена необходимость направить усилия на формирование благоприятной бизнес–среды, увеличение объемов инвестиций в аграрную сферу, стабилизации источников и оптимизации структуры капитала, обеспечения эффективного распределения вложений на формирование активов аграрных товаропроизводителей.

Область применения результатов. Экономика: микроэкономика, экономическая теория.

Выводы. Предложены новые миссииориентированные подходы на устойчивый экономический рост в контексте решения основных социальных проблем и инвестиционного обеспечения инновационного развития предприятий.

Усовершенствована методика оценки инновационного развития предприятия через корректировки коэффициентов значимости с учетом достигнутого или желаемого уровня конкурентоспособности и потенциала предприятия. Приобрело дальнейшего развития инвестирование инновационной деятельности агропромышленных предприятий; возможностей дальнейшего инновационного развития с учетом влияния современной мировой экономической рецессии.

Предложено расширение базы, диверсификация источников и наращивание объемов инвестирования в процессы создания и коммерциализации новшеств и активизации инновационного развития агропромышленных предприятий, факторы обеспечения эффективности деятельности.

Ключевые слова: инструментарий, методы, подходы, инвестиции, инновации, развитие, предприятие, коммерциализация, эффективность.

VOLOSHCHUK V.R.

Tools for assessment of investment support for innovative development of enterprises

Aim. Scientific and methodological approaches of tools for assessing investment support for innovative development of enterprises are generalized and improved.

Research methodology. *In the process of research general scientific and special methods were used, in particular: system analysis – substantiation of investment support tools for innovative development of agro–industrial enterprises; abstract–logical and graphic – to assess investment support and determine the factors influencing the innovative development of enterprises.*

Research results. *Based on the generalization of scientific and methodological approaches, methods of increasing efficiency and investment tools for the innovative development of an enterprise are disclosed as a system of actions to attract investment resources, sources, levers, and measures based on factor influence on the innovative development of enterprises, which leads to increased efficiency, problem–solving and priority setting investment by the nature of the strategic focus of mission–oriented policies aimed at solving social challenges and strengthening the role of research and innovation, which should contribute to the achievement of the Sustainable Development Goals 2030.*

At the same time, the traditional approach to determining priority areas on which scientific and technological efforts should be concentrated remains central, especially for the STI of the fourth industrial revolution: digitalization, green growth, innovations in medicine, new convergent technologies (nanotechnology, biotechnology, space technologies, etc.). The necessity of ensuring the investment development of enterprises defining scientific theoretical and methodological approaches and applied aspects, the strategic importance of the basic and life-supporting sector of the national economy has been proved.

Not very attractive rating positions of Ukraine are considered. The improvement of the position on the following indicators was revealed: index of attracting talents, market and regulatory opportunities on the labor market, institutions, creativity, penetration of high technologies, skills. We believe that global international rankings should be seen as additional tools in making investment decisions.

Identified problems for foreign investors are the protection of their rights and the possibility (ease) of doing business. Therefore, the efforts of the state should be directed to solving problems in the commercial sphere and creating a favorable business environment, increasing the volume of investments in the agricultural sector, stabilizing sources and optimizing capital structures, and ensuring effective distribution of investments for the formation of assets of agricultural producers by their size.

The scientific novelty of research results. *The methodology for assessing the innovative development of an enterprise has been improved by adjusting the coefficients of significance, due to the achieved or desired level of competitiveness and potential of the enterprise. Investment in innovative activities of agro-industrial enterprises was further developed; opportunities for further innovative development, due to the impact of the current global economic recession.*

The practical significance of the research results. *New mission-oriented approaches to sustainable economic growth in the context of solving major social problems and investment support for innovative development of enterprises are proposed. The results of the study can be used to expand the base, diversify sources and increase investment in the creation and commercialization of innovations and enhance the innovative development of agro-industrial enterprises, factors to ensure efficiency.*

Keywords: *tools, methods, approaches, investments, innovations, development, enterprise, commercialization, efficiency.*

Постановка проблеми. Рівень інноваційно-го розвитку підприємства залежить від якості всіх сфер інноваційної діяльності: технологічної, фінансової, кадрової, наукової, маркетингової, а також від якості системи управління на основі стратегічного та операційного планування як основи діяльності підприємства. На даний час в науці та практиці використовують значну кількість методів підвищення ефективності управління та інструментів інвестування інноваційного розвитку підприємства. На їх основі можна визначити потребу в інвестуванні з врахуванням готовності до інноваційного розвитку зі сторони організаційної структури, системи управління та зв'язків на підприємстві. Однак ці методи дозволяють оцінити поточний стан розвитку підприємства з позицій статичної моделі, а динаміку змін дозволяє отримати інформація про оновлення інноваційного потенціалу, вдосконалення інноваційних процесів в результаті впровадження нових видів обладнання, технологій, управлінських рішень для розвитку інноваційної діяльності і як це

впливає на ефективність економічної діяльності та підкреслює актуальність вирішення даної проблеми в науці і на практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інвестиції включають вкладення і використання ресурсів, сконцентрованих для отримання доходів та сприяння приросту капітального майна [1, с. 17–18]. Дж. М. Кейнс трактує інвестиції як «поточний приріст цінності капітального майна в результаті виробничої діяльності даного періоду» або як «ту частину доходу за попередній період, яка не була використана для споживання» [2, с. 64]. П. Самуельсон відзначає, що інвестиції мають місце лише тоді, коли створюється реальний капітал [3]. Інвестиційна привабливість суб'єктів господарювання, а також напрями її підвищення є предметом вивчення науковців Кісіль М. І. і Коденська М. Ю [4, 5]. Дослідження Писаренко Т.В., Кваша Т.К., Рожкова Л.В., Коваленко О.В. стосуються позицій України у міжнародних індексах, аналізу інноваційної активності українських підприємств, організацій та установ, у т. ч.

ІННОВАЦІЙНО–ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

За технологічними секторами, аналізу трансферу технологій як важливої складової інноваційної діяльності [14]. Волощук К.Б., Волощук В.Р., Кацан А.М. довели необхідність забезпечення інвестиційного розвитку підприємств з урахуванням впливу особливостей інвестування матеріальних, нематеріальних і біоактивів на інноваційній основі, які визначають наукові теоретичні і методичні підходи та прикладні аспекти, стратегічну важливість базової та життєзабезпечуючої галузі національної економіки [15].

Узагальнення науково–методичних підходів вказує на те, що не існує єдиної думки щодо оцінки інвестування інноваційного розвитку підприємств та відповідно викликає потребу продовження наукових розвідок за даною проблематикою.

Мета статті є узагальнення науково–методичних підходів вибору інструментарію оцінки інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств.

Виклад основного матеріалу. Для розв'язання завдання переходу до інноваційного зростання у Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року пропонуються з усього різноманіття можливих інструментів ті, які: найкраще відповідають подоланню перешкод, що найбільше заважають інноваційному процесу в Україні; потребують найменше

бюджетних видатків і фіскальних ресурсів, але при цьому здатні приносити відчутні результати за мінімальних вкладень; є найменш вразливими до корупції та інших зловживань [6].

Глобалізація та сучасні технології зв'язку створюють можливості для існування та розвитку успішних інноваційних підприємств і кластерів, навіть попри загальну технологічну відсталість, низьку купівельну спроможність споживачів та територіальну віддаленість, через включення у міжнародні ланцюжки створення доданої цінності (вартості). Це позитивно відобразиться на розвитку переважної більшості сфер економіки та надасть додаткові можливості для вітчизняних малих і середніх підприємств [6–7].

Сьогодні існує значна кількість методів підвищення ефективності управління суб'єктами господарювання, на підставі яких передбачається розробка інструментів інвестування інноваційного розвитку підприємства. У табл. 1 представлені основні методи підвищення ефективності управління.

За допомогою даних методів можна провести оцінку інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства. Кожен з них демонструє готовність суб'єкта господарювання до інноваційного розвитку зі сторони саме організаційної структури, системи управління та зв'язків на підприємстві.

Таблиця 1. Основні методи підвищення ефективності

Метод	Характеристика
Стандартизація	Використання міжнародних стандартів ISO–сімейства, які регламентують функціонування системи менеджменту якості, інформаційних систем, систем охорони навколишнього середовища.
Мануал Осло	Використання рекомендацій по збору і аналізу даних по інноваціях, як ключа до розуміння інноваційного процесу і зв'язаних з ними феноменів для вирішення економічних, соціальних і екологічних проблем в умовах глобалізації.
Концепція зовнішньоорієнтованих стратегій	Концепція орієнтації на зацікавлені сторони бізнесу: критерієм успішності бізнесу і його стратегічного розвитку є повнота задоволення всіх зацікавлених в його діяльності сторін .
Цикл Демінга	модель безперервного поліпшення циклічних процесів, PDCA – планує (Plan), роби (Do), перевіряй (Check), впливай (Act) декларує наявність чотирьох фаз управління: планування, виконання, контроль, коригуючий вплив, циклічне виконання яких є ядром процесу безперервного поліпшення якості
Система збалансованих показників (СЗП)	Методика стратегічного управління за ключовими показниками бізнесу, передбачає побудову ієрархії цілей організації в чотирьох складових стратегії: фінанси; клієнти; внутрішні процеси; навчання та зростання.
Проект «RESPONSE»	Дослідження взаємозв'язку між узгодженістю поглядів компаній та зацікавлених сторін (консенсусу) та ефективністю діяльності з СББ компаній, а також визначення внутрішніх та зовнішніх чинників впливу на рівень консенсусу.

Джерело: складено автором на основі [8–10]

Порівнюючи показники звітних періодів, можна спостерігати динаміку інноваційності підприємства і в разі негативної динаміки економічної діяльності в області інновацій вжити заходів для виведення підприємства з такого стану. Оцінка рівня інноваційного розвитку (IP) є вихідним етапом для розробки інноваційної стратегії підприємства.

Стратегія інноваційного розвитку від місії до конкретних завдань визначає шлях постійного розвитку підприємства відповідно внутрішнім можливостям і умов довкілля, може бути представлена у вигляді стратегічної карти, розробленої на основі системи збалансованих показників та кількісної оцінки стану і результатів інноваційного розвитку в певний період часу на основі застосування процесно–системних та динамічних підходів.

На основі статистичних даних оцінюється ступінь впливу ефективності функціонування виробничої, кадрової, управлінської, інтелектуальної, інформаційної, фінансової, маркетингової та екологічної підсистем на результати інноваційного розвитку підприємства. Пропонуємо використовувати згідно проекту «RESPONSE» взаємозв'язок між узгодженістю поглядів компаній і зацікавлених сторін (консенсусу) та ефективністю діяльності.

Для цього вибирається система показників K_{ij} , які визначаються за формулою (1) та характе-

ризують ефективність діяльності з врахуванням кожного фактору.

$$K_{ij} = O_{ij} / l_{ij}, \quad (1)$$

де $i = 1, n$ – число факторів, $j = 1, m$ – число оцінюваних показників фактора, O_{ij} – результативні (вихід), l_{ij} – ресурсні показники (вхід) підсистеми.

Проекцію рівня інноваційності по i -му фактору наочно можна побачити за допомогою радарної діаграми (рис. 1), яка відображає сильні і слабкі сторони складових і факторів інноваційного розвитку підприємства.

Стратегічна карта будується на основі аналізу факторів інноваційного розвитку, а для порівняння в якості базових величин можна використовувати відповідні показники конкурентів, галузі, регіону і інші в залежності від поставленої місії і цілей.

За результатами оцінки стану інноваційного розвитку підприємства на основі бачення візії розвитку визначаються фінансові цілі та орієнтири, заходи щодо вдосконалення внутрішніх бізнес–процесів (розробка нової продукції, підвищення якості обслуговування, підвищення продуктивності і т.д.), які необхідно реалізувати для створення якісної пропозиції споживачу та досягнення бажаних для підприємства фінансових результатів.

Основні складові стратегічної карти:

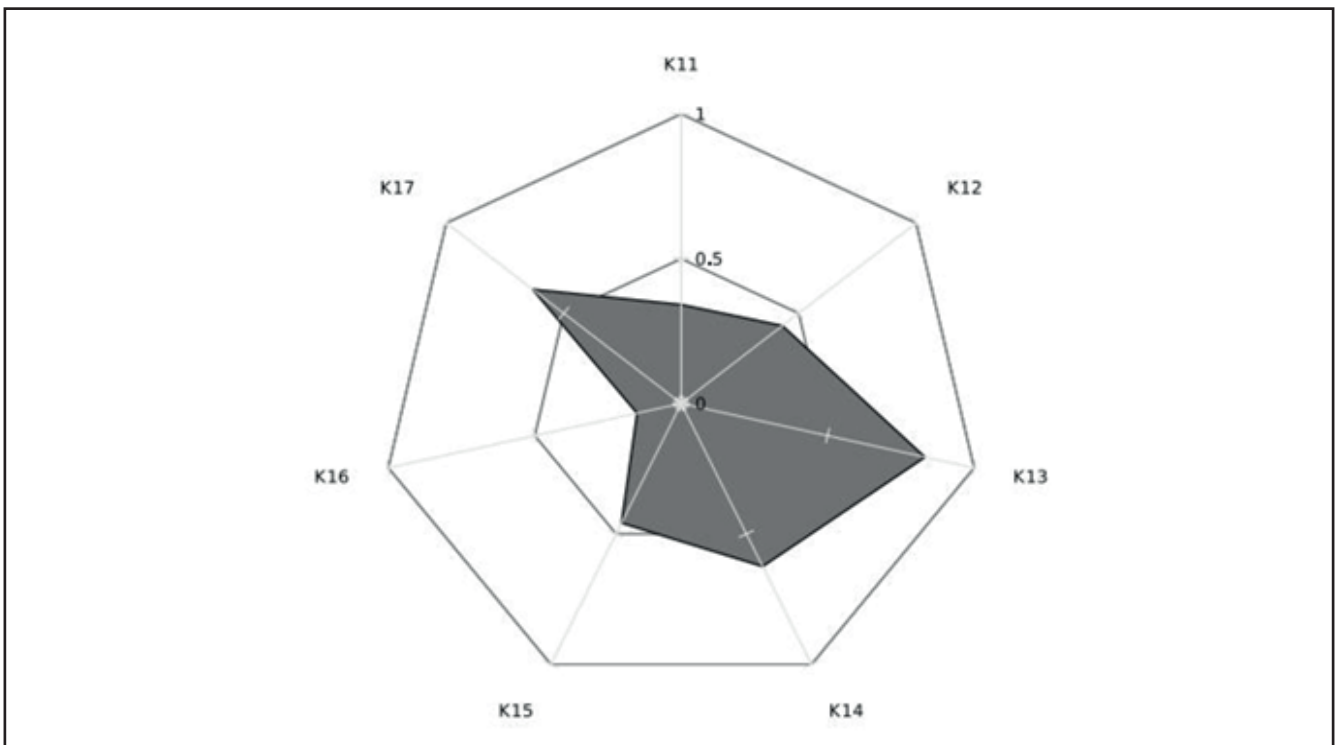

Рисунок 1. Приклад відображення результатів факторної оцінки підприємства

Джерело: створено автором на основі [1 1]

ІННОВАЦІЙНО–ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

1. Фінансова – описує, як фінансові результати підприємства поліпшуються за рахунок збільшення доходів і продуктивності.

2. Клієнтська – демонструє створення споживчої цінності і вимірює задоволеність клієнтів, збереження і розширення клієнтської бази, прибутковість клієнта, частку в бізнесі.

3. Внутрішня – описуються і вимірюються внутрішні бізнес-процеси – інструменти створення вартості.

4. Навчання і розвиток – описує організаційні нематеріальні активи і їх стратегічну роль, а саме людський, інформаційний та організаційний капітал.

Стратегічна карта – наочне зображення стратегії, архітектури причин і наслідків – показує, як інтегровані цілі складових складаються в єдину стратегію, і дозволяє підприємству чітко визначити мету і процес створення вартості щодо як короткострокових, так і довгострокових періодів. Реалізація стратегії здійснюється одночасно по взаємодоповнюваним один одного напрямкам, при інвестуванні коштів в кожне з них, а ефективність використання і впровадження стратегічних карт визначається на основі оцінки стану інноваційного розвитку підприємства в певний момент часу і залежить від механізму її реалізації, який може бути наочно описаний за допомогою дорожньої карти.

Дорожні карти допомагають сконцентрувати увагу керівника на довгостроковому плануванні, покращують взаємозв'язки всіх процесів, забезпечують інформацією і інструментами контролю для прийняття ефективних рішень з управління інноваційним розвитком підприємства завдяки ефективному розподілу ресурсів і виявленню необхідних процесів, нових можливостей для підприємства, а також ризиків, які необхідно усунути для вироблення конкурентних і реальних цілей та планів інноваційного розвитку. Головною особливістю дорожніх карт, на відміну від традиційних планів, є те, що вони повинні передбачати варіативність шляхів розвитку і наявність альтернативних заходів залежно від природи ризиків, що неминуче виникають при інноваційному розвитку підприємства.

Організаційно-економічне забезпечення інноваційного розвитку підприємства залежить від рівня корпоративної культури, елементом якої є врахування обставин, які сприяють інноваційному розвитку, що передбачає: генерацію нових

ідей, підвищення кваліфікації персоналу; відкритість керівництва до нових ідей; вивчення конкурентів, захист конкурентних переваг, охорону об'єктів інтелектуальної власності.

Основні джерела фінансових ресурсів для перекладу господарських систем на інноваційний тип розвитку: доходи від виробничої діяльності корпорацій, підприємств, амортизаційні відрахування, кредити банків та інших кредитних установ, державні та місцеві бюджети, позабюджетні кошти, інноваційні та інвестиційні фонди, заощадження приватних і юридичних осіб, залучені фінансові кошти від продажу акцій, пайових та інших внесків трудових колективів, кошти фондового ринку, нетрадиційні форми інвестицій (лізинг, факторинг та ін.). Всі ці джерела нерівноцінні за обсягом, питомою вагою, умовами отримання та використання. Найбільш значимі для інноваційної діяльності власні і позикові кошти господарських систем.

При переході на інноваційний тип розвитку істотну роль відіграють формування і використання венчурного капіталу який є джерелом інвестування на довгострокову перспективу (3, 5, 7 років) у сфері з підвищеним ступенем ризику та невизначеності, у новий бізнес або сферу діяльності, що розширюється без жодних гарантій, застави чи фінансового забезпечення.

Важливе значення в організаційному і ресурсному забезпеченні інноваційного типу розвитку мають їх зв'язок з виробництвом, формування власних страхових резервних фондів, наявність комплексних резервних потужностей, чітка аналітична, дослідницька та організаторська діяльність за оцінкою і запобігання інноваційно-інвестиційних ризиків [12, с. 135].

Ще одним методом оцінки організаційно-економічного забезпечення є вибір стратегії підприємства. У інноваційному розвитку існує типи компаній: лідери та послідовники. Залежно від стратегії, підприємства можна вирахувати до якого типу відноситься підприємство. Окрім оцінки готовності підприємства до впровадження інновацій, необхідним також є аналіз основних показників ефективності інноваційного розвитку. Ефективність інноваційного розвитку підприємства визначають виходячи зі співвідношення ефекту (прибутку організації) і витрат. Виділяють чотири основних види ефекту від інновацій: технічний, ресурсний, економічний і соціальний.

На успіх реалізації інновацій на підприємстві впливає безліч факторів, серед яких відзначимо науково–технічний потенціал; виробничо–технологічна база; види ресурсів; розміри інвестицій; система управління.

Один із методів оцінки забезпечення інноваційного розвитку, розглянутим у роботі, є методика Т. Бурмака., що пропонує визначати рівень розвитку підприємства за наступною формулою (2) [12]:

$$P_p = \sqrt{a_1 P_K^2 + a_2 P_n^2}, \quad (2)$$

де P_p – рівень розвитку підприємства, част. од.;
 P_K – рівень конкурентоспроможності підприємства, част. од.;

P_n – рівень потенціалу підприємства, част. од.;
 a_1, a_2 – коефіцієнти вагомості, що характеризують значимість відповідно конкурентоспроможності й потенціалу.

Рівні потенціалу підприємства змінюються в межах від 0 до 1. У зв'язку з цим мінімально можливий рівень розвитку підприємства дорівнює нулю, а максимально можливий рівень – одиниці.

Залежно від специфіки ринку товарів (послуг) на якому здійснює свою діяльність підприємство коефіцієнти a_1 і a_2 можуть змінюватися. У методології Т. Бурмака запропоновано числові значення коефіцієнтів a_1 та a_2 приймати на рівні 0,58 та 0,42 відповідно.

Отже загальна формула для оцінки рівня інноваційного розвитку підприємства приймає вигляд формули (3):

$$P_p = \sqrt{0,58 P_K^2 + 0,42 P_n^2} \quad (3)$$

Запропонована оцінка рівня розвитку враховує весь спектр зовнішніх та внутрішніх факторів, які впливають на розвиток підприємства. Вважаємо за необхідність удосконалення даної методики через корегування коефіцієнтів вагомості з врахуванням рівня конкурентоспроможності й потенціалу підприємства.

Параметричний індекс являє собою сукупну оцінку технічних (якісних) параметрів продукції, економічний – вартісних. У свою чергу, розрахунок зазначених індексів здійснюється шляхом складання приватних індексів по кожному оцінюваному параметру з урахуванням вагових коефіцієнтів. Перелік вартісних і технічних параметрів, а також вага кожного з параметрів встановлюється експертним шляхом або на основі достовірних даних.

Складовою інноваційного розвитку, за М. Бурмаком, є розрахунок інноваційного потенціалу. Розрахунок інноваційного потенціалу підприємства відбувається за формулою (4):

$$ПП = \frac{\sum_{i=1}^n K_i \times P_i}{\sum_{i=1}^n P_i} \quad (4)$$

де K_i – числове значення i -го критерію;

P_i – ваговий коефіцієнт відповідного критерію;

n – кількість критеріїв оцінки [12].

Скориставшись раніше встановленими співвідношеннями кількісних і якісних значень критеріїв, можна вважати інноваційний потенціал підприємства «високим», якщо розрахункове значення його ПП знаходиться в межах 8 – 10, «середнім», якщо в інтервалі 4 – 7,9, і «низьким» менше 4.

Всі кількісні показники оцінки економічної ефективності інноваційних проектів поділяють на дві групи:

1) показники, що ґрунтуються на облікових оцінках (не враховують фактор часу);

2) показники, що ґрунтуються на дисконтованих оцінках (враховують фактор часу, для чого використовується процедура дисконтування).

Потрібно відзначити, що на даний час українськомовна термінологія ще не є сталою, що вказує на необхідність стандартизації науково методичних підходів оцінки інноваційних проектів.

У сучасних умовах національні стратегії розвитку науки, технологій та інновацій (НТІ) поєднують наукову досконалість і розробку ключових технологій для підтримки конкурентоспроможності економік, а також вирішення суспільних викликів. При цьому традиційний підхід щодо визначення пріоритетних напрямів, на яких слід сконцентрувати наукові та технологічні зусилля, залишається центральним, особливо це стосується НТІ четвертої промислової революції: цифровізація, зелене зростання, інновації в медицині, нові конвергентні технології (нанотехнології, біотехнологія, космічні технології тощо). Підходи, орієнтований на місію, все більше доповнюють традиційний. Уряди прагнуть досягти стійкого економічного зростання в контексті основних суспільних проблем і викликів, таких як зміна клімату, старіння населення тощо і виробляють відповідну місієорієнтовану політику. Цей підхід передбачає частковий відхід від традиційної підтримки національної конкурентоспроможності, зосередженої на промислових секторах та/або кон-

Рисунок 2. Показники ефективності інноваційних проєктів

Джерело: побудовано на основі [13]

кретних технологіях, та націленість на вирішення суспільних викликів. Зростаюча спрямованість на вирішення суспільних викликів у світі привела до посилення ролі досліджень та інновацій, які мають сприяти досягненню Цілей сталого розвитку 2030 (ООН), спонукати уряди виходити за межі ринкових невдач та системних збоїв для того, щоб керувати технологічними переходами, які підтримують, а не долають суспільні виклики [14, с.4].

Світове економічне зростання у 2019 році має тенденцію спаду. Виділені дві проблеми: по-перше, Глобальний індекс інновацій (ГІІ) який показує, що державні витрати на НДДКР, включаючи країни з високим рівнем доходів, відповідальних за розвиток технологій, зростають повільно або не ростуть зовсім. Країни з високим рівнем доходу відмовляються від державної підтримки НДДКР, що викликає стурбованість за майбутнє інновацій, у тому числі у сфері охорони здоров'я; по-друге, посилення протекціонізму, зокрема такого, який впливає на наукомісткі галузі і потоки знань, створює ризики для глобальних інноваційних мереж та поширення інновацій. Якщо ці нові перешкоди для міжнародної торгівлі, інвестицій і мобільності робочої сили залишаться без уваги, це призведе до уповільнення зростання продуктивності інновацій та поширенню їх по всьому світу.

Існує близько сорока найбільш репрезентативних глобальних індексів, що надають об'єктивну оцінку розвитку економік тих чи інших країн. Однак позиція України в цих рейтингах часто має не досить привабливу оцінку. Ця обставина дає підстави стверджувати про необ'єктивність, заангажованість та несвоечасність таких оцінок. Україна є найбільш популярним та привабливим варіантом для здійснення інвестицій в регіоні ЕМЕА (Європа, Близький Схід та Африка).

Серед досягнень України – покращення позиції за такими показниками: індекс привабливання талантів, ринкові та нормативні можливості на ринку праці, інституції, креативність, проникнення високих технологій, навички.

Встановлено, що на даний час найгострішою проблемою залишається захист своїх прав та легкість ведення бізнесу, а для цього слід спрямувати зусилля держави на вирішення проблем комерціалізації наукових досліджень, формування сприятливого бізнес-середовища, збільшення обсягів інвестицій, стабілізації джерел та оптимізації структури капіталу, забезпечення ефективного рівноправного розподілу капіталовкладень на формування активів.

Вважаємо, що розвиток агропромислових підприємств можливий за рахунок переоцінки цінностей, запровадження ринку землі, перерозподілу ресурсів на користь інновацій, розгортання сучасних науково-технологічних систем, наукомістких галузей, впровадження прогресивних технологій, раціональне використання матеріальних, біологічних та нематеріальних активів [15]. Серед найбільш привабливих факторів такого рішення було визначено кадровий потенціал українських агропромислових підприємств та орієнтацію на експорт продукції і сировини.

Висновки

Визначено, що світове економічне зростання у 2019 році має тенденцію спаду, відмову від державної підтримки НДДКР, що викликає стурбованість щодо майбутніх інновацій, спостерігається посилення протекціонізму на наукомісткі галузі і потоки знань, що створює ризики для глобальних інноваційних мереж та поширення інновацій.

Враховуючи те, що наша держава має дуже обмежену фінансову та інституційну спроможність, то наявні ресурси і потенціал доцільно зосередити на підтримці наукових досліджень, які є основою інноваційного потенціалу та створенні ефективної інфраструктури, яка сприятиме комерціалізації результатів досліджень та активізації інноваційного розвитку.

Удосконалена методика оцінки інноваційного розвитку підприємства через корегування коефіцієнтів вагомості з врахуванням досягнутого чи бажаного рівня конкурентоспроможності й потенціалу підприємства. Набуло подальшого розвитку методи підвищення ефективності інноваційної діяльності, виявлення факторів впливу на інноваційну активність, інноваційний потенціал, реалізацію інноваційних проектів, інструментарію інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств. Запропоновано нові місієорієнтовані підходи на стійке економічне зростання в контексті вирішення основних суспільних проблем та інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств.

Список використаних джерел

1. Бланк И. А. Основы инвестиционного менеджмента. Киев : Эльга–Н; Ника–центр, 2001. 432 с.
2. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / пер. с англ. Москва : «Прогресс», 1978. 496 с.
3. Самуэльсон П. Экономика : в 2-х т. Москва : Алягон, 1993. Т. 2. 611 с.
4. Кісіль М. І. Інвестиційне забезпечення розвитку сільського господарства України в стратегічній перспективі. Вісник аграрної науки. 2018. №1 с.78–82.
5. Коденська М. Ю. Мотиваційні чинники інвестиційного забезпечення розвитку аграрно–промислового виробництва. Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. 2013. № 2. С. 62–66.
6. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. Розпорядження КМУ № 526–р від 10.07.2019 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/65495/
7. Лупенко Ю.О., Дем'яненко М.Я., Кісіль М.І. й ін. Стратегічні напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства України на період до 2020 року; за ред. Ю.О. Лупенка та М.І. Кісіля. К.: ННЦ ІАЕ, 2012.
8. Wakelin, K. Innovation and Export Behavior at the Firm Level / K. Wakelin // Research Policy, 26. 1998. 829–841 p.

9. Freely available Standarts [Electronic resource] / ISO Central Secretariat. Mode of access: <http://standards.iso.org/ittf/PubliclyAvailableStandards/index.html>.

10. Rukovodstvo Oslo. Rekomendatsii po sboru i analizu dannykh po innovatsiyam. Tretye izdaniye. Moscow, 2010. 107 p.

11. George, M. Using DMAIC to improve speed, quality, and cost / M. George, D. Rowlands, M. Price, J. Maxey // The Lean Six Sigma Pocket Toolbook: A Quick Reference Guide to Nearly 100 Tools for Improving Process Quality, Speed, and Complexity. N.Y.: McGraw–Hill, 2005. P. 1–26.

12. Бурмака М.М., Бурмака Т.М. Управління розвитком підприємства на прикладі підприємств будівельної галузі: [монографія]. Харків: ХНАДУ, 2011. 204 с.

13. Основні показники економічної ефективності інноваційних проектів URL: <https://subject.com.ua/economic/innovative/20.html>.

14. Писаренко Т.В., Кваша Т.К., Рожкова Л.В., Коваленко О.В. Інноваційна діяльність в Україні у 2019 році: науково–аналітична доповідь. К.: УкрІНТЕІ, 2020. 45 с.

15. Волощук К.Б., Волощук В.Р., Кацан А.М. Інвестиційна привабливість та можливості розвитку агропромислових підприємств. Інноваційна економіка. 2020. № 1–2. С.145–150.

References

1. Blank, I.A. (2001), Osnovy investitsionnogo menedzhmenta [Fundamentals of investment management], Elga–N, Nika–tsentr, Kyiv, Ukraine, 432 p.
2. Keynes, Dzh.M. (1978), Obshchaia teoriia zaniatosti, protsenta i deneg [General theory of employment, interest, and money], «Progress», Moscow, Russia, 496 p.
3. Samuelson, P. (1993), Ekonomiks: v 2–kh t. [Economics: in 2 vols.], Aliagon, Moscow, Russia, Vol. 2, 611 p.
4. Kisil, M.I. (2009), «Investment support for the development of agricultural production and rural territories», Menedzhment: zbirnyk naukovykh prats, no. 11, 225 p.
5. Kodenska, M.Yu. (2013), «Motivational factors of investment support for the development of agro–industrial production», Visnyk Akademii pratsi i sotsialnykh vidnosyn Federatsii profspilok Ukrainy, no. 2, pp. 62–66.
6. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku sfery innovatsiinoi diialnosti na period do 2030 roku. Rozporiadzhennia KМУ № 526–r vid 10.07.2019 roku [Order of the Cabinet of Ministers № 526–r dated July 10, 2019 «On approval of the Strategy for the development of innovation for the period up to 2030»] URL : https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/65495/

7. Lupenko, Yu.O., Demianenko, M.Ia., Kisil, M.I. y in. (2012), Stratehichni napriamy investytsiinoho zabezpechennia rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku; za red. Yu.O. Lupenka ta M.I. Kisilia [Strategic directions of investment support for the development of agriculture in Ukraine for the period up to 2020 / [Lupenko YO, Demyanenko M.Ya., Kisil MI etc.]; for order. Yu.O. Lupenko and MI Kissel]. NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.

8. Wakelin, K. (1998), Innovation and Export Behavior at the Firm Level / K. Wakelin // Research Policy, 26. pp. 829–841.

9. Freely available Standarts. ISO Central Secretariat. URL : <http://standards.iso.org/ittf/PubliclyAvailableStandards/index.html>.

10. Rukovodstvo Oslo (2010), Rekomendatsii po sboru i analizu dannykh po innovatsiyam. Tretye izdaniye. Moscow, Russia, 107 p.

11. George, M. Rowlands, D., Price, M., Maxey, J. (2005), Using DMAIC to improve speed, quality, and cost. The Lean Six Sigma Pocket Toolbook: A Quick Reference Guide to Nearly 100 Tools for Improving Process Quality, Speed, and Complexity. McGraw–Hill, N.Y., USA. pp. 1–26.

12. Burmaka, M.M., Burmaka, T.M. (2011), Upravlinnia rozvytkom pidpriemstva na prykladi pidpriemstv budivelnoi haluzi: [monohrafiia]. [Management of enterprise development on the example of construction industry enterprises]: [monograph]]. KhNADU, Kharkiv, Ukraine, 204 p.

13. Osnovni pokaznyky ekonomichnoi efektyvnosti innovatsiinykh projektiv [The main indicators of economic

efficiency of innovative projects]. URL : <https://subject.com.ua/economic/innovative/20.html>.

14. Pysarenko, T.V., Kvasha T.K., Rozhkova, L.V., Kovalenko O.V. (2020), Innovatsiina diialnist v Ukraini u 2019 rotsi: naukovo–analychna dopovid [Innovative activity in Ukraine in 2019: scientific and analytical report]. UkrINTEI, Kyiv, Ukraine, 45 p.

15. Voloshchuk, K.B., Voloshchuk, V.R., Katsan, A.M. (2020), Investytsiina pryvablyvist ta mozhlyvosti rozvytku ahropromyslovykh pidpriemstv [Investment attractiveness and opportunities for development of agro–industrial enterprises]. Innovatsiina ekonomika. no. 1–2. pp.145–150.

Дані про автора

Волощук Віталій Ростиславович,

к.е.н, керівник навчально–методичного центру забезпечення якості вищої освіти, Подільський державний аграрно–технічний університет

Данные об авторе

Волощук Виталий Ростиславович,

к.э.н, руководитель учебно–методического центра обеспечения качества высшего образования, Подольский государственный аграрно–технический университет

Data about the author

Vitalii Voloshchuk,

Head of the educational and methodological center for quality assurance of higher education, PhD in Economics, State Agrarian and Engineering University in Podilia

УДК 330.34.014–026.23:338.246:330.47:005.334:005.934

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4564149>

КОЛОДІЙЧУК А.В.

Нейтралізація соціальних ризиків впровадження ІКТ в об'єктно–орієнтованих програмних середовищах C++ та JAVA

Предметом дослідження є процеси нейтралізації соціальних ризиків впровадження ІКТ в середовищах програмування C++ та Java.

Мета статті – розглянути процедуру нейтралізації соціальних ризиків впровадження ІКТ за допомогою C++ та Java.

Методи дослідження. У праці використані діалектичний метод наукового пізнання, метод аналізу і синтезу, порівняльний метод, метод узагальнення даних.

Результати роботи. У дослідженні на практичних засадах описано систему соціальних ризиків впровадження інформаційних та комунікаційних технологій та механізм їх нейтралізації за допомогою програмних середовищ C++ та Java.

Висновки. В Україні в перспективі соціальні ризики ІКТ набуватимуть все більшого значення через широке проникнення Інтернету та його проектів в усі сфери суспільного життя і через по–

ступовий перехід державного механізму на платформи електронного урядування. З іншої сторони, в умовах погіршення економічної ситуації, затяжної демографічної кризи та військового конфлікту на сході країни, спостерігається серйозне загострення соціальних проблем, різке падіння соціально–економічного рівня життя більшої частини українського суспільства.

Ключові слова: соціальний ризик, інформаційно–комунікаційні технології (ІКТ), нейтралізація, статистика, програмне середовище, структура, освіта, інтегрування.

КОЛОДИЙЧУК А.В.

Нейтралізація соціальних ризиків впровадження ІКТ в об'єктно–орієнтованих програмних середовищах C++ і Java

Предметом дослідження являються процеси нейтралізації соціальних ризиків впровадження ІКТ в середовища програмування C++ і Java.

Цель статьи – рассмотреть процедуру нейтралізації соціальних ризиків впровадження ІКТ с помощью C++ и Java.

Методы исследования. В работе использованы диалектический метод научного познания, метод анализа и синтеза, сравнительный метод, метод обобщения данных.

Результаты работы. В исследовании на практических основах описана система соціальних ризиків впровадження інформаційних і комунікаційних технологій і механізм їх нейтралізації с помощью программных сред C++ и Java.

Выводы. В Украине в перспективе социальные риски ИКТ будут приобретать все большее значение из–за широкого проникновения Интернета и его проектов во все сферы общественной жизни и через постепенный переход государственного механизма на платформы электронного управления. С другой стороны, в условиях ухудшения экономической ситуации, затяжного демографического кризиса и военного конфликта на востоке страны, наблюдается серьезное обострение социальных проблем, резкое падение социально–экономического уровня жизни большей части украинского общества.

Ключевые слова: риск, информационно–коммуникационные технологии (ИКТ), нейтралізація, статистика, програмна среда, структура, образование, интегрирование.

KOLODIYCHUK A.V.

Neutralization of social risks of ICT implementation in object–oriented software environments C++ and Java

The subject of the research is the processes of neutralization of social risks of ICT implementation in C++ and Java programming environments.

The purpose of the paper is to consider the procedure of neutralizing social risks of ICT implementation using C++ and Java.

Research methods. The dialectical method of scientific cognition, the method of analysis and synthesis, the comparative method, the method of generalization of data are used in the work.

Results of work. The study describes on a practical basis the system of social risks of information and communication technologies and the mechanism of their neutralization using software environments C++ Java.

Conclusions. In Ukraine, in the long run, the social risks of ICT will become increasingly important due to the widespread penetration of the Internet and its projects into all spheres of public life and due to the gradual transition of the state mechanism to e–government platforms. On the other hand, in the conditions of deteriorating economic situation, prolonged demographic crisis and military conflict in the east of the country, there is a serious aggravation of social problems, a sharp decline in socio–economic living standards of most Ukrainian society.

Keywords: social risk, information and communication technologies (ICT), neutralization, statistics, software environment, structure, education, integration.

Постановка проблеми. Систему соціальних ризиків впровадження інформаційних та комунікаційних технологій можна розглядати і досліджувати в двох основних аспектах: 1) в плані матеріального забезпечення працівників сфери ІТ та ІКТ; 2) в розрізі забезпечення ІКТ-сектором економіки соціальних потреб суспільства (рівень проникнення ІКТ в соціальну сферу, якість і характер соціальних комп'ютеризованих інновацій тощо). Високий рівень соціального забезпечення висококваліфікованих програмістів та інших ІТ-фахівців в останнє десятиріччя став уже в Україні зразковим для інших видів економічної діяльності. З іншого боку, ІКТ-сфера регулярно пропонує на ринку свої новинки для соціуму, удосконалює їх, намагається впровадити різні концепції організації міського благоустрою. І нарешті, сам розвиток ІКТ і їх проникнення у абсолютні всі сфери суспільного життя несе величезні ризики соціального розвитку, а державний механізм навіть провідних країн не здатний ефективно і своєчасно відгородити суспільні маси від їх потенційного згубного впливу. Особливо це стосується соціально уразливих груп населення: дітей, підлітків, людей з обмеженими можливостями, людей похилого віку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Соціальні ризики як феномен соціально-економічної дійсності досліджувалися багатьма вченими, серед яких можна назвати праці таких фахівців, як: В.Р. Барський, Н.М. Заярна, І.В. Зозуля, В.А. Ліпкан, О.А. Малиновська, М.Х. Мескон, Ф.Х. Найт, Н.Р. Нижник тощо. Проте питання протікання соціальних ризиків впровадження ІКТ повноцінно не вивчалися в якості наукової проблеми, а аспекти їх нейтралізації за допомогою програмних середовищ становлять новизну в рамках окресленої проблематики і тому потребують уваги.

Мета статті – розглянути процедуру нейтралізації соціальних ризиків впровадження ІКТ за допомогою Pascal та Visual Basic.

Виклад основного матеріалу. Групу соціальних ризиків ІКТ можна розподілити на наступні підгрупи: 1) гуманітарні (ризики функціонування систем налагодження благоустрою та «розумних» технологій); 2) соціального захисту (ризики інформаційних систем забезпечення державним механізмом його функцій із соціального забезпечення населення); 3) соціальних груп (загрози, пов'язані із функціонуванням вір-

туальних середовищ зацікавлених груп у соціумі); 4) сегрегаційні; 5) соціальних конфліктів (кіберреволюційні рухи на соціальній першопричинній основі); 6) розвитку особистості і кіберзмагань; 7) ризики соціально-віртуального спілкування; 8) ризики соціально-фінансових ініціатив.

Прикладне програмування вже давно стало наочним способом нейтралізації соціальних ризиків при вирішенні освітніх задач. Зміст навчального посібника «Вища математика для економістів: математичний аналіз, матриці, векторна алгебра, аналітична геометрія» [3] присвячений комплексу дисциплін, які традиційно відносять до вищої математики. Серед них такі розділи, як: лінійна алгебра, аналітична геометрія, інтегральне та диференціальне числення та диференційні рівняння. У викладі навчального матеріалу автори послідовно дотримувалися нахилу на його соціально-економічну прикладну спрямованість, що важливо у процесі підготовки фахівців економічних спеціальностей вищих навчальних закладів освіти зокрема, так і економічних вузів загалом. Як відомо, точність економічної науки визначається і забезпечується підкріпленими математичними співвідношеннями соціально-економічних явищ і процесів, починаючи уже від підготовки необхідної статистичної бази для подальшої процедури здійснення цілеспрямованого наукового економічного моніторингу. Проте не слід забувати, що до економіко-математичного моделювання, формування і впровадження у національно-господарську дійсність секторальних автоматизованих систем управління, що ґрунтуються в першу чергу на макроеконометричних моделях не можна перейти без опанування базового курсу вищої математики. Програма для знаходження інтегралів. Тип виразу:

$$\frac{Mx^r + N}{x^2 + px + q}$$

$$M=2, N=3, p=4, q=5; x_1=-5, x_2=5$$

Тіло програми на мові програмування вищого рівня C++ реалізовано з допомогою секцій #define (визначення змінних), #include (визначення бібліотек стандартних функцій) та основної частини main(void). Всі змінні описуються операторами визначення. Використовуються стандартні оператори присвоєння. Цикли реалізуються операторами for та while. Ввід даних здійснюється функцією scanf, вивід даних –

функцією printf. Додатково використовуються оператори коментарів //. В обчисленнях використовуються стандартні математичні функції з підключених бібліотек.

Програма 1A на мові C++ :

```
#define _CRT_SECURE_NO_WARNINGS //
для scanf
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>
int main(void) // Dodatok 1A
{
    system("chcp 1251");
    system("cls");
    double M = 3, N = 4, p = 5, q = 6;
    double x, x1 = -5, x2 = 5, f1, f2, y;
    printf("Введіть параметр M ");
    scanf("%d", &m);
    printf("Введіть параметр N ");
    scanf("%d", &n);
    printf("Введіть параметр p ");
    scanf("%d", &p);
    printf("Введіть параметр q ");
    scanf("%d", &q);
    printf("Введіть поч. значення інтеграла ");
    scanf("%d", &x1);
    printf("Введіть кін. значення інтеграла ");
    scanf("%d", &x2);
    printf("\n");
    printf("=== \n");
    printf(" M N p q \n");
    printf("=== \n");
    printf(m, n, p, q);
    x = x1 ;
    f1 = -4 * log(x^2+4 *x+5)+2 *x+9 * arctan
(x+2);
    x = x2;
    f2 = -4 * log(x^2+4 *x+5)+2 *x+9 * arctan
(x+2);
    y = f2 - f1;
    printf("Відповідь ", y);
    getchar();
    return 0;
}
```

Тіло програми на мові програмування вищого рівня Java підключає секцію java.util.Scanner та використовує клас Program і програму main. Змінні описуються операторами визначення, які одночасно використовуються для присвоєння значень. Цикли реалізуються операторами for, while та do. Ввід даних здійснюється функція–

ми методу in, вивід даних – функціями методу out. Додатково можна використати оператори коментарів //. В обчисленнях використовуються стандартні математичні функції з бібліотеки Math.

Програма 1A на мові Java:

```
import java.util.Scanner;
public class Program{
    public static void main (String args[]){
        double M = 3, N = 4, p = 5, q = 6;
        double X, X1 = -5, X2 = 5, F1, F2, Y;
        int i;
        Scanner in = new Scanner(System.
in);
        System.out.println("");
        System.out.println("Введіть пара-
метр M ");
        double M = in.nextDouble();
        System.out.println("Введіть пара-
метр N ");
        double N = in.nextDouble();
        System.out.println("Введіть пара-
метр p ");
        double p = in.nextDouble();
        System.out.println("Введіть пара-
метр q ");
        double q = in.nextDouble();
        System.out.println("Введіть поч.
значення інтеграла ");
        double X1 = in.nextDouble();
        System.out.println("Введіть кін.
значення інтеграла ");
        double X2 = in.nextDouble();
        System.out.printf("\n");
        in.close();
        X = X1;
        F1 = -4 * Math.log(X^2 + 4 * X + 5)
+ 2 * Math.arctan(X + 2);
        X = X2;
        F2 = -4 * Math.log(X^2 + 4 * X + 5)
+ 2 * Math.arctan(X + 2);
        Y = F1 - F2;
        System.out.print("Відповідь:" + Y\n);
    }
}
```

Висновки

Отже, як показують модерні IT–тенденції, в майбутньому змішані ризики інтрузії ІКТ займатимуть чільне місце, що пов'язано з ускладненням комп'ютерної техніки, появою нових технологій,

удосконаленням процесів інформатизації та соціальних аспектів останньої. Після насичення віртуальною реальністю ринків мобільного зв'язку, електронного соціального спілкування, акценти змістяться в сторону інтеграції т.зв. інтернет–речей та додаткової реальності, що цілком відповідає вимогам четвертої промислової революції і може бути реалізовано в найближче десятиліття. В Україні на даному етапі соціальні ризики ІКТ набувають дедалі більшого значення, по–перше, через широке проникнення Інтернету та його проєктів в усі сфери суспільного життя, і, по–друге, через поступовий перехід державного механізму на платформи електронного урядування. З іншої сторони, в умовах погіршення економічної ситуації, зтяжної демографічної кризи та військового конфлікту на сході країни, ми спостерігаємо серйозне загострення соціальних проблем, різке падіння соціально–економічного рівня життя більшої частини українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Анохін В. Є., Рязська В. А. C++ і C++ Builder: навчальний посібник. Львів: «Підприємство Деол», СПД Глинський, 2003. 192 с.
2. Дейл Н., Уимз Ч., Хедінгтон М. Программирование на C++: учебник. М.: Издательство «ДМК Пресс», 2007. 672 с.
3. Колодійчук А. В., Кляп М.П., Важинський Ф.А., Кляп М.І. Вища математика для економістів: математичний аналіз, матрична та векторна алгебра, аналітична геометрія: навчальний посібник. Львів: Вид–во ННВК «АТБ», 2019. 158 с.
4. Колодійчук А. В., Чобаль Л. Ю., Молнар О. С., Данило С. І. Транснаціональні корпорації в таблицях і схемах: навчальний посібник. Львів: Вид–во ННВК «АТБ», 2020. 182 с.
5. Куценко В. І., Удовиченко В. П., Остафійчук Я. В. Соціальна держава: проблеми теорії, методології, практики. К.: Заповіт, 2003. 228 с.
6. Ліпкан В. А. Безпекознавство: навч. посіб. К.: Вид–во Європ. ун–ту, 2003. 208 с.
7. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура. М.: Аст, Хранитель, 2006. 880 с.
8. Найт Ф. Х. Риск, неопределенность и прибыль. Пер. с англ. М.: Дело, 2003. 360 с.
9. Нижник Н. Р., Ситник Г. Л., Білоус В. Т. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку): навч. посіб. К.: Преса України, 2000. 304 с.
10. Шилдт Г. Самоучитель C++. Пер. с англ. 3–е изд. СПб.: БХВ–Петербург, 2003. 688 с.

References

1. Anokhin, V. Ye., & Ryzhskaya, V. A. (2003). S++ i S++ Builder [C++ and C++ Builder]: Textbook. Lviv: Enterprise Deol, SPD Hlynsky [in Ukrainian].
2. Dale, N., Weems, C., & Headington, M. (2007). Programirovaniye na S++ [Programming in C++]: Textbook. Moscow: DMK Press Publishing. [in Russian].
3. Kolodiychuk, A. V., Klyap, M. P., Vazhynskyy, F. A., & Klyap, M. I. (2019). Vyshcha matematyka dlya ekonomistiv: matematychnyy analiz, matrychna ta vektorna algebra, analitychna heometriya [Higher mathematics for economists: mathematical analysis, matrix and vector algebra, analytical geometry]: Textbook. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].
4. Kolodiychuk, A. V., Chobal, L. Yu., Molnar, O. S., & Danylo, S. I. (2020). Transnatsional'ni korporatsiyi v tablytsyakh i skhemakh [Transnational corporations in tables and diagrams]: Textbook. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].
5. Kutsenko, V. I., Udovychenko, V. P., Ostafiychuk, Ya. V. (2003). Sotsial'na derzhava: problemy teorii, metodolohiyi, praktyky [Social state: problems of theory, methodology, practice]. Kyiv: Zapovit. [in Ukrainian].
6. Lipkan, V. A. (2003). Bezpekoznavstvo [Science about security]: Textbook. Kyiv: Publishing of European University. [in Ukrainian].
7. Merton, R. (2006). Sotsial'naya teoriya i sotsial'naya struktura [Social theory and social structure]. Moscow: Ast, Guardian. [in Russian].
8. Knight, F. H. (2003). Risk, neopredelennost' i pribyl' [Risk, uncertainty and profit]. Translated from English. Moscow: Delo. [in Russian].
9. Nyzhnyk, N. R., Sytnyk, H. L., & Bilous, V. T. (2000). Natsional'na bezpeka Ukrayiny (metodolohichni aspekty, stan i tendentsiyi rozvytku) [National security of Ukraine (methodological aspects, state and tendencies of development)]: Textbook. Kyiv: Press of Ukraine. [in Ukrainian].
10. Shildt, G. (2003). Samouchitel' C++ [Tutorial C++]: Translated from English. 3rd ed. SPb: BHV–Petersburg. [in Russian].

Дані про автора

Колодійчук Анатолій Володимирович,

к.е.н., доцент, Ужгородський торговельно–економічний інститут Київського національного торговельно–економічного університету
e–mail: kolodiychuka@i.ua

Данные об авторе

Колодийчук Анатолий Владимирович

к.э.н., доцент, Ужгородский торгово–экономический институт Киевского национального торгово–экономического университета

e-mail: kolodiychuka@i.ua

Data about the author

Anatoliy Kolodiychuk,

PhD, Associate Professor of Uzhgorod Trade and Economic Institute of the Kyiv National Trade and Economic University

e-mail: kolodiychuka@i.ua

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 338.242.4

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4564157>

ГУЖВА І.Ю.
ІЛЛІЧОВ Р.В.

Запровадження локалізації у публічних закупівлях як інструмент розвитку промисловості України

Предмет дослідження – механізми впливу локалізації в публічних закупівлях на розвиток національної економіки.

Актуальність теми дослідження. Промисловий сектор України залишається у стані глибокої стагнації. Структура економіки України продовжує формуватися у напрямку менш продуктивних та технологічно простіших виробництв у сфері сільського господарства, тоді як високотехнологічні галузі переробної промисловості скорочують господарську діяльність. У такій складній ситуації Україна не використовує потенціал публічних закупівель як інструмент залучення інвестицій і розвитку інновацій з метою стимулювання зайнятості та забезпечення технологічної спроможності вітчизняної промисловості. Навпаки спостерігається надмірне проникнення імпорту в публічні закупівлі, у тому числі високотехнологічної машинобудівної продукції, державний попит на яку може бути задоволений національними виробниками.

Мета дослідження – обґрунтувати необхідність запровадження критерію щодо використання місцевої складової у публічних закупівлях України.

Методологія. Методичні принципи, на які спирається дослідження, охоплюють комплекс загальних методів наукового пізнання, включаючи метод аналізу, синтезу, узагальнення, індукції та дедукції тощо.

Результати дослідження. Визначено недоліки вітчизняної системи публічних закупівель та їхній вплив на розвиток промисловості. Проаналізовано світовий досвід використання локалізації в публічних закупівлях як інструмента економічної політики держави. Запропоновано законодавчу ініціативу з удосконалення Закону України «Про публічні закупівлі» шляхом введення критерію локалізації виробництва при оцінюванні тендерних пропозицій. Обґрунтовано відповідність вказаних пропозицій міжнародним зобов'язанням України у сфері публічних закупівель і торгівлі. З використання методів економіко-математичного прогнозування оцінено потенційні галузеві і макроекономічні ефекти від запровадження в Україні локалізації в публічних закупівлях.

Висновки. Сучасна практика публічних закупівель в Україні призвела до високого рівня проникнення імпорту в закупівлі товарів та послуг для задоволення державного попиту. Тоді як високорозвинені

країни активно використовують публічні закупівлі для підтримки своєї промисловості, держава України за кошти платників податків часто підтримує іноземних виробників, а вітчизняні компанії залишаються без стабільних замовлень. Для виправлення ситуації доцільно запровадити вимоги щодо локалізації у вітчизняних публічних закупівлях, насамперед деякої продукції машинобудування. Це дозволить не лише запустити низку виробництв, створити додаткові робочі місця і збільшити податкові надходження, а й у разі налагодження ефективного промислового діалогу з іноземними партнерами дасть змогу залучити додаткові інвестиції у розміщення виробництва на території України.

Ключові слова: локалізація, публічні закупівлі, промисловість, проникнення імпорту.

ГУЖВА І.Ю.
ИЛЬИЧЕВ Р.В.

Внедрение локализации в публичные закупки как инструмент развития промышленности в Украине

Предмет исследования – механизмы влияния локализации в публичных закупках на развитие национальной экономики.

Актуальность темы исследования. Промышленный сектор Украины пребывает в глубокой стагнации. Структура экономики Украины продолжает формироваться в направлении менее производительных и технологически простых производств в сфере сельского хозяйства, тогда как высокотехнологичные отрасли перерабатывающей промышленности сокращают хозяйственную деятельность. В такой сложной ситуации Украина не использует потенциал публичных закупок как инструмент привлечения инвестиций и развития инноваций с целью стимулирования занятости и обеспечения технологической способности отечественной промышленности. Напротив, наблюдается чрезмерное проникновение импорта в публичные закупки, в том числе высокотехнологичной машиностроительной продукции, государственный спрос на которую может быть удовлетворен национальными производителями.

Цель исследования – обосновать необходимость внедрения критерия по использованию местной составляющей в публичных закупках Украины.

Методология. Методические принципы, на которые опирается исследование, охватывают комплекс общих методов научного познания, включая метод анализа, синтеза, обобщения, индукции и дедукции и др.

Результаты исследования. Определены недостатки отечественной системы публичных закупок и их влияние на развитие промышленности. Проанализирован мировой опыт использования локализации в публичных закупках как инструмента экономической политики государства. Предложено законодательную инициативу по совершенствованию Закона Украины «О публичных закупках» путем введения критерия локализации производства при оценке тендерных предложений. Обосновано соответствие указанных предложений международным обязательствам Украины в сфере публичных закупок и торговли. С использованием методов экономико-математического прогнозирования оценены потенциальные отраслевые и макроэкономические эффекты от внедрения в Украине локализации в публичных закупках.

Выводы. Современная практика публичных закупок в Украине привела к высокому уровню проникновения импорта в закупках товаров и услуг для удовлетворения государственного спроса. Тогда как высокоразвитые страны активно используют публичные закупки для поддержки своей промышленности, государство Украины за средства налогоплательщиков часто поддерживает иностранных производителей, а отечественные компании остаются без стабильных заказов. Для исправления ситуации целесообразно ввести требования по локализации в отечественных публичных закупках, прежде всего продукции машиностроения. Это позволит не только запустить ряд производств, создать дополнительные рабочие места и увеличить налоговые поступления, но и в случае налаживания эффективного промышленного диалога с иностранными партнерами даст возможность привлечь дополнительные инвестиции в размещение производства на территории Украины.

Ключевые слова: локализация, публичные закупки, промышленность, проникновение импорта.

Establishment of localization in public procurement as a tool of industry development in Ukraine

The subject of research is the mechanism mechanisms by which the localization in public procurement affects the development of the national economy.

Topicality. *Ukraine's industrial sector remains in a state of deep stagnation. The structure of Ukraine's economy continues to shape in the direction of less productive and technologically simpler industries in agriculture, while high-tech industries are reducing economic activity. In such a difficult situation, Ukraine does not use the potential of public procurement as a tool to attract investment and develop innovation in order to stimulate employment and ensure the technological capacity of domestic industry. On the contrary, there is an excessive penetration of imports into public procurement, including high-tech machine-building products, the state demand for which can be met by domestic producers.*

The purpose of the article is to justify the need of introduction of local component requirement in public procurement of Ukraine.

Research methods. *The methodological principles the research relies on include a set of general methods of scientific cognition, including the method of analysis, synthesis, induction and deduction, and others.*

Results. *The shortcomings of the domestic public procurement system and their impact on industrial development are identified. The world experience of using localization in public procurement as a tool of economic policy is analyzed. A legislative initiative to improve the Law of Ukraine «On Public Procurement» by introducing the requirement of production localization in the evaluation of tender proposals is offered. The compliance of these proposals with Ukraine's international obligations in the field of public procurement and trade is proved. Using the methods of economic and mathematical forecasting, the potential sectoral and macroeconomic effects of the introduction of localization in Ukrainian public procurement are assessed.*

Conclusions. *The current practice of public procurement in Ukraine led to a high level of import penetration into procurement of goods and services for meeting the state demand. While highly developed countries actively use public procurement to support their industry, the state in Ukraine often supports foreign producers at the expense of taxpayers, and domestic companies are left without regular orders. To remedy this situation, it is advisable to introduce requirements for localization in domestic public procurement, especially some engineering products. This will not only launch a number of industries, create additional jobs and increase tax revenues, but also in the case of an effective industrial dialogue with foreign partners will attract additional investment in the location of production in Ukraine.*

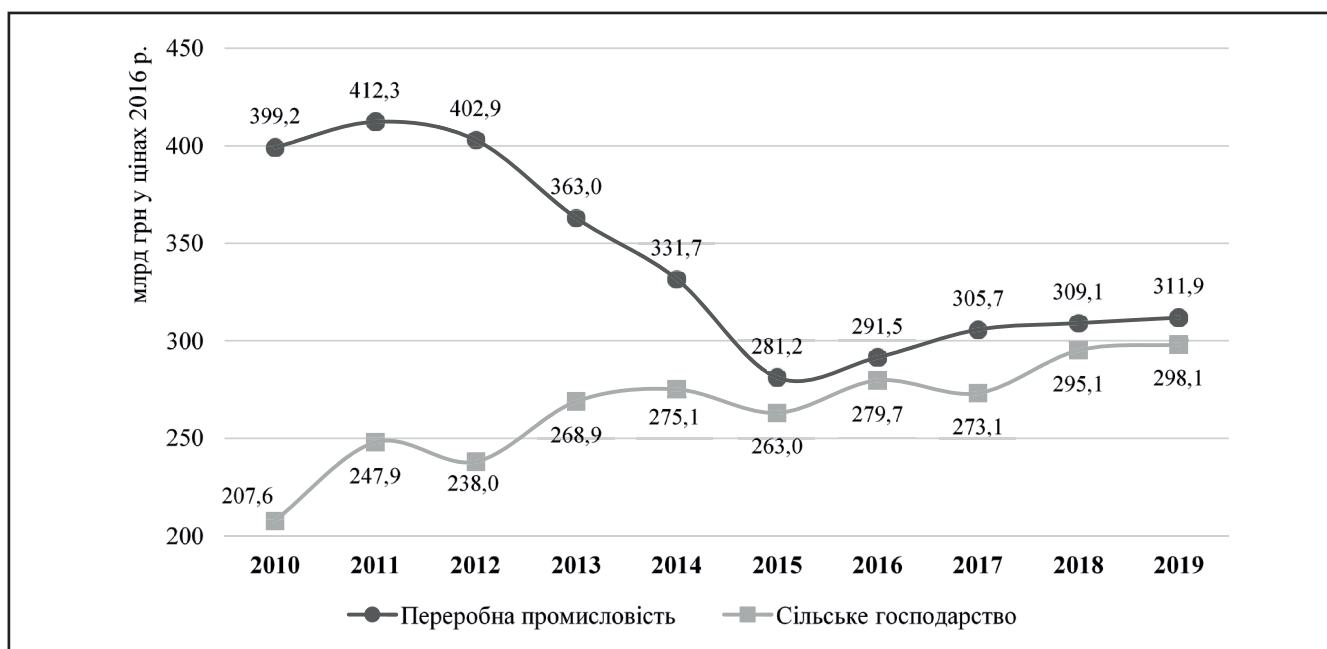
Keywords: *localization, public procurement, industry, import penetration.*

Постановка проблеми. Промисловий комплекс посідає одне з чільних місць в економіці України, формуючи третину вітчизняного ВВП і забезпечуючи роботою 14,8% зайнятого населення країни на понад 40,7 тис. підприємствах. Промислове виробництво дає 79,3% товарного експорту України (65,7% загального експорту товарів і послуг), у ньому зосереджено 51,8% капітальних інвестицій та 25,4% прямих іноземних інвестицій, які надійшли у вітчизняну економіку за часів незалежності. Поряд з цим, вітчизняна промисловість переживає складні кризові явища.

За підсумками 2019 року виробництво промислової продукції в Україні знизилось на 1,9%

до попереднього року, перервавши період повільної динаміки зростання у 2016–2018 роках. Негативна тенденція продовжилась у 2020 році – за підсумками січня–листопада промислове виробництво скоротилось на 6,3% до аналогічного періоду попереднього року [1].

Порівняно з 2012 роком вітчизняний промисловий сектор залишається у стані глибокої стагнації, оскільки з того часу не відбулося майже жодного прогресу у подоланні наслідків обвалу на третину виробництва протягом 2013–2015 років (без урахування тимчасово окупованих територій). Структура економіки України продовжує формуватися у напрямку менш продуктивних

Динаміка доданої вартості у переробній промисловості та сільському господарстві України в 2010–2019 рр., млрд грн

Джерело: укладено автором за даними [2]

та технологічно простіших виробництв у сфері сільського господарства, в час як високотехнологічні галузі переробної промисловості скорочують господарську діяльність. Починаючи з 2015 р., додана вартість, сформована у галузях переробної промисловості, майже зрівнялася з доданою вартістю, сформованою у сільському господарстві, засвідчивши виразну тенденцію до деіндустріалізації та аграризації економіки України (див. рисунок).

Основних втрат зазнали найбільш високотехнологічні галузі промисловості: виробництво автотранспортних засобів (падіння на 69% протягом 2012–2019 рр.), вагонобудування (–70,3%), верстатобудування (–31,8%), металургія (–29,2%), товари сільськогосподарського машинобудування (–31,6%) [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню проблем використання локалізації в Україні присвячено наукові роботи багатьох вітчизняних вчених, серед яких І.А. Шовкун [4], Г.В. Васильченко [5], І.Б. Антонюк [6] та ін. Однак існуючі праці з даної проблематики здебільшого аналізують процеси локалізації виробництва поза сферою публічних закупівель. Це визначає потребу подальших дослідженнях проблем запровадження вимог щодо використання місцевої складової у публічних закупівлях України.

Метою статті є обґрунтувати необхідність запровадження критерію щодо використання місцевої складової у публічних закупівлях України.

Виклад основного матеріалу. Опинившись у складній економічній ситуації, Україна фактично не використовує потенціал публічних закупівель як інструмента залучення інвестицій і розвитку інновацій з метою стимулювання зайнятості та забезпечення технологічної спроможності вітчизняної промисловості. Навпаки спостерігається надмірне проникнення імпорту в публічні закупівлі, у тому числі закупівлі високотехнологічної машинобудівної продукції, державний попит на яку може бути задоволений національними виробниками.

За даними електронної системи публічних закупівель України «ProZorro», протягом 2016–2019 років у рамках публічних закупівель придбано залізничних вагонів, локомотивів і засобів громадського транспорту на 10,2 млрд грн, з яких в іноземних виробників – на 2,4 млрд грн (23,5%) [7]. Необхідно зазначити, що значну частку закупівель здійснено у компанії–посередників (638,1 млн грн – 6,3%), які зареєстровані на території України, однак займаються переважно дистрибуцією імпортової продукції машинобудування на внутрішньому ринку. Простежити точне співвідношення між імпортною та вітчизняною продукцією з усього обсягу реалізованої цими постачальниками продукції з відкритих джерел неможливо.

Поряд з цим, закупівлі в рамках проектів міжнародної допомоги (як у вищезазначеному прикладі з Маріуполем та ЄБРР) проводяться в обхід системи «ProZorro», а відтак не відображаються в загальній статистиці, хоча є поширеною практикою закупівель громадського транспорту в умовах обмежених ресурсів місцевих бюджетів.

Таких прикладів закупівлі іноземної продукції машинобудування поза «ProZorro» насправді багато. Зокрема, в рамках українсько-французького контракту система авіаційної безпеки МВС України протягом 2018–2021 років закупить 110 вертольотів Airbus загальною вартістю понад 1 млрд грн. Ще 2010 року Україна без проведення тендеру уклала контракт на постачання десяти електропоїздів Hyundai на суму 307 млн дол. США. 85% цієї суми у кредит надав Есімбанк Південної Кореї терміном на 10 років, ставка – 4,8% річних.

За статистикою «ProZorro», понад 99% учасників та переможців у публічних закупівлях – українські компанії, менше 1% – іноземні. Проте близько 38% товарів та послуг в рамках публічних закупівель України є імпорними або містять суттєву імпорту складову. В США та Японії цей показник перебуває в межах 4,6–4,7%, а в ЄС – 7,9% [8, с. 15].

Кожна публічна закупівля імпортової продукції – це внесок у нереалізований потенціал розвитку промисловості та всієї економіки. При цьому кошти з державного та/або місцевого бюджету раз і назавжди так, чи інакше – назавжди покидають національну економіку, забезпечуючи податкові надходження та робочі місця в інших країнах.

У розвинутих країнах державний попит та публічне споживання чинять серйозний вплив на стан і структуру національної економіки, даючи поштовх до розвитку видів діяльності, які є пріоритетними для забезпечення стратегічних цілей. Держава шляхом збільшення витрат на закупівлі певних продуктів стимулює загальне зростання виробництва і ВВП. Суть механізму у тому, що підприємства, отримавши від держави кошти у вигляді оплати за поставлені товари або надані послуги, запускають процес мультиплікації доходу в економіці через міжгалузеві зв'язки з іншими компаніями та створення нових робочих місць. У такий спосіб держава надає імпульс до економічного зростання у періоди рецесії та криз або коли потрібно сформувати нові сфери чи види господарської діяльності.

Конгрес США у відповідь на виклики світової фінансово-економічної кризи дав друге життя закону «Купуй американське» (Buy American Act) від 1933 р., включивши ряд його положень до закону щодо відновлення економіки (American Recovery and Reinvestment Act) від 2009 р. Згідно цього закону державна надає фінансову підтримку і стимули в публічних закупівлях для виконання проектів з будівництва, реконструкції, ремонту громадських і інших об'єктів за обов'язкової умови використання заліза, сталі, різних промислових товарів, вироблених виключно у США (навіть незважаючи на можливе перевищення вартості проекту до 25% внаслідок застосування продукції американського виробництва замість імпортової). Закон зобов'язує держустанови країни надавати перевагу продукції, що містить, в залежності від складності виробів, від 40 до 80% місцевої складової. Під дію цієї норми підпадає державне сприяння відновленню та забезпеченню інвестиціями багатьох галузей економіки (включно з сільським господарством, харчовою промисловістю, енергетикою, медициною, сферою наукових досліджень і розробок, транспортною інфраструктурою тощо). Інше положення цього закону (стаття 604) вимагає, щоб кошти, виділені Міністерству національної безпеки, використовувалися для закупівель лише тієї продукції, яка була вирощена, вироблена або зазнала переробки у США. Пізніше у тому ж році норми Buy American Act було поширено на публічні закупівлі автобусів.

Характерною рисою локалізації в ЄС є так званий колективний протекціонізм, згідно з яким місцевою складовою, необхідною для виконання вимог локалізації, вважається продукція з території будь-якої з 28 країн-членів ЄС. На загальносоюзному рівні діє Директива 2014/25/ЄС, яка встановлює вимоги локалізації в публічних закупівлях у таких секторах економіки, як питна вода (побудова комунікацій, транспортування, водовідведення), постачання енергоресурсів (природного газу, опалення приміщень), міський транспорт (автобуси, трамваї, тролейбуси тощо), надання поштових послуг. Відповідно до Директиви, державний замовник має право відхилити тендерну пропозицію іноземного учасника у вищевказаних секторах, якщо його продукція або послуги містять менше 50% компоненти походженням з країн-членів ЄС.

Вищевказане доводить нагальну необхідність та доцільність запровадження відповідних практик в

Україні. На даному етапі конструктивна ідея локалізації у публічних закупівлях України втілена у законопроекті 3739, яким пропонується вдосконалити вітчизняну процедуру публічних закупівель низки видів продукції машинобудування, що включає засоби залізничного (вагони, локомотиви) та громадського транспорту (автобуси, тролейбуси, трамваї) товари енергетичного машинобудування (трансформатори, конденсатори, турбіни, компресори тощо), спецтехніку (пожежні автомобілі, сміттевози, самоскиди, автоцистерни, поливні машини й ін.) шляхом встановлення обов'язкових вимог щодо наявності місцевої складової. Таким чином, крім врахування цінового критерію передбачається запровадження обов'язкової наявності місцевої складової в предметі закупівлі за відповідним ступенем локалізації виробництва для низки позицій у машинобудівному секторі (див. таблицю).

Задоволення державного попиту на оновлення рухомого складу, придбання комунальної спецтехніки та закупівлю товарів енергетичного машинобудування в за рахунок продукції внутрішнього виробництва сприятиме прискоренню темпів зростання вітчизняного господарства. Активізація виробництва та гарантована участь працівників, які є резидентами України, у виконанні робіт та наданні послуг у рамках публічних закупівель, забезпечить збереження існуючого рівня зайнятості і створення нових робочих місць. Завдяки інтенсифікації ділової активності зростатимуть обсяги й податкових надходжень.

Для аналізу потенційного впливу локалізації (згідно напрацьованого проекту закону) на розвиток вітчизняної економіки було проаналізовано наступний масив даних:

- обсяги публічних закупівель, зареєстрованих протягом останніх п'яти років в системі «Prozorro» за відповідними CPV-кодами;

- наявні потреби в оновленні рухомого складу наземного громадського транспорту у містах України;
- перелік вітчизняних компаній-виробників продукції машинобудування, які мають виробничі потужності та ступінь локалізації, необхідні для задоволення попиту держави за нормами пропонуваного законопроекту.

На основі відповідних даних було визначено, що державний попит на продукцію, яку має охопити локалізація, протягом наступних п'яти років складе близько 150 млрд грн. Дана сума була взята за основу як обсяг зростання попиту з боку держави на машинобудівну продукцію вітчизняного виробництва у середньостроковому періоді.

За результатами розрахунків, проведених з застосуванням моделі міжгалузевого балансу «витрати-випуск» [9], встановлено, що задоволення державного попиту на оновлення рухомого складу, придбання комунальної спецтехніки і закупівлю товарів енергетичного машинобудування в обсязі 150 млрд грн за рахунок продукції внутрішнього виробництва сприятиме прискоренню темпів зростання ВВП України на додаткові 3,9% у середньостроковій перспективі (кумулятивний ефект протягом 3–5 років). Індекс продукції переробної промисловості (випуск) збільшиться на 10,65%, добувної промисловості – на 0,76%, сектор послуг зросте на 2,18%.

Активізація виробництва та гарантована участь працівників, які є резидентами України, у виконанні робіт та наданні послуг у рамках публічних закупівель, забезпечить збереження існуючого рівня зайнятості у відповідних галузях та сприятиме створенню близько 62,5 тис. нових робочих місць. Завдяки інтенсифікації ділової активності обсяги податкових надходжень до бюджету зростуть на 8,17%. При цьому вдасться уникнути зростання імпорту товарів, робіт та послуг на 13,2% (близько 8,4 млрд дол. США).

Основні товарні групи і рівень їх локалізації згідно законопроекту №3739

Продукція машинобудування	Мінімальна частка місцевої складової у 2021 році	Мінімальна частка місцевої складової у 2024 році
Трансформатори і конденсатори	40%	55%
Турбіни і компресори	45%	60%
Залізничні вагони і локомотиви	30–35%	45–50%
Громадський транспорт	35%	50%
«Швидкі», сміттевози, пожежні, аварійні тощо	25–35%	40–50%
Кузови, причепа	35%	50%
Різні машини спецпризначення	25–35%	45–50%

Джерело: укладено автором.

Насамкінець зазначимо, що положення законопроекту і обставини його реалізації відповідають базовим рекомендаціям ОЕСР щодо впровадження таких заходів. По-перше, локалізація носить тимчасовий характер (вводиться на 10 років), а тому не нестиме істотних ризиків посилення технологічного відставання вітчизняних підприємств у результаті надання ним переваги під час публічних закупівель. По-друге, на внутрішньому ринку наявна внутрішня конкуренція між вітчизняними виробниками за всіма товарними позиціями, передбаченими в законопроекті, відтак державні підприємства матимуть широкий вибір альтернатив при проведенні закупівель. По-третє, в іноземних виробників виникає стимул інвестувати у відкриття своїх виробництв на території України з метою виконання вимог щодо локалізації. По-четверте, всі виробники (як вітчизняні, так і іноземні) ставляться в однакові умови, тобто ніхто не дискримінується – якщо вітчизняний виробник закуповує забагато проміжної продукції закордоном і не може досягнути процентних критеріїв локалізації, він також не допускається до участі в тендерах. Важливо також, що законопроект приймається в умовах розгортання світової економічної кризи та довготривалих карантинних заходів, зумовлених виникненням і поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19), а головною метою локалізації є збереження робочих місць та підтримка макроекономічної стабільності в країні.

У контексті зобов'язань у рамках СОТ запропоновані заходи можуть розглядатися як виняток, що узгоджується із положеннями Статті III.8.(a) «Національний режим щодо внутрішнього оподаткування та регулювання» ГАТТ: «Положення цієї Статті не повинні застосовуватися до законів, правил чи вимог, регулюючих закупку урядовими установами товарів, які купуються для урядових цілей, а не для комерційного перепродажу чи для використання у виробництві товарів для комерційного продажу.» та Статті XXI.(b),(iii) «Винятки з міркувань безпеки» ГАТТ: «Ніщо в цій Угоді не повинно тлумачитися: (b) як перешкода будь-якій стороні у здійсненні будь-яких дій, які вона вважає необхідними для захисту суттєвих інтересів своєї безпеки, (iii) що вживаються під час війни чи інших надзвичайних обставин у міжнародних відносинах» [10].

Висновки

Сучасна практика публічних закупівель в Україні призвела до високого рівня проникнення імпорту в закупівлі товарів та послуг для задоволення державного попиту. Тоді як високорозвинені країни активно використовують публічні закупівлі для підтримки своєї промисловості, держава в Україні за кошти платників податків часто підтримує іноземних виробників, а вітчизняні компанії залишаються без стабільних замовлень. Для виправлення ситуації доцільно запровадити вимоги щодо локалізації у вітчизняних публічних закупівлях, насамперед деякої продукції машинобудування. Це дозволить не лише запустити низку виробництв, створити додаткові робочі місця і збільшити податкові надходження, а й у разі налагодження ефективного промислового діалогу з іноземними партнерами дасть змогу залучити додаткові інвестиції у розміщення виробництва на території України.

Список використаних джерел

1. Промислове виробництво у січні–листопаді 2020 р.: Експрес–випуск / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2020/12/158.pdf>.
2. Валовий внутрішній продукт виробничим методом та валова додана вартість за видами економічної діяльності (2010–2018 рр.), (2016–2019 рр.) / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/vvp/vvp_ric/arh_vtr_u.htm.
3. Індeksi промислової продукції за видами діяльності за 2013–2019 роки / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/pr/prm_ric/prm_ric_u/arh_ipv_u.html.
4. Шовкун І.А. Локалізація виробництва – світова практика та висновки для України. Економіка і прогнозування. 2017. № 2. С. 31–56.
5. Васильченко Г.В., Васильченко С.М. Глобалізація світової економіки та локалізація економічного розвитку. Вісник Чернівецького торговельно–економічного інституту. Економічні науки. 2013. Вип. 3. С. 45–50.
6. Антонюк І.Б. Чинники міжнародної просторово–секторальної локалізації виробництва в сучасних економічних системах. Вісник Чернівецького торговельно–економічного інституту. Економічні науки. 2011. Вип. 4. С. 75–80.
7. Всі державні публічні закупівлі України / Електронний майданчик «Держзакупівлі. Онлайн». URL:

https://www.dzo.com.ua/?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=prozorro&utm_content=prozorro&utm_term.

8. Dawar K. Openness of public procurement markets in key third countries. 2017. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603840/EXPO_STU\(2017\)603840_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603840/EXPO_STU(2017)603840_EN.pdf).

9. Таблиця «витрати–випуск» України за 2018 рік в основних цінах: Статистичний збірник / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/05/zb_tv_18.pdf.

10. Генеральна угода про тарифи й торгівлю 1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_003#Text.

References

1. State Statistical Service of Ukraine (2020), Index of Industrial Production in Ukraine for January–November of 2019: Express issue. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2020/12/158.pdf>.

2. State Statistical Service of Ukraine (2020), GDP production and distribution, by types of economic activity (2010–2018), (2016–2019). Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/vvp/vvp_ric/arh_vtr_u.htm.

3. State Statistical Service of Ukraine (2020), Index of Industrial Production in Ukraine for 2013–2019. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/pr/prm_ric/prm_ric_u/arh_ipv_u.html.

4. Shovkun I.A. (2017), Lokalizatsiia vyrobnytstva – svitova praktyka ta vysnovky dlia krainy [Localization of production – world practice and conclusions for Ukraine]. Economics and forecasting, 2, 31–56.

5. Vasylychenko H.V., Vasylychenko S.M. (2013), Hlobalizatsiia svitovoi ekonomiky ta lokalizatsiia ekonomichnoho rozvytku [Globalization of the world economy and localization of economic development] Bulletin of the Chernivtsi Trade and Economic Institute. Economic sciences, 3, 45–50.

6. Antoniuk I.B. (2011), Chynnyky mizhnarodnoi prostorovo–sektoralnoi lokalizatsii vyrobnytstva v suchasnykh ekonomichnykh systemakh [Factors of international spatial and sectoral localization of production in modern economic systems]. Bulletin of the Chernivtsi Trade and Economic Institute. Economic sciences, 4, 75–80.

7. «Open Tenders Online» (2020), All Ukrainian public procurements. Retrieved from: https://www.dzo.com.ua/?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=prozorro&utm_content=prozorro&utm_term.

8. Dawar K. (2017), Openness of public procurement markets in key third countries. Retrieved from: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603840/EXPO_STU\(2017\)603840_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603840/EXPO_STU(2017)603840_EN.pdf).

9. State Statistical Service of Ukraine (2020), The Input–Output Table of Ukraine for 2018 at basic prices: Statistical Publication. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/05/zb_tv_18.pdf.

10. General Agreement on Tariffs and Trade 1994. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_003#Text.

Дані про автора

Гужва Ігор Юрійович,

д.е.н., перший заступник директора Державного науково–дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки

e-mail: mfertua@gmail.com

Іллічов Руслан Володимирович,

аспірант відділу аналізу і прогнозування міжнародної торгівлі Державного науково–дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки

e-mail: ruslan@fru.org.ua

Данные об авторе

Гужва Игорь Юрьевич,

д.э.н., первый заместитель директора Государственного научно–исследовательского института информатизации и моделирования экономики

e-mail: mfertua@gmail.com

Ильичев Руслан Владимирович,

аспирант отделения анализа и прогнозирования международной торговли Государственного научно–исследовательского института информатизации и моделирования экономики

e-mail: ruslan@fru.org.ua

Data about author

Igor Guzhva,

Doctor of Science (Economics), First Deputy Director of the State Research Institute for Informatization and Economic Modeling

e-mail: mfertua@gmail.com

Ruslan Illichov,

Postgraduate of the department of analysis and forecasting of international trade of the State Research Institute for Informatization and Economic Modeling

e-mail: ruslan@fru.org.ua

Концептуально–методологічні засади управління бізнес–процесами на підприємстві

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, науково–практичних положень щодо формування концептуально–методологічних засад управління бізнес–процесами на підприємстві.

Метою дослідження є розробка на засадах «інвайроментальної економіки» та «шерингу» концептуально–методологічних засад управління бізнес–процесами на підприємстві.

Методи дослідження. З метою дотримання концептуальної цілісності наукової розробки використано діалектичний метод наукового пізнання, а також емпірико–теоретичний та формально–логічний принципи.

Результати роботи. Проведений теоретичний аналіз надав можливість виокремити специфіку управління бізнес–процесами в розрізі сучасних концепцій та їх економічної, соціальної, екологічної, інноваційної компонент. За результатами проведеного дослідження запропоновано модель оцінювання впливу «шерингу» на управління бізнес–процесами підприємства.

Галузь застосування результатів. Представлені розробки доцільно імплементувати в роботу підприємств, а саме при реалізації шерингових проектів з урахуванням специфіки сучасних концепцій управління бізнес–процесами.

Висновки. Здійснена порівняльна характеристика управління бізнес–процесами з урахуванням сучасних концепцій, що дозволило зробити висновок про схожість між трьома концепціями «інвайроментальної економіки» та «шерингу», які узгоджуються між собою і передбачають сталий розвиток як свою кінцеву мету. Виокремлено їх основну відмінність, яка полягає у рівнях реалізації: «інвайроментальна економіка» включає в себе стратегічну, спрямовану на системні виклики – найвищий рівень, а шеринг передбачає цифровізацію бізнес–процесів, послуг, технологій в контексті розвитку саме підприємств – нижчий рівень.

Ключові слова: управління, бізнес–процес, підприємство, «шеринг», «інвайроментальна економіка», сталий розвиток, методологія, функції.

КЛИМЧУК М.М.

Концептуально–методологіческие основы управления бизнес–процессами на предприятии

Предметом исследования является совокупность теоретических, научно–практических положений по формированию концептуально–методологических основ управления бизнес–процессами на предприятии.

Целью исследования является разработка на основе «инвайроментальной экономики» и «Шеринг» концептуально–методологических основ управления бизнес–процессами на предприятии.

Методы исследования. С целью соблюдения концептуальной целостности научной разработки использованы диалектический метод научного познания, а также эмпирико–теоретический и формально–логический принципы.

Результаты работы. Проведенный теоретический анализ дал возможность выделить специфику управления бизнес–процессами в разрезе современных концепций и их экономической, социальной, экологической, инновационной компонент. По результатам проведенного исследования предложена модель оценки влияния «Шеринг» на управление бизнес–процессами предприятия.

Область применения результатов. Представленные разработки целесообразно имплементировать в работу предприятий, а именно при реализации шеринговых проектов с учетом специфики современных концепций управления бизнес–процессами.

Выводы. Осуществлена сравнительная характеристика управления бизнес–процессами с учетом

современных концептов, что позволило сделать вывод о сходстве между тремя концепциями «инвайроментальной экономики» и «Шеринг», которые согласуются между собой и предусматривают устойчивое развитие как свою конечную цель. Выделены их основное отличие, которое заключается в уровнях реализации «инвайроментальна экономика» включает в себя стратегическую, направленную на системные вызовы – самый высокий уровень, а шеринг предусматривает цифровизацию бизнес-процессов, услуг, технологий в контексте развития именно предприятий – низкий уровень.

Ключевые слова: управление, бизнес-процесс, предприятие, «шеринг», «инвайроментальная экономика», устойчивое развитие, методология, функции.

KLYMCHUK M.M.

Conceptual and methodological principles of business process management at the enterprise

The subject of the study is a set of theoretical, scientific and practical provisions for the formation of conceptual and methodological foundations of business process management in the enterprise.

The purpose of the study is to develop on the basis of «environmental economy» and «sharing» conceptual and methodological principles of business process management in the enterprise.

Research methods. In order to comply with the conceptual integrity of scientific development, the dialectical method of scientific cognition, as well as empirical-theoretical and formal-logical principles were used.

Results of work. The theoretical analysis provided an opportunity to identify the specifics of business process management in terms of modern concepts and their economic, social, environmental, innovative components. Based on the results of the study, a model for assessing the impact of «sharing» on the management of business processes of the enterprise is proposed.

Field of application of results. The presented developments should be implemented in the work of enterprises, namely in the implementation of sharing projects, taking into account the specifics of modern concepts of business process management.

Conclusions. A comparative description of business process management is made taking into account modern concepts, which allowed us to draw a conclusion about the similarity between the three concepts of «environmental economy» and «sharing», which are consistent and provide sustainable development as their ultimate goal. Their main difference is identified, which is the levels of implementation: «environmental economy» includes strategic, focused on systemic challenges – the highest level, and sharing involves the digitalization of business processes, services, technologies in the context of enterprise development – the lowest level.

Key words: management, business process, enterprise, «sharing», «environmental economy», sustainable development, methodology, functions.

Постановка проблеми. Одним з чинників забезпечення конкурентоспроможності виробничо-комерційної діяльності підприємств є удосконалення концептуально-методологічних положень управління бізнес-процесами, підвищення їх ефективності на основі комплексного оцінювання, результати якого надають можливість визначити вектор структурності змін спрямованості управління бізнес-процесами, спрогнозувати їх вплив на критично-ключові бізнес-процеси, обрати методи, способи та інструменти управління. Існуючий стан проблеми вказує на те, що управління бізнес-процесами на підприємстві потребує подальшого наукового дослідження та практичної апробації.

Беручи до уваги наукові здобутки низки вчених, недостатньо обґрунтованими залишаються питання щодо напрямів удосконалення управління бізнес-процесами з урахуванням сучасних концепцій інвайроментального розвитку та шерингової економіки, що надає змогу на основі релевантної інформації приймати ефективні управлінські рішення. Цим зумовлено потребу поглибленого теоретичного обґрунтування та широкого спектра спеціальних наукових досліджень [2].

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблематику ефективного управління бізнес-процесами на підприємствах у своїх працях досліджували низка вчених: Джафарі-

Садегі В., Дутта Д.К., Ферраріс А., Дель Джудіче М. [7].

Зокрема, Патрукко, А., Чіккулло, Ф. та Перо, М. зауважили, що впровадження цифрових технологій Індустрії 4.0 могло б кардинально оптимізувати бізнес-процеси, покращити виконання заходів, підвищити ефективність комунікацій, сприяти збору та обміну даними [8].

Метою статті є розробка на засадах «інвайроментальної економіки» та «шерингу» концептуально-методологічних засад управління бізнес-процесами на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. Концептуальне підґрунття формування та розвитку системи управління бізнес-процесами на підприємствах з урахування положень інвайроментальної економіки та «шерингу» містить ще багато дискусійного і не вирішеного.

На думку провідного українського вченого Б. Данилишина без зосередження уваги на промислово-технологічній політиці досягнути мети потужного економічного зростання буде неможливо, особливо у довгостроковій перспективі. Наразі економіка України має сировинний характер, і зрозуміло, що за таких умов неможливо говорити про її сталий якісний розвиток. Інвестиції в українське виробництво є недостатніми, й причинами цього є не лише високий рівень ставок за кредитами чи ефект витіснення. З точки зору підприємців та інвесторів у нашій країні немає тих підприємств, що випускають продукцію, яка б відповідала викликам третьої та четвертої промислових революцій [1].

На державному рівні з метою реалізації цілей та завдань соціально-економічного розвитку відповідно до нових викликів і змін у зовнішньому середовищі ухвалено «Стратегії низьковуглецевого розвитку України до 2050 року», яка регламентує перехід економіки на модель низьковуглецевого розвитку та має на меті зменшити обсяг викидів парникових газів, а також залучити інвестиції у відновлювальні джерела енергії [3].

Із загостренням паливно-енергетичної, екологічної, економічної криз актуалізується та потребує розроблення методологія управління бізнес-процесів з урахуванням постулатів сучасного концепту «Environmental economics», що надасть можливість вирішити екологічні та ресурсні проблеми, підвищити рівень енергоефективності підприємства.

Г. Дейлі визначив, що інвайроментальна економіка – відгалуження неокласичної економіки,

яке займається вивченням таких проблем до-вкілля, як забруднення, негативні зовнішні ефекти (екстерналії) та оцінка неринкових цінностей до-вкілля [5]. Інвайроментальна економіка – це концепція, що намагається знайти причину екологічних проблем й запропонувати заходи їх упорядкування з точки зору економіки [6].

Отже, у науковій площині даної проблематики можна визначити наступні концепції: «інвайроментальної економіки», «шерингу» та «сталого розвитку». Варто зазначити, що всі вони мають на меті забезпечення раціонального використання можливостей навколишнього середовища під час організації виробничо-комерційної діяльності, кожна з них включає в себе і забезпечення соціальної справедливості.

Провідні країни світу демонструють успіхи по створенню і розвитку комплексів, які виготовляють цифрове обладнання та надають широкий асортимент інформаційних послуг, що прямо і опосередковано чинить вплив на розвиток реального сектору економіки, фундаментальної та прикладної науки, освіти і суспільства в цілому. Наведені передумови дозволяють говорити про активізацію процесу цифровізації, одним з елементів якого є економіка спільного споживання (sharing economy, collaborative economy, peer economy, collaborative consumption).

За версією журналу Times [4], на практиці феномен спільного споживання є соціально-економічним відкриттям ХХІ століття та входить до числа десяти ідей, які змінять світ. Нова соціально-економічна модель «sharing economy» за всіма характерними ознаками, остаточно трансформує ставлення до власності і споживання в усьому світі.

Термін «спільне споживання» використовується для опису економічної моделі, заснованої на колективному використанні товарів і послуг, бартері та оренді замість володіння, в основі якої лежить ідея, що іноді зручніше платити за тимчасовий доступ до продукту, ніж володіти ним [9].

Термін «collaborative consumption» («спільне споживання») вперше був використаний ще в 1978 р. Маркусом Фелсоном і Джо Л. Спаэтом (Marcus Felson & Joe L. Spaeth) у статті «Community Structure and Collaborative Consumption: a routine activity approach» [9].

Концепція спільного споживання сформульована в 2010 р. Рейчел Ботсман (Rachel Botsman) і Ру Роджерсом (Roo Rogers), співавторами кни-

ги «what's Mine Is Yours: The Rise of Collaborative Consumption» [10], які представили нову соціо-економічну модель, здатну революціонувати споживання товарів і послуг.

Деякі дослідники sharing economy розглядають цю модель в якості одного з найістотніших трендів сучасної світової економіки і явища, здатного призвести до зміни економічної парадигми [4]. Засновник та ідеолог Давоського форуму Клаус Шваб у своїй книзі «Четверта промислова революція» відносить економіку спільного споживання до принципово нової моделі, яка змінить сучасне суспільство [17]. Зростаюча практика поширення «шерингу» – це новий етап модифікації приватної власності в рамках рівнів економічної системи до умов сучасного суспільства, що все більше спирається на NBICS-технології, а саме поєднання в одному ланцюжку нано- і біоінженерних тобто генетичних технологій, інформаційних і комп'ютерних технологій, а також когнітивних ресурсів, націлених на штучний інтелект, нову цифрову реальність.

За прогнозами досліджень Pricewaterhouse Coopers (PWC), розміри шерингової економіки в Європі перевищать мільярди доларів і її доходи зростуть до 335 млрд дол. США до 2025 року [9]. При цьому частка Великобританії 2025-го становитиме 15 млрд дол. США. У країнах Європи доходи від шерингових платформ будуть збільшуватися, а обмін економічними операціями зросте більш ніж на 60 % [13]. Окрім країн Європи, США є також провідним центром платформ спільної участі. Згідно зі звітом Центру досліджень Pew, 72 % населення використовують шерингові та онлайн-сервіси [14].

За оцінкою компанії PWC, значний ріст до 2025 року очікується в сервісах спільного фінансування (P2P) – на 63 % та онлайн працевлаштування – на 37 %. У сервісах оренди житла (P2P) планується збільшення на 31 % та оренди автомобілів – на 23 % [14]. Основа концепції «sharing economy» формується на таких принципах:

Економічності та ефективності – економія часу та ресурсів; прибутковості (наприклад, надання житла в оренду знижує витрати на його утримання); раціонального споживання (оптимальне користування транспортом знижує шкідливі викиди); довіри (соціальний ефект від шерингу сприяє збільшенню загального рівня довіри у суспільстві; загальна ж ідеологія шерингової економіки якнайкраще ілюструється принципом, коли

від взаємодії виграють обидві сторони); використання комунікаційних технологій (доступність мобільного зв'язку та Інтернету є одним з ключових інструментів шерингової економіки) [13].

Основними суб'єктами «sharing economy» виступають інтернет-платформи – онлайн-майданчики для обміну різноманітними споживчими цінностями. Такі платформи і формують ринок шерингу. Наразі їх перелік налічує сотні, якщо не тисячі проектів по всьому світу. Проте основну частку подібних проектів представлено в Європі. Найбільша кількість європейських шерингових платформ налічується на теренах Великобританії, Франції, Іспанії, Німеччини, Голландії, а також у Швеції, Польщі, Італії та Бельгії [13].

Отже, визначальним трендом поведінки споживача, який відображає трансформацію цінностей з урахуванням технологічних змін є спільне споживання («шеринг»).

«Шеринг» як один з особливостей споживчої поведінки в сфері цифрової економіки, надає можливість нарощувати синергетичний ефект для всіх стейкхолдерів процесу спільного споживання. Важливою характерною ознакою «шерингу» в контексті сучасних цифрових платформах, є здатність генерувати репутацію, що є важливим нематеріальним капіталом та дозволяє знижувати трансакційні витрати.

Для більш чіткого розуміння сутності цих концепцій порівняємо їх через призму економічного, соціального та екологічного аспектів (див. таблицю).

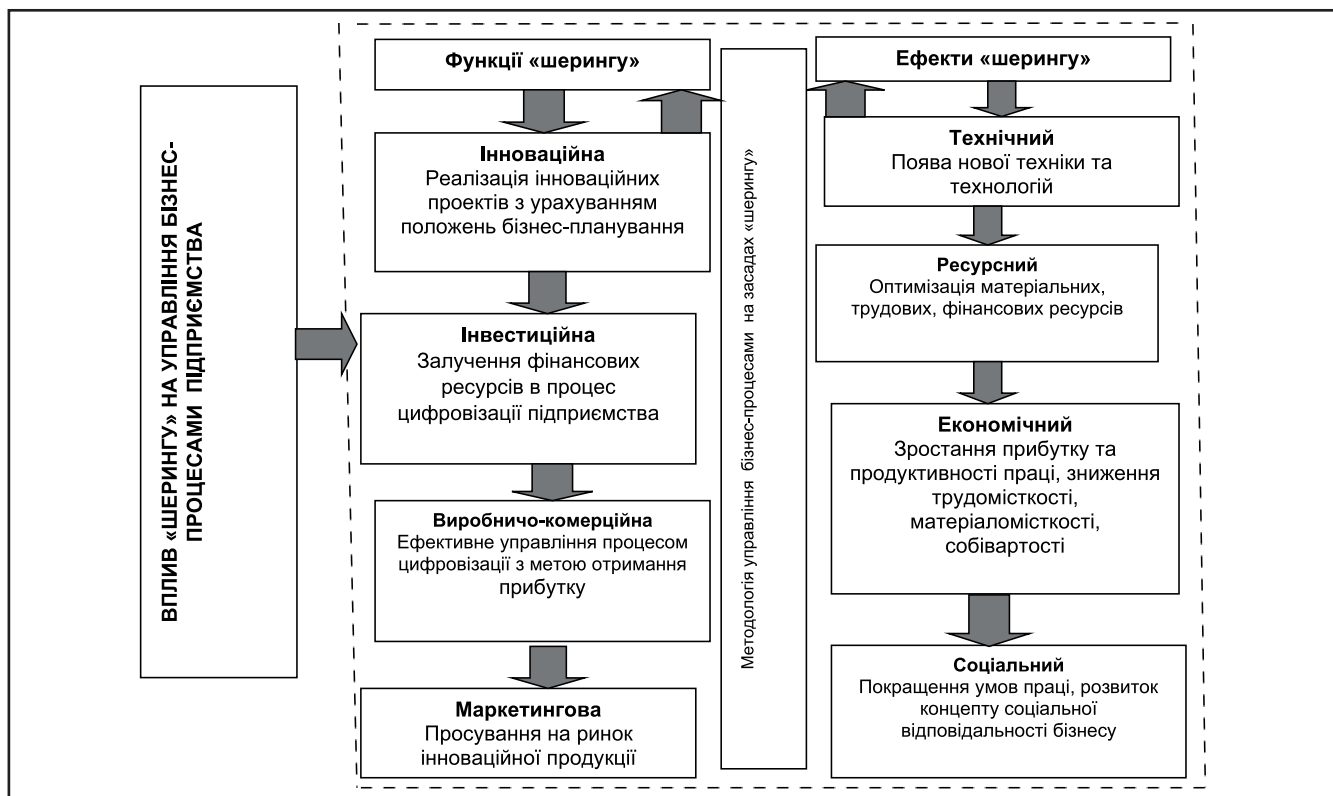
Проведене дослідження показало схожість між трьома концепціями. «інвайроментальної економіки» та «шерингу», які узгоджуються між собою і передбачають сталий розвиток як свою кінцеву мету. Основна відмінність «інвайроментальної економіки» від «шерингу» полягає у рівнях реалізації: перша включає в себе стратегічну, спрямовану на системні виклики – найвищий рівень, а друга передбачає екологізацію продуктів, процесів, послуг, технологій в контексті розвитку саме підприємств – нижчий рівень. Кожна з проаналізованих концепцій передбачає комплексну синергію чотирьох складових: економічної, екологічної, соціальної та інноваційної.

Отже, проведений теоретичний аналіз надає можливість виокремити специфіку управління бізнес-процесами в розрізі економічної, соціальної, екологічної, інноваційної компонент. Значні переваги в цьому аспекті досягають-

Порівняльна характеристика концепцій управління бізнес-процесами

Напря́м	Концепція		
	Інвайроментальної економіки	Шерингової економіки	Сталого розвитку
Економічний	Забезпечує економічне зростання, збільшення обсягу доходів і зайнятості, залучення державних та приватних інвестицій, формування гнучкої економіки, створення нової економічної діяльності.	Забезпечує сталий економічний прогрес в контексті стану на-вколишнього середовища, більш еластичне, стабільне, кероване якісне економічне зростання з використанням цифровізації.	Підтримка сталого масштабу економіки, розробка та впро-вадження нових технологій, зменшення інвестицій у галузі, що експлуатують ре-сурси, і підвищення питомої ваги наукоємних галузей і технологій
Соціальний	Досягнення добробуту, соціальної справедливості, кращої якості життя, соціального розвитку, скорочення соціальної нерівності.	Передбачає соціального ефекту шляхом створення робочих місць, забезпечен-ня соціальних гарантій.	Збереження людського капіталу, та скорочен-ня кількості руйнівних конфліктів, справедливий розподіл ресурсів.
Екологічний	Зменшення екологічних ризиків, зниження викидів вуглекислого газу в атмо-сфері і забруднення навко-лишнього середовища.	Захист, підтримка та збе-реження природних активів, створення низьковуглеце-вого виробництва.	Підтримка використан-ня вторинної сирови-ни, мінімізації кількості відходів, поширення відновлювальних джерел енергії.
Інноваційний	Розробка енергоефектив-них технологій, створення екоінновацій дозволить, удосконалити бізнес-про-цеси та комерціалізацію й впровадження чистих технологій.	Виступає драйвером інновацій нових методів ви-робництва екологічно чистої продукції.	Політика інноваційного розвитку повин-на здійснюватись за принципом:аналіз та вибір тих товарів й сегментів рин-ку, де підприємства можуть зайняти конкурентні позиції.

Розроблено автором

Модель оцінювання впливу «шерингу» на управління бізнес-процесами підприємства

ся за рахунок впровадження «шерингу» бізнес-процесів, оскільки він сприяє їх автоматизації та оптимальному використанню наявних ресурсів підприємства. Звичайно вносить певні переваги в контексті співпраці всіх стейкхолдерів на рівні виробничо-комерційної діяльності підприємства.

Що стосується впровадження «sharing economy» в управління бізнес-процесами підприємства, то її вплив можна оцінити відповідно функцій та ефектів шерингу (див. рисунок).

Висновки

Вивчення основних концепцій управління бізнес-процесами надало можливість зробити висновок, що еволюція управлінської думки розвивалась у напрямі ускладнення теоретичних концепцій управління з паралельною тенденцією до конкретизації практичних шляхів їх реалізації. Відтак, проведено порівняльну характеристику управління бізнес-процесами з урахуванням сучасних концептів, що дозволило зробити висновок про схожість між трьома концепціями. «інвайроментальної економіки» та «шерингу», які узгоджуються між собою і передбачають сталий розвиток як свою кінцеву мету. Також виокремлено їх основну відмінність, яка полягає у рівнях реалізації: «інвайроментальна економіка» включає в себе стратегічну, спрямовану на системні виклики – найвищий рівень, а шеринг передбачає цифровізацію бізнес-процесів, послуг, технологій в контексті розвитку саме підприємств – нижчий рівень.

Залежно від функцій та ефектів «шерингу» проаналізовано його вплив на управління бізнес-процесами, де виокремлено та охарактеризовано основні переваги в роботі підприємства.

Список використаних джерел

1. Данилишин Б. Монетарна політика VS економічне зростання: змагання затягнулося /Б. Данилишин // Дзеркало тижня. – №29, 27 липня–16 серпня.– 2019. – [Електронний ресурс].– <https://dt.ua/macrolevel/monetarna-politika-vs-ekonomichne-zrostantnya-zmagannya-zatyagnulosya-318733.html>.
2. Климчук М.М. Формування та реалізація організаційно-економічного апарату реінжинірингу в управлінні бізнес-процесами.– Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. – Вип. 4 (167) / Наук. Ред. І. Г. Манцуров. – К., 2015. – С. 143–147.
3. Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року <https://menr.gov.ua/files/docs/%B8%20.pdf>.

4. Як шерингова економіка змінює світ [Електронний ресурс] – Економічна правда, 2016. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2016/09/5/603709/>.

5. Daly H. Ecological Economics: Principles and Applications. 2nd. edition. / H. Daly, J. Farley – Island Press, 2010. – 539 p.

6. Hanley N. Environmental Economics in Theory and Howe –Natural Resource Economics. / N. Hanley, J.F. Shogren, B.White –New York: John Wiley, –2007.

7. Jafari-Sadeghi, V., Dutta, D.K., Ferraris, A. and Del Giudice, M. (2020), «Internationalisation business processes in an under-supported policy contexts: evidence from Italian SMEs», Business Process Management Journal, Vol. 26 No. 5, pp. 1055–1074. <https://doi.org/10.1108/BPMJ-03-2019-0141>.

8. Patrucco, A., Ciccullo, F. and Pero, M. (2020), «Industry 4.0 and supply chain process re-engineering: A coproduction study of materials management in construction», Business Process Management Journal, Vol. 26 No. 5, pp. 1093–1119. <https://doi.org/10.1108/BPMJ-04-2019-0147>.

9. Felson m., Spaeth J.L. Community Structure and Collaborative Consumption: a routine activity approach // American Behavioral Scientist. 1978. 21 (March–April). P. 614–624.

10. Botsman R., Rogers R. what's Mine Is Yours: The Rise of Collaborative Consumption. New York: Harper Collins Publishers, 2010.

11. Ideas That Will Change The World [Electronic resource] // Time. – Mode of access: URL: <http://content>.

12. Lauren Anderson. Study: the consumer potential of collaborative consumption // Collaborative Consumption potential-of-collaborative-consumption.

13. Sharing Economy and Collaborative Consumption: Definition, Statistics, Examples and 2017 Trends [Electronic resource] // Lovata. –2017. –September 29. – Available at: <https://lovata.com/blog/sharing-economy-collaborative-consumption-definition-statistics-examples.html>.

14. Sundararajan A. The Sharing Economy: The End of Employment and the Rise of Crowd-Based Capitalism / A. Sundararajan. – Cambridge, MA : MIT Press, 2016. – 256 p.

15. The Sharing Economy – Sizing the Revenue Opportunity. 2015 Megatrends Report [Electronic resource] // Pricewaterhouse Coopers. – 2015. – November. – Available at : <http://www.pwc.co.uk/issues/megatrends/collisions/sharingeconomy/the-sharing-economysizing-the-revenue-opportunity.html>.

16. The Sharing Economy, Consumer intelligence Series [Electronic resource] // Price water house Coopers. –

2015. – 30 p. – Available at : <https://www.pwc.com/us/en/technology/publications/assets/pwccconsumer-intelligence-series-the-sharing-economy.pdf>.

17. Klaus Schwab. The fourth industrial revolution. What it means and how to respond?: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-12-12/fourthindustrial-revolution>.

References

1. Danilishin B. Monetarna politika VS ekonomichne zrostannja: zmagannja zatyagnulosja /B. Danilishin // Dzerkalo tizhnja. – №29, 27 lipnja–16 serpnja.– 2019. – [Elektronnij resurs].– https://dt.ua/macrolevel/monetarna-politika-vs-ekonomichne-zrostannya-zmagannya-zatyagnulosya-318733_.html.

2. Klymchuk M.M. Formuvannja ta realizacija organizacijno-ekonomichnogo aparatu reinzhiniringu v upravlinni biznes-procesami.– Formuvannja rinkovih vidnosin v Ukraïni: Zbirnik naukovih prac'. – Vip. 4 (167) / Nauk. Red. I. G. Mancurov. – K., 2015. – S. 143–147.

3. Strategii niz'kovoglecevevogo rozvitku Ukraïni do 2050 roku <https://menr.gov.ua/files/docs/%B8%20.pdf>.

4. Jak sheringova ekonomika zminjue svit [Elektronnij resurs] – Ekonomichna pravda, 2016. – Rezhim dostupu: <http://www.epravda.com.ua/publications/2016/09/5/603709/>.

5. Daly H. Ecological Economics: Principles and Applications. 2nd. edition. / H. Daly, J. Farley – Island Press, 2010. – 539 p.

6. Hanley N. Environmental Economics in Theory and Howe –Natural Resource Economics. / N. Hanley, J.F. Shogren, B.White –New York: John Wiley, –2007.

7. Jafari-Sadeghi, V., Dutta, D.K., Ferraris, A. and Del Giudice, M. (2020), «Internationalisation business processes in an under-supported policy contexts: evidence from Italian SMEs», Business Process Management Journal, Vol. 26 No. 5, pp. 1055–1074. <https://doi.org/10.1108/BPMJ-03-2019-0141>.

8. Patrucco, A., Ciccullo, F. and Pero, M. (2020), «Industry 4.0 and supply chain process re-engineering: A coproduction study of materials management in construction», Business Process Management Journal, Vol. 26 No. 5, pp. 1093–1119. <https://doi.org/10.1108/BPMJ-04-2019-0147>.

9. Felson m., Spaeth J.L. Community Structure and Collaborative Consumption: a routine activity approach // American Behavioral Scientist. 1978. 21 (March–April). P. 614–624.

10. Botsman R., Rogers R. what's Mine Is Yours: The Rise of Collaborative Consumption. New York: Harper Collins Publishers, 2010.

11. Ideas That Will Change The World [Electronic resource] // Time. – Mode of access: URL: <http://content>.

12. Lauren Anderson. Study: the consumer potential of collaborative consumption // Collaborative Consumption potential-of-collaborative-consumption.

13. Sharing Economy and Collaborative Consumption: Definition, Statistics, Examples and 2017 Trends [Electronic resource] // Lovata. – 2017. – September 29. – Available at : <https://lovata.com/blog/sharing-economy-collaborative-consumption-definition-statistics-examples.html>.

14. Sundararajan A. The Sharing Economy: The End of Employment and the Rise of Crowd-Based Capitalism / A. Sundararajan. – Cambridge, MA : MIT Press, 2016. – 256 r.

15. The Sharing Economy – Sizing the Revenue Opportunity. 2015 Megatrends Report [Electronic resource] // Pricewaterhouse Coopers. – 2015. – November. – Available at : <http://www.pwc.co.uk/issues/megatrends/collisions/sharingeconomy/the-sharing-economysizing-the-revenue-opportunity.html>.

16. The Sharing Economy, Consumer intelligence Series [Electronic resource] // Price water house Coopers. – 2015. – 30 p. – Available at : <https://www.pwc.com/us/en/technology/publications/assets/pwccconsumer-intelligence-series-the-sharing-economy.pdf>.

17. Klaus Schwab. The fourth industrial revolution. What it means and how to respond?: [Elektronnij resurs] // Rezhim dostupu: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-12-12/fourthindustrial-revolution>.

Дані про автора

Климчук Марина Миколаївна,

професор кафедри організації та управління будівництвом Київського національного університету будівництва і архітектури, к.е.н., доцент
e-mail: klimarinchuk@gmail.com

Данные об авторе

Климчук Марина Николаевна,

професор кафедры организации и управления строительством Киевского национального университета строительства и архитектуры, к.э.н., доцент
e-mail: klimarinchuk@gmail.com

Data about the author

Marina Klymchuk,

Professor of the Department of Organization and Management of Construction of Kyiv National University Construction and Architecture, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
e-mail: klimarinchuk@gmail.com

Формування концепції зміцнення соціально-економічної безпеки санаторно-курортних підприємств

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади формування концепції зміцнення соціально-економічної безпеки санаторно-курортних підприємств.

Метою дослідження є обґрунтування та побудова структурної схеми концептуальних засад зміцнення соціально-економічної безпеки СКЗ на засадах сталого розвитку.

Методи дослідження. У дослідженні використано сукупність наукових методів і підходів, у тому числі логічного узагальнення, системний, метод порівнянь, графічно-табличний, що дозволило забезпечити концептуальну єдність дослідження.

Результати роботи. Запропоновано структурну схему зміцнення соціально-економічної безпеки сталого розвитку санаторно-курортних закладів.

Галузь застосування результатів. В галузі економічних наук та в практичній діяльності санаторно-курортних підприємств.

Висновки. В результаті дослідження визначено фактори, які можуть чинити як позитивний так і негативний вплив на діяльність санаторно-курортних підприємств, їх соціально-економічну безпеку та сталий розвиток. Запропоновано структурну схему концепції зміцнення соціально-економічної безпеки СКЗ на засадах сталого розвитку. Впровадження LEAN-менеджменту та концепції сталого обслуговування дає можливість підприємству отримати синергетичний ефект, оскільки обидва підходи спрямовані на досягнення цілей ефективного використання ресурсів, енергоефективності та зменшення відходів при підвищенні продуктивності.

Ключові слова: формування, соціально-економічна безпека, сталий розвиток, концепція, санаторно-курортні підприємства.

СУБОТА М.В.
ДУБИНА М.П.
ПЕТРИНЯК У.Я.

Формирование концепции укрепления социально-экономической безопасности санаторно-курортных предприятий

Предметом исследования являются теоретико-методологические основы формирования концепции укрепления социально-экономической безопасности санаторно-курортных предприятий.

Целью исследования является обоснование и построение структурной схемы концептуальных основ укрепления социально-экономической безопасности SKU на принципах устойчивого развития.

Методы исследования. В исследовании использованы совокупность научных методов и подходов, в том числе логического обобщения, системный, метод сравнений, графически-табличный, что позволило обеспечить концептуальное единство исследования.

Результаты работы. Предложена структурная схема укрепления социально-экономической безопасности устойчивого развития санаторно-курортных учреждений.

Область применения результатов. В области экономических наук и в практической деятельности санаторно-курортных предприятий.

Выводы. В результате исследования определены факторы, которые могут оказывать как положительное так и отрицательное влияние на деятельность санаторно-курортных предприятий, их социально-экономическую безопасность и устойчивое развитие. Предложена структурная схема

концепции укрепления социально–экономической безопасности СКУ на принципах устойчивого развития. Внедрение LEAN–менеджмента и концепции устойчивого обслуживания дает возможность предприятию получить синергетический эффект, поскольку оба подхода направлены на достижение целей эффективного использования ресурсов, энергоэффективности и уменьшения отходов при повышении производительности.

Ключевые слова: формирование, социально–экономическая безопасность, устойчивое развитие, концепция, санаторно–курортные предприятия.

SUBOTA M.V.
DUBYNA M.P.
PETRYNYAK U.Ya.

Formation of the concept of strengthening the socio–economic security of sanatoriums

The subject of the research is the theoretical and methodological principles of forming the concept of strengthening the socio–economic security of sanatoriums.

The purpose of the study is to substantiate and build a structural scheme of the conceptual framework for strengthening the socio–economic security of VHF on the basis of sustainable development.

Research methods. The study used a set of scientific methods and approaches, including logical generalization, system, comparison method, graphical and tabular, which allowed to ensure the conceptual unity of the study.

Results of work. The structural scheme of strengthening of social and economic safety of sustainable development of sanatorium–resort establishments is offered.

Field of application of results. In the field of economic sciences and in the practical activities of sanatoriums.

Conclusions. The study identified factors that can have both positive and negative impact on the activities of sanatoriums, their socio–economic security and sustainable development. The structural scheme of the concept of strengthening of social and economic safety of SKZ on the basis of sustainable development is offered. The introduction of LEAN–management and the concept of sustainable service enables the company to obtain a synergetic effect, as both approaches are aimed at achieving the goals of resource efficiency, energy efficiency and waste reduction while increasing productivity.

Key words: formation, social and economic security, sustainable development, concept, sanatorium enterprises.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми забезпечення соціально–економічної безпеки суб'єктів господарювання в Україні набуває важливості завдяки наявності ряду факторів, таких як: бюрократизація дозвільних процедур та корупційна складова при отриманні дозволів на будівництво, вирішенні земельних питань та ін., надмірного рівня тіньового сектора економіки, низького рівня соціальної відповідальності підприємств перед громадами та державою, недостатньо керованих з боку держави процесів формування сектора малого бізнесу. Перешкоди формуванню сприятливих передумов для розвитку соціально–економічної безпеки підприємств необхідно декларувати як системні, чому сприяє відсутність уваги як зі сторони державних органів влади, так і зі сторони регіональних та місцевих владних структур до питань соціально–еко–

номічної безпеки бізнесу, відсутності якісної законодавчої бази та регуляторної політики, що створює передумови для сповільнення темпів розвитку підприємницького середовища в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами розвитку різних підприємств, в тому числі і питаннями забезпечення економічної безпеки займалися такі вчені як: С. Васильчак, Т. Васильців, О. Галаченко, О. Драган, Щ. Жидяк, В. Іванишин, С. Ільяшенко, О. Ляшенко, В. Франчук та інші. Однак у працях вказаних авторів не висвітлено ряд питань, зокрема, формування концепцій зміцнення соціально–економічної безпеки санаторно–курортних підприємств.

Метою статті є дослідження можливих варіантів формування, обґрунтування та побудова структурної схеми концептуальних засад зміц–

нення соціально–економічної безпеки СКЗ на засадах сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. При розробці концепції зміцнення соціально–економічної безпеки сталого розвитку санаторно–курортних закладів (надалі СЕБ СР СКЗ) дуже важливим є врахування вплив таких факторів, як взаємовідносини з партнерами по бізнесу і діяльності та споживачами, використання ключових заходів по створенню продукту чи послуги, технологій та ресурсів, формування структури витрат та доходів, пропозицій для споживача та каналів розподілу. Перелічені фактори (див. таблицю) можуть чинити як позитивний так і негативний вплив на діяльність санаторно–курортних підприємств, їх соціально–економічну безпеку та сталий розвиток.

Як було доведено, впровадження стратегії СЕБ СР СКЗ вимагає інтеграції екологічних та соціальних проблем у процес розробки оздоровчих послуг, який, крім того, повинен відповідати вимогам глобальної конкурентоспроможності, скорочення циклів виробництва та обслуговування, забезпечення високої якості за оптимальних витрат [2].

При визначенні впливу вище наведених факторів на сталий розвиток санаторно–курортних підприємств в контексті соціально–економічної безпеки доцільне дослідження наступних позицій:

1. Партнери по сталому розвитку:

- Кого варто залучити у якості партнера для забезпечення сталого розвитку?
- Яким чином можна трансформувати ланцюг постачання санаторних продуктів та оздоровчих послуг відповідно до принципів сталого розвитку?
- Чи є можливість співпраці з партнерами з інших галузей для формування «промислового симбіозу»?
- Чи можливо сформувані екологічні норми для запобігання порушення екологічного законодавства за рахунок співпраці з відповідними регуляторними органами?

2. Ключові заходи створення цінності на засадах сталого розвитку:

- Які ключові заходи?
- Яким чином можна забезпечити стійкість?
- Які технології можна використовувати для досягнення цілей сталого розвитку СКЗ?

3. Сталі технології та ресурси:

- Які 1) природні, 2) енергетичні та 3) технічні ресурси потрібні у використанні?
- Чи можливо використовувати ресурси більш раціонально?

4. Ціннісна пропозиція для споживача СК послуг відповідно до принципів сталого розвитку:

- Яку проблему вирішується, яку цінність створюється?
- Які функції та форма санаторного продукту чи послуги?
- Чи можливо вирішити проблеми споживачів з урахуванням принципів сталого розвитку?
- Чи можливо перетворити стійкість у цінність для споживача оздоровчих послуг?

5. Відносини зі споживачами:

- Які відносини із клієнтами СКЗ задовольняють очікування споживачів та забезпечують їх сталий розвиток?
- Як можливо зробити поточні відносини більш стійкими?

6. Сталі канали розподілу:

- Як трансформувати канал розподілу у напрямку сталого розвитку СКЗ?
- Як якісно інформувати про застосування принципів сталого розвитку при розробці оздоровчих послуг?

7. Відповідальні споживачі:

- Хто є споживачами СКЗ? Яким чином можна залучити їх до підтримки концепції сталого розвитку СКЗ?
- Які цільові клієнти можуть допомогти просувати стратегію сталого розвитку СКЗ?

Таблиця 1. Фактори впливу на СЕБ СР СКЗ *

Позитивний вплив (максимізація)		Негативний вплив (мінімізація)		
(1) Партнери по СР	(2) Ключові заходи створення цінності на засадах СР	(4) Ціннісна пропозиція для споживача відповідно до принципів СР	(5) Відносини зі споживачами	(7) Відповідальні споживачі
	(3) Сталі технології та ресурси		(6) Сталі канали розподілу	(8) Утилізація та повторне використання ресурсів
(9) Структура додаткових витрат на СР		(10) Субсидування	(11) Доходи та інші переваги	

* Джерело: власна розробка автора на основі [1].

8. Утилізація та повторне використання ресурсів:

- До якого негативного впливу на навколишнє природне середовище призводить діяльність СКЗ?
- Чи можна вигідно переробити, повторно використати, відновити побічні продукти діяльності СКЗ?

9. Структура додаткових витрат на сталий розвиток СКЗ:

- Які необхідні витрати та інвестиції для сталого розвитку СКЗ?
- Які ресурси / види діяльності найменше відповідають принципам сталого розвитку?
- Чи існують сталі альтернативи?
- Чи є перехід до сталого розвитку СКЗ економічно обґрунтованим?

10. Субсидування сталого розвитку СКЗ:

- Чи існують податкові пільги та субсидії? Чи можливе грантове фінансування?

11. Доходи та інші переваги:

- Які існують можливі джерела доходу?
- Чи готові споживачі (клієнти) платити більше за відповідність принципам сталого розвитку?
- Чи можуть СКЗ створити унікальну перевагу завдяки елементам сталого розвитку?
- Чи існують цінові обмеження, які стимулюють сталу поведінку споживачів?

Дослідивши дані фактори та їх вплив на сталий розвиток санаторно-курортних підприємств в контексті соціально-економічної безпеки можливо вирішити питання вибору найбільш ефективної стратегії, яка б задовольняла вимоги СКЗ по досягненню цілей сталого розвитку в умовах обмеженого фінансування та забезпечувала б зміцнення СЕБ СР СКЗ.

Розробка концепції зміцнення соціально-економічної безпеки санаторно-курортного підприємства на засадах сталого розвитку надасть можливість подальшого проектування конкурентоспроможних бізнес-стратегій, що вирізнятиме їх серед інших СКЗ, формуючи такий набір видів діяльності, які забезпечують споживачам оздоровчих послуг унікальну споживчу цінність, відмінну від пропозиції конкурентів, а підприємству – довготермінові економічні переваги [3].

Відповідно до традиційних вимог щодо структури та змісту концепцій розвитку (мета, цілі, принципи, завдання тощо), які слід відобразити в офіційному документі, до структури Концепції зміцнення соціально-економічної безпеки СКЗ на засадах сталого розвитку (далі – Концепція) повинно входити: оцінювання проблемної си-

туації; пошук альтернативних шляхів вирішення даної проблемної ситуації; обґрунтування необхідності переходу до сталого розвитку та шляхів досягнення; визначення мети та цілей Концепції, орієнтирів та принципів досягнення сталого розвитку СКЗ; взаємодії інституцій для реалізації концепції. Відповідно до вищезазначених вимог, на рис. 1 зображено структурну схему концептуальних засад зміцнення соціально-економічної безпеки СКЗ на засадах сталого розвитку.

Основною метою Концепції є мінімізація зовнішніх і внутрішніх загроз соціально-економічному стану СКЗ, в тому числі його фінансовим, матеріальним, інформаційним, кадровим та природним ресурсам, на основі розробленого і реалізованого комплексу заходів економіко-правового та організаційного характеру на засадах сталого розвитку.

Відповідно до мети, розроблено цілі впровадження концепції зміцнення економічної безпеки СКЗ:

Розробка ефективних та економічно вигідних стратегій сталого розвитку СКЗ.

Забезпечення сталого використання природного середовища та культурної спадщини.

Розвиток та зміцнення зв'язків між санаторно-курортною сферою та іншими секторами економіки на національному та регіональному рівнях, для максимізації мультиплікативного ефекту на соціально-економічну безпеку.

Управління питаннями охорони здоров'я та безпековими факторами, що впливають на сталий розвиток СКЗ.

Важливо, щоб цілі концепції зміцнення економічної безпеки на засадах сталості були чіткими, стислими та, де це можливо, виражались у вимірюваних одиницях. Встановлення вимірюваних цілей має важливе значення для оцінки відповідності обраних стратегій ведення господарської діяльності СКЗ встановленим цілям.

Після встановлення цілей зміцнення соціально-економічної безпеки СКЗ на засадах сталості, менеджмент підприємств узгоджує свої конкурентні та фінансові стратегії з визначеними цілями. У деяких сферах бізнес-стратегії будуть узгоджуватися з цілями сталого розвитку СКЗ, тоді як в інших випадках існуючі стратегії можуть суперечити їм. Отже стратегії, можливо, доведеться модифікувати. Визначені цілі сталого розвитку СКЗ повинні доповнювати існуючі

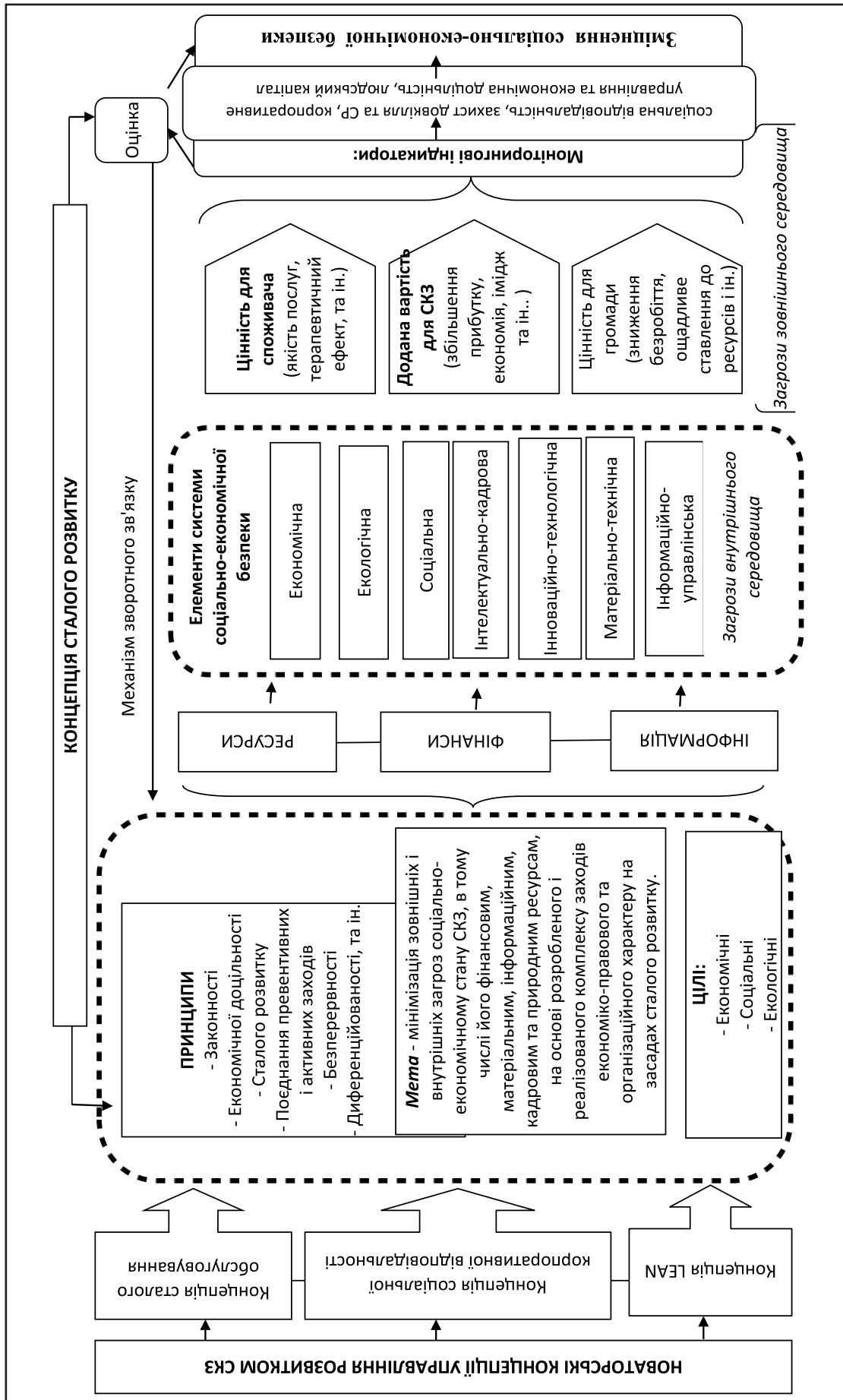

Рисунок 1. Структурна схема концепції зміцнення соціально-економічної безпеки СКЗ на засадах сталого розвитку*

* Джерело: власна розробка автора

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

конкурентні стратегії. Іншими словами, сталий розвиток повинен надати додатковий вимір бізнес-стратегії. Це забезпечує менеджменту підприємств додатковий орієнтир, за яким слід оцінювати бізнес-стратегії та результати діяльності СКЗ. Ефективна система зовнішнього моніторингу необхідна менеджменту для оцінки відповідності політики СКЗ встановленим цілям зміцнення соціально-економічної безпеки відповідно до принципів сталого розвитку.

Огляд наукових досліджень закордонного досвіду впровадження практик LEAN-менеджменту (ЛМ) у систему управління підприємств акцентує увагу на тому, що ефективне використання ресурсів, зниження рівня відходів та підвищення продуктивності праці сприяє покращенню економічних показників завдяки зменшенню втрат [4]. Однак впровадження ЛМ може призвести до зниження екологічних та соціальних показників СКЗ, оскільки вони можуть утримуватись від впровадження тих заходів, що вимагають великих витрат (наприклад, заміни енергоємного обладнання). Підвищення енергоефективності в операційних системах, допомагаючи досягти як економічних, так і бажаних екологічних та соціальних цілей, може

стати найкращим варіантом для досягнення цілей сталого розвитку будь-якого типу підприємства чи закладу [5]. Крім того капітальні витрати на досягнення енергоефективності СКЗ можуть спричинити підвищення рівня економічних ризиків, що в свою чергу, особливо у сучасних українських реаліях обмеженого фінансування, призводить до відмови від курсу на сталий розвиток СКЗ.

Теоретичною основою даного дослідження слугує теорія комплементарності [6], адже новітні концепції LEAN-менеджменту (ощадливе продукування) та концепція сталого обслуговування (КСО), що підвищують конкурентоспроможність СКЗ підсилюючи одна одну, сприяють зміцненню СЕБ СКЗ. Важливим є аналіз сукупного впливу впровадження практик LEAN-менеджменту та КСО на економічні показники та показники сталого розвитку СКЗ. Виходячи з вищенаведеного, концептуальне бачення автора по впровадженню новітніх практик у менеджмент СКЗ для зміцнення їх соціально-економічної безпеки зображено на рис 2.

Впровадження КСО у систему менеджменту СКЗ може відбуватися в рамках розробки нових послуг, процесів, організаційних рівнів та в усьому ланцюгу доданої вартості шляхом відповідно-

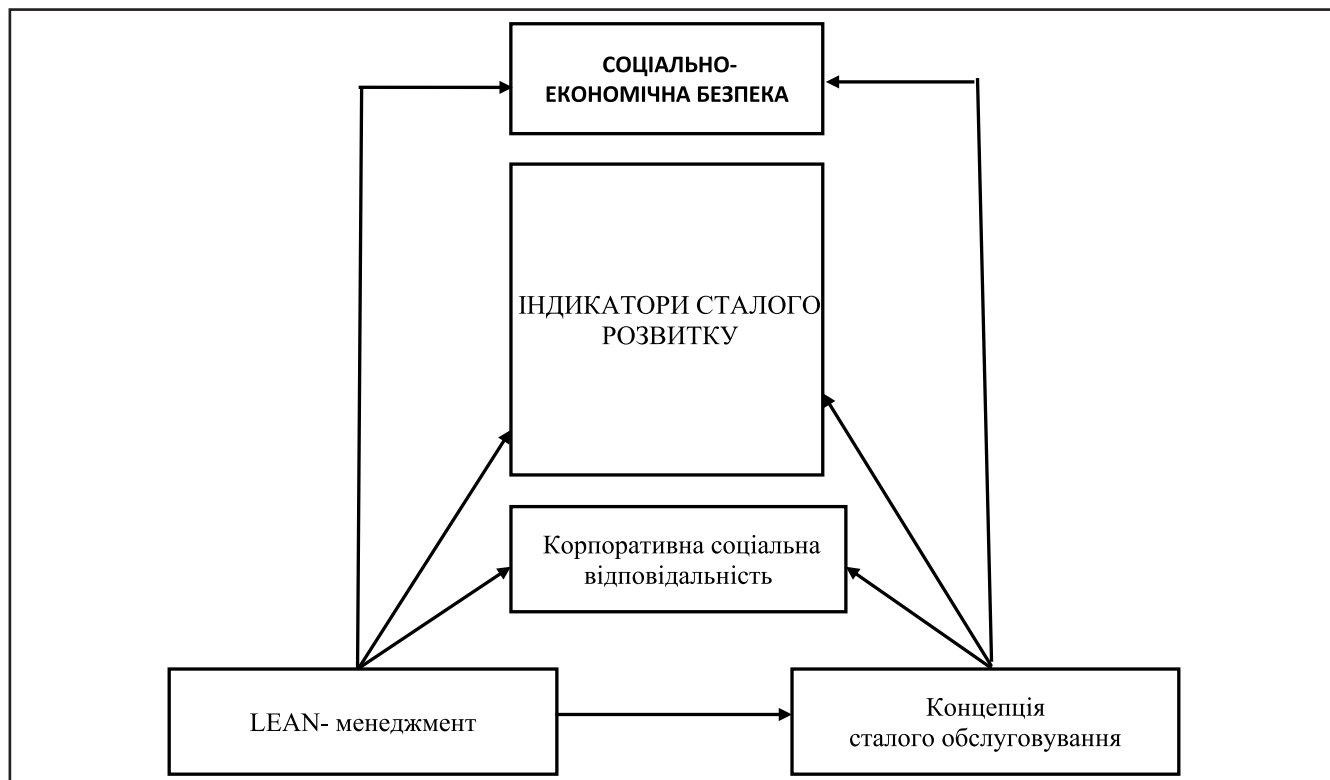

Рисунок 2. Концептуальна модель зміцнення соціально-економічної безпеки санаторно-курортних закладів*

* Джерело: власна розробка автора

го компромісу між економічними, екологічними та соціальними складовими. КСО орієнтована на відповідальність [7] в той час як ЛМ фокусується на ефективності [8]. Впровадження принципів сталого розвитку має відстрочений ефект, його неможливо помітити одразу, в той час, як впровадження LEAN-концепції дає можливість заощадити ресурси уже сьогодні та перенаправити їх вартість на досягнення інших цілей СКЗ.

Висновки

Незважаючи на те, що впровадження ЛМ та КСО дає можливість підприємству отримати синергетичний ефект, оскільки обидва підходи спрямовані на досягнення цілей ефективного використання ресурсів, енергоефективності та зменшення відходів при підвищенні продуктивності [9; 10], дані концепції сприяють забезпеченню зміцнення СЕБ СКЗ, де засоби для досягнення поставлених цілей у цих концепціях різні. Тому доцільно дані концепції впроваджувати синхронно, що призведе до підвищення соціальних та екологічних показників із одночасним зниженням економічних витрат за рахунок економії ресурсів. Впровадження розглянутих новітніх концепцій у систему менеджменту СКЗ доцільно здійснювати за допомогою формування політики корпоративної відповідальності.

Корпоративна відповідальність бізнесу є добровільною діяльністю компаній приватного і державного секторів, спрямованою на дотримання високих стандартів операційного та виробничого управління, соціальних стандартів та якості роботи з персоналом, мінімізацію шкідливого впливу на довкілля тощо, з метою вирівнювання наявних економічних і соціальних диспропорцій; створення довірливих взаємовідносин між бізнесом, суспільством і державою; покращання результативності бізнесу і показників прибутковості у довгостроковому періоді та загального зміцнення СЕБ СКЗ.

Список використаних джерел

1. Субота М.В., Демидова М.М. Моделювання процесів надання якісних санаторно-курортних послуг як передумова сталого розвитку підприємств. Економічний вісник університету. 2020. | Випуск № 47). С. 105–112.
2. Субота М.В., Демидова М.М. Складові ціннісних переваг при формуванні бізнес-моделі надання оздоровчих послуг та зміцнення соціально-економічної безпеки сталого розвитку санаторно-курортних

закладів. Формування ринкових відносин в Україні. 2020. №10 (233). С. 139–147.

3. Субота М.В., Іванишин В.В. Формування цілей сталого розвитку санаторно-курортних закладів. Формування ринкових відносин в Україні. 2020. №11(234). С. 117–123.

4. Martrínez-Jurado P.J., Moyano-Fuentes J.. Leanmanagement, supply chain management and sustainability: aliterature review. Journal of Cleaner Production. 2014. № 85 p. 134–150.

5. Viesi D.F., Pozzarb A., Federicic L., Mah-bub M.S. Energy efficiency and sustainability assessment of about 500 small and medium-sized enterprises in Central Europe region. Energy Policy. 2017. №105, p. 363–374.

6. Bergmiller G.G., McCright P.R.Parallel models forlean and green operations. In Proceedings of the 2009 Industrial Engineering Research Conference. 2009. p. 1138–1143.

7. Adams R.S., Jeanrenaud J., Bessant D. Denyer Overy P. Sustainability-oriented innovation: a systematic review. International Journal of Management Reviews. 2016. №18. p. 180–205.

8. Piercy N. Rich N. The relationship between leanoperations and sustainable operations. International Journalof Operations & Production Management. 2015. №35, p. 282–315.

9. Inman R.A., Green K.W. Lean and green combine to impact environmental and operational performance. International Journal of Production Research. 2018. №56, p. 4802–4818.

10. Wu G. Effects of socially responsible supplier development and sustainability-oriented innovation on sustainable development: empirical evidence from SMEs. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 2017. №24, p. 661–675.

References

1. Subota M.V., Demydova M.M. Modeliuvannia protsesiv nadannia yakisnykh sanatorno-kurortnykh posluh yak peredumova staloho rozvytku pidpriemstv. Ekonomichnyi visnyk universytetu. 2020. | Vypusk № 47). S. 105–112.
2. Subota M.V., Demydova M.M. Skladovi tsinnisnykh perevah pry formuvanni biznes-modeli nadannia ozdorovchykh posluh ta zmitsnennia sotsialno-ekonomichnoi bezpeky staloho rozvytku sanatorno-kurortnykh zakladiv. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini. 2020. №10 (233). S. 139–147.
3. Subota M.V., Ivanyshyn V.V. Formuvannia tsilei staloho rozvytku sanatorno-kurortnykh zakladiv. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini. 2020. №11(234). S. 117–123.

4. Martrínez–Jurado P.J., Moyano–Fuentes J.. Lean–management, supply chain management and sustainability: aliterature review. *Journal of Cleaner Production*. 2014. № 85 p. 134–150.

5. Viesi D.F., Pozzarb A., Federicic L., Mah–bub M.S. Energy efficiency and sustainability assessment of about 500 small and medium–sized enterprises in Central Europe region. *Energy Policy*. 2017. №105, p. 363–374.

6. Bergmiller G.G., McCright P.R.Parallel models forlean and green operations. In *Proceedings of the 2009 Industrial Engineering Research Conference*. 2009. p. 1138–1143.

7. Adams R.S., Jeanrenaud J., Bessant D. Denyer Overy P. Sustainability–oriented innovation: a systematic review. *International Journal of Management Reviews*. 2016. № 18. p. 180–205.

8. Piercy N. Rich N. The relationship between lean–operations and sustainable operations. *International Journal of Operations & Production Management*. 2015. №35, p. 282–315.

9. Inman R.A., Green K.W. Lean and green combine to impact environmental and operational performance. *International Journal of Production Research*. 2018. №56, p. 4802–4818.

10. Wu G. Effects of socially responsible supplier development and sustainability–oriented innovation on sustainable development: empirical evidence from SMEs. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 2017. №24, p. 661–675.

Дані про авторів

Субота Микола Васильович,

к.е.н., Подільський державний аграрно–технічний університет

e–mail: VSV123@i.ua

Дубина Марія Петрівна,

к.е.н., асистент кафедри економіки підприємства, інновацій та дорадництва в АПК імені І.В. Поповича, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

ORCID 0000–0001–6536–0152

ResearcherID 1–4909–2017

e–mail: dubynamarichka@gmail.com

Петриняк Уляна Ярославівна,

к.е.н., викладач Львівського обласного інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

e–mail: yliana1234@ukr.net

Данные об авторах

Суббота Николай Васильевич,

к.э.н., Подольский государственный аграрно–технический университет

e–mail: VSV123@i.ua

Дубина Мария Петровна,

к.э.н., ассистент кафедры экономики предприятия, инноваций и консультирования в АПК имени И.В. Поповича, Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого

Петриняк Ульяна Ярославовна,

к.э.н., преподаватель Львовского областного института государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины

e–mail: yliana1234@ukr.net

Data about the authors

Mykola Subota,

Ph.D., Department of Economics, Entrepreneurship, Trade and Exchange Activities, Podolsk State Agrarian Technical University

e–mail: VSV123@i.ua

Mariya Dubyna,

PhD in Economics, Associate Professor, Department of Business Economics, Innovation and Advisory in the agro–industrial complex named after I.V. Popovich, Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnology named after S.Z. Gzhytskyi

e–mail: nchajca@ukr.net

Uliana Petrynyak,

PhD in Economics, teacher Lviv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

e–mail: yliana1234@ukr.net

Роль землекористування у забезпеченні екологічної та продовольчої безпеки Європи

В умовах постійно зростаючої кількості населення, глобальна проблема продовольчої безпеки є надзвичайно актуальною та потребує ефективного регулювання у рамках міжнародного політичного та економічного співробітництва. Світовим лідером щодо формування напрямків подолання світової продовольчої кризи є ФАО (Продовольча та сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй) проводячи роботи по досягненню цілей стійкого розвитку (ЦСР) до 2030 року та вирішенню конкретних задач що ставляться перед країнами. При цьому регіональні заходи регулювання стають все більш значущими, тому що при їх розробці реалізуються реальні проблеми забезпечення задоволення у визначеному географічному регіоні в умовах здійснення умовного виробництва та споживання харчових продуктів. Останніх п'ять століть чисельності населення планети постійно зростає, так до 1500 р. – 427 млн, в 1820 р. – 1 млрд в 1927 р. – 2 млрд людей. Сучасний демографічний вибух почався в 1950 – 1960–ті рр. У 1959 р. населення планети складало 3 млрд.; у 1974 р. – 4 млрд; у 1987 р. – 5 млрд людей, за даними ФАО до 2050 р. чисельність зростає до 9,7 млрд осіб, гостро постає питання продовольчої безпеки в світі, що створить дефіцит продовольства у розмірі 1 млрд т зернових і 200 млн т продукції тваринництва. За даними ФАО прогнози продовольчої безпеки в світі мають невтішні показники майже 690 млн. чол. у світі (8,9 %) голодують. Очікується що в 2030 році їх кількість зростає до 841 млн. чоловік, що майже на 20% більше ніж в 2019 році. Понад 2 млрд. чоловік у світі проживають в умовах середньої та повної продовольчої небезпеки., 1,03 мільярди проживає в Азії, 675 мільйонів в Африці, 205 мільйонів у Латинській Америці та Карибському басейні, 88 мільйонів у Північній Америці та Європі та 5,9 мільйона в Океанії. Проблема продовольчої безпеки, особливо гостро, постає в країнах що розвиваються, адже відсутність технологій виробництва та ручна праця мають низьку виробничу ефективність та не сприяють збагаченню і обумовлюють низьку купівельну спроможність населення.

Ключові слова: продовольча безпека, землекористування, сільськогосподарські землі, екологія.

ЧУМАЧЕНКО А.Н.

Роль землепользования в обеспечении экологической и продовольственной безопасности Европы

В условиях постоянно растущей численности населения, глобальная проблема продовольственной безопасности является чрезвычайно актуальной и требует эффективного регулирования в рамках международного политического и экономического сотрудничества. Мировым лидером по формированию направлений преодоления мирового продовольственного кризиса является ФАО (Продовольственная и сельскохозяйственная организация Объединенных Наций) проводя работы по достижению целей устойчивого развития (ЦСР) до 2030 года и решением конкретных задач относящихся перед странами. При этом региональные меры регулирования становятся все более значимыми, так как при их разработке реализуются реальные проблемы обеспечения удовлетворения в определенном географическом регионе в условиях осуществления условного производства и потребления пищевых продуктов. Последние пять веков численности населения планеты постоянно растет, так в 1500 – 427 млн, в 1820 г. – 1 млрд в 1927 г. – 2 млрд чел. Современный демографический взрыв начался в 1950 – 1960–е гг. В 1959 г. Населения планеты составляло 3 млрд; в 1974г. – 4 млрд; в 1987 г. – 5 млрд человек, по данным ФАО к 2050 г. численность возрастет до 9,7 млрд, остро стоит вопрос продовольственной безопасности в мире, создаст дефицит продовольствия в размере 1 млрд т зерновых и 200 млн т продукции животноводства. По данным ФАО прогнозы продовольственной безопасности в мире имеют неутешительные показатели почти 690 млн человек. в мире (8,9%) голодают. Ожидается, что в 2030 году их количество возрастет до 841 млн чел, что почти на 20% больше чем в 2019 году. Более 2 млрд. человек в мире проживают в условиях средней и полной продовольственной опасности., 1,03 миллиарда проживает в Азии, 675 млн в Африке, 205 млн в Латинской Америке и Карибском бассейне, 88 млн в Северной Америке и Европе и 5,9 миллиона в Океании. Проблема продовольственной безопасности, особенно остро,

появляется в развивающихся странах, ведь отсутствие технологий производства и ручной труд имеют низкую производственную эффективность и не способствуют обогащению и обуславливают низкую покупательную способность населения.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, землепользование, сельскохозяйственные земли, экология.

CHUMACHENKO A.N.

The role of land use in ensuring the environmental and food security of Europe

In a constantly growing population, the global problem of food security is extremely relevant and needs to be effectively regulated in the framework of international political and economic cooperation. FAO is a world leader in addressing the global food crisis, working to achieve the 2030 Sustainable Development Goals (SDGs) and addressing specific challenges before the countries. At the same time, regional regulatory measures are becoming increasingly important, because their development implements real problems of satisfaction in a particular geographical region in terms of conditional production and consumption of food. The population of the planet has been growing steadily for the last five centuries, reaching 427 million by 1500 and 1 billion in 1820: 2 billion in 1927. The modern population explosion began in the 1950's and 1960's. In 1959, the world's population was 3 billion; in 1974 – 4 billion; in 1987 – 5 billion people, according to the Food and Agriculture Organization (FAO) by 2050 the number will increase to 9.7 billion people, the issue of food security in the world is acute, which will create a food shortage of 1 billion tons of grain and 200 million tons of livestock products. According to the FAO, food security forecasts in the world are disappointing for almost 690 million people. in the world (8.9%) are starving. It is expected that in 2030 their number will increase to 841 million people, which is almost 20% more than in 2019. More than 2 billion people in the world live in medium and complete food danger., 1.03 billion live in Asia, 675 million in Africa, 205 million in Latin America and the Caribbean, 88 million in North America and Europe and 5.9 million in Oceania. The problem of food security, especially acute, arises in developing countries, because the lack of production technologies and manual labor have low production efficiency and do not contribute to enrichment and cause low purchasing power.

Key words: food security, land use, agricultural land, ecology.

Постановка проблеми. Проблема продовольчої безпеки, ліквідації голоду та соціальної нерівності є ключовими проблемами національної, регіональної та світової політики. Фундаментальні твердження, що лежать в основі поняття «продовольча безпека», були сформульовані ще в 40-х роках ХХ століття після Другого світового війни. Нормативне закріплення терміну «продовольча безпека» вперше відбулася на Всесвітній продовольчій конференції, що відбулася в Римі 5–16 листопада 1974 р. – «Загальна декларація про ліквідацію голоду та недоїдання» [2]. Із того часу глобальна продовольча проблема трансформувалася у продовольчу безпеку, завданням якої стало забезпечення достатньої кількості продовольства і прийнятних цін на нього, незалежно від періодичних коливань та зміни погодних умов, а також від політичного й економічного тиску. Визначення продовольчої безпеки сформовано Римською Декларацією про всесвітню продовольчу безпеку, прийнятою під час

Всесвітньої зустрічі з проблем продовольства 13 листопада 1996 р. у Римі [10]. Однак індикатори продовольчої безпеки постійно видозмінюються та набирають нових соціально-економічних відтінків. Розуміння суті «продовольчої безпеки» поступово еволюціонувало в залежності від викликів, що поставали перед суспільством і на сьогодні воно нерозривно пов'язані з поняттям «безпека харчування». Згідно висновків Комітету з питань всесвітньої продовольчої безпеки (КВПБ), продовольча безпека та безпека харчування існують тоді, коли у суспільстві в будь-який час є фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої кількості безпечних та якісних продуктів харчування, що дозволяє задовольнити суспільні потреби [3].

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Проблемам формування продовольчої безпеки в умовах глобальних кліматичних змін присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених. Так, дослідження проблеми забезпечення

продовольчої безпеки України присвячені роботи вітчизняних економістів, а саме П.П. Борщевського, Ю.Д. Білика, Б.М. Данилишина, Л.В. Дейнеко, О.І. Гойчука, С.М. Кваші, О.П. Радченка, П.Т. Саблука, І.Б. Тернавської, О.І. Шкуратова та інших вчених [1, 3, 7]. Глобальні екологічні зміни навколишнього середовища та їх вплив на продовольчий суверенітет країн розкрито у працях зарубіжних учених: Allwood J., Bajzelj B., Dennis J, Clark M., Curmi E. Godfray H., Heller M., Meyer R., Richards K., Rose D., Smith P., Springmann M., Willits-Smith A., та багатьох інших. Не дивлячись на досить вагомий науковий доробок вітчизняних та зарубіжних вчених щодо вивчення проблеми екологізації землекористування для забезпечення доступу суспільства до продуктів харчування, дане питання потребує додаткового аналізу та подальших досліджень.

В умовах глобальних кліматичних змін, вплив антропогенезу на навколишнє природне середовище із кожним роком посилюється, проблема продовольчої безпеки країн, а на окремих континентах і цілих регіонів є надзвичайно гострою. Постійно зростає населення, а особливо у країнах із слабкими економіками, постійно перебувають під загрозою втрати продовольчого суверенітету. Не дивлячись на високу зайнятість населення таких країн у сільському господарстві, ризик голоду останніх досить високий. Надмірна інтенсифікація сільськогосподарського виробництва, як рослинництва так і тваринництва, сприяють зниженню якості продовольства, забрудненню природного середовища та ще більшого зниження рівня життя населення.

Постановка завдання полягає у виявленні особливостей та порівняльній оцінці системи землекористування при формуванні продовольчої безпеки ряду європейських країн. Виявити особливості забезпечення продовольчої безпеки країн Європи.

Вклад основного матеріалу дослідження. Протягом останнього десятиліття все більше уваги присвячується вивченню факторів що впливають на продовольчу безпеку, таких як: зміна клімату, зміна моделей харчування, урбанізація та зростання доходів населення, прискорення процесу глобалізації та зростання світової торгівлі тощо. Землекористування на сьогодні залишається головним джерелом продовольства та доходів, особливо гостро це відчувається

в країнах де значна частка населення перебуває за межею бідності. За таких умов, екологізація землекористування може покращити умови проживання, рівень соціальної захищеності та забезпечити більш високий рівень життя населення [4]. За даними Всесвітньої організації здорового (ВОЗ), станом на 2015 р. близько 600 мільйонів людей у світі захворіли внаслідок вживання неякісних продуктів харчування, заражених бактеріями, вірусами, паразитами, токсинами або хімічними речовинами (всього виділено 31 гастронебезпечний фактор) [12].

В умовах глобалізації, надзвичайно важливим є питання збереження екологічної безпеки та навколишнього середовища. Надмірне антропогенне навантаження на природні комплекси викликає незворотні зміни в навколишньому світі. Глобальним викликом суспільству, в умовах інтенсивного природокористування, є стрімка зміна клімату. Крім природних чинників, на зміну кліматичних умов впливає і сукупна людська діяльність: видобувна та переробна галуззі, промисловість, сільське господарство тощо. Постійний ріст населення вимагає все більшої кількості товарів для задоволення комплексу власних потреб.

Сучасна модель продовольчої безпеки у багатьох країнах світу вимагає надмірної кількості продуктів харчування, що неминуче тягне ріст виробничих потужностей товаровиробників. В умовах інтенсифікації виробництва збільшується кількість негативних впливів на природне середовище. За даними ФАО протягом 2007–2016 років, частка атмосферних викидів коливалася від 21 до 37% відповідно. Викиди від виробництва продуктів харчування складають третину антропогенних викидів до атмосфери. Частка тваринництва складає близько 10–12%, нерациональне земле та лісокористування – 8 – 10% та близько 5 – 10 % становлять транспортно-логістичні, переробні та утилізаційні викиди [6]. Аналітичний цент ФАО прогнозує, що до 2050 року, частки таких викидів становитиме близько 50 %. В таких умовах, комплексна оптимізація системи харчування сприятиме екологізації природного навколишнього середовища та його саморегуляції. Останні дослідження показують, що зменшення парникових викидів властиве тим регіонам, де раціони мають зменшену частку продуктів тваринного походження [15]. Дієтичні зміни у формі скорочення споживання

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

м'ясо–молочних продуктів харчування знизило б тиск на земельні ресурси [17] та зменшило кількість парникових газів [20]. Тобто збалансована система харчування суттєво скоротить кількість шкідливих викидів та зменшить негативні впливи на навколишнє середовище сільського господарства [8] і забезпечить населення екологічно чистими продуктами харчування, водою.

Для значної кількості населення багатьох країн світу європейська модель життя є прикладом довершеності, високого рівня добробуту населення, матеріальних статків та соціально–економічної та екологічної захищеності. Один із аспектів відносно високого рівня життя європейських регіонів є політика щодо вирішення проблеми продовольчої безпеки. При оцінці стану продовольчої безпеки європейських регіонів¹ після прийняття цілей стійкого розвитку (ЦСР–2030) застосовується ряд індикаторів, серед яких можна виділити показник розповсюдження недоїдання і показник помірної та значної відсутності продовольчої безпеки населення [11]. Відповідно до методики запропонованої ФАО, стабільним вважається регіон (країна) в якому недоїдає або ж голодує менше 5% населення. Більшість регіонів Європи, за базовим показником продовольчої безпеки – поширення недоїдання, не потрапляють в зону ризику, оскільки питома вага населення, що страждає від недоїдання в 2017–2019 роках, не перевищувала 2,5% (таблиця 1.), окрім Болгарії (3%), Словач-

чини (6,1%), України (3,5%), Албанії (3,6%), Сербії (4,6%), Македонії (3,1%). Інформація щодо Андорра і Р. Молдова у звіті відсутні, що потенційно визначає їх як не надто перспективні країни.

Позитивна динаміка скорочення долі населення, що страждає від недоїдання в 2017–2019 роках, за порівнянням з базовим періодом 2004–2006 років, відзначається майже у всіх країнах регіону. Зокрема в Албанії, Сербії та Словаччині, хоча і відбулося зниження незабезпеченого населення, поширеність недоїдання залишається самою високою в регіоні. В цілому ситуацію в Європі щодо забезпечення населення продуктами харчування, відповідно до критеріїв ФАО, можна оцінити як задовільну із незначними незначні субрегіональними відмінностями у періоди військових конфліктів на початку 90-х років ХХ століття (Боснія і Герцеговина, Республіка Македонія, Хорватія) та впливу економічної кризи 2008–2009 р. (Греція та Італія). Складна політична та економічна ситуація в Україні що розпочалася з 2013 року привела до значного падіння доходів громадян та зниження продовольчої безпеки країни до 3,5% у 2017–2019 роках (додаток АА). Проблеми продовольчої безпеки та харчування європейських регіонів пов'язані не з доступністю продовольства, а з неповноцінним та надлишковим харчуванням. Високі доходи, навпаки, дозволяють придбати продукти харчування з високою калорійністю, що в сукупності з зниженням фізичної діяльності та низький рівень знань про збалансовану дієту призводить до зростання кількості населення із надлишковою вагою серед європейського населення.

Станом на 2016 рік від надлишкової ваги у світі страждало 13,1% дорослого населення, євро-

¹ До складу Європейського регіону входять країни: Східної Європи (Р. Білорусь, Болгарія, Чехія, Угорщина, Польща, Р. Молдова, Румунія, Російська Федерація, Словачія, Україна); Західної Європи (Австрія, Бельгія, Франція, Німеччина, Люксембург, Нідерланди, Швейцарія); Північної Європи (Данія, Естонія, Фінляндія, Ісландія, Ірландія, Литва, Латвія, Норвегія, Швеція, Велика Британія); Південної Європи (Албанія, Андорра, Боснія і Герцеговина, Хорватія, Греція, Італія, Мальта, Чорногорія, Португалія, Сербія, Словенія, Іспанія, Р. Македонія).

Таблиця 1. Основні показники продовольчої безпеки в Європі

Регіон	Частка населення страждаючого від недоїдання		Частка населення, страждаючої від тяжкої форми відсутності продовольчої безпеки		Частка населення, страждаючої від середньої форми відсутності продовольчої безпеки	
	2004–06	2017–19	2014–16	2017–19	2014–16	2017–19
	%	%	%	%	%	%
Європа	<2,5	<2,6	1,5	1,2	8,8	7,9
Східна Європа	<2,5	<2,5	1,5	1,1	11,2	9,9
Північна Європа	<2,5	<2,5	1,8	1,4	6,7	5,6
Південна Європа	<2,5	<2,5	1,7	1,7	9,9	9,5
Західна Європа	<2,5	<2,5	1,4	1	1	5,6

Сформовано із використанням [19]

пейський показник на рівні 22,9%. Найбільша частка зафіксована на Мальті – 28,9%, В. Британії – 27,8%, натомість у Боснії та Герцеговині лише 17,9% населення мають надлишкову вагу. За період із 2012 по 2016 роки частка європейців, що страждає від ожиріння, зросла на 1,5%, високими темпами показник зростає у країнах Пн. Європи (таблиця 2.). Надлишкове споживання продовольства сприяє рівню захворюваності населення. Так за даними ФАО, на анемію серед жінок та дітей у Світі страждає 32,8% населення. Не дивлячись на поширення захворювань кровоносної системи, середній рівень захворюваності в Європі вдвічі менший за світові, однак четверта частина населення, таких країн як: Румунія (26,7%), Хорватія (27,3%), Сербія (27,2), Словенія (26,6%), страждають від зниження рівня гемоглобіну в крові, а в Боснії і Герцеговині цей показник максимальний – 29,4%.

Безпечність та якість продовольства є важливими елементами продовольчої безпеки європейських країн, в яких не дивлячись на високі стандарти, щороку від неякісної продукції показники захворюваності зростають. Показник доступності населення до продовольства характеризується співвідношенням вартості продуктів харчування та купівельної спроможності. В країнах із низьким та середнім рівнем доходів витрати на продукти харчування мають високу питому вагу в бюджеті громадян. Більшість країн Європи, рівень доходів громадян яких високий, відносні затрати на продукти харчування значно нижчі. У В. Британії сім'я в середньому витрачає близько 8% бюджету на продукти харчування, натомість в Україні витрати становлять – 42,2% (табл. 3). Незаможні верстви населення часто не спроможні забезпечити себе якісними продуктами харчування. Проведений кореляційний аналіз показав високу залежність

індексу глобальної продовольчої безпеки і частки витрат на продукти харчування (коефіцієнт кореляції становить – 0,85).

Проведенні дослідження [11] показують, що європейські країни доцільно поділити на три основні категорії:

- країни із низьким рівнем поширення недодання та відносно не високою часткою громадян із надлишковою вагою, як правило суттєвих проблем із продовольчою безпекою вони не мають. Як правило це країни high-income economies сегменту – Австрія, Бельгія, Данія, Ісландія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Фінляндія, Франція, Швеція та Швейцарія;

- країни в яких спостерігається не збалансоване харчування, а саме головною проблемою є надлишкове харчування: Греція, Ірландія, Іспанія, Німеччина, Мальта, Англія, Чехія, а також країни, які характеризуються високою часткою населення потерпаючого від надлишкової ваги та захворювань серцево-судинної системи: Р. Білорусь, Боснія та Герцеговина, Угорщина, Латвія, Литва, Польща, Російська Федерація, Словаччина, Словенія, Хорватія та Естонія.

- країни, населення яких страждає від проявів неповноцінного харчування, наявні прояви голодання та прогресуючого розповсюдження ожиріння серед населення: Албанія, Болгарія, Македонія, Республіка Молдова, Румунія, Сербія, Україна та Чорногорія.

Не дивлячись на відносно благополуччя країн Європи, вони потребують спільної політики щодо формування продовольчої безпеки, оптимальності раціонального, безпечного та здорового харчування населення. Потребують вирішення проблеми відходів та втрат продовольства, реалізація заходів щодо попередження зuboжіння населення тощо.

Таблиця 2. Основні показники якості продовольства Європи

Регіон	Частка дорослого населення (від 18 років) що страждає від надлишкової ваги, %		Частка жіночого населення (дітородного віку) що потерпає від анемії, %	
	2012	2016	2012	2016
Світ	11.8	13.1	30.3	32.8
Європа	21.4	22.9	17.6	20.2
Східна Європа	22.0	23.4	22.1	24.2
Північна Європа	23.7	25.8	12.6	16.0
Південна Європа	20.4	21.8	15.8	18.6
Західна Європа	20.1	21.7	14.0	17.0

Сформовано із використанням [19]

Таблиця 3. Індекс глобальної продовольчої безпеки та частка витрат на продукти харчування у країнах Європи *

Країна	Сімейні витрати на продукти харчування, %	Сімейні витрати на продукти харчування дол. на особу	Індекс глобальної продовольчої безпеки, 2019
В. Британія	8,1	2 168,2	79,1
Ірландія	9,0	2 098,7	84,0
Швейцарія	9,2	3 908,8	83,1
Австрія	9,8	2 618,2	81,7
Німеччина	10,7	2 562,9	81,5
Нідерланди	11,4	2 621,0	82,0
Данія	11,5	3 220,0	81,0
Фінляндія	11,5	2 908,7	82,9
Норвегія	11,7	3 726,5	82,9
Іспанія	12,1	2 217,9	75,5
Швеція	12,4	2 893,8	82,7
Франція	13,2	2 983,4	80,4
Бельгія	13,4	3 034,7	80,7
Італія	14,2	2 986,9	75,8
Словенія	14,6	2 063,3	–
Чеська Республіка	16,3	1 835,8	73,1
Португалія	16,6	2 629,4	77,8
Польща	16,7	1 480,3	75,6
Греція	17,1	2 510,6	73,4
Латвія	17,3	1 820,8	–
Угорщина	18,2	1 449,4	72,7
Словаччина	18,4	1 925,6	68,3
Болгарія	19,3	1 172,1	66,2
Естонія	20,3	2 317,7	–
Литва	21,2	2 521,1	–
Хорватія	23,0	2 564,7	–
Сербія	25,6	1 225,9	62,8
Румунія	27,3	2 040,9	70,2
Чорногорія	27,5	1 763,9	–
Рос. Федерація	28,0	1 517,0	69,7
Боснія і Герцеговина	30,8	1 219,7	–
Македонія	30,7	1 070,9	–
Р. Білорусь	32,3	1 090,4	70,9
Україна	42,2	857,6	57,1

Сформовано з використанням [18]

* Дані по ряду країн не приведені по причині відсутності інформації

Проблему продовольчої безпеки європейські країни вирішують у площині політичних, економічних, гуманітарних, соціальних, технологічних взаємодій. Важливим досягненням європейського політикуму є створення інтеграційного блоку – Європейського Союзу, де окрім національних законів діють ще й наднаціональні норми. Нині аграрна політика ЄС охоплює близько 98 % сільськогосподарських товарів і полягає в наднаціональній організації ринків сільсько-

господарської продукції [6]. В останні роки до проблем що потрібно вирішити в контексті спільної політики додалися проблеми біженців, що активно мігрують до Європи [9].

Особливістю САП є фінансова підтримка європейських товаровиробників, згідно [14] бюджет сільського господарства та розвитку села в середньому за досліджуваний період становить 37% загального бюджету. САП у період 2014–2020 рр. набула нового змісту. Так відбувся пе-

Таблиця 4. Продовольча безпека Європи

Регион/країна	виробництва продуктів харчування, (постійно 2004-2006 тис. дол. на душу)					Частка продукції рослинництва, %					Добова забезпеченість білком, гр/добу					Частка тваринних білків, %					Доступність прісної води, %					Доступність безпечної питної води, %				
	2005	2010	2015	2019	2019	2005	2010	2015	2019	2019	2005	2010	2015	2019	2019	2005	2010	2015	2019	2019	2005	2010	2015	2019	2019	2005	2010	2015	2019	2019
Світ	1,2	2,6	2,2	1,6	1,6	53,0	51,0	50,0	50,0	50,0	72,6	74,5	77,8	79,9	79,9	26,8	28,6	30,4	31,3	31,3	80,4	84,0	86,5	89,6	89,6	61,3	64,2	66,5	70,6	70,6
Європа	3,7	7,3	8,3	8,5	8,5	36,0	34,0	34,0	34,0	34,0	96,6	100,4	101,4	101,7	101,7	53,4	56,4	57,4	57,1	57,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Східна Європа	7,1	12,8	11,8	13,0	13,0	45,0	41,0	40,0	40,0	40,0	87,8	94,2	96,4	96,4	96,4	42,0	47,5	50,4	50,1	50,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Р. Білорусь	16,6	13,6	12,8	14,8	14,8	44,0	41,0	37,0	38,0	38,0	86,7	90,3	96,7	92,3	92,3	46,0	49,7	55,3	50,3	50,3	99,3	98,8	97,5	96,5	96,5	80,6	83,9	90,1	94,5	94,5
Болгарія	24,8	28,4	37,2	22,9	22,9	42,0	40,0	41,0	38,0	38,0	83,3	77,3	80,3	82,7	82,7	39,0	37,7	38,3	40,0	40,0	99,7	99,6	99,4	99,1	99,1	96,8	96,7	96,8	96,9	96,9
Чеська Р.	10,8	23,5	9,2	15,9	15,9	31,0	32,0	30,0	28,0	28,0	91,3	96,3	89,3	87,0	87,0	54,0	56,0	52,7	52,0	52,0	99,8	99,8	99,9	99,9	99,9	96,3	96,8	97,4	97,9	97,9
Угорщина	12,1	65,0	44,7	48,1	48,1	28,0	29,0	30,0	29,0	29,0	89,3	89,0	80,7	86,3	86,3	51,7	48,0	44,0	48,0	48,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	50,5	56,1	70,0	89,6	89,6
Польща	11,1	10,2	5,8	13,0	13,0	42,0	41,0	41,0	37,0	37,0	99,3	98,3	101,3	100,7	100,7	49,7	49,3	52,0	54,0	54,0	0,0	97,1	97,4	99,7	99,7	0,0	94,0	95,3	99,2	99,2
Р. Молдова	25,7	33,6	29,5	23,2	23,2	60,0	49,0	44,0	47,0	47,0	68,7	73,3	70,7	62,7	62,7	25,0	33,7	34,0	29,7	29,7	83,2	84,7	86,5	89,1	89,1	40,4	50,5	62,2	72,9	72,9
Румунія	24,7	42,8	29,1	41,3	41,3	48,0	43,0	44,0	40,0	40,0	98,6	108,0	103,7	106,3	106,3	43,7	54,0	49,0	53,0	53,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	81,7	81,7	81,9	81,9	81,9
Рос. Федерация	9,2	7,8	9,4	13,6	13,6	46,0	42,0	41,0	41,0	41,0	86,3	95,7	101,3	101,7	101,7	41,7	48,7	54,7	54,3	54,3	95,0	95,5	96,2	97,1	97,1	74,6	74,9	75,3	76,0	76,0
Словацька	21,3	22,7	19,4	23,5	23,5	38,0	36,0	35,0	29,0	29,0	71,7	72,7	72,0	64,7	64,7	33,7	35,3	34,7	34,7	34,7	98,0	98,0	98,6	99,8	99,8	92,2	94,7	97,9	99,8	99,8
Україна	15,6	12,1	23,9	41,4	41,4	50,0	43,0	42,0	48,0	48,0	81,7	88,7	87,0	85,7	85,7	33,3	41,0	41,3	37,0	37,0	98,0	97,3	95,1	93,8	93,8	65,8	71,4	84,6	92,0	92,0
Північна Європа	1,8	7,2	2,9	6,7	6,7	31,0	31,0	31,0	32,0	32,0	100,7	105,2	104,3	105,9	105,9	58,3	62,0	60,9	61,5	61,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Данія	8,8	5,8	25,2	18,3	18,3	28,0	28,0	29,0	30,0	30,0	104,3	112,3	106,3	110,0	110,0	66,7	73,0	66,3	70,3	70,3	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	93,8	94,5	96,0	96,7	96,7
Естонія	7,7	10,3	7,6	8,1	8,1	36,0	34,0	37,0	36,0	36,0	89,0	94,0	98,3	106,3	106,3	52,3	52,7	52,7	60,7	60,7	99,1	99,3	99,5	99,7	99,7	93,2	94,4	95,4	93,3	93,3
Фінляндія	16,9	5,6	3,9	13,7	13,7	31,0	32,0	32,0	32,0	32,0	101,7	107,7	113,7	116,7	116,7	62,7	65,3	70,3	72,7	72,7	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	92,5	95,4	98,4	99,6	99,6
Ісландія	7,8	3,8	4,3	3,5	3,5	23,0	22,0	23,0	23,0	23,0	123,7	133,7	132,0	139,3	139,3	88,7	97,7	95,7	99,3	99,3	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	89,5	92,7	95,8	100,0	100,0
Ірландія	60,1	29,8	32,8	21,6	21,6	30,0	31,0	33,0	32,0	32,0	117,3	112,7	108,0	109,6	109,6	74,7	70,0	62,7	64,3	64,3	97,2	97,2	97,3	97,4	97,4	93,1	94,5	95,9	97,3	97,3
Латвія	16,5	4,8	14,1	16,8	16,8	38,0	33,0	33,0	37,0	37,0	78,3	89,3	94,7	95,3	95,3	40,7	51,6	55,4	53,0	53,0	97,8	98,0	98,3	98,6	98,6	92,8	93,0	93,8	95,2	95,2
Литва	15,2	29,3	24,8	25,4	25,4	46,0	39,0	38,0	36,0	36,0	105,3	121,3	125,0	125,0	125,0	53,0	72,6	74,0	74,3	74,3	89,7	91,9	94,2	97,5	97,5	68,7	73,1	81,9	92,0	92,0
Норвегія	2,6	6,7	3,1	4,9	4,9	32,0	32,0	31,0	31,0	31,0	105,0	105,7	109,7	110,0	110,0	64,0	63,3	64,7	64,7	64,7	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	99,4	98,3	98,3
Швеція	4,7	3,0	5,8	8,0	8,0	27,0	28,0	28,0	29,0	29,0	103,7	107,3	106,3	106,7	106,7	69,3	71,7	70,0	69,0	69,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	99,9	99,9	99,9	99,9	99,9
В. Британія	2,0	9,0	4,3	8,5	8,5	31,0	31,0	31,0	32,0	32,0	99,7	103,7	102,3	103,7	103,7	55,3	58,7	57,7	58,0	58,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Південна Європа	10,6	6,9	9,3	16,8	16,8	30,0	31,0	32,0	32,0	32,0	102,0	106,2	104,7	105,6	105,6	58,2	60,4	59,4	57,7	57,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Албанія	13,4	4,4	2,0	5,9	5,9	49,0	42,0	39,0	36,0	36,0	93,0	97,3	108,3	115,7	115,7	41,0	49,3	57,0	62,0	62,0	87,9	87,9	87,8	91,0	91,0	49,3	52,6	62,0	70,0	70,0
Андора	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	90,6	90,6	90,6	90,6	90,6
Боснія і Герцеговина	21,9	16,2	3,2	20,0	20,0	59,0	51,0	50,0	46,0	46,0	79,3	87,0	89,0	96,3	96,3	23,0	28,0	30,3	34,3	34,3	97,3	97,0	96,7	96,1	96,1	87,3	88,0	88,5	88,8	88,8
Хорватія	24,5	19,5	21,2	21,6	21,6	38,0	32,0	32,0	32,0	32,0	71,3	79,7	81,3	89,0	89,0	32,3	43,7	45,7	51,3	51,3	98,4	98,8	99,3	99,6	99,6	88,9	91,5	92,6	90,0	90,0
Греція	27,9	22,0	21,7	35,0	35,0	31,0	30,0	30,0	32,0	32,0	116,0	114,0	109,3	104,0	104,0	63,0	63,7	60,3	55,3	55,3	99,6	99,8	99,9	100,0	100,0	99,0	99,4	99,8	100,0	100,0
Італія	17,0	21,4	16,0	13,4	13,4	33,0	33,0	33,0	34,0	34,0	113,0	110,3	109,7	105,7	105,7	61,7	59,3	60,0	56,0	56,0	100,0	99,9	99,6	99,4	99,4	86,5	89,2	91,8	95,0	95,0
Мальта	8,8	5,1	8,9	5,1	5,1	37,0	36,0	35,0	33,0	33,0	109,0	111,7	107,3	113,7	113,7	56,7	59,7	58,3	64,3	64,3	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Чорногорія	0,0	0,0	0,0	11,0	11,0	0,0	37,0	36,0	33,0	33,0	0,0	103,5	109,3	109,3	109,3	0,0	55,0	58,3	66,0	66,0	0,0	0,0	96,0	97,0	97,0	0,0	0,0	89,1	93,6	93,6
Македонія	5,8	26,8	7,7	17,0	17,0	40,0	37,0	36,0	36,0	36,0	71,0	74,3	77,3	80,3	80,3	26,3	31,7	31,7	32,3	32,3	99,3	99,3	95,5	93,1	93,1	97,3	96,7	91,3	81,0	81,0
Португалія	20,7	10,7	9,0	13,3	13,3	32,0	31,0	31,0	31,0	31,0	112,7	114,3	111,7	112,7	112,7	67,7	70,0	68,0	71,3	71,3	98,5	99,1	99,6	99,9	99,9	93,4	94,1	94,8	95,3	95,3
Сербія	0,0	0,0	0,0	15,9	15,9	0,0	38,0	38,0	42,0	42,0	0,0	77,5	81,7	81,7	81,7	0,0	35,0	37,7	39,7	39,7	94,7	93,9	90,1	85,5	85,5	74,5	74,6	74,7	74,7	74,7
Словенія	11,5	14,8	3,3	10,6	10,6	38,0	36,0	37,0	40,0	40,0	99,7	98,0	98,7	98,0	98,0	58,3	56,7	55,7	53,0	53,0	99,6	99,6	99,6	99,5	99,5	79,8	83,7	90,1	98,1	98,1
Іспанія	23,1	27,3	12,7	48,9	48,9	26,0	25,0	27,0	27,0	27,0	113,0	109,7	105,0	105,3	105,3	72,7	70,7	66,0	64,3	64,3	100,0	100,0	100,0	99,9	99,9	98,8	98,7	98,6	98,4	98,4
Західна Європа	8,9	14,7	10,5	6,7	6,7	27,0	27,0	28,0	28,0	28,0	104,8	103,3	105,0	106,0	106,0	66,0	64,6	64,8	65,1	65,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Австрія	10,9	13,7	17,7	14,9	14,9	28,0	27,0	26,0	27,0	27,0	106,0	102,0	102,3	107,7	107,7	64,0	59,7	60,0	64,0	64,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	97,7	98,1	98,5		

рехід від підтримки виробництва окремих видів продукції до безпосередньої підтримки аграріїв.

Для досягнення поставлених цілей САП передбачає фінансову підтримку, так напрямок щодо організації спільних аграрних ринків та формування цінової політики становив профінансовано на 277,85 млрд. євро (у цінах 2011 року). Фінансова підтримка екологізації землекористування (збереження природних ландшафтів та навколишнього середовища) склала 84.94 млрд. євро (у цінах 2011 року). Сумарні дотації сільськогосподарства склали 362,7 млрд. євро [16]. Маючи потужну фінансову підтримку європейські виробники сільськогосподарської продукції мають беззаперечні переваги на конкурентному ринку сільськогосподарської продукції і повністю формують основу продовольчої безпеки співдружності країн. В цілому показники виробництва та споживання продуктів харчування, питної води вищі від загальносвітових. Однак спостерігається дисбаланс у виробництві та споживанні, так країни Сх. та Пд. Європи виробляють більше продукції у порівнянні із країнами Заходу та Півночі, причому частка споживання основних продуктів харчування в них менша. Показники продовольчої безпеки приведені у табл. 4.

Висновок

Досліджуючи проблеми формування продовольчої безпеки країн Європи, ми бачимо, що на сьогодні середньо статичний європеєць має високий рівень доступності до екологічних продуктів, джерел питної води та збалансованого раціону харчування. При формуванні продовольчої безпеки в Європі, важливу роль відіграє САП, яка регулює та визначає перспективні напрямки щодо забезпечення безпечного та здорового харчування, підвищення стійкості аграрного сектора, зменшення втрат продовольства та відходів, мінімізації негативних кліматичних та екологічних впливів від сільськогосподарської діяльності при раціональному товаровиробництві та вирішенні продовольчих проблем.

Список використаних джерел

1. Гойчук О.І. Продовольча безпека. Монографія. / О.І. Гойчук. – Житомир: Полісся, 2004. – 348 с.
2. Загальна декларація про ліквідацію голоду та недоїдання 1974: Доповідь Всесвітньої продовольчої конференції, Рим, 5–16 листопада 1974 р. [Елек-

тронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.un.org/russian/document/declarat/hunger.htm>. (дата звернення 14.11.2020).

3. Кваша С.М. Зовнішньоекономічна діяльність АПК України: стан, стратегія і тактика розвитку / С.М. Кваша. – К.: ЗАТ «НІЧЛАВАІІ». – 2000. – 252 с.

4. Мішенін Є.В. Екологічний аудит сільськогосподарського землекористування (організаційно-економічні засади): монографія. / Є.В. Мішенін, Т.І. Пізняк. – Харків: «Бурун і К», 2012. – 176 с.

5. Отчет. Комитет по всемирной продовольственной безопасности. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.fao.org/3/MD776R/MD776R.pdf>. (дата звернення 04.12.2020).

6. Писаренко С.М. Менеджмент європейської економічної інтеграції: підручник / С. М. Писаренко, Н. В. Горін, Л. А. Українець та ін. ; за ред. С. М. Писаренко. – К. : Знання, 2012. – 373 с.

7. Саблук П.Т. Глобалізація і продовольство: монографія / Саблук П.Т., Білорус О.Г., Власов В.І. – К.: ННЦ –ІАЕІІ, 2008. – 632 с.

8. Bajzelj, B., Richards, K.S., Allwood, J.M., Smith, P., Dennis, J.S., Curmi, E. & Gilligan, C.A. 2014. Importance of food-demand management for climate mitigation. *Nature Climate Change*, 4(10): 924–929.

9. Carolan, M. (2018). *The Real Cost of Cheap Food* (2nd ed.). Routledge. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://doi.org/10.4324/9781315113234>. (дата звернення 01.12.2020).

10. Declaration of World Food Security and World Food Summit Plan of Action. . FAO 1996. Rome. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.fao.org/wfs/final>. (дата звернення 04.12.2020).

11. FAO(2018a) Polozheniedel'voblastiprodo'vol'stvennoi bezopasnosti i pitaniia v Evrope i Tsentral'noi Azii 2017 [The State of Food Security and Nutrition in Europe and Central Asia 2017], Budapest. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.fao.org/3/a-i8194e.pdf>. (дата звернення 05.11.2020).

12. Foodborne Disease Burden Epidemiology Reference Group, 2007–2015, WHO estimates of the global burden of foodborne diseases, Geneva, Switzerland, WHO. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://lib.kneu.edu.ua/ua/elektr_res/irkneu/. (дата звернення 10.12.2020).

13. FOOD SECURITY INDICATORS. FAO. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://www.fao.org/fileadmin/templates/ess/foodsecurity/Food_Security_Indicators_17Jul2020.xlsx. (дата звернення 09.12.2020).

14. Munch J. 2005: Financing the CAP. The power point presentation to the University of Gottingen's students during the visit to the European Commission, Brussels, February 2005.

15. Rose, D., Heller, M.C., Willits-Smith, A.M. & Meyer, R.J. 2019. Carbon footprint of self-selected US diets: nutritional, demographic, and behavioral correlates. *The American Journal of Clinical Nutrition*, 109(3): 526–534.

16. Overview of CAP Reform 2014–2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: policy-perspectives/policy-briefs/05_en.pdf. (дата звернення 09.12.2020).

17. Springmann, M., Godfray, H.C.J., Rayner, M. & Scarborough, P. 2016. Analysis and valuation of the health and climate change cobenefits of dietary change. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 113(15): 4146–4151.

18. The Global Food Security Index 2019: Strengthening food systems and the environment through innovation and investment is the eighth edition of The Economist Intelligence Unit's study. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://foodsecurityindex.eiu.com/Index/>. (дата звернення 09.12.2020).

19. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://doi.org/10.4060/ca9692en>. (дата звернення 05.11.2020).

20. Tilman, D. & Clark, M. 2014. Global diets link environmental sustainability and human health. *Nature*, 515(7528): 518–522.

References

1. Hoichuk O.I. *Prodovolcha bezpeka. Monohrafiia.* / O.I. Hoichuk. – Zhytomyr: Polissia, 2004. – 348 s.

2. Zahalna deklaratsiia pro likvidatsiiu holodu ta nedoidannia 1974: Dopovid Vsesvitnoi prodovolchoi konferentsii, Rym, 5–16 lystopada 1974 r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: URL: <http://www.un.org/russian/documen/declarat/hunger.htm>. (data zvernennia 14.11.2020).

3. Kvasha S.M. *Zovnishnoekonomichna diialnist APK Ukrainy: stan, stratehiia i taktyka rozvytku.* S.M. Kvasha. – K.: ZAT – NICH LAVAIL. – 2000. – 252 s.

4. Mishenin Ye.V. *Ekolohichniy audyt silskohospodarskoho zemlekorystuvannia (orhanizatsiinoekonomichni zasady): monohrafiia.* Ye.V. Mishenin, T.I. Pizniak. – Kharkiv: «Burun i K», 2012. – 176 s.

5. Otchet. Komitet po vsemyrnoi prodovolstvennoi bezopasnosti. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu:

URL: <http://www.fao.org/3/MD776R/MD776R.pdf>. (data zvernennia 04.12.2020).

6. Pysarenko S.M. *Menedzhment yevropeiskoi ekonomichnoi intehratsii: pidruchnyk.* S. M. Pysarenko, N. V. Horin, L. A. Ukrainets ta in. ; za red. S. M. Pysarenko. – K. : Zhannia, 2012. – 373 s.

7. Sabluk P.T. *Hlobalizatsiia i prodovolstvo: monohrafiia.* Sabluk P.T., Bilorus O.H., Vlasov V.I. – K.: NNTs –IAEII, 2008. – 632 s.

8. Bajzelj, B., Richards, K.S., Allwood, J.M., Smith, P., Dennis, J.S., Curmi, E. & Gilligan, C.A. 2014. Importance of food-demand management for climate mitigation. *Nature Climate Change*, 4(10): 924–929.

9. Carolan, M. (2018). *The Real Cost of Cheap Food* (2nd ed.). Routledge. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: URL: <https://doi.org/10.4324/9781315113234>. (data zvernennia 01.12.2020).

10. Declaration of World Food Security and World Food Summit Plan of Action. . FAO 1996. Rome. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: URL: <http://www.fao.org/wfs/final>. (data zvernennia 04.12.2020).

11. FAO (2018a) *Polozhenie del v oblasti prodovolstvennoi bezopasnosti i pitannia v Evrope i Tsentralnoi Azii 2017* [The State of Food Security and Nutrition in Europe and Central Asia 2017], Budapest. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: URL: <http://www.fao.org/3/a-i8194e.pdf>. (data zvernennia 05.11.2020).

12. Foodborne Disease Burden Epidemiology Reference Group, 2007–2015, WHO estimates of the global burden of foodborne diseases, Geneva, Switzerland, WHO. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: URL: http://lib.kneu.edu.ua/ua/elektr_res/irkneu/. (data zvernennia 10.12.2020).

13. FOOD SECURITY INDICATORS. FAO. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: URL: http://www.fao.org/fileadmin/templates/ess/foodsecurity/Food_Security_Indicators_17Jul2020.xlsx. (data zvernennia 09.12.2020).

14. Munch J. 2005: Financing the CAP. The power point presentation to the University of Gottingen's students during the visit to the European Commission, Brussels, February 2005.

15. Rose, D., Heller, M.C., Willits-Smith, A.M. & Meyer, R.J. 2019. Carbon footprint of self-selected US diets: nutritional, demographic, and behavioral correlates. *The American Journal of Clinical Nutrition*, 109(3): 526–534.

16. Overview of CAP Reform 2014–2020 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: URL: http://ec.europa.eu/agriculture/policy-perspectives/policy-briefs/05_en.pdf. (data zvernennia 09.12.2020).

17. Springmann, M., Godfray, H.C.J., Rayner, M. & Scarborough, P. 2016. Analysis and valuation of the health and climate change cobenefits of dietary change. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 113(15): 4146–4151.

18. The Global Food Security Index 2019: Strengthening food systems and the environment through innovation and investment is the eighth edition of The Economist Intelligence Unit's study. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: URL: <https://foodsecurityindex.eiu.com/Index/>. (data zvernennia 09.12.2020).

19. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: URL: <https://doi.org/10.4060/ca9692en>. (data zvernennia 05.11.2020).

20. Tilman, D. & Clark, M. 2014. Global diets link environmental sustainability and human health. Nature, 515(7528): 518–522.

Дані про автора

Чумаченко Олександр Миколайович,

доцент кафедри землевпорядного проектування, кандидат економічних наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України
e-mail: anchumachenko@ukr.net

Данные об авторе

Чумаченко Александр Николаевич,

доцент кафедры землеустроительного проектирования, кандидат экономических наук, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины
e-mail: anchumachenko@ukr.net

Data about the author

Alexander Chumachenko,

PhD in Economics, lecturer, Department of Land-Use planning
e-mail: anchumachenko@ukr.net

УДК 658:69.003

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4564204>

МАЛИХІНА О.М., ВАКОЛЮК А.С.,
ГРИГОРЕНКО В.В., ПЕТРИЧЕНКО А.І.

Зміна конфігурації та технології адміністрування підприємством–девелопером в контексті науково-прикладних засад управління активами: ціннісно-орієнтований та структурно-процесний підхід

Предметом дослідження є наукове обґрунтування теоретико-методичних та прикладних засад визначення вартості будівельного підприємства, що здійснюється на основі низки принципів узагальнень, аналізу і прогнозів економічної ефективності й стану економічного розвитку, а також розробка дієвої системи управлінських заходів у рамках основних драйверів вартості, цільовою функцією яких є максимізація такої вартості (цінності) підприємства.

Метою дослідження є дослідження теоретичних основ економічної ефективності підприємств на ґрунті ціннісно-орієнтованого управління та еволюції даної економічної категорії, визначення основних її видів й показників оцінювання з урахуванням особливостей будівельних підприємств.

Методи дослідження. При написанні статті використано загальнонаукові та спеціальні методи досліджень: абстрактно-логічний – для формулювання основних концептуальних положень теорії цінності; системний – при дослідженні взаємозв'язку економічної ефективності й вартості суб'єктів господарювання; метод експертних оцінок та розрахунково-конструктивний – при визначенні диференціалу специфічного рівня цінності; методики оцінювання впливу основних драйверів цінності за методом VRIO.

Результати роботи. Розроблено та обґрунтовано інструментарій адміністрування підприємствами–виконавцями проектів в будівництві на ґрунті ціннісно-орієнтованого управління. На відміну від інших підходів щодо менеджменту підприємств, в даному дослідженні пріоритети системи менеджменту та адміністрування для підприємств досліджуваного типу визначаються та коригуються через досягнення стратегічних орієнтирів на базі інтегрального показника «досягнення цінностей підприємством–стейкхолдером будівництва (ПСБ)», який в межах певного стратегічно-операційного лагу корелюється з відповідними підсистемами зростання конкурентоспроможності

ПСБ як виконавця будівельно-інвестиційних проектів.

Галузь застосування результатів. *Методологічні розробки є удосконаленням існуючих методологій управління проектами, формування концепцій ціннісно-орієнтованого цілепокладання та подальшим розвитком теорії стейкхолдерів та еволюційної теорії цінностей.*

Висновки. *Розглянуто основні аналітичні процедури експрес-діагностування розвитку ціннісно-орієнтованого управління будівельною організацією. Обґрунтовано і практично перевірено можливість використання модифікованої моделі VRIO-аналізу, що оцінює наслідки розвитку соціально-економічного потенціалу (традиційно – через конкурентоспроможність виробничої організації, додатково – через рівень адаптації). Проведено конкурентну оцінку виробничих організацій за станом ресурсів і здатностей, які складають її соціально-економічний потенціал та визначаються як «цінність» (враховуючи стадії життєвих циклів розвитку відповідних структурних елементів).*

Ключові слова: *будівельне підприємство, економічна ефективність, ціннісно-орієнтоване управління, вартісно-орієнтоване управління, драйвери цінності.*

МАЛЫХИНА О.М., ВАКОЛЮК А.С.,
ГРИГОРЕНКО В.В., ПЕТРИЧЕНКО А.И.

Изменение конфигурации и технологии администрирования предприятием-девелопером в контексте научно-прикладных основ управления активами: ценностно-ориентированный и структурно- процессный подход

Предметом исследования является научное обоснование теоретико-методических и прикладных основ определения стоимости строительного предприятия, которое осуществляется на основе ряда принципиальных обобщений, анализа и прогнозов экономической эффективности и состояния экономического развития, а также разработки действенной системы управленческих мероприятий в рамках основных драйверов стоимости, целевой функцией которых является максимизация такой стоимости (ценности) предприятия.

Целью исследования является исследование теоретических основ экономической эффективности предприятий на основе ценностно-ориентированного управления и эволюции данной экономической категории, определения основных ее видов и показателей оценки с учетом особенностей строительных предприятий.

Методы исследования. При написании статьи использованы общенаучные и специальные методы исследований: абстрактно-логический – для формулирования основных концептуальных положений теории ценности; системный – при исследовании взаимосвязи экономической эффективности и стоимости субъектов хозяйствования; метод экспертных оценок и расчетно-конструктивный – при определении дифференциала специфического уровня ценности; методики оценки влияния основных драйверов ценности с использованием VRIO – анализа.

Результаты работы. Разработан и обоснован инструментарий администрирования предприятиями-исполнителями проектов в строительстве на основе ценностно-ориентированного управления. В отличие от других подходов к менеджменту предприятий, в данном исследовании приоритеты системы менеджмента и администрирования для предприятий исследуемого типа определяются и корректируются через достижение стратегических ориентиров на базе интегрального показателя «достижение ценностей предприятием-стейкхолдером строительства (ПСС)», который в пределах определенного стратегически операционного лага коррелируется с соответствующими подсистемами роста конкурентоспособности ПСС как исполнителя строительно-инвестиционных проектов.

Область применения результатов. Методологические разработки являются усовершенствованием существующих методологий управления проектами, формированием концепций ценностно-ориентированного целеполагания и дальнейшим развитием теории стейкхолдеров и

эволюционной теории ценностей.

Выводы. Рассмотрены основные аналитические процедуры экспресс–диагностики развития ценностно–ориентированного управления строительной организацией. Обоснована и практически проверена возможность использования модифицированной модели VRIO–анализа, которая оценивает последствия развития социально–экономического потенциала (традиционно – через конкурентоспособность производственной организации, дополнительно – через уровень адаптации). Проведено конкурентную оценку производственных организаций по состоянию ресурсов и способностей, которые составляют ее социально–экономический потенциал и определяются как «ценность» (включая стадии жизненных циклов развития соответствующих структурных элементов).

Ключевые слова: строительное предприятие, экономическая эффективность, ценностно–ориентированное управление, стоимостно–ориентированное управление, драйверы ценности.

MALYKHINA O. M., VAKOLYUK A. S.,
GRIGORENKO V. V., PETRICHENKO A. I.

Changing the configuration and administration technology of a developer enterprise in the context of the scientific and applied foundations of asset management: value-oriented and structured–process approach

The subject of the research is the scientific substantiation of the theoretical, methodological and applied foundations for determining the value of a construction enterprise, which is carried out on the basis of a number of fundamental generalizations, analysis and forecasts of economic efficiency and the state of economic development, as well as the development of an effective system of management measures within the framework of the main value drivers, the target function of which is the maximization of such enterprise cost (value).

The aim of the study is to study the theoretical foundations of the economic efficiency of enterprises on the basis of value–oriented management and the evolution of this economic category, determining its main types and assessment indicators, taking into account the characteristics of construction enterprises.

Research methods. When writing the article, general scientific and special research methods were used: abstract–logical – to formulate the basic conceptual provisions of the theory of value; systemic – when studying the relationship between economic efficiency and the cost of business entities; the method of expert assessments and the calculation–constructive method – in determining the differential of a specific level of value; methodology for assessing the impact of major value drivers using VRIO analysis.

Results of work. The tools for administering projects in construction based on value–oriented management have been developed and substantiated. In contrast to other approaches to enterprise management, in this study, the priorities of the management and administration system for enterprises of the type under study are determined, adjusted and determined through the achievement of strategic benchmarks based on the integral indicator «achievement of values by the construction stakeholder enterprise (CSE)», which is within a certain strategically, the operational lag is correlated with the corresponding subsystems of the growth of the competitiveness of the CSE as an executor of construction and investment projects.

Scope of the results. Methodological developments are the improvement of existing project management methodologies, the formation of the concepts of value–oriented goal–setting and the further development of the theory of stakeholders and the evolutionary theory of values.

Conclusions. The main analytical procedures for express diagnostics of the development of value–oriented management of a construction organization are considered. The possibility of using a modified VRIO–analysis model, which assesses the consequences of the development of socio–economic potential (traditionally through the competitiveness of a production organization, additionally through

the level of adaptation), has been substantiated and practically tested. A competitive assessment of industrial organizations was carried out according to the state of resources and abilities that make up its socio-economic potential and are defined as «value» (including the stages of the life cycles of development of the corresponding structural elements).

Key words: *construction company, economic efficiency, value-oriented management, cost-oriented management, value drivers.*

Постановка проблеми. Будівельна галузь виконує виключно важливу роль в стратегії управління реструктуризацією підприємства, розвитку продуктивних сил, забезпеченні життєвих потреб людства, підвищенні конкурентоспроможності продукції, ефективної роботи підприємства. Об'єктивно виникає необхідність в створенні нових проектно-орієнтованих організацій і відповідної перебудови системи управління процесами формування і реалізації інвестиційно-будівельних проектів. Слід зазначити, що механізми управління інвестиційно-будівельним процесом постійно удосконалюються, зокрема накопичений певний досвід по скороченню тривалості циклу формування і реалізації інвестиційного проекту. Але разом з тим мають місце негативні тенденції гальмування позитивних явищ, що намітилися, пов'язаних з відсутністю цільової орієнтації на скорочення тривалості інвестиційного процесу, розрізненістю заходів щодо функцій учасників створення будівельного об'єкту, слабкістю поєднання етапів і елементів інвестиційного процесу, нераціональністю ухвалених рішень, неефективністю традиційних організаційних структур управління інвестиційним проектом.

Необхідний інструмент управління, який дозволить розкрити ринковий потенціал компанії з врахуванням соціальних аспектів діяльності. Таким інструментом, на думку ряду дослідників, покликане стати управління на основі цінностей (ціннісне управління) (Management by Values, MBV), яке загострює увагу на зростаючій потребі у високій якості роботи і орієнтованості на клієнтів, в гнучкій організаційній структурі, в керівниках, сприяючих успіху співробітників. Ціннісне управління фокусує діяльність організації на задоволенні загальних поведінкових чекань. Таким чином, ціннісне управління — це реалізація управління на основі загальних, погоджених і таких, що розділяються співробітниками корпоративних цінностей.

Метою статті є надання сучасної інноваційної конфігурації концепції ціннісно-орієнтованого управління, що в свою чергу, потребує визначення об'єктивного закономірного взаємозв'язку та

систематизації детермінант, які обумовлюють формування і застосування ціннісно-орієнтованого управління. При цьому виникає необхідність врахування даних детермінант як факторів базового порядку, що по-перше, визначають, найбільш істотні сторони розвитку процесу (об'єкту), тим самим виявляючи причинно-наслідкові зв'язки між різними концепціями, які відображають окремі аспекти ціннісно орієнтованого управління; по-друге, впливають на формування та динаміку показників діяльності підприємств, зміст і характер яких строго детермінований, що важливо при визначенні цінності підприємства для соціо-економічної системи.

Саме нагальна потреба адаптації концептуально-методичних засад ціннісно-орієнтованого управління до вимог підприємств-стейкхолдерів будівництвом визначає мету даної статті та наступний перелік завдань дослідження:

- дослідити зміст та еволюцію базових дефініцій «ціннісно-орієнтованого управління» (ЦОУ) та актуалізувати потребу й переваги його застосування до потреб операційної діяльності підприємств-виконавців проектів будівництва;

- на базі аналізу існуючих методичних підходів щодо менеджменту підприємств виявити напрями вдосконалення методичних засад ЦОУ та можливості його сполучення з супровідними методичними платформами для формування загально-методологічного підґрунтя дослідження та виокремлення основних етапів адміністрування підприємствами-стейкхолдерами будівництва (ПСБ) на ґрунті оновленої системи цінностей підприємств в умовах цифровізації економіки.

Виклад основного матеріалу. В умовах поглиблення симбіозу наукового підґрунтя менеджменту та передових напрацювань практики управління підприємствами, резерви скачко-подібного зростання якості менеджменту підприємств та їх конкурентоспроможності шукають в сучасних розгалуженнях менеджменту, таких як X-інжиніринг, управління за цілями (Management by Objectives, MBO), вартісно-орієнтоване управ-

ління (value-based management, VBM) та ціннісно-орієнтоване управління (ЦОУ). Останнє є результатом розгалуження та розвитку базової методології та практики VBM. Попри відсутність семантичного розмежування (в англійській інтерпретації «value») між поняттями «вартість» та «цінність», формат ЦОУ забезпечує більш широке розуміння базових цінностей. Зважаючи на важливість процесів максимізації вартості підприємства, проголошених А. Раппапорта та Б. Стюарта в якості маніфесту VBM, методологія та формат ціннісно-орієнтованого управління дістала подальшого розвитку у «концепції соціальної відповідальності бізнесу» (Corporate Social Responsibility – CSR) та «теорії зацікавлених осіб» (Stakeholder Theory). Перша із зазначених теорій дозволила домінувати «вартісно» окреслених цілей поєднати з соціально-орієнтованими цілями та місією підприємства, а Stakeholder Theory, що розглядає операційну діяльність підприємства (та відповідний рівень досягнення ним економічних, управлінських, мотиваційних та продуктово-маркетингових цінностей) у безпосередньому взаємозв'язку з економічними інтересами зацікавлених сторін (стейкхолдерів). Таке позиціонування розгляду операційної діяльності підприємства з боку ЦОУ та Stakeholder Theory відповідає специфіці діяльності підприємств, операційна діяльність яких здійснюється в середовищі девелопменту проектів будівництва, які виступають стейкхолдерами (виконавцями робіт) та субпідрядниками замовника.

Базисні ідеї та вагомі теоретичні положення, які визначають формат розвитку науково-прикладних розробок щодо вартісно- та ціннісно-орієнтованого управління підприємствами та проектами, викладені у працях зарубіжних та вітчизняних вчених Olsen E. [1], Tang D. [2], Jaackson K. [3], Dolan S.L. [4], I. Ансоффа [5], Д.А. Рижакова [6; 8], Д.О. Чернишева [7], Г.М. Рижаквої [10], С.П. Стеценка [8] та ін., дозволили визначити переваги заміщення «вартісно-ресурсного підходу» в управлінні підприємствами на симбіотичний підхід «вартість&ресурси&гармонізовані цінності&ціннісно-орієнтоване управління підприємством».

Науковцями представлено ідеї економічного базису ціннісно-орієнтованого управління та концептуально визначено, що фундаментальною метою розвитку та функціонування суб'єкта підприємницької діяльності є побудова ефективної системи управління, орієнтованої на досяг-

нення максимізації найбільш ймовірної його цінності в довгостроковому аспекті, що втілюється у ціннісно-орієнтованому управлінні. При цьому в наукових працях, присвячених питанням визначення цінності підприємств для соціо-економічної системи, виокремлено два базових підходи. Перший визначає, що основною метою є максимізація цінності для власників, відповідно цільова функція підприємства є однофакторною. Другий підхід, ґрунтуючись на теорії «зацікавлених сторін», припускає, що ця цільова управлінська функція суб'єкта господарської діяльності є багатфакторною. Крім того, у багатьох випадках дослідження стосуються вибору управлінського інструментарію лише для оцінки ринкової вартості підприємства. За таких умов підвищується значущість визначення методологічних і парадигмально-гносеологічних основ ціннісно-орієнтованого управління, системна методологія якого базується на «економічному погляді» на бізнес із класичної політекономії, а його предметне поле та теоретико-методологічні особливості сформовані у 80–90 роках ХХ ст.

На базі опрацюванні джерел літератури [1–10] було обґрунтовано що сполучення ЦОУ, Stakeholder Theory та об'єктно-цільового підходу є тією сучасною ідеологією менеджменту підприємств, яка дозволяє забезпечувати зростання конкурентоспроможності підприємств через фокусування пріоритетів управління формування системи цінностей, адаптованих до специфіки операційного та життєвого циклів підприємства. Однак, відсутні науково-методичні ціннісно-орієнтованого управління розробки, налаштовані на особливості діяльності будівельних підрядних підприємств та особливості їх взаємодії в середовищі інвестиційно-будівельних проектів.

Сучасна компанія виступає виробником знань; велика частина отриманого виробничого ефекту стає результатом застосування спеціальних знань, широкого навчання персоналу та інформаційної взаємодії. Розуміючи цінність потенціалу людських якостей, компанії перетворюють їх в щось велике – корпоративний капітал, складовими якого виступають людський, соціальний та організаційний капітали компанії. Співробітник представляє цінність для компанії не тільки завдяки тих знань, навичок, якими він володіє, але також і тому, що він може мати тісні відносини з потенційними клієнтами, постачальниками.

Таким чином, залучаючи даного співробітника, компанія набуває ще й потенційний ресурс, який впливає з зв'язків і взаємин.

Ціннісно-орієнтованого управління розглядається як продуктивний інструментарій менеджменту підприємств-стейкхолдерів будівництва, який дозволяє трансформувати традиційні економічні доміанти операційної діяльності в оновлену систему інтегрованих цінностей, з врахуванням особливостей економічної взаємодії ПСБ з іншими учасниками мультипроектного середовища та механізмами зростання економіко-управлінської та виконавчо-іміджевої конкурентоспроможності (див. рисунок). У цьому сенсі ціннісно-орієнтований менеджмент розуміється як система управління організацією, що націлена на максимізацію найбільш вірогідною цінності та повинна бути створена бізнесом, при якому оцінка результатів діяльності організації та застосування системи винагороди ґрунтуються на показниках додаткових цінностей.

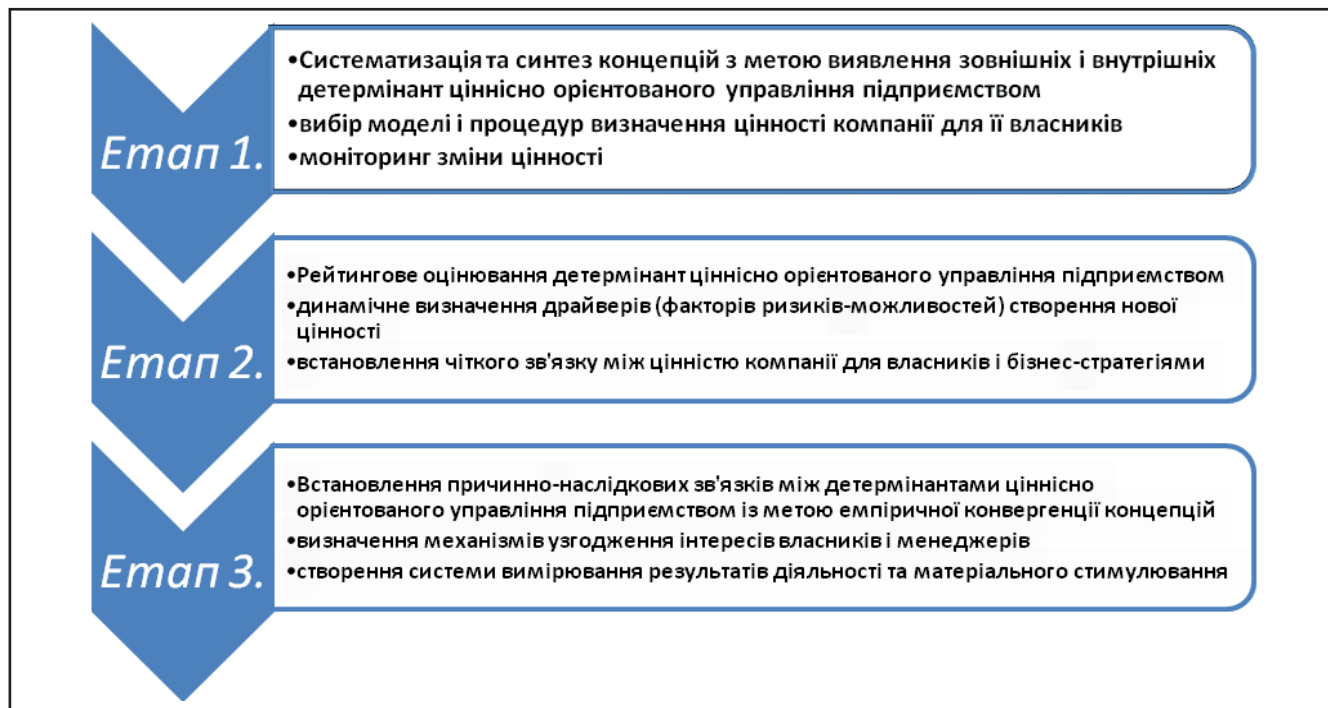
В рамках концепції ціннісно-орієнтованого менеджменту повинні поєднуватися: формування стратегічних орієнтирів на базі інтегрального показника «досягнення цінностей ПСБ», який в межах певного стратегічно-операційного лагу корелюється з відповідними підсистемами зростання конкурентоспроможності ПСБ як виконавця.

Таким чином, Ціннісно-орієнтований менеджмент (value-based management – VBM) можна визначити, як управлінський підхід, в центрі якого знаходиться створення нової цінності для власників компанії як основної мети фірми [1–4].

Ключовим елементом, що визначає архітектуру VBM є Система вимірювання цінності компанії. Побудова Системи вимірювання цінності компанії, прикладом якої є SOL-рішення (англ. Satisfaction Outcome Loyalty), передбачає прийняття трьох взаємопов'язаних рішень [6; 8; 10]:

- рішення про вибір моделі оцінки цінності;
- рішення про вибір періодичного показника результатів діяльності (одного показника, або комплексу таких показників);
- рішення про побудову системи драйверів (факторів ризику-можливостей) створення цінності з використанням проактивного аналітики (наприклад, матриці пріоритетів в рамках SOL-звітів).

Де SOL-рішення – рішення для чисельного вимірювання ризику лояльності / конфлікту інтересів стейкхолдерів, що дозволяє агрегувати дані моніторингу задоволеності і лояльності в зведену матрицю ризиків організації. Використовувані в SOL-рішенні показники сили впливу на результат і частоти подій ризику (незадоволеності стейкхолдерів) відповідно до використовуваної матрицею ризику визначають його ранг. Пріоритизація

Економічні доміанти операційної діяльності на ґрунті сучасних уявлень щодо цінностей підприємства як соціо-технічної та ресурсно-виробничої системи

ризиків лояльності здійснюється з використанням матриці і реєстру ризиків відповідно до ISO 31000:2010 «Ризик-менеджмент». SOL-рішення використовується в проактивному управлінні на основі зворотного зв'язку зі стейкхолдерами.

Модель VRIO-аналізу (за першими літерами Value, Rareness, Imitation, Organization), спрямована на оцінку унікальних ресурсів, здатностей, компетентностей, що можуть забезпечити конкурентні переваги виробничій організації (див. таблицю), і передбачає аналіз за такими критеріями: Value (цінність ресурсу, визначення того, наскільки цінним є цей ресурс для організації); Rareness (рідкісність, визначення того, скільки конкурентів володіють аналогічним ресурсом); Imitation (можливість відтворення ресурсу, визначення того, наскільки важко і дорого іншим організаціям, що не володіють цим ресурсом, отримати доступ до нього); Organization (організованість – визначення, наскільки ресурс підтримується організацією і може бути використаний для реалізації її стратегічного потенціалу. чи повною мірою виробнича організація залучає ці ресурси і здібності для реалізації свого соціально-економічного потенціалу (СЕП) [9]. В якості критеріїв вибору цього інструментарію послужили: можливість коректного вимірювання та адекватного оцінювання актуальних і потенційних можливостей як економічної, так і соціальної складової; забезпечення порівнянності цінності, рідкості конкретних економічних і соціальних ресурсів організації; можливість використання вимірників при розробці стратегії розвитку СЕП у відповідності зі стратегією розвитку виробничої організації; забезпечення осіб, що рішення щодо використання резервів розвитку СЕП, інформацією, що дозволяє скоординувати локальні і комплексні заходи. А необхідність розкриття нерівномірності і особливостей життєвих циклів структурних елементів СЕП суттєво розширює можливості аналітика своєчасно ставити завдання, які необхідно вирішувати на різних стадіях розвитку СЕП, щоб попереджати руйнування потенціалу, визначати і розвивати джерела конкурентних переваг виробничої організації тощо. Таким чином, експрес-діагностування актуальних і потенційних можливостей як економічної, так і соціальної складової СЕП (в контексті дослідження життєвого циклу розвитку його структурних елементів) потребує вдосконалення інструментального забезпечення.

Виходячи з положення, що VRIO-аналіз – це value – цінність; rarity – рідкість; imitability – імітованість (відтворюваність); organization – організованість, то стратегічно важливі ресурси і здатності визначають конкурентні переваги виробничої організації, а стратегічне дослідження організації у взаємозв'язку з її оточенням доцільно будувати на виявленні тенденцій розвитку ключових здібностей – соціальних ресурсів виробничої організації. Саме базуючись на виявлених стратегічно важливих ресурсах і здатностях, може бути проведений аналіз сценаріїв розвитку СЕП виробничої організації на заданий горизонт управління. Зауважимо, що дослідження й обґрунтування альтернативних сценаріїв стану СЕП в цілому та його структурних елементів зокрема слід проводити з урахуванням циклічності їх розвитку – шляхом зіставлення встановлених стадій життєвих циклів структурних елементів СЕП. Оцінка конкурентної позиції по стадіях життєвого циклу розвитку ресурсів і здатностей дозволяють судити як про поточний, так і про майбутній стан виробничої організації на ринку конкретної продукції (послуг) [6] (таблиця 1). Інформаційну базу для формування даної таблиці (адаптованої в контексті дослідження життєвого циклу розвитку структурних елементів СЕП

Інноваційна активність вимірюється для власного підприємства в умовах конкурентів за п'ятибальною шкалою номінальних ознак із залученням, наприклад, підходів І. Ансоффа для оцінки стратегії змін (S, R, A, E, C) [5]. S – стабільність, стійкість, постійність; R – реактивність – reactivity, реактивна – reactive; A – передбачення (що передбачає), попередження, попередження – advance; E – дослідження – exploration досліджує – exploratory; C – творчість – creation, творча – creative.

Інструментальна підтримка використання різних моделей корпоративних знань в інформаційних системах управління ефективністю діяльності підприємств здійснюється за допомогою когнітивних BIM-технологій, BPM-систем, реалізованих на техніко-технологічних платформах сучасних корпоративних інформаційних систем [6–10].

Для потреб ціннісно-орієнтованого управління діяльністю підприємств-виконавців будівництва загально-методологічну платформу дослідження слід сформував шляхом сполучення наступних компонент: ціннісно-орієнтоване управління як розгалуження та розвиток платформи VBM; функціонально-економічна діагностика, теорія

Складові застосування моделі ціннісно-орієнтованого управління операційною діяльністю будівельного підприємства

пп	Складові ЦОУ ОД ПСБ	Зміст складових ціннісно-орієнтованого управління операційною діяльністю (ОД) будівельного підприємства
1.	Принципи застосування ЦОУ ПСБ	1.1. Чіткість, об'єктивність та формалізованість виміру досягнення цінностей в управлінні підприємством 1.2. Структурованість цінностей, підпорядкованість змісту цінностей та етапів ЦОУ особливостям операційної діяльності ПСБ як учасника проектів будівництва. 1.3. Підпорядкованість стратегії ОД ПСБ, структурі, плану-графіку та бюджету програми робіт підприємства 1.4. Визначення контрактної взаємодії ПСБ з девелопером і замовником як провідною економіко-управлінською домінантою ЦОУ ПСБ етапом реалізації 1.5. Подолання змістовно-семантичних, когнітивних та регламентно-управлінських суперечностей через сполучення суворої ієрархії управління, продуктивного мотиваційного клімату та єдності в розумінні «ланцюга реалізації цінності» між керівником та підлеглими.
2.	Загально-методологічні компоненти	2.1. Сполучення методології та прикладних інструментів функціонально-економічної діагностики та когнітивного аналізу як інструментально-аналітичний засіб достовірної індикації рівня досягнення певної цінності в системі адміністрування підприємством 2.2. Сполучення системного підходу та «моделі цінності послуги Земтайля» як основа системного відображення цінностей в окремих роботах (послугах), які виконуються (надають) підприємством в якості стейкхолдера певного будівельного проекту . 2.3. Сполучення процесно-структурного, ситуативного та нечітко-логічного підходів для забезпечення адаптогенності системи цінностей ОД до етапу життєвого циклу підприємства та стратегії ОД ПСБ на певному сегменті ринку будівельних робіт та послуг.
3.	Фактори та локальні індикатори	Структуруються за «домінантними цінностями» ПСБ, які складають основу ЦОУ ПСБ та інтегрують підсистеми «локальних індикаторів»
4.	Інтегральний критерій	Інтегральний критерій слід формувати та розраховувати як вершину ієрархічної піраміди індикаторів, які відображають (у вигляді сукупності локальних індикаторів, за змістом п.3) міру досягнення підприємством економічної, технологічної та виконавчої конкурентоспроможності будівельного підприємства, оцінена за різними аспектами якості системи менеджменту на всіх його рівнях, якість мотиваційного клімату.
5.	Етапи адміністрування ПСБ у відповідності з вимогами ЦОУ	5.1. Вияв напряму розвитку (в т.ч. трансформації та диверсифікації) сегменту (ів) ринку будівельних робіт, які зайняті ПСБ на поточній стадії ЖЦ робіт та послуг сегменту будівельних робіт ат послуг. 5.2. Опрацювання варіантів стратегії ОД БП на даній стадії життєвого циклу (ЖЦ) ПСБ. 5.3. Формування змісту цінностей у форматі ЦОУ ОД ПСБ з врахуванням особливостей стейкхолдера та його виробничої програми. 5.4. Формування ієрархії суб-цінностей у вигляді чіткої регламентованої економіко-управлінської ієрархії індикаторів ціннісно-орієнтованого управління. 5.5. Формування аналітичного підґрунтя для оцінювання якості реалізації цінностей в системі ціннісно-орієнтованого менеджменту підприємства. 5.6. Формування та узгодження шкали та методики оцінювання якості реалізації цінностей в системі ЦОУ ОД ПСБ, з виокремленням міри досягнення цінностей за локальними індикаторами , що описуються: а) характеристиками натурального виміру; б) умовними одиницями (індексами приросту); в) нечітко-логічними оцінками. 5.7. Інтерпретація результатів діагностування системи ЦОУ ОД ПСБ за локальними показниками. Оцінка міри досягнення підприємством окремих ціннісних домінант. 5.8. Формалізоване сполучення локальних індикаторів в єдиний критеріальний показник. Підсумкова інтерпретація результатів діагностування ПСБ за інтегральним показником. 5.9. Графо-аналітична візуалізація руху ОС ПСБ за стадіями ЖЦ. 5.10. Узгодження на підставі оцінки п.5.9. якості руху ОС ПСБ від фіксованої поточної координати інтегрального показника системи цінностей ПСБ – до іншої (стратегічної) координати, з наступним втіленням такого руху у відповідний операційний бюджет та план-графік досягнення цієї стратегічної координати.

Примітки до табл.1 .:

УД БП – управління діяльністю будівельного підприємства;

ОД БП – операційна діяльність будівельного підприємства;

ЦОУ ОД ПСБ – ціннісно-орієнтоване управління операційною діяльністю підприємства-стейкхолдера будівництва;

ЖЦ ПСБ – життєвий цикл підприємства-стейкхолдера будівництва.

зацікавлених сторін (стейкхолдерів), управління за цілями, нечітка—логіка та когнітивний аналіз, альтернативні теорії цінностей, засади та прикладні втілення структурно—процесного, системного підходів та теорії ієрархій (див. п.2. в таблиці).

Результати аналізу сучасних напрацювань зарубіжних та вітчизняних науковців дали змогу сформулювати перелік основних характерних рис теорії зацікавлених сторін, розширили методичні інструменти теорії стейкхолдерів, що дають змогу сформулювати і реалізувати управлінські рішення в напрямі забезпечення ефективної взаємодії та задоволення інтересів різних учасників господарської діяльності:

- трансформація цілей підприємства, які є набагато ширшими, ніж створення прибутку для його власників;
- підприємство розглядається як господарська організація та об'єднання інтересів її учасників;
- акцент на задоволенні інтересів різних учасників господарської діяльності, без ефективної взаємодії з якими підприємство не може успішно розвиватися;
- існування взаємного впливу між підприємством та зацікавленими сторонами;
- сукупність інтересів стейкхолдерів визначає траєкторію розвитку підприємства;
- існування взаємозв'язку між управлінськими процесами та результатами діяльності підприємства, що виникають щодо ресурсних відносин підприємства з його зацікавленими сторонами;
- формування засад соціальної відповідальності бізнесу перед усіма економічними суб'єктами—стейкхолдерами.

Методологія європейського фонду управління якістю EFQM (European Foundation for Quality Management) [7] використовується для впровадження «тотального» контролю якості процесів з метою підвищення ефективності діяльності. Оцінка зрілості тотожна процесам забезпечення цільових показників якості процесів. Дозволяє забезпечити контроль якості за напрямками: лідерство, стратегія, персонал, процеси, продукція і послуги, партнерство і ресурси, результати для споживача, суспільства, бізнесу, підприємства і персоналу. Таким чином, управлінські пріоритети, відповідності до теорії зацікавлених осіб, зміщуються від орієнтації на поточний рівень функціонування підприємства, що полягає у здійсненні діяльності, спрямованої на перетворення ресурсів у продукт для отримання прибутку, до формування такого унікального набору відносин,

що сприятиме забезпеченню його стійкості, життєздатності та створення умов для розвитку.

Висновки

Цінність є інструментом, який дає змогу інтерпретувати місію і бачення компанії зрозумілим для виконавців чи інших учасників чином. Адекватні цінності, коректно впроваджені в компанію, дають змогу створити умови для досягнення її стратегічних цілей. Цінність переводить стратегічні цілі на зрозумілу для виконавців мову, показує ринку, чим компанія відрізняється від конкурентів, у чому її ключова перевага. Підвищення цінності є важливим стратегічним орієнтиром для формування комплексу завдань щодо її збільшення, створення та зміцнення конкурентних переваг, покращення своїх позицій на ринку, забезпечення стійкого функціонування, вибору напрямів і варіантів розвитку підприємства, що дасть змогу підвищити ефективність системи управління підприємством.

Запропонована модель та методи ціннісно—орієнтованого управління інвестиційно—будівельними житловими проектами на базі стейкхолдер—підходу успішно були впроваджені у проектну діяльність та здобули позитивної оцінки протягом їх застосування. Модель дозволила визначити цінність проекту для стейкхолдерів, виявити конфлікти їх інтересів, збалансувати ці інтереси, та забезпечити отримання стейкхолдерами максимальної цінності результатів проекту, що дозволило підвищити задоволеність замовника результатами діяльності підприємства, скоротити час пошуку оптимальних проектних рішень, мінімізувати терміни проектування, знизити ризики недоотримання прибутку, пов'язані з невідповідністю результатів проекту інтересам замовника, оптимізувати процес прийняття рішень у цій області.

Список використаних джерел

1. Olsen E. Rethinking value-based management // Handbook of business strategy. 2020. P. 286—301. [Електронний ресурс]: <https://www.bcg.com/documents/file14651.pdf> (дата звернення 26.09.2020 р.).
2. Tang D. What is value based management (VBM)? // Flevy Blog. 23 March 2017. [Електронний ресурс]: <http://flevy.com/blog/what-is-value-based-management-vbm/> (дата звернення 26.09.2020 р.).
3. Jaackson K. Management by values: Are some values better than others? // Journal of Management Development. 2010. Vol. 29. No. 9. P. 795—806.

4. Dolan S.L., Altman Y. Managing by values: The leadership spirituality connection // *People & Strategy Journal*. 2012. Vol. 35. No. 4. P. 20–26.

5. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия—Питер, 1999. — 416 с.

6. D. Ryzhakov, H. Petrenko and T. Savchuk. Innovative tools for management the lifecycle of strategic objectives of the enterprise–stakeholder in construction, *International Journal on Emerging Trends in Engineering Research*, 8(8), 2020, pp. 4526–4532, <https://doi.org/10.30534/ijeter/2020/78882020>.

7. D. Chernyshev, D.Ryzhakov, O. Dikiy, O. Khomenko and S.Petrukha (2020). Innovative Technology for Management Tools of Commercial Real Estate in Construction, *International Journal on Emerging Trends in Engineering Research*, 8(9), pp. 4967–4973, <https://doi.org/10.30534/ijeter/2020/13892020>.

8. T. Marchuk, D Ryzhakov, G. Ryzhakova, S. Stetsenko. Identification of the basic elements of the innovation–analytical platform for energy efficiency in project financing, *Investment Management and Financial Innovations*, Volume 14, Issue 4, 2017, pp. 12–20, [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.14\(4\).2017.02](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.14(4).2017.02).

9. Designing value–oriented service systems by value map / A. Golnam [et al.] // *Proceedings of the International Symposium on Business Modeling and Software Design*, Noordwijkerhout. The Netherlands, Lecture Notes in Business Information Processing. 2014. Vol. 173. P. 150–173.

10. Galyna Ryzhakova et al. (2020), Structural Regulation of Methodological Management Approaches and Applied Reengineering Tools for Enterprises–Developers in Construction, *International Journal of Emerging Trends in Engineering Research*, 8(10), October 2020, 7560 – 7567. doi.org/10.30534/ijeter/2020/1428102020.

References

1. Olsen E. (2020) Rethinking value–based management // *Handbook of business strategy*. P. 286–301. Available at: <https://www.bcg.com/documents/file14651.pdf> (accessed 26 September 2020).

2. Tang D. (2017) What is value based management (VBM)? // *Flevy Blog*. Available at: <http://flevy.com/blog/what-is-value-based-management-vbm/> (accessed 26 September 2020).

3. Jaackson K. (2010) Management by values: Are some values better than others? // *Journal of Management Development*. Vol. 29. No. 9. P. 795–806.

4. Dolan S.L., Altman Y. (2012) Managing by values: The leadership spirituality connection // *People & Strategy Journal*. Vol. 35. No. 4. P. 20–26.

5. Ansoff I. (1999) *Novaya korporativnaya strategiya* [New corporate strategy] — Piter, Russia . — 416 p.

6. D. Ryzhakov, H. Petrenko and T. Savchuk (2020). Innovative tools for management the lifecycle of strategic objectives of the enterprise–stakeholder in construction, *International Journal on Emerging Trends in Engineering Research*, 8(8), pp. 4526–4532, <https://doi.org/10.30534/ijeter/2020/78882020>.

7. D. Chernyshev, D.Ryzhakov, O. Dikiy, O. Khomenko and S.Petrukha (2020). Innovative Technology for Management Tools of Commercial Real Estate in Construction, *International Journal on Emerging Trends in Engineering Research*, 8(9), pp. 4967–4973, <https://doi.org/10.30534/ijeter/2020/13892020>.

8. T. Marchuk, D Ryzhakov, G. Ryzhakova, S. Stetsenko (2017). Identification of the basic elements of the innovation–analytical platform for energy efficiency in project financing, *Investment Management and Financial Innovations*, Volume 14, Issue 4, pp. 12–20, [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.14\(4\).2017.02](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.14(4).2017.02).

9. A. Golnam [et al.] (2014) Designing value–oriented service systems by value map / *Proceedings of the International Symposium on Business Modeling and Software Design*, Noordwijkerhout. The Netherlands, Lecture Notes in Business Information Processing. Vol. 173. P. 150–173.

10. Galyna Ryzhakova et al. (2020), Structural Regulation of Methodological Management Approaches and Applied Reengineering Tools for Enterprises–Developers in Construction, *International Journal of Emerging Trends in Engineering Research*, 8(10), October 2020, 7560 – 7567. doi.org/10.30534/ijeter/2020/1428102020.

Дані про авторів

Малихіна Оксана Михайлівна,

д.е.н., доцент, професор кафедри менеджменту в будівництві, Київський національний університет будівництва і архітектури

e-mail: malykhina_om@knuba.edu.ua

Ваколюк Анатолій Степанович,

здобувач кафедри менеджменту в будівництві, Київський національний університет будівництва і архітектури

e-mail: kmb_knuba@ukr.net

Григоренко Василь Васильович,

здобувач кафедри менеджменту в будівництві, Київський національний університет будівництва і архітектури

e-mail: kmb_knuba@ukr.net

здобувач кафедри менеджменту в будівництві, Київський національний університет будівництва і архітектури

e-mail: kmb_knuba@ukr.net

Данные об авторах

Малыхина Оксана Михайловна,

д.э.н., доцент, профессор кафедры менеджмента в строительстве, Киевский национальный университет строительства и архитектуры

e-mail: malykhina_om@knuba.edu.ua

Ваколюк Анатолий Степанович,

соискатель кафедры менеджмента в строительстве, Киевский национальный университет строительства и архитектуры

e-mail: kmb_knuba@ukr.net

Григоренко Василий Васильевич,

соискатель кафедры менеджмента в строительстве, Киевский национальный университет строительства и архитектуры

e-mail: kmb_knuba@ukr.net

Петриченко Антонина Ивановна,

соискатель кафедры менеджмента в строительстве, Киевский национальный университет строительства и архитектуры

e-mail: kmb_knuba@ukr.net

Data on authors

Malykhina Oksana Mikhailovna,

Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of the Department of Management in Construction, Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: malykhina_om@knuba.edu.ua

Anatoly Vakolyuk,

applicant for the Department of Management in Construction, Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: kmb_knuba@ukr.net

Vasil Grigorenko,

applicant for the Department of Management in Construction, Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: kmb_knuba@ukr.net

Antonina Petrichenko,

applicant for the Department of Management in Construction, Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: kmb_knuba@ukr.net

УДК [005:519.23]:330.16

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4564210>

ГЕЙКО Т.Ю.

Пріоритети розвитку підприємництва в Україні в умовах пандемії COVID-19

У статті розглянуто вплив пандемії коронавірусу COVID-19 на розвиток малих і середніх підприємств України, які отримують значні збитки, що відіграє вирішальну роль в нагромадженні кризових процесів в економіці країни, ставить під загрозу продовження діяльності окремих бізнесів.

Актуальність теми обумовлена потребою у здійсненні аналізу особливостей середовища бізнесу з метою прийняття рішень для формування механізмів реалізації стратегії розвитку підприємництва в результаті проведення заходів державної політики.

Проблематика стимулювання підприємницького сектору в умовах збереження карантинних обмежень на тлі стагнації національної та світової економік, обумовлює нагромадження критичних ризиків для національного підприємницького сектору. Різке згортання діяльності малих та середніх підприємств України може заподіяти руйнівні наслідки для національної економіки: поглиблення зниження ВВП та посилення макроекономічних дисбалансів, дестабілізації фінансової системи внаслідок ймовірних дефолтів суб'єктів господарювання, зростання безробіття, накопичення дебіторської та кредиторської заборгованості.

Об'єктом дослідження є розвиток малого і середнього бізнесу в умовах пандемії COVID-19.

Метою дослідження є ідентифікація пріоритетів підтримки і розвитку підприємництва в Україні для прискорення відновлення в умовах коронакризи.

Методологія дослідження передбачає використання методів емпіричного дослідження (спостереження, порівняння, опис), теоретичного пізнання (формалізації) і загальнологічних методів дослідження (аналізу, системного підходу, статистичних методів).

Практичними результатами дослідження слід вважати визначення актуальних пріоритетів підтримки і розвитку підприємництва в умовах коронакризи.

Галузь застосування результатів: середовище розвитку підприємництва.

Висновки. Слід зазначити, що у статті запропоновано впровадити заходи щодо зменшення втручання державних органів у функціонування суб'єктів господарювання, забезпечення системного викорінення корупційної поведінки, розширення державної підтримки шляхом підвищення доступності МСП до фінансування, розширення можливостей зовнішньоекономічної діяльності та прискорення цифрових трансформацій.

Ключові слова: підприємництво, стратегія розвитку підприємництва, бізнес–середовище, малі і середні підприємства, цифрові трансформації підприємництва, дерегуляція.

ГЕЙКО Т.Ю.

Приоритеты развития предпринимательства в Украине в условиях пандемии COVID-19

В статье рассмотрено влияние пандемии коронавируса COVID-19 на развитие малых и средних предприятий Украины, которые получают значительные убытки, играет решающую роль в накоплении кризисных процессов в экономике страны, ставит под угрозу продолжение деятельности отдельных бизнесов.

Актуальность темы обусловлена необходимостью в осуществлении анализа особенностей среды бизнеса с целью принятия решений для формирования механизмов реализации стратегии развития предпринимательства в результате проведения мероприятий государственной политики.

Проблематика стимулирования предпринимательского сектора в условиях сохранения карантина на фоне стагнации национальной и мировой экономик, обуславливает накопление критических рисков для национального предпринимательского сектора. Резкое сворачивание деятельности малых и средних предприятий Украины может причинить разрушительные последствия для национальной экономики: углубление снижения ВВП и усиление макроэкономических дисбалансов, дестабилизации финансовой системы вследствие вероятных дефолтов субъектов хозяйствования, рост безработицы, накопления дебиторской и кредиторской задолженности.

Объектом исследования является развитие малого и среднего бизнеса в условиях пандемии COVID-19.

Целью исследования является идентификация приоритетов поддержки и развития предпринимательства в Украине для ускорения восстановления в условиях коронакризиса.

Методология исследования предполагает использование методов эмпирического исследования (наблюдение, сравнение, описание), теоретического познания (формализации) и общелогических методов исследования (анализа, системного подхода, статистических методов).

Практическими результатами исследования следует считать определение актуальных приоритетов поддержки и развития предпринимательства в условиях коронакризиса.

Область применения результатов: среда развития предпринимательства.

Выводы. В заключении следует отметить, что в статье предложено принять меры по уменьшению вмешательства государственных органов в функционирование субъектов хозяйствования, обеспечение системного искоренения коррупционного поведения, расширение государственной поддержки путем повышения доступности МСП к финансированию, расширение возможностей внешнеэкономической деятельности и ускорения цифровых преобразований.

Ключевые слова: предпринимательство, стратегия развития предпринимательства, бизнес–среду; малые и средние предприятия, цифровые трансформации предпринимательства, дерегуляция.

НЕЙКО Т.У.

Priorities of entrepreneurship development in Ukraine in the conditions of the COVID-19 pandemic

The article considers the impact of the COVID-19 coronavirus pandemic on the development of

small and medium enterprises of Ukraine, which suffer significant losses, which plays a crucial role in the accumulation of crisis processes in the country's economy, threatens the continuation of certain businesses. The urgency of the topic is due to the need to analyze the features of the business environment in order to make decisions for the formation of mechanisms for implementing the strategy of entrepreneurship as a result of public policy measures.

The issue of stimulating the business sector in the context of maintaining quarantine restrictions against the background of stagnation of the national and world economies, leads to the accumulation of critical risks for the national business sector. The sharp contraction of small and medium-sized enterprises in Ukraine can have devastating consequences for the national economy: deepening GDP decline and macroeconomic imbalances, destabilizing the financial system due to probable defaults, rising unemployment, accumulation of receivables and payables.

The object of study is the development of small and medium-sized businesses in a pandemic COVID-19.

The aim of the study is to identify priorities for support and development of entrepreneurship in Ukraine to accelerate recovery in the context of the coronary crisis.

The research methodology involves the use of methods of empirical research (observation, comparison, description), theoretical knowledge (formalization) and general research methods (analysis, systematic approach, statistical methods).

The practical results of the study should be considered to determine the current priorities of support and development of entrepreneurship in a coronary crisis.

Field of application of results: the environment of business development.

Conclusion. The article proposes to implement measures to reduce government interference in the functioning of economic entities, ensure the systematic eradication of corrupt behavior, expand state support by increasing access to finance for SMEs, expanding foreign economic opportunities and accelerating digital transformation.

Keywords: entrepreneurship, business development strategy, business environment, small and medium enterprises, digital transformations of entrepreneurship, deregulation.

Постановка проблеми. Ефективне стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу України вимагає аналізу трендів, що утворилися внаслідок карантинних обмежень, та визначення пріоритетів для запровадження заходів державної політики підтримки підприємництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню проблем сучасного стану та розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, характерних рис формування підприємницького середовища, державної політики підтримки малого підприємництва та стратегій його розвитку в Україні було присвячено роботи таких українських науковців, як Г. А. Лех [1, с. 224–229], З. С. Варналій [2, с. 104; 5, с. 226], С. Попов [3, с. 3–5], В. В. Виговська [4, с. 59–63], В. М. Геєць [5, с. 226], С. Г. Дрига [6, с. 459], В. В. Папп [7, с. 160–164], Т. А. Піхняк [8, с. 270–274] та ін. Проте потребують подальшого дослідження та вдосконалення методи державної підтримки МСП, що мають бути задіяні у специфічних умовах пандемії коронавірусу.

Зовнішні та внутрішні фактори, спричинені заходами держави у межах протидії пандемії, вплинули на трансформацію філософії та структурні й якісні умови функціонування бізнесу. Сектор підприємництва, як найбільш постраждалий від коронакризи, безумовно, потребує активізації підтримки з боку держави. Умови та масштаби надання державної підтримки в таких умовах породжують низку суперечностей у підприємницькій, конкурентній та інших сферах, що підвищує актуальність поглиблення наукових досліджень в цій сфері.

Формулювання цілей статті. Цілями статті є: визначення ризиків для діяльності підприємництва та з'ясування пріоритетів подолання ключових перешкод розвитку підприємництва внаслідок уповільнення низки економічних процесів, значного зменшення попиту на внутрішньому ринку, розривів ліквідності, знищення ланцюгів постачання і доданої вартості, пов'язаних із заходами протидії пандемії.

Виклад основного матеріалу. Головною перевагою підприємств малого та середнього бізне-

су є можливість швидко пристосуватися до змін, що впливає на економічні і соціальні перетворення в країні. Проте, на цей сегмент суттєво впливає нестабільність, а в умовах кризи їх діяльність найбільше відчуває негативні зміни економічного і політичного середовища в країні, ніж діяльність великого бізнесу [8, с. 4–6]. Крім того, умови функціонування малого підприємництва в Україні і до введення карантинних обмежень мали суттєві недоліки.

Багатьма провідними країнами ініційовано та знаходяться в процесі реалізації програми підтримки національного підприємництва з метою мінімізації наслідків, заподіяних карантинном. Програми для підприємництва спрямовані на укріплення ліквідності, подолання наслідків розірвання ланцюгів постачання, впровадження податкових пільг та канікул, фінансових дотацій, зниження ставок по існуючих кредитах та реалізації нових кредитних програм.

Зокрема, Польща запровадила надання кредитних гарантій та кредитування мікропідприємців обсягом 75 млрд. злотих (3,3% ВВП 2019 р.); Румунія прийняла рішення про виділення обсягу фінансування в розмірі 10 млрд. лей (1% ВВП) для надання урядових гарантій за кредитами та відсотками, що надані на поповнення оборотних коштів та інвестиції МСП; Естонія прийняла рішення про виділення кредитів сільським компаніям через фонд розвитку сільського господарства в розмірі 200 млн. євро, гарантій під заставу банківських позик (1 млрд. євро), бізнес-кредитів на підтримку ліквідності компаній (500 млн. євро), інвестиційних позик компаніям (50 млн. євро); Велика Британія виділила 27 млрд. фунтів стерлінгів на гранти для малих компаній у постраждалих секторах, також відбувся запуск схеми «Кредитування постраждалих від коронавірусу бізнесів» для підтримки МСП.

Дослідження діяльності підприємництва в умовах карантину дало можливість систематизувати такі ризики подальшого успішного функціонування МСП в Україні:

Зупинення діяльності. Не всі МСП зможуть диверсифікувати власну діяльність, отже, деякі з них будуть змушені її згорнути. Найбільший негативний вплив відчувають промисловість, оптова і роздрібна торгівля та сільське господарство, які створюють 44% доданої вартості та забезпечують зайнятість 55% робочих місць [9; 10].

Дефіцит ліквідності. Касові розриви та відсутність заощаджень перешкоджають підприєм-

цям у забезпеченні покриття операційних витрат у разі призупинення діяльності. Отже, значна частка підприємців розглядають можливість закриття бізнесу через карантин.

Масштабне скорочення та звуження структури споживчого попиту. Зниження попиту на товари/послуги, що не належать до товарів першої необхідності, вплинуло на зменшення виручки підприємств у цих сферах діяльності.

Розірвання ланцюгів створення доданої вартості і постачання. Налагоджені бізнес-процеси (купівля, логістика, продаж) порушуються завдяки карантинним заходам, зупинці діяльності контрагентів. Отже, підприємці змушені відновлювати діяльність шляхом пошуку нових ринків, побудови нових ланцюгів поставок сировини.

В умовах зупинення окремих економічних процесів та значного зниження попиту на внутрішньому ринку, що пов'язане із карантинном, варто визначити наступні пріоритети підтримки та розвитку МСП в Україні:

1. Суттєве зменшення втручання державних органів нагляду та контролю у діяльність суб'єктів господарювання, усунення адміністративних перешкод для ведення бізнесу. Зміни законодавства щодо МСП, що постійно визначають нові правила та вимоги до підприємницького сектору, впливають на необізнаність МСП щодо їх необхідних дій відповідно до законодавства і створюють підстави для претензій з боку державних органів.

2. Комплекс заходів щодо суттєвого зниження рівня корупції. Рівень доброчесності окремих службовців, відсутність критичного ставлення з боку представників бізнесу до проявів корупції як дієвого інструменту для «вирішення питань», сприяють збереженню корупції та перешкоджають її зниженню.

3. Реформування податкової системи на базі запровадження раціональних податкових новацій (зокрема, заміна податком на виведений капітал податок на прибуток підприємств; розширення переліку підакцизних товарів згідно з Директивами ЄС), спрощення податкового адміністрування, забезпечення безумовного вчасного відшкодування ПДВ.

4. Підвищення доступу МСП до фінансування в банківському і небанківському секторах шляхом спрощення діючих вимог до позичальників та застави. Підприємництво потребує збільшення обсягів фінансування, запровадження нових та популяризації існуючих програми для поповнення

обігових коштів, в т.ч. на оплату праці, оренди з пільговим періодом обслуговування боргу.

5. Розвиток можливостей інтернаціоналізації діяльності МСП. Підприємства констатують високий рівень невизначеності щодо обсягів та строків відновлення експорту, що пов'язане з відсутністю довгострокових договорів на великі суми, тому зростає ризик втрати частини експортного потенціалу. Експортери–МСБ частково втратили можливості міжнародного співробітництва, що створило обумовлює необхідність збереження існуючих торговельних партнерів та пошуку нових ринків для диверсифікації експорту.

6. Збільшення кількості цифрових державних послуг та підприємницьких компетенцій МСП, зростання обсягів електронної комерції. В період карантину, на тлі зниження ефективності офлайн роботи окремих напрямків діяльності та співпраці з органами влади, МСП постає перед вибором між зупинкою бізнесу чи адаптацією його до нових умов шляхом розвитку інструментів віддаленого доступу. МСП сподіваються на державну підтримку для ефективної адаптації до вимушеної хвилі цифровізації (лише 66% підприємств мають можливість діджиталізації або перепрофілювання), що потребує наявності якісного покриття Інтернетом.

Висновки

1. Для МСП України в умовах карантину найбільшими ризиками є: припинення діяльності, розриви ліквідності, скорочення споживчого попиту, руйнування ланцюгів постачання і створення доданої вартості, звуження внутрішнього ринку збуту, невизначеність на міжнародних ринках та регуляторна непередбачуваність. Можливості відновлення підприємницького потенціалу в Україні суттєво залежать від модернізації державної політики підтримки МСП.

2. Переформатування політики держави щодо підтримки МСП має включати:

- суттєве зменшення регуляторного навантаження та напрацювання пакету заходів, що спрямовані на збереження ринків збуту для МСП;
- впровадження заходів, спрямованих на мінімізацію корупційних зловживань, недобросовісної поведінки та дискримінації суб'єктів підприємництва;
- запровадження спрощених механізмів податкового адміністрування;
- формування стимулів з покращення доступу до фінансування в період карантину;

– створення інфраструктури та запровадження фінансово–організаційних умов стимулювання інтернаціоналізації МСП;

– прискорення та масштабування цифрових трансформацій, поширення цифрових інструментів для забезпечення здійснення фінансово–господарських операцій онлайн.

3. Беручи до уваги важливість покращення бізнес–клімату з метою реалізації підприємницького потенціалу в умовах економічної кризи, необхідно постійно проводити моніторинг наявних перешкод для розвитку малого та середнього бізнесу в Україні для визначення пріоритетів їх подолання з метою досягнення сталого економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Лех Г. А., Ільчишин М. М., Туркало О. Я. Світовий досвід розвитку підприємств малого бізнесу. Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.–техн. праць. 2011. Вип. 21.15. С. 224–229.
2. Варналій З. С. Мале підприємництво : основи теорії і практики. 4–те вид., стер. Київ : Знання, КОО, 2008. 302 с.
3. Попов С., Поліщук Г. Забезпечення ефективності державної політики підтримки розвитку малого підприємства : окремі аспекти. Інформаційний простір. Українські реалії: досвід трансформацій : матеріали V Міжнар. наук.–практ. конф. Хелм, Польща, 2016. С. 3–5.
4. Виговська В. В. Малий бізнес України : сучасний стан і тенденції розвитку. Актуальні проблеми економіки. 2009. № 1. С. 59–63.
5. Варналій З. С., Геєць В. М., Кужель О. М., Лібанова Е. М. та ін. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні : Національна доповідь / За ред. В. М. Гейця. Київ : Держкомпідприємництво, 2008. 226 с.
6. Дрига С. Г. Мале підприємництво України : становлення, механізми управління та підтримки : монографія. Київ : ТОВ «ДКС центр», 2009. 459 с.
7. Папп В. В. Сучасний стан і тенденції розвитку малого підприємництва в Україні. Бізнес Інформ. 2013. № 6. С. 160–164.
8. Піхняк Т. А. Організаційно–економічний механізм державного управління підприємствами малого бізнесу : світовий досвід та уроки для України. Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.–техн. праць. 2012. Вип. 22.2. С. 270–274.
9. Дані опитування–дослідження Info Sapiens (березень 2020) та Advanter Group (квітень 2020). URL: <https://sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=114> (дата звернення: 20.05.2020).

10. Державна служба статистики України : сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 20.05.2020).

References

1. Lekh H. A., Ilchysyn M. M., Turkalo O. Ya. Svitovyi dosvid rozvytku pidpriemstv maloho biznesu. Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy : zb. nauk.–tekhn. prats. 2011. Vyp. 21.15. S. 224–229.
2. Varnalii Z. S. Male pidpriemnytstvo : osnovy teorii i praktyky. 4–te vyd., ster. Kyiv : Znannia, KOO, 2008. 302 s.
3. Popov S., Polishchuk H. Zabezpechennia efektyvnosti derzhavnoi polityky pidtrymky rozvytku maloho pidpriemnytstva : okremi aspekty. Informatsiyni prostir. Ukrainski realii: dosvid transformatsii : materialy V Mizhnar. nauk.–prakt. konf. Khelm, Polshcha, 2016. S. 3–5.
4. Vyhovska V. V. Malyi biznes Ukrainy : suchasnyi stan i tendentsii rozvytku. Aktualni problemy ekonomiky. 2009. № 1. S. 59–63.
5. Varnalii Z. S., Heiets V. M., Kuzhel O. M., Libanova E. M. ta in. Pro stan ta perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva v Ukraini : Natsionalna dopovid / Za red. V. M. Heitsia. Kyiv : Derzhkompriemnytstvo, 2008. 226 s.
6. Dryha S. H. Male pidpriemnytstvo Ukrainy : stanovlennia, mekhanizmy upravlinnia ta pidtrymky : monohrafiia. Kyiv : TOV «DKS tsentr», 2009. 459 s.
7. Papp V. V. Suchasnyi stan i tendentsii rozvytku maloho pidpriemnytstva v Ukraini. Biznes Inform. 2013. № 6. S. 160–164.
8. Pikhniak T. A. Orhanizatsiino–ekonomichnyi mekhanizm derzhavnoho upravlinnia pidpriemstvamy maloho

biznesu : svitovyi dosvid ta uroky dlia Ukrainy. Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy : zb. nauk.–tekhn. prats. 2012. Vyp. 22.2. S. 270–274.

9. Dani opytuvannia–doslidzhennia Info Sapiens (berезen 2020) ta Advanter Group (kviten 2020). URL: <https://sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=114> (data zvernennia: 20.05.2020).

10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy : sait. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (data zvernennia: 20.05.2020).

Дані про автора

Гейко Тетяна Юніївна,

здобувачка, головна консультантка відділу економічної стратегії, Національний інститут стратегічних досліджень, Україна,
e-mail: geykotu@niss.gov.ua

Данные об авторах

Гейко Татьяна Юниевна,

соискательница, главная консультантка отдела экономической стратегии Национального института стратегических исследований, Украина,
e-mail: geykotu@niss.gov.ua

Data about the author

Tatiana Heiko,

PhD student, Senior Consultant, Economic Strategy Division, National Institute for Strategic Studies, Ukraine
e-mail: geykotu@niss.gov.ua

УДК 339.91

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4564220>
ІВАНОВ Є.І.

Інтеграція України у ланцюги доданої вартості автомобільної промисловості країн Європейського Союзу

Предмет дослідження – особливості розвитку спеціалізації України на поставках комплектів проводів для автотранспортних засобів до країн ЄС.

Актуальність теми дослідження. З часу одержання Україною від Євросоюзу автономних торговельних преференцій 23.04.2014 р. і подальшого набрання чинності угоди про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі між ними у 2016 р. ЄС став найбільшим торговим партнером України. Розвиток торговельних відносин відбувся не лише за рахунок нарощення експорту традиційних для України товарів і послуг, але й у результаті розміщення низкою ТНК на території України потужностей з виготовлення комплектуючих для автотранспортних засобів, насамперед комплектів проводів різних видів. У 2018–2019 рр. експорт комплектів проводів з України до ЄС сягнув 1 млрд дол. США, посівши одне з чільних місць серед продукції, що постачалась на європейський ринок.

Мета дослідження. Стаття має на меті оцінити переваги і недоліки для економіки України від розвитку регіональної спеціалізації з виробництва та експорту комплектів проводів для автомобільної промисловості країн ЄС.

Методологія. Дослідження ґрунтується на використанні методів аналізу і синтезу при визначенні особливостей інтеграції України у глобальні ланцюги доданої вартості європейських автомобільних концернів.

Результати дослідження. Проаналізовано динаміку та географічну структуру експорту з України до ЄС комплектів проводів для транспортних засобів. Узагальнено історію розміщення світовими автомобільними концернами виробничих потужностей з виготовлення комплектів проводів на території України. Визначено переваги і недоліки для України від обрання чинної моделі вбудування у міжнародні виробничі ланцюги автомобільної промисловості.

Висновки. Розвиток спеціалізації на скрутці проводів для транспортних засобів забезпечив Україні притік іноземних інвестицій, збереження і створення нових робочих місць і стабільні надходження валютної виручки, що сягають 1 млрд. дол. США. Поряд з цим, Україна опинилась в ролі «середньої ланки конвеєра», що виконує порівняно прості функції з використанням дешевої ручної праці і повністю залежить від поставок давальницької сировини, тоді як національне автомобільне виробництво перебуває у стані глибокого занепаду.

Ключові слова: міжнародні ланцюги доданої вартості, автомобільні концерни, комплекти проводів для автотранспортних засобів, експорт, давальницька сировина.

ИВАНОВ Е.И.

Интеграция Украины в цепочки добавленной стоимости автомобильной промышленности стран Европейского Союза

Предмет исследования – особенности развития специализации Украины на поставках комплектов проводов для автотранспортных средств в страны ЕС.

Актуальность темы исследования. Со времени получения Украиной от ЕС автономных торговых преференций 23.04.2014 г. и дальнейшего вступления в силу соглашения об углубленной и всеобъемлющей зоне свободной торговли между ними в 2016 ЕС стал крупнейшим торговым партнером Украины. Развитие торговых отношений произошло не только за счет наращивания экспорта традиционных для Украины товаров и услуг, но и в результате размещения рядом ТНК на территории Украины мощностей по изготовлению комплектующих для автотранспортных средств, прежде всего комплектов проводов различных видов. В 2018–2019 гг. экспорт комплектов проводов из Украины в ЕС достиг 1 млрд долл. США, заняв одно из ведущих мест среди продукции, поставляемой на европейский рынок.

Цель исследования. Статья имеет целью оценить преимущества и недостатки для экономики Украины от развития региональной специализации по производству и экспорту комплектов проводов для автомобильной промышленности стран ЕС.

Методология. Исследование основывается на использовании методов анализа и синтеза при определении особенностей интеграции Украины в глобальные цепочки добавленной стоимости европейских автомобильных концернов.

Результаты исследования. Проанализирована динамика и географическая структура экспорта из Украины в ЕС комплектов проводов для транспортных средств. Обобщена история размещения мировыми автомобильными концернами производственных мощностей по изготовлению комплектов проводов на территории Украины. Определены преимущества и недостатки для Украины от избрания действующей модели встраивания в международные производственные цепочки автомобильной промышленности.

Выводы. Развитие специализации на скрутке проводов для транспортных средств обеспечило Украине приток иностранных инвестиций, сохранение и создание новых рабочих мест и стабильные поступления валютной выручки, достигающие 1 млрд. долл. США в год. Наряду с этим, Украина оказалась в роли «среднего звена конвейера», выполняющего сравнительно простые функции с использованием дешевого ручного труда и полностью зависящего от поставок дачальческого сырья,

тогда как национальное автомобильное производство находится в состоянии глубокого упадка.

Ключевые слова: международные цепочки добавленной стоимости, автомобильные концерны, комплекты проводов для автотранспортных средств, экспорт, давальческое сырье.

IVANOV Ye.I.

Ukraine's integration into automotive industry value chains of the European Union

The subject of the study is peculiarities of the Ukraine's specialization development in the supply of wire sets for vehicles to EU countries.

Topicality. Since Ukraine received autonomous trade preferences from the European Union on April 23, 2014 and the EU–UA Deep and Comprehensive Free Trade Agreement entered into the force in 2016, the EU has become Ukraine's largest trading partner. The trade relations development took place not only due to the increase in exports of traditional Ukrainian goods and services, but also as a result of the deployment of a number of TNCs in Ukraine to manufacture components for vehicles, primarily various wires sets. In 2018–2019, the export of wire sets from Ukraine to the EU reached 1 billion US dollars, taking one of the leading positions among the items supplied to the European market.

The purpose of the article is to assess pros and cons for the Ukrainian economy from development of regional specialization in production and export of wire sets for the EU automotive industry.

Methodology. The study is based on application of methods of analysis and synthesis in determining key features of Ukraine's integration into the global value chains of European automotive concerns.

Results. The dynamics and geographical structure of wire sets exports from Ukraine to the EU are analyzed. The history of wire sets production outsourcing by world automotive concerns to Ukraine is summarized. The advantages and disadvantages for Ukraine from choosing the current model of integration into the international production chains of the automotive industry are identified.

Conclusions. The development of specialization in twisting wires for vehicles provided Ukraine with an inflow of foreign investment, the preservation and creation of new jobs and stable foreign exchange earnings of up to 1 billion US dollars. At the same time, Ukraine has found itself in the role of a "middle link of conveyor" that performs relatively simple functions using cheap manual labor and is completely dependent on the supply of toll raw materials, while its the national car industry is in deep decline.

Keywords: international value chains, automobile concerns, wire sets for vehicles, export, toll raw materials.

Постановка проблеми. З часу одержання Україною від ЄС автономних торговельних преференцій від 23 квітня 2014 р. і подальшого набрання чинності угоди про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі між ними у 2016 р. Євросоюз став найбільшим торговим партнером України. За даними Державної служби статистики України, у 2019 р. частка країн ЄС–28 у вітчизняному зовнішньоторговельному обороті сягнула 40,1%, а загальний обсяг експорту з України до ЄС склав майже 24,0 млрд дол. США (у тому числі, товарний експорт – 20,75 млрд) [1]. Активізація експорту з України до ЄС відбулася здебільшого у результаті нарощення поставок традиційної продукції (зернових культур, залізорудної сировини, олії з насіння соняшнику, ріпаку тощо). Проте вагому роль відіграв також аутсорсинг деяких виробничих процесів з

боку європейських й інших автомобілебудівних компаній на територію України. Йдеться про виробництво продукції за кодом 8544 30 УКТЗЕД «Комплекти проводів для свічок запалювання та комплекти проводів інших типів, які використовуються в моторних транспортних засобах».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню особливостей інтеграції України до глобальних ланцюгів доданої вартості присвячено роботи ряду вітчизняних вчених–економістів, серед яких Н.В. Марущак [2], Ю.В. Конрад [3], О.М. Кушніренко й О.С. Зарудна [4], колектив авторів на чолі з В.Є. Хаустовою [5] та ін. Втім, у наявних розвідках аналіз інтеграції України до глобальних ланцюгів доданої вартості проводиться на секторальному та макроекономічному рівнях, тоді як спроби дослідити це явище на мікрорівні (на рівні виробництва та поставок окремих то–

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

варних позицій, виконання конкретних функцій у міжнародних виробничих процесах певної галузі) досі не знайшли належного втілення.

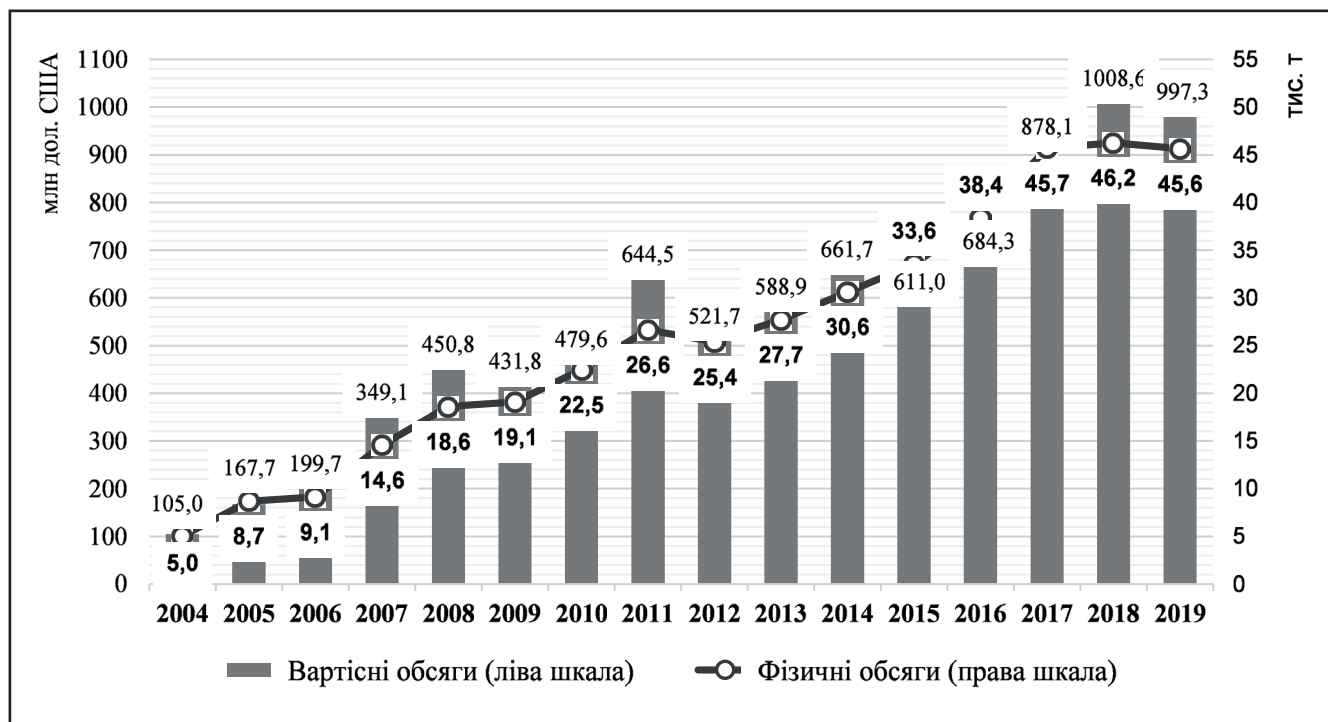
Постановка завдання. Метою дослідження є оцінити переваги та недоліки для економіки України від розвитку регіональної спеціалізації з виробництва та експорту комплектів проводів для автомобільної промисловості країн ЄС.

Виклад основного матеріалу. Відчутні обсяги експорту комплектів проводів для транспортних засобів з України до ЄС розпочалися ще у 2004 р., коли було поставлено 5,0 тис. т на суму 105,0 млн дол. США. Відтоді спостерігалось стабільне нарощення поставок цієї продукції на європейський ринок: у фізичних обсягах експорт зростає з року в рік за винятком 2012 та 2019 рр. Особливо слід відзначити зростання експорту даної продукції у 2014–2016 рр. на 25,5% (з 30,6 до 38,4 тис. т), тоді як унаслідок кризових явищ в економіці України загальний експорт товарів до ЄС у цей період знизився на 20,6%. За підсумками 2019 р. Україна експортувала до країн ЄС 45,6 тис. т комплектів проводів для транспортних засобів на суму 997,3 млн дол. США, що більше ніж у 2004 р. у 9,1 рази у фізичних обсягах та у 9,5 разів – у вартісних (рис. 1).

Значення даного експорту у зовнішньоторговельних відносинах України з ЄС важко пе-

реоцінити. Частка однієї лише товарної групи 8544 30 у загальному експорті товарів з України до ЄС у 2019 р. сягнула 4,8%. В експорті до країн ЄС вітчизняної продукції машино- та приладобудування (групи 84–92 за УКТЗЕД) частка комплектів проводів у 2019 р. склала 32,3%. Комплекти проводів для транспортних засобів перебували на шостому місці серед найбільших товарних груп (класифікованих за шістьма знаками УКТЗЕД) в українському експорті до ЄС–28 у 2019 р., поступившись кукурудзі (100590), соняшниковій олії (151211), насінню ріпаку (120510), деяким напівфабрикатам з вуглецевої сталі (720712) та неагломерованим залізним рудам і концентратам (260111). З-поміж топ–20 груп товарів у вітчизняному експорті до ЄС у 2019 р. лише комплекти проводів та ще електроводонагрівачі для приготування кави або чаю належали до електричних машин та обладнання, решта груп товарів належали до сільськогосподарської і мінеральної сировини, продукції первинної обробки металів і деревини, відходів та залишків харчової промисловості тощо.

Станом на кінець 2020 р. в Україні функціонує 12 заводів, що перебувають у власності п'яти ТНК та виробляють електропроводку, схемні джгути, кабелі й інші комплекти проводів для ав-

Рисунки 1. Динаміка імпорту до ЄС з України комплектів проводів для транспортних засобів (НС 8544 30) у 2005–2019 рр.

Джерело: укладено автором за даними [6]

Таблиця 1. Виробничі потужності з виготовлення комплектів проводів для автотранспортних засобів на території України

Назва корпорації	Країни базування материнських компаній	Міста знаходження виробничих потужностей в Україні та рік введення їх в експлуатацію	Корпорації, для яких постачаються комплекти проводів
Sumitomo Electric Bordnetze	Японія, Німеччина	Байківці (2006), Чернівці (2013), Чортків (2013), Хмельницький (2018)	Volkswagen Group
Nexans	Франція	Перемишляни (2007), Золочів (2011), Броди (2017)	Volkswagen Group, General Motors, BMW, Daimler
Leoni	Німеччина	Стрий (2003), Коломия (2017)	Volkswagen Group, Opel, Lamborghini
Fujikura	Японія	Львів (2016), Немирів (2017)	Volkswagen Group
Yazaki	Японія	Ужгород (2003)	Jaguar, BMW

Джерело: укладено автором за даними [7]

томобілебудівних підприємств, розташованих у країнах ЄС (табл. 1).

Як видно, поряд з європейськими корпораціями («Nexans», «Leoni») серед інвесторів у виробництво комплектуючих для автомобільної промисловості в Україні представлені і японські компанії («Fujikura», «Yazaki»), а також спільний японсько-німецький концерн («Sumitomo Electric Bordnetze»). Тим не менше, всі представлені ТНК замикають свої ланцюги доданої вартості на виготовленні легкових автомобілів у країнах ЄС. За даними Державної служби статистики, у 2019 р. в Україні вироблено 50,3 тис. т комплектів проводів для транспортних засобів (код за НПП 29.31.10.00), з них 45,4 тис. т (90,3%) – з сировини замовника [8]. Таким чином, основу вітчизняного експорту відповідної продукції складають операції з давальницькою сировиною. Частка країн ЄС у цих поставках у 2019 р. становила 99,98% [9]. Основними країнами спрямування експорту за товарною позицією 8544 30 з України були Німеччина, Польща, Румунія, Чехія, Угорщина, Словаччина (рис. 2).

Натомість частка України не є переважаючою в імпорті комплектів проводів до країн ЄС. У 2019 р. ця частка в імпорті, що здійснюється країнами ЄС з країн, які не членами об'єднання, склала лише 10,8%. За фізичними обсягами експорту комплектів проводів до країн ЄС Україна поступилася Марокко (39,2%), Тунісу (15,8%) і Сербії (11,3%). Всередині самого ЄС вагомими постачальниками даної продукції були Румунія та Німеччина [10].

До позитивних аспектів вбудовування України до ланцюга доданої вартості з виробництва ав-

томобілів у ЄС, безумовно, належать залучення інвестицій у національну економіку (за наявними оцінками, ПІІ у потужності з виробництва комплектів проводів в Україні перевищили 200 млн дол. США), створення нових робочих місць, що стримує трудову еміграцію, а також стабільні надходження валютної виручки, які сягають 1 млрд дол. США на рік, що позитивно впливає на сальдо торговельного балансу. Україна скористалась перевагами збереженого виробничого потенціалу (деякі виробництва проводів були відкриті на основі наявних потужностей, зокрема Хмельницького механічного заводу), вигідного географічного розташування у безпосередній близькості до ринків збуту, а також лібералізації доступу на ринок ЄС (5 із 12 діючих заводів з виробництва проводів відкрито невдовзі після набуття чинності угоди про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС).

До викликів і загроз окресленого становища належить, по-перше, виконання Україною функції «серединної ланки конвеєра», чие виробництво комплектів проводів повністю залежить від поставок давальницької сировини, а ринки збуту чітко визначені вузьким колом контрагентів на наступних етапах виробничого процесу. По-друге, в Україні зосереджено той етап виробництва, який потребує ручної праці (скрутка проводів), а тому – порівняно дешевої робочої сили, у той час як виробничі процеси, які можна автоматизувати, розташовані в країнах з вищим рівнем розвитку. По суті, це виробництво й експорт комплектів проводів для транспортних засобів не відображають потенціалу розвитку вітчизняного машинобу-

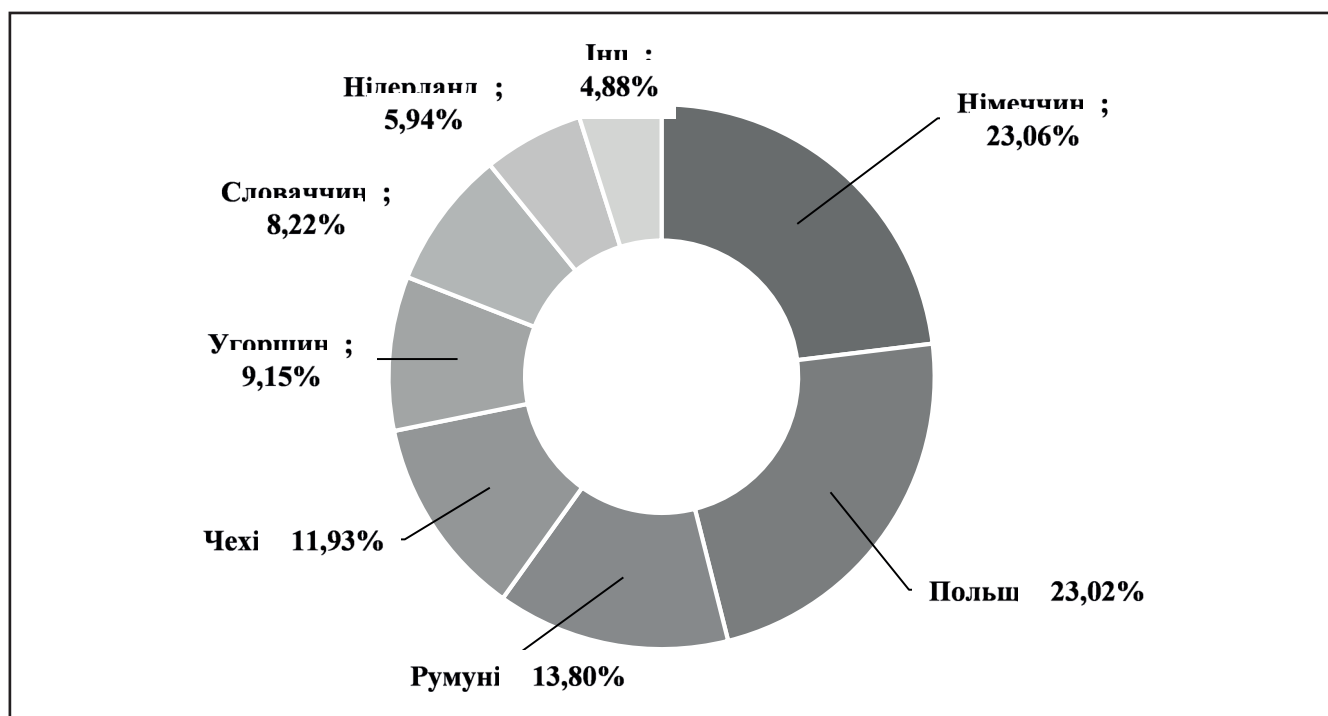

Рисунок 2. Географічна структура експорту з України комплектів проводів для транспортних засобів (HS 8544 30) у 2019 р.

Джерело: укладено автором за даними [9]

дування, позаяк перебувають під повним контролем дочірніх компаній автовиробників з країн ЄС та Японії. Вони є результатом втілення стратегії ТНК, що передали Україні на аутсорсинг одну з найпростіших функцій в процесі виробництва автотранспортних засобів, яку досі не вдалось автоматизувати, щоб використати переваги від економії на робочій силі та масштабах виробництва.

В силу того, що система національних рахунків, на якій будуються сучасні статистичні спостереження, не враховує специфіку участі країн у міжнародних ланцюгах доданої вартості, стрімке нарощення виробництва й експорту проводів для свічок запалювання й інших проводів для автотранспортних засобів формує оманливу картину розвитку вітчизняного машинобудування та реструктуризації зовнішньої торгівлі у бік збільшення частки продукції з вищим рівнем обробки і доданої вартості. Це відбувається в той період, коли Україна поступово втрачає національний виробничо-експортний потенціал за низкою галузей машино- та приладобудування у зв'язку із втратою традиційних ринків збуту і складнощами переорієнтації на нові ринки в умовах складної економічної ситуації всередині країни і відсутності ефективної промислової та зовнішньоторговельної політики держави.

Висновки

Розвиток спеціалізації на скрутці проводів для транспортних засобів забезпечив Україні притік іноземних інвестицій, збереження і створення нових робочих місць і стабільні надходження валютної виручки, що сягають 1 млрд. дол. США. Поряд з цим, Україна опинилась в ролі «середньої ланки конвеєра», що виконує порівняно прості функції з використанням дешевої ручної праці і повністю залежить від поставок давальницької сировини, тоді як національне автомобільне виробництво перебуває у стані глибокого занепаду.

Список використаних джерел

1. Зовнішньоторговельний баланс України у 2019 році: Експрес-випуск / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2020/02/14.pdf>.
2. Марущак Н.В. Глобальні ланцюги доданої вартості в контексті економічної інтеграції України. Причорноморські економічні студії. 2017. Вип. 24. С. 30–35.
3. Конрад Ю.В. Аналіз потоків валової доданої вартості в Україні в контексті інтеграції у глобальні ланцюги створення вартості. Інтелект XXI. 2017. № 2. С. 33–39.
4. Кушніренко О.М., Зарудна О.С. Можливості інтеграції української промисловості до глобальних лан-

цюгів доданої вартості. Економічний вісник університету. 2018. Вип. 39. С. 65–74.

5. Оцінка участі галузей промисловості України в глобальних ланцюгах створення доданої вартості / В.Е. Хаустова та ін. Проблеми економіки. 2020. № 3. С. 73–85.

6. EU–28 imports of HS 854430 from Ukraine, 2004–2019 / UN Comtrade Database. URL: <https://comtrade.un.org/data>.

7. Винничук Ю. Як Україна стала джерелом дешевої праці для іноземних корпорацій. Бізнес–Цензор. 2019. URL: https://biz.censor.net/resonance/3106987/yak_ukrana_stala_djerehom_deshevo_prats_dlya_nozemnih_korporatsyi.

8. Виробництво промислової продукції за видами у 2019 році / Державна служба статистики України URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/pr/vr_rea_ovpp/vr_rea_ovpp_u/arh_vppv_u.html.

9. Зовнішня торгівля окремими видами товарів за країнами світу у 2019 році / Державна служба статистики України URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2019/zd/e_iovt/arh_iovt2019.htm.

10. EU trade since 1988 by HS6 / Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/international-trade-in-goods/data/database>.

References

1. State Statistical Service of Ukraine (2020). Ukraine's foreign trade balance in 2019: Express issue. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2020/O2/14.pdf>.

2. Marushchak N.V. (2017), Hlobalni lantsiuhy dodanoi vartosti v konteksti ekonomichnoi intehtratsii Ukrainy [Global value chains in the context of Ukraine economic integration]. Black sea economic studies, 24, 30–35.

3. Konrad Yu. V. (2017), Analiz potokiv valovoi dodanoi vartosti v Ukraini v konteksti intehtratsii u hlobalni lantsiuhy stvorennia vartosti [Analysis of streams of gross value added in Ukraine in the context of integration to global value chains]. Intellect XXI, 2, 33–39.

4. Kushnirenko O.M., Zarudna O.S. (2018), Mozhlyvosti intehtratsii ukrainskoi promyslovosti do hlobalnykh lantsiuhiv dodanoi vartosti [Opportunities for the integration of the Ukrainian industry into global value chains]. Economic bulletin of the university, 39, 65–74.

5. Khaustova et all (2020), Otsinka uchasti haluzei promyslovosti Ukrainy v hlobalnykh lantsiuhakh

stvorennia dodanoi vartosti [Assessment of the Ukrainian Industries' Participation in Global Value Added Chains]. Problems of Economics, 3, 73–85.

6. UN Comtrade Database (2020), EU–28 imports of HS 854430 from Ukraine, 2004–2019. Retrieved from: <https://comtrade.un.org/data>.

7. Vynnychuk Yu. (2019), Yak Ukraina stala dzherelom deshevoi pratsi dlia inozemnykh korporatsii [How Ukraine has become a source of cheap labor for foreign corporations]. Business–Censor. Retrieved from: https://biz.censor.net/resonance/3106987/yak_ukrana_stala_djerehom_deshevo_prats_dlya_nozemnih_korporatsyi.

8. State Statistical Service of Ukraine (2020). Output of industrial products by types in 2019. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/pr/vr_rea_ovpp/vr_rea_ovpp_u/arh_vppv_u.html.

9. State Statistical Service of Ukraine (2020). Foreign trade in certain types of goods by country in 2019. Retrieved from: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2019/zd/e_iovt/arh_iovt2019.htm.

10. Eurostat (2020), EU trade since 1988 by HS6. Retrieved from: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/international-trade-in-goods/data/database>.

Дані про автора

Іванов Євген Іванович,

к.е.н., начальник відділу аналізу і прогнозування міжнародної торгівлі Державного науково–дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки
e-mail: eivanov.dndiime@gmail.com.

Данные об авторе

Иванов Евгений Иванович,

к.э.н., начальник отдела анализа и прогнозирования международной торговли Государственного научно–исследовательского института информатизации и моделирования экономики
e-mail: eivanov.dndiime@gmail.com.

Information about the author

Yevhen Ivanov,

Candidate of Economic Sciences, Head of International Trade Analysis and Forecasting Department, State Scientific Institute of Informatization and Economic Modeling
e-mail: eivanov.dndiime@gmail.com.

Державна політика забезпечення економічної безпеки розвитку аграрного сектору

Предметом дослідження є сукупність методів державного регулювання інструментів забезпечення економічної безпеки аграрного сектору.

Метою дослідження є аналіз методів регулювання державної політики в аграрному секторі.

Методи дослідження. У роботі використані монографічний метод, аналіз, метод порівняння та узагальнення даних.

Результати роботи. У статті описано взаємодію з банками для формування сприятливих умов фінансово-кредитного забезпечення сільгосптоваровиробників відповідно до Меморандуму з Мінекономіки з питань реалізації державної підтримки сільгосптоваровиробників.

Галузь застосування. Державне регулювання економіки, аграрний сектор.

Висновки. Результати дослідження дають змогу стверджувати, що політика підтримки сільського господарства України повинна бути орієнтована на збереження конкурентоспроможних навичок сільського господарства в умовах лібералізації. Це вимагає різкого зниження митного захисту сільського господарства України, а також одночасного застосування дозволених інструментів, заснованих на міжнародних стандартах. Протягом періоду вступу необхідно наполягати на створенні умов для використання фондів допоміжної допомоги ЄС, які фактично об'єднують різноманітні попередні програми Європейського Союзу (SAPARD, PHARE, ISPA).

Ключові слова: державна політика, методичні підходи, аграрний сектор, економічна безпека, інвестиції.

КРАВЧЕНКО Н.В.

Государственная политика обеспечения экономической безопасности развития аграрного сектора

Предметом исследования является совокупность методов государственного регулирования инструментов обеспечения экономической безопасности аграрного сектора.

Целью исследования является анализ методов регулирования государственной политики в аграрном секторе.

Методы исследования. В работе использованы монографический метод, анализ, метод сравнения и обобщения данных.

Результаты работы. В статье описано взаимодействие с банками для формирования благоприятных условий финансово-кредитного обеспечения сельхозтоваропроизводителей в соответствии с Меморандумом с Минэкономки по вопросам реализации государственной поддержки сельхозтоваропроизводителей.

Область применения. Государственное регулирование экономики, аграрный сектор.

Выводы. Результаты исследования позволяют утверждать, что политика поддержки сельского хозяйства Украины должна быть ориентирована на сохранение конкурентоспособных навыков сельского хозяйства в условиях либерализации. Это требует резкого снижения таможенной защиты сельского хозяйства Украины, а также одновременного применения разрешенных инструментов, основанных на международных стандартах. В течении периода поступления необходимо настаивать на создании условий для использования фондов вспомогательной помощи ЕС, которые фактически объединяют различные предварительные программы Европейского Союза (SAPARD, PHARE, ISPA).

Ключевые слова: государственная политика, методические подходы, аграрный сектор, экономическая безопасность, инвестиции.

The state policy for ensuring economic security of agricultural sector development

The subject of the study is a set of methods of state regulation of instruments to ensure economic security of the agricultural sector.

The purpose of the study is to analyze the methods of regulating public policy in the agricultural sector.

Research methods. The monographic method, analysis, method of comparison and generalization of data are used in the work.

Results of work. The article describes the interaction with banks for the formation of favorable conditions for financial and credit support of agricultural producers in accordance with the Memorandum of the Ministry of Economy on the implementation of state support for agricultural producers.

Field of application. State regulation of the economy, agricultural sector.

Conclusions. The results of the study suggest that the policy of support for agriculture in Ukraine should be focused on maintaining competitive agricultural skills in a liberalized environment. This requires a sharp reduction in customs protection of Ukraine's agriculture, as well as the simultaneous use of permitted instruments based on international standards. During the accession period, it is necessary to insist on creating conditions for the use of EU support funds, which in fact combine various previous programs of the European Union (SAPARD, PHARE, ISPA).

Key words: the state policy, methodical approaches, agrarian sector, economic security, investments.

Постановка проблеми. Низький рівень інвестицій зумовив відсталість сільського господарства України в порівнянні з розвиненими країнами, особливо в технологіях, виробництві та ефективності. Багаторічний процес вилучення інвестицій був серйозною проблемою для вступу України в ЄС. В існуючих умовах низького рівня акумуляції інвестицій сільського господарства і невігідних умов кредитування потрібна держава підтримка інвестиційної діяльності. В останнє десятиліття істотно знизився внесок сільського господарства у валовий внутрішній продукт. Зусилля держави щодо поліпшення умов кредитування сільгоспвиробників не дали очікуваних результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання методології та практики вибору, що дозволяють підприємствам стати більш конкурентоспроможними в аграрному секторі, розглядаються в дослідженнях вітчизняних та міжнародних економічних наукових дослідників: Г. Азоева, В. Андрійчука, А. Атамаса, Л. Березіної, І. Вінченка, О. Гончаренко, П. Макаренка, М. Маліка, А. Маршала, Л. Мельника, Л. Михайлової та ін. Однак системний підхід до розуміння конкурентоспроможності як складної економічної категорії, співвідношення конкурентоспроможності до конкурентної переваги підприємства та органі-

заційно-економічного досягнення конкурентоспроможності на ринку сільськогосподарської продукції до кінця не розглянуто.

Мета статті є обґрунтування теоретико-методичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки аграрного сектору.

Постановка завдання:

– розробити організаційно-економічні заходи щодо забезпечення економічної безпеки аграрного сектору.

Об'єкт дослідження – процес управління інвестиційним кліматом в аграрному секторі.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів забезпечення економічної безпеки в аграрному секторі.

Виклад основного матеріалу. Державна політика забезпечення економічної безпеки розвитку аграрного сектору відбувається на основі законів, стратегії розвитку, меморандумів з банківськими установами, постанов КМУ про механізми та напрямки державної підтримки. Політика передбачає реалізацію заходів у таких напрямках: рослинництво, тваринництво, органічне виробництво, безпечність та якість продукції, фермерство та кооперація, розвиток сільських територій, фінансова політика, регуляторна

політика, технічне регулювання, земельна реформа, адміністративні послуги [1, С.7–10].

Реалізація Законів України «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про основні засади державної аграрної політики України на період до 2015 року» та «Стратегії розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року» забезпечує формування пріоритетів у економічній безпеці розвитку аграрного сектору. У даній сфері правового регулювання діють: Земельний кодекс України, закони України «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про фермерське господарство», «Про особисте селянське господарство», «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу», «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», «Про сільськогосподарський перепис», «Про насіння і садивний матеріал» та інші нормативно-правові акти.

Державна політика забезпечує економічну безпеку аграрного сектору в розрізі напрямків функціонування Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України:

Фінансових (страхових через страхування продукції галузі та затвердження стандартних страхових продуктів; кредитних через здешевлення кредитів, за рахунок коштів місцевих бюджетів, залучення банківських кредитів; податкових через скорочення податкового навантаження на фермерські господарства; бюджетних через програми підтримки, які включають дотації, субсидії, компенсації вартості техніки та відсотків за кредити) [2, С.13–21].

Законодавчих, нормативно-правових, регуляторних у різних напрямках аграрного сектору.

Інституційних, що передбачають розвиток інститутів підтримки аграрного сектору та інформаційно-консультаційну діяльність, зокрема з питань інтеграції нових технологій та інновацій (дорадчі служби, аграрні палати, громадські організації, консалтингові агентства, торгово-промислові палати, кредитні спілки та страховики сільськогосподарських ризиків).

Організаційних через організаційні зрушення, трансформацію організації діяльності та форм взаємодії економічних агентів галузі – розвиток діяльності фермерських господарств, кластерів та сільськогосподарської кооперації для формування просторової мережі ланцюгів доданої вар-

тості аграрного сектору, використання проектів локального розвитку для створення ефективного ланцюга державно-приватного партнерства. Організаційні зрушення галузі відбуваються через формування кластерної моделі ефективної та координованої співпраці з органами влади, що забезпечує ряд переваг: економія на масштабі, спільна закупівля великих партій необхідних ресурсів або замовлення досліджень чи наукових розробок, отримання грантів для подолання колективних викликів, розвиток логістичної інфраструктури, просування виробленої продукції на зовнішньому та внутрішньому ринках. Кластерна модель забезпечує залучення переробних компаній, дорадчих служб, дослідних інститутів, кредитних спілок, торгових мереж та інших. Для прикладу, в Україні на основі кластерного механізму організації аграрного сектору функціонують агрокластер «ГорбоГори» у Львівській області, агроєккластер «Фрумушика Нова» Одеської області.

Адміністративних (видача патентів, реєстрація прав інтелектуальної власності, для прикладу, затвердження нових марок виноробної продукції, технологічних інструкцій у виробництві сільськогосподарської продукції, проектів вирощування продукції та інші). Ці види інновацій в сфері надання адміністративних послуг забезпечують захист прав суб'єктів господарювання в аграрному секторі.

Технічних в сфері інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу. Державна політика в цьому напрямку передбачає впровадження європейських стандартів торгівлі, метрологію та стандартизацію, технічні регламенти та оцінка відповідності. Технічні регламенти забезпечують: прозорість функціонування аграрного ринку відповідно нормам ЄС, розширення експортного потенціалу, технічне регулювання оцінку відповідності аграрної техніки [3, С.59–65].

Державна політика передбачає надання наступних форм державної підтримки аграрного сектору (див. Рисунок).

Взаємодію з банками для формування сприятливих умов фінансово-кредитного забезпечення сільгосптоваровиробників відповідно до Меморандуму з Мінекономіки з питань реалізації державної підтримки сільгосптоваровиробників (державна підтримка розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції; фінансова підтримка розвитку фермерських

Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств.	<ul style="list-style-type: none"> • бюджетна дотація • компенсації витрат • бюджетні субсидії
Фінансова підтримка на поворотній основі (безвідсоткові кредити) через Український Державний Фонд підтримки фермерських господарств.	<ul style="list-style-type: none"> • конкурсний механізм
Державна підтримка через доплати на користь застрахованих осіб - членів/голів СФГ.	<ul style="list-style-type: none"> • механізм доплати на користь застрахованих осіб - членів/голови сімейного фермерського господарства єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування
Державна підтримка розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції.	<ul style="list-style-type: none"> • дотації • відшкодування вартості активів, об'єктів тваринництва, об'єктів зберігання та переробки зерна • компенсація вартості банківських кредитів
Фінансова підтримка розвитку садівництва, виноградарства та хмелярства.	<ul style="list-style-type: none"> • механізм часткового відшкодування вартості активів (30-80%)
Часткова компенсація вартості с/г техніки та обладнання вітчизняного виробництва.	<ul style="list-style-type: none"> • механізм компенсації за рахунок коштів державного бюджету (25%)
Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів	<ul style="list-style-type: none"> • механізм здешевлення кредитів на основі конкурсу
Доступні кредити 5-7-9%.	<ul style="list-style-type: none"> • механізм компенсації процентної ставки через зменшення базової ставки на 5-7-9% для малого підприємництва

Механізми державної підтримки аграрного сектору на основі програм для різних видів сільськогосподарської діяльності

господарств; часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва; фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів).

Тваринництво. Механізм та напрями надання підтримки розвитку тваринництва та переробки сіль-

ськогосподарської продукції визначено постановою Кабінету Міністрів України від 07 лютого 2018 року № 107 «Про затвердження Порядку використання коштів передбачених у державному бюджеті для державної підтримки розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції» (зі змінами від 20.05.2020): 1) спеціальна бюджетна до-

тація за наявні бджолосім'ї; 2) часткове відшкодування вартості племінних тварин, бджіл, сперми та ембріонів; 3) часткове відшкодування вартості тваринницьких об'єктів; 4) часткова компенсація вартості об'єктів, профінансованих за рахунок банківських кредитів; часткове відшкодування вартості об'єктів із зберігання та переробки зерна; погашення бюджетної кредиторської заборгованості, зареєстрованої в органах Казначейства, за попередній бюджетний період за напрямом державна підтримка розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції.

Садівництво механізм і напрями надання підтримки розвитку садівництва, виноградарства та хмелярства визначено постановою Кабінету Міністрів України від 15.07.2005 № 587 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для розвитку виноградарства, садівництва і хмелярства» (із змінами від 23.09.2020), що передбачають надання суб'єктам господарювання бюджетних коштів «на безповоротній основі шляхом часткового відшкодування вартості (без урахування податку на додану вартість) побудованих і реконструйованих та прийнятих у період з 1 січня по 31 жовтня 2020 року в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів із зберігання та переробки плодово-ягідної продукції, винограду та хмелю, а також придбаних суб'єктами господарювання у цей самий період основних засобів і товарів, виконаних робіт та отриманих послуг».

Компенсація с/г техніки (див. Рисунок).

Підтримка фермерства включає такі напрями підтримки: бюджетна дотація за утримання корів, доплата на користь застрахованих осіб – членів/голови СФГ без набуття статусу юридичної особи ЄСВ, часткова компенсація витрат, пов'язаних з наданими сільськогосподарськими дорадчими послугами, бюджетна субсидія на одиницю оброблюваних угідь (1 гектар) – новоствореним фермерським господарствам, фінансова підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, фінансова підтримка на поворотній основі.

За останні п'ять років державна підтримка аграрного сектору суттєво покращилася завдяки механізмам та програмам стимулювання діяльності галузі. Для прикладу, у 2015 році з Загального Фонду Державного бюджету було виділено 1884,2 млн. грн. на підтримку аграрних підприємств, у 2019 році – 12 341,643 млрд. грн. (Таблиця 1).

В структурі програм підтримки переважають програми підтримки галузі тваринництва (частка фінансування становила 57% у 2018 році та 59% у 2019 році), фінансова підтримка сільгосптоваровиробників (частка відповідно 23% та 15%), розвиток хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними (частка відповідно 9% та 7%), розвиток фермерських господарств у 2019 році з часткою 14%.

Видатки Спеціального фонду державного бюджету зросли на 1083,3 млн. грн. з переважанням витрат на підтримку розвитку підприємств АПК, зокрема надання кредитів фермерським господарствам. Це означає сприяння розвитку фермерства в Україні та ріст ефективності державної політики стимулювання розвитку аграрного сектору [4, С.34–39].

Політика підтримки сільського господарства України повинна бути орієнтована на збереження конкурентоспроможних навичок сільського господарства в умовах лібералізації. Це вимагає різкого зниження митного захисту сільського господарства України, а також одночасного застосування дозволених інструментів, заснованих на міжнародних стандартах. Протягом періоду вступу необхідно наполягати на створенні умов для використання фондів допоміжної допомоги ЄС, які фактично об'єднують різноманітні попередні програми Європейського Союзу (SAPARD, PHARE, ISPA). Ця програма представляє інструмент фінансової допомоги Європейського підрозділу для Західних Балкан та Туреччини у період 2007–2013 років [5, С.368].

Створення умов для використання коштів цієї програми вимагає скоординованих дій державних та цивільних установ, визначення потреб, реалізацію пріоритетних проектів, створення адміністративної бази в рамках рекомендацій ЄС, зміцнення громадських організацій, професійне формування персоналу та просування європейських цінностей.

У короткостроковій перспективі необхідно створити умови для використання двох із п'яти компонентів програми IPA. Етапи реформ повинні стосуватися не лише сільського господарства у вузькому розумінні, а й сільськогосподарського бізнесу в цілому, який зайнятий великим сектором робочої сили, вносить третину створеної виробничої вартості та експортує сировину до країн ЄС. Нестача фінансових ресурсів є основною

Динаміка видатків державного бюджету на державну підтримку аграрного сектору України у 2015–2019 роках

	2015	2016	2017	2018	2019
Загальний фонд державного бюджету					
Видатки Державного бюджету, млн. грн.	1884,20	1638,30	5596,40	10715072,20	12341643,00
з них за основними програмами підтримки розвитку АПК, млн. грн., в тому числі:	1636,30	1079,90	1021,40	4232,00	5909,00
Здешевленн кредитів	300,00	131,40	294,90	266,00	127,20
Розвиток фермерських господарств	–	–	–	210,00	800,00
розвиток хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними	–	–	115,60	400,00	400,00
Надання кредитів фермерським господарствам	–	–	25,00	–	200,00
Державна підтримка галузі тваринництва	–	–	11,60	2401,00	3500,00
Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників	–	–	923,00	955,00	881,80
Часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва	–	–	98,40	–	–
Спеціальний фонд державного бюджету					
Видатки, всього	1588,40	1879,30	4693,50	2326,80	2671,70
на підтримку розвитку підприємств АПК, в тому числі:	1488,40	1424,60	3350,10	51,90	54,30
Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі	–	–	4,50	5,00	5,00
Надання кредитів фермерським господарствам	–	–	40,00	43,10	44,50
Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі на умовах фінансового лізингу	–	–	3,80	3,82	4,77
Інші	99,80	17,40	3143,00	–	–

перешкодою для створення сучасного та технологічно розвиненого сільськогосподарського бізнесу в Україні. Більш зручним має бути забезпечення прибутковості загальних інвестицій у аграрній галузі економіки. Моделі фінансування базуються на поточних можливостях, тобто щодо роздробленості сільськогосподарського харчового сектору. Малі та середні компанії цього сектору повинні мати зручні умови для отримання фінансових ресурсів, необхідних для інвестицій у виробництво, переробку та розміщення продукції. Це передбачає зниження процентних ставок, зупинку кредитування та довші умови повернення коштів. Державні установи та комерційні банки повинні здійснювати скоординовану діяльність з метою створення гарантійного фонду для сільськогосподарських кредитів. За умов координації з іншими заходами такий крок уможли-

вить зниження процентних ставок та збільшення інвестицій у сільське господарство України. Розвиток цього сектору передбачає створення нової системи стимулювання та експортних субвенцій, формування конкретних державних фондів, сільськогосподарського банку, нової політики бюджетних резервів, бюджетного фінансування інфраструктури, нових технологій та реорганізації установ у визначені державної політикою терміни [6, С.275–279].

Список використаних джерел

1. Акмаев А.І., Коваленко Н.В. Удосконалення оцінки конкурентоспроможності підприємства в умовах глобалізації. Культура народів Причорномор'я. 2007. Вип. 99. С. 7–10.
2. Александрова О.В. Економічна стійкість сільськогосподарського виробництва як основний чинник його

го конкурентоспроможності. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. 2012. №2, Т. 3. С. 13–21.

3. Алексеенко Н.В. Устойчивое развитие предприятия как фактор экономического роста. Экономика і організація управління: зб. наук. пр. 2008. – № 3. С. 59–65.

4. Бугай В.З., Омельченко В.М. Аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства. Держава та регіони. 2008. № 1. С. 34–39.

5. Мельник С.І. Основні напрямки формування конкурентних переваг аграрних підприємств України в ринкових умовах: монографія. Луганск : Ноулдз, 2010. 368 с.

6. Khalatur S., Stachowiak Z., Zhylenko K., Honcharenko O., Khalatur O. Financial instruments and innovations in business environment: European countries and Ukraine. Investment Management and Financial Innovations, 2019. 16(3), P. 275–291.

References

1. Akmaiev A.I. (2007) «Udoskonalennia otsinky konkurentospromozhnosti pidpriemstva v umovakh hlobalizatsii» [Improving the assessment of the competitiveness of the enterprise in the context of globalization]. Kultura narodov Prychernomorja, Vol. 99. pp. 7–10.

2. Aleksandrova O.V. (2012) «Ekonomichna stiikist silskohospodarskoho vyrobnytstva yak osnovnyi chynnyk yoho konkurentospromozhnosti» [Economic stability of agricultural production as a major factor in its competitiveness]. Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu, no. 2, T. 3. pp. 13–21.

3. Alekseenko N.V. (2008) Ustoichyvoe razvytye predpriyatya kak faktor ekonomicheskogo rosta» [Sustainable development of the enterprise as a factor of economic growth].

Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia: zb. nauk. Pr, no. 3. pp. 59–65.

4. Buhai V.Z., Omelchenko V.M. (2008) «Analiz ta otsinka finansovoi stiikosti pidpriemstva» [Analysis and assessment of the financial stability of the enterprise]. Derzhava ta rehiony, no. 1. pp. 34–39.

5. Melnyk S.I. Osnovni napriamky formuvannia konkurentnykh perevah ahrarynykh pidpriemstv Ukrainy v rynkovykh umovakh: monohrafiia /S.I. Melnyk. – Luhansk: Noulidzh, 2010. – 368 s.

6. Khalatur S., Stachowiak Z., Zhylenko K., Honcharenko O., Khalatur O. (2019). Financial instruments and innovations in business environment: European countries and Ukraine. Investment Management and Financial Innovations, 16(3), pp. 275–291.

Дані про автора

Кравченко Микола Володимирович,

к. е. н., доцент Дніпровський державний аграрно-економічний університет

e-mail: Kravchenkonik777@ukr.net

Данные об авторе

Кравченко Николай Владимирович,

к. э. н., доцент Днепропетровский государственный аграрно-экономический университет

e-mail: Kravchenkonik777@ukr.net

Data about author

Mykola Kravchenko,

Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting, taxation and management of financial and economic security

e-mail: Kravchenkonik777@ukr.net

УДК 658: 69.003

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4564235>

МАЛАШКІН М.А., РЕВУНОВ О.М.,

ГИЖКО А.П., БІНД В.Є.

Удосконалення методико-аналітичних компонент та базових функціоналів управління підприємством в сучасній системі будівельного девелопменту

Предметом дослідження є теоретико-прикладні положення з побудови та використання системи адміністрування в управлінні підприємствами з урахуванням євроінтеграційних процесів.

Метою дослідження є формування факторно-аналітичної підсистеми та формалізація управлінських процедур адміністрування будівельним підприємством за усіма етапами технології впровадження будівельного проекту.

Методи дослідження. Для досягнення встановленої мети та вирішення завдань використано

методи: теоретичне узагальнення, аналіз і синтез – для визначення сфер перетину фундаментальних положень теорії організаційного розвитку та концепцій підтримки стійкості діяльності підприємства; статистичний та техніко–економічний аналіз – для дослідження рівня стійкості та особливостей перебігу процесів організаційного розвитку підприємств.

Результати роботи. Наведено узагальнену структуру систем адміністрування в управлінні активами (ресурсами) підприємства. Визначено, що будівництво – це два взаємозв'язаних паралельних асинхронних процеси: забезпечення ресурсами і виконання послідовності робіт.

Галузь застосування результатів. Побудова інтелектуальних карт (mind map) – для узагальненого представлення логіки організації управління організаційним розвитком; когнітивне моделювання – для відображення логіки узгодження інтересів суб'єктів організаційного розвитку; мова моделювання архітектури ArchiMate – для моделювання життєвого циклу та організаційних трансформацій підприємства; побудови дерев рішень – для визначення варіантів залучення будівельного підприємства до мереж виробничої кооперації в проектах будівництва.

Висновки. Доведено, що підвищення ефективності використання енергетичних і матеріальних ресурсів є пріоритетним напрямком економічних досліджень в сфері виробництва будівельних матеріалів, а практика ресурсозбереження набуває рис інтегрованої аналітичної функції управління з методичним та інформаційно–аналітичним (формалізованим) забезпеченням, зв'язками і елементами організаційно–управлінської технології.

Ключові слова: підприємство, процес адміністрування, інформаційно–аналітичне забезпечення, технологія управління.

МАЛАШКИН М.А., РЕВУНОВ А.Н.,
ГИЖКО А.П., БИНД В.Е.

Совершенствование методико–аналитических компонент и базовых функционалов управления предприятием в современной системе строительного девелопмента

Предметом исследования является теоретико–прикладные положения по построению и использованию систем администрирования в управлении предприятиями с учетом евроинтеграционных процессов.

Целью исследования является формирование факторно–аналитической подсистемы и формализация управленческих процедур администрирования строительным предприятием по всем этапам технологии внедрения строительного проекта.

Методы исследования. Для достижения поставленной цели и решения задач использованы методы: теоретическое обобщение, анализ и синтез – для определения сфер пересечения фундаментальных положений теории организационного развития и концепций поддержания устойчивости деятельности предприятия; статистический и технико–экономический анализ – для исследования уровня устойчивости и особенностей протекания процессов организационного развития предприятий.

Результаты работы. Приведена обобщенная структура систем администрирования в управлении активами (ресурсами) предприятия. Определено, что строительство – это два взаимосвязанных параллельных асинхронных процесса: обеспечение ресурсами и выполнения последовательности работ.

Область применения результатов. Построение интеллектуальных карт (mind map) – для обобщенного представления логіки организации управления организационным развитием; когнітивне моделювання – для отображения логіки согласования интересов субъектов организационного развития; язык моделирования архитектуры ArchiMate – для моделирования жизненного цикла и организационных трансформаций предприятия; построения деревьев решений – для определения вариантов привлечения строительного предприятия к сетям производственной кооперации в проектах строительства.

Выводы. Доказано, что повышение эффективности использования энергетических и материальных ресурсов является приоритетным направлением экономических исследований в сфере производства строительных материалов, а практика ресурсосбережения приобретает черты интегрированной аналитической функции управления методического и информационно-аналитического (формализованного) обеспечения, связями и элементами организационно-управленческой технологии.

Ключевые слова: предприятие, процесс администрирования, информационно-аналитическое обеспечение, технология управления.

MALASHKIN M.A., REVUNOV O.M.,
GIZHKO A.P., BIND V.Ye.

Improvement of methodological and analytical components and basic functionalities of enterprise management in a modern system construction development

The subject of this research is the theoretical and applied provisions on the construction and use of administration systems in enterprise management, taking into account European integration processes.

The aim of the study is to form a factor-analytical subsystem and formalize management procedures for administering a construction enterprise at all stages of the technology of implementing a construction project.

Research methods. To achieve this goal and solve problems, the following methods were used: theoretical generalization, analysis and synthesis – to determine the areas of intersection of the fundamental provisions of the theory of organizational development and the concepts of maintaining the sustainability of the enterprise; statistical and technical and economic analysis – to study the level of stability and the characteristics of the processes of organizational development of enterprises.

Results of work. The generalized structure of administration systems in asset (resource) management of an enterprise is presented. It is determined that construction is two interconnected parallel asynchronous processes: providing resources and performing a sequence of works.

Scope of the results. Building mind maps – for a generalized presentation of the logic of organizing management of organizational development; cognitive modeling – to display the logic of coordinating the interests of the subjects of organizational development; architecture modeling language ArchiMate – for modeling the life cycle and organizational transformations of an enterprise; building decision trees – to determine options for attracting a construction company to industrial cooperation networks in construction projects.

Conclusions. It has been proved that increasing the efficiency of energy and material resources use is a priority area of economic research in the field of production of building materials, and the practice of resource conservation acquires the features of an integrated analytical function of managing methodological and information-analytical (formalized) support, communications and elements of organizational and management technology.

Key words: enterprise, administration process, information and analytical support, management technology.

Постановка проблеми. Донині актуальним питанням залишається розроблення дієвих механізмів своєчасного й адекватного реагування на негативні процеси, що відбуваються всередині підприємства та якнайшвидша його адаптація до перманентно мінливого ринкового середовища. Оскільки будь-які позитивні зміни у макроекономічному контексті – це віддзер-

калення реальних трансформативних заходів, що здійснили окремі господарюючі суб'єкти, то ефективність функціонування окремих бізнес-одиниць – це ефективність розвитку економіки країни, формування принципово нових способів ведення бізнесу, перманентний розвиток підприємницьких здібностей і постійний інноваційний пошук.

Особлива увага за таких умов необхідна підприємствам будівельної галузі, для яких негативні макроекономічні тенденції – спад ВВП, зниження життєвого рівня населення, зменшення інвестицій, активізація інфляційних процесів, девальвація національної грошової одиниці, обмеження банківського кредитування тощо – детермінують розвиток кризових процесів усередині галузі, котрі, своєю чергою, негативно впливають на розвиток економіки країни загалом. Одним із дієвих способів пристосування підприємства до мінливого ринку є реструктуризація – внутрішні структурні перетворення, спрямовані на підвищення ефективності господарювання шляхом усунення (максимального обмеження) негативного впливу як екзогенних, так і ендогенних факторів [1].

У ринкових умовах господарювання бізнес є доволі чутливим до помилок управлінського характеру. Важливою передумовою ухвалення керівниками різних рівнів дієвих рішень у сфері операційної, фінансової чи інвестиційної діяльності є наявність повної різновекторної інформації, що стосується не лише зовнішнього середовища підприємства, а й ситуації щодо ринкового оточення та його впливу на діяльність суб'єкта підприємницької діяльності. Таким чином, керівники і власники бізнес-структур акцентують увагу на необхідності побудови та використання дієвих систем адміністрування в управлінні. Ці системи, як складова різноманітних економічних систем, є тісно пов'язані з ними. Вони мають забезпечити узгодженість інформаційних, матеріальних, фінансових та інших потоків в організаціях. Системи адміністрування повинні бути взаємодоповнюючим елементом інтегрованих систем управління, охоплюючи усі управлінські дії та процеси. Якість управлінських рішень в організаціях прямим чином залежить від якості систем адміністрування і процесів, що відбуваються у них.

Мета статті полягає в розробці моделі формування систем адміністрування в управлінні підприємствами, яка, на відміну від існуючих, передбачає виокремлення підготовчої, основної та завершальної стадій і дає змогу впорядкувати комплекс необхідних робіт у контексті розвитку корпоративної архітектури суб'єкта господарювання на основі моделі EFQM (European Foundation for Quality Management), яку підтримує Європейський фонд управління якістю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток систем адміністрування на підприєм-

ствах з урахуванням євроінтеграційних процесів зумовлює необхідність деталізації їхніх напрямків через функції, цілі, завдання і процедури, визначення та затвердження переліку документації, формалізування інформаційних потоків тощо. Слід зауважити, що будь-який вид діяльності суб'єктів господарювання неминуче пов'язаний із системами адміністрування. Якість таких систем багато в чому визначає якість управління [2].

Протягом останніх років предметна сфера адміністрування в управлінні підприємствами з урахуванням євроінтеграційних процесів істотно розширила свої межі, що певним чином позначилось і на взаємодії елементів відповідних систем. Сприяли цьому й розвиток технологій діловодства, а також поява нових механізмів автоматизування документально-інформаційного забезпечення управлінської діяльності. Одні із ключових завдань удосконалення систем адміністрування сьогодні – це упорядкування документально-інформаційних потоків, скорочення часового періоду ухвалення управлінських рішень та, загалом, підвищення рівня ефективності цілеспрямованого впливу керівної підсистеми на керовану за усіма етапами технології управління. Ефективні системи адміністрування в управлінні підприємствами з урахуванням євроінтеграційних процесів – це фактично ефективний інструмент управління, що потрібний бізнесу в ринкових умовах господарювання. Водночас, як свідчить вивчення теорії і практики, зазначена проблема залишається недостатньо розв'язаною у науковому ракурсі, а відповідні концептуальні, теоретико-методологічні та методико-прикладні засади – недостатньо сформованими, що й обумовлює важливість проведення досліджень у цьому напрямку.

Ефективність будівництва, його інвестиційний потенціал та організаційно-технологічні особливості досліджували на концептуальних засадах ризик – менеджменту, економіко-математичного моделювання, маркетингу і управлінського обліку С. Бушуєв, А. Гойко, П. Куліков [2], В. Лич, Г. Рижаківа [3], В. Поколенко [4], В. Сердюк, Д. Чернишев [5; 8], Ю. Чуприна [6] та інші науковці. Низку аспектів адміністрування та побудови відповідних систем розглядають у своїх працях вітчизняні та іноземні науковці, зокрема, І. Адзієс, М. Войнаренко, Н. Гавкалова, Т. Кравчуновська, Н. Чухрай, Н. Шпак, І. Яремко та чимало інших. Напрацювання вказаних авторів стосуються, зокрема, стратегіч-

них та тактичних аспектів адміністрування в організаціях, його зв'язку з бізнес-процесами, впливу адміністрування на процеси ухвалення управлінських рішень, підходів з оцінювання ефективності побудови і використання систем адміністрування, проектування цих систем, виокремлення та характеристики їхніх елементів, мотивування працівників адміністративної діяльності тощо.

Попри чималу кількість напрацювань у цій сфері, низка актуальних завдань із вказаної тематики досі не розв'язана. Зокрема, потребує розвитку сутність поняття адміністрування в управлінні підприємствами, а також типологія видів документації у системах адміністрування. Виникає необхідність розвитку чинників побудови і використання таких систем, а також їхньої класифікації за низкою істотних та незалежних ознак. Не менш важливо розвинути принципи побудови і використання систем адміністрування, розробити відповідну концепцію, а також запропонувати метод їхнього діагностування в організаціях. В аналізованому контексті доцільно також удосконалити модель формування систем адміністрування в управлінні підприємствами на засадах виокремлення підготовчої, основної та завершальної стадій, удосконалити метод оцінювання рівня сформованості цих систем, розробити модель діагностування їхньої стійкості.

Виклад основного матеріалу. Сучасне бізнес-середовище характеризується динамічністю, оперативністю, непрогнозованістю, складністю взаємовідносин і взаємовпливів тощо. Це зумовлює необхідність формування дієвих систем адміністрування в управлінні підприємствами, за допомогою яких можна більш ефективно прогнозувати зміни кон'юнктури ринку, ухвалювати управлінські рішення, планувати дії, а також оптимізувати ресурсне забезпечення управлінських процесів. Теоретичне обґрунтування сутності поняття «адміністрування» є ключовим завданням на шляху до вдосконалення побудови та використання відповідних систем адміністрування.

Модель EFQM (European Foundation for Quality Management), яку підтримує Європейський фонд управління якістю, покликана допомогти організаціям стати більш конкурентоспроможними, пропонується як основа для вдосконалення бізнесу в контексті організаційного управління [10, с. 45]. Незалежно від сектора, розміру, структури або зрілості організаціям необхідно створити від-

повідні системи управління, щоб бути успішними. Модель EFQM – це інструмент, що допомагає організаціям зробити це, вимірюючи, де вони знаходяться на шляху до досконалості, допомагаючи їм зрозуміти прогалини і стимулювати рішення.

Результати огляду та узагальнення літературних джерел засвідчили неоднозначність й різноспрямованість у розумінні сутності поняття адміністрування, а також дали змогу виокремити низку основних підходів до трактування його змісту: як процесу, як окремого виду управлінської діяльності, як уміння і навик, як функції менеджменту, як управлінської діяльності, як стилю управління, як виду менеджменту тощо. Використання інструментів морфологічного аналізу, врахування положень адміністративного менеджменту, вивчення практичного досвіду, а також результати виявлення переваг і недоліків кожного із підходів до розуміння змісту поняття «адміністрування» дали змогу обґрунтувати доцільність його трактування як виду управлінської діяльності, який на засадах документації, діловодства, інформаційного забезпечення та формалізування управлінських процедур забезпечує цілеспрямований вплив керівної підсистеми на керовану за усіма етапами технології управління. Таким чином, адміністрування запропоновано розглядати як окремий вид управлінської діяльності, що проникає усі рівні управління в організації.

За результатами виконаних досліджень системами адміністрування в управлінні підприємствами з урахуванням євроінтеграційних процесів запропоновано трактувати як комплекс упорядкованих взаємопов'язаних елементів, які, утворюючи певну цілісність та єдність, забезпечують цілеспрямований вплив керівної підсистеми на керовану за усіма етапами технології управління на засадах документації, діловодства, інформаційного забезпечення та формалізування управлінських процедур (рис. 1).

Ефективні системи адміністрування в управлінні підприємствами з урахуванням євроінтеграційних процесів дають змогу керівникам усіх рівнів управління генерувати нові бізнес-ідеї й оперативно реагувати на зміни середовища функціонування шляхом ухвалення відповідних управлінських рішень. Вони сприяють і налагодженню дієвого як прямого, так і зворотного зв'язку в межах процесу менеджменту, а також забезпечують збалансованість бізнес-процесів на підприємстві.

Рисунок 1. Типологія систем адміністрування в управлінні підприємствами

Тісно пов'язаними є також системи адміністрування в управлінні підприємствами із забезпеченням ефективності виробничо-господарської діяльності. Зокрема, вони дають змогу аналізувати доходи і витрати, діагностувати рівень ефективності діяльності окремих підрозділів, ідентифікувати при цьому сильні та слабкі боки тощо. Окрім того, завдяки цим системам створюються передумови для правильного поставлення цілей фінансового характеру як для компанії загалом, так і для кожного окремого працівника комплексно та цілеспрямовано.

У процесі дослідження встановлено, що під терміном «ресурси» слід розуміти широкий спектр їх різновидів, специфіка яких визначає механізми

їх використання (рис. 2). В структурі ресурсного потенціалу підприємства виділено енергетичну складову, виробничі та комерційні втрати, рівень фінансового забезпечення, механізм і якість системи управління. Першочерговим завданням ресурсозбереження підприємств є оцінка виробничих і комерційних втрат в поточному періоді і динаміки їх змін.

Доведено, що проблема раціонального використання ресурсів залежить від організаційної якості механізмів управління (структури, функцій, розпорядної документації). Серед проблем управління ресурсозбереженням пріоритетно виділені – організаційні заходи, інформатизація та аналітична складова управлінської діяльності, інжиніринговий

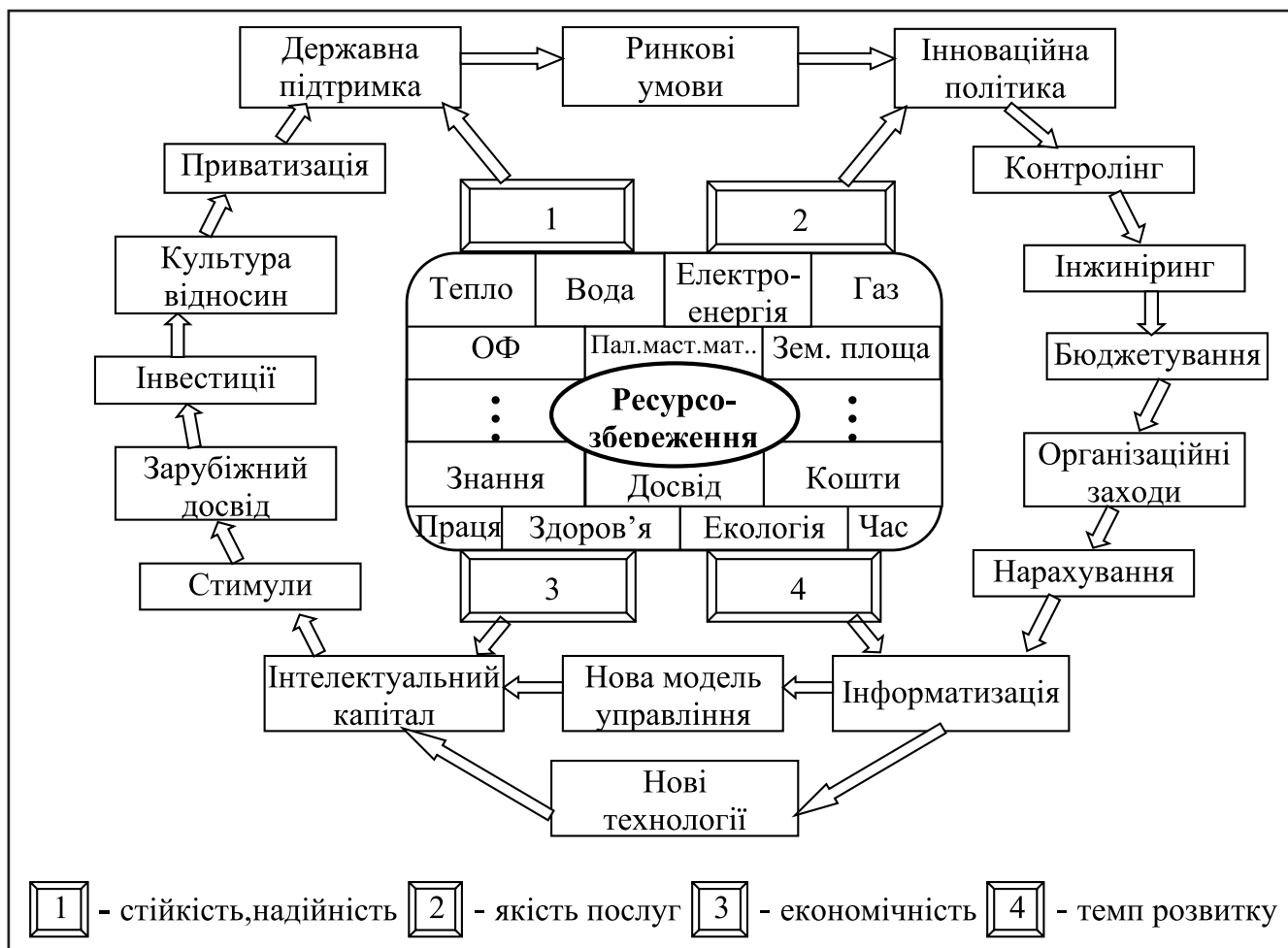

Рисунок 2. Формування оновленої моделі бізнес-індикаторів підприємства в середовищі проектів будівельного девелопментаф

інструментарій перебудови діючої системи управління. В теоретико – методичному плані в дослідженні увагу сконцентровано на концепції процесного управління ресурсозбереженням, що дає змогу поєднати діючий структурно–функціональний механізм управління з організаційно–економічним виокремленням процесів різного типу, де логіко–структурні ланцюжки взаємозв'язку функцій і витрат максимально впливають на ресурсоемність процесів і кінцеві результати.

Для вітчизняних підприємств у рамках проведеного дослідження була побудована динамічна модель вибору оптимальної стратегії оновлення (визначення життєвого циклу активу) на основі ISO 26000 [11]. Для визначення функціонального рівняння було знайдено залежність між величинами, що характеризують задачу на двох суміжних етапах.

Виходячи з аналізу задач реалізації етапів виконання будівельних робіт, визначено перелік та структура вхідних даних, необхідних для побудови

моделі виконання будівельних робіт згідно з проектом в цілому і зокрема для виконання окремих етапів будівництва (рис. 3).

Для моделювання об'єкта дослідження застосовується синтетична модель, отримана на базі інформаційного моделювання та моделювання в рамках теорії управління запасами. З точки зору інформаційного моделювання, процес реалізації будівельного проекту являє собою модель, що пов'язує асинхронні інформаційні потоки у системі управління та перетворення даних, де взаємодія подій – це складна динамічна структура [3; 4]. Сьогодні існує досить розвинутий математичний апарат теорії мереж Петрі для представлення моделей такого класу. Метою представлення адаптації виконання етапу будівництва у вигляді мережі Петрі з подальшим аналізом є отримання важливої інформації про структуру і динамічну поведінку об'єкта моделювання для оцінювання його стану і вироблення пропозицій щодо подальшого удосконалення [2].

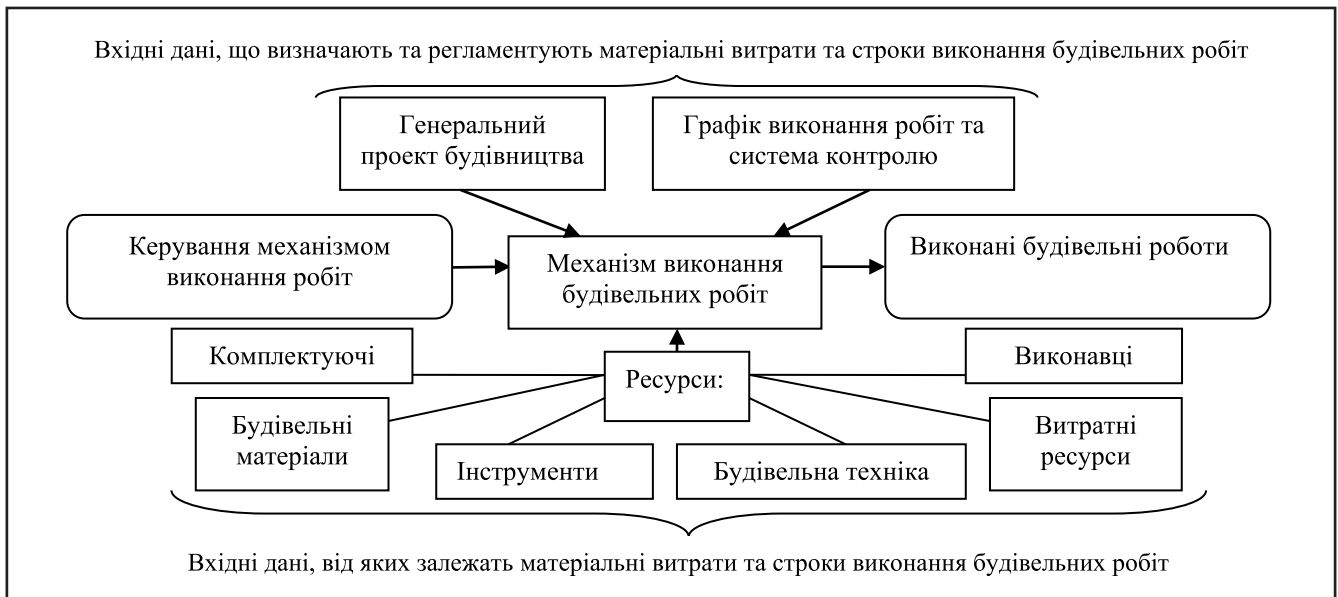

Рисунок 3. Формування прикладних підсистем управління активами будівельного підприємства на засадах EFQM.ф

З точки зору логістики реалізації проекту будівництва, модель виконання етапу безпосередньо будівельних робіт може бути представлена таким чином:

1) нехай $[t_0, t_1]$ – наступний часовий етап виконання будівельного проекту;

2) вхідні дані для моделі представляються такою структурою:

- об'єм робіт, виконаних на момент часу t_0 ;
- наявний запас ресурсів на момент часу t_0 ;
- перелік робіт, стосовно яких є відставання відносно графіка виконання та часові проміжки відставання;

• ресурси, що надійшли безпосередньо у момент часу t_0 ;

• перелік необхідних ресурсів ΔR і визначення проміжку часу Δt для ліквідації затримки реалізації попереднього етапу проекту;

• проект етапу будівництва на інтервалі часу $[t_0, t_1]$;

3) будівельний ресурс структурується таким чином:

- матеріали і комплектуючі;
- техніка;
- виконавці робіт;
- витратно–забезпечуючі ресурси;
- час як ресурс синхронізації виконання будівельних робіт;
- плани, графіки та вимоги етапу реалізації будівельного проекту;

4) критеріальний ресурс управління:

- ліквідація відставання від графіка реалізації будівельного проекту на інтервалі часу $[t_0, t_1]$;

• визначення допустимих заходів з реалізацій будівельного проекту і внесення корегувань до графіка виконання етапу проекту;

• визначення пріоритетності критеріїв на поточному етапі реалізації проекту:

– максимальні витрати матеріальних ресурсів на проміжку часу $[t_0, t_1]$;

– мінімальні втрати за рахунок простою будівельної техніки та робочої сили.

З точки зору організації і власне контролю управління, виконання етапу проекту будівництва, критеріальна модель повинна мати такі визначені кроки.

1. Вибір розташування та контроль функціонування засобів контролю з точки зору максимізації достовірної інформації стосовно:

– реалізованих процесів на даний момент часу;

– процесів, що відносяться до поточного етапу будівельних робіт, і виконуються на даний момент часу;

– контролю якості виконуваних робіт;

– контролю забезпеченості робіт ресурсами, необхідними для реалізації етапу будівництва.

2. Вибір і оптимізація засобів і системи контролю реалізації етапу будівництва.

3. Моніторинг окремих рішень стосовно реалізації етапу будівництва.

Для представлення алгоритму визначення ресурсу адаптації реалізації етапу будівельного проекту введемо такі позначення:

– P_i – i -й процес;

– $\{P_i\}$ – частково впорядкована множина процесів;

– $P_i \prec P_j$ – i -й процес безпосередньо передуює j -му процесу.

Тоді типи процесів, які мають місце в ході виконання будівельних робіт можна формалізувати такими схемами:

1) $P_{i0} \prec P_{j1} \prec \dots \prec P_{in}$ – лінійний процес;

2) $P_{i0} \prec \begin{matrix} P_{i11} \prec \dots \prec P_{i1n} \\ P_{i21} \prec \dots \prec P_{i2n} \end{matrix}$ – розгалуження процесів,

де P_{i0} – точка розгалуження;

3) $\left\{ \begin{matrix} P_{i0} \prec \dots \prec P_{in} \\ P_{j0} \prec \dots \prec P_{jn} \end{matrix} \right\}$ – паралельні процеси;

4) $\begin{matrix} P_{i11} \prec \dots \prec P_{i1n} \\ P_{i21} \prec \dots \prec P_{i2n} \end{matrix} \prec P_{ik}$ – процеси, що сходяться,

де P_{ik} – точка злиття.

Узагальнену модель процесу визначення ресурсу адаптації виконання етапу будівництва можна представити як об'єднання множини процесів забезпечення ресурсами, вже виконаних робіт та цілей:

$$P^0 \equiv \{P_i\}^0 = \{P_i^1\}^0 \cup \{P_i^2\}^0 \cup \{P_i^3\}^0 \cup \{P_i^4\}^0 \cup P_r^0,$$

де $\{P_i^1\}^0$ – процеси постачання матеріалів (логістика), які виконані до моменту часу t_0 включно;

$\{P_i^2\}^0$ – виконані процеси з освоєнням матеріалів;

$\{P_i^3\}^0$ – забезпечення спеціалістами (кадрами) на момент часу t_0 ;

$\{P_i^4\}^0$ – забезпечення технічними ресурсами на момент часу t_0 ;

P_r^0 – множина цілей на момент часу t_0 .

Для побудови мережної (графової) моделі визначемо такі компоненти:

P_K – кінцева точка (ціль);

P_D – точка досяжності;

P_Y – точка, яка досягнута на момент виконання етапу Y ;

P_r – граф станів проекту.

Тоді модель у вигляді графу може бути представлена як об'єднання \cup цілей типу $\{1, 2, \dots, 4\}$;

Основний критерій визначимо як визначення максимальної за об'ємом множини точок досяжності, що відповідають роботам даного етапу:

$\max_Y \|P_D - P_Y\|_M$ – забезпечення будівельних робіт відносно етапу Y .

Для цього необхідно визначити початкові та кінцеві умови виконання процесу, а також ресурси для його забезпечення:

$P_r^0 = (P^{01}, P^{02}, P^{03}, P^{04})$ – умови початку виконання будівельних робіт (етапу Y з моменту часу t_0);
 $\exists T \forall i > 1 P^{(T+i)^2} - P^{T^2} = \emptyset$ – умова зупинки процесу;

$P_r^{(T+i)^2} = \emptyset$ – умова досягнення планового рівня;

Z_n^0 – необхідні витрати;

Z_R^0 – реальні витрати;

Z_S^0 – надмірні витрати $Z_S^0 = Z_R^0 - Z_n^0$;

Головним обмеженням для вибору є $\min Z_S^Y$.

На наступному кроці побудови моделі визначимо множину точок досяжності виконання етапів $\{P_D\}$ та процесів їх реалізації.

Останнім кроком є прив'язка точок досяжності до часової шкали – $P_r|_T$.

На основі розглянутого розв'язання задачі визначення ресурсу адаптації реалізації етапу будівельного проекту, можна оптимізувати процедуру управління будівельним проектом у реальному часі, а також якісно і кількісно визначити міру допустимих змін в реалізацію будівельного проекту в кожний конкретний момент часу його реалізації.

Висновки

Дослідженням доведено, що економічні і управлінські процеси відбуваються в нестійких, невірноважених умовах, що потребує від керівництва і персоналу підприємства значних зусиль для виявлення причин, тенденцій і закономірностей змін, що обумовлює необхідність формування нового мислення, інноваційних механізмів прийняття рішень, нормативної поведінки.

Обґрунтовано позицію щодо включення в систему управління ресурсозбереженням інноваційної інтегрованої «аналітичної функції управління». Доведено, що ця функція є невід'ємною частиною моделі «аналіз – синтез – результат». Аналітична функція у роботі представлена як один із блоків фінансового управління, оскільки фінансово-економічна служба забезпечує інформацією керівництво для прийняття ключових рішень, орієнтуючись на обсяги робіт і кінцеві фінансові результати. У поєднанні з «синтезом» аналітична функція забезпечує процес контролю за трьома напрямками: ефективність діяльності, надійність в експлуатації, ефект розвитку +(збалансованість змін). Концептуальну модель управління ресурсозбереженням сформовано із використанням сучасного інформаційно-методичного забезпечення моделі EFQM (European Foundation for Quality Management).

Список використаних джерел

1. Економетричний інструментарій управління фінансовою безпекою підприємств будівництва [Текст] : [монографія] / [Л.В. Сорокіна та ін.] ; за наук. ред. проф. Сорокіної Л.В., Гойка А.Ф. – Київ : Київ. нац. ун-т буд-ва і архітектури, 2017. – 403 с.

2. Теоретико-методологічні засади інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні. / П.М. Куліков, В.Г. Федоренко, Г.М. Рижаківа та ін., кол. монографія. ТОВ «ДКС центр» Київ–2018. 442 с.

3. Tetyana Marchuk, Dmytro Ryzhakov, Galyna Ryzhakova and Sergiy Stetsenko (2017). Identification of the basic elements of the innovation analytical platform for energy efficiency in project financing. Investment Management and Financial Innovations (open-access), 14(4), pp. 12–20. DOI: [http://10.21511/imfi.14\(4\).2017.02](http://10.21511/imfi.14(4).2017.02).

4. Поколенко В.О. Запровадження інструментарію вибору альтернатив реалізації будівельних проєктів за функціонально-технічною надійністю організацій-виконавців / Поколенко В.О., Рижаківа Г.М., Приходько Д.О // Управління розвитком складних систем. – 2014. – Вип. 19. – С.104–108.

5. Рижаківа Г.М. Моделі цільового вибору репрезентативних індикаторів діяльності будівельних підприємств: етимологія та типологія систем діагностики / Г.М. Рижаківа, Д.О. Приходько, К.М. Предун // Управління розвитком складних систем. – 2017. – Вип. 32. – С. 159–165.

6. Інноваційний розвиток підприємства : навч. посіб. / В.Г. Федоренко, Т.Є. Воронкова, Г.М. Рижаківа, ред.: В.Г. Федоренко, Г. В.; Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт., Екон. шк. акад. УАН В.Г. Федоренко, Укр. акад. наук. – Київ : ДКС центр, 2014. – 352 с.

7. Chernyshev D. Formation of the methodical-analytical system of indicators of providing biosphere-compatibility at the preparation and organization of construction / D. Chernyshev // Управління розвитком складних систем: Зб. наук. праць. – К.: КНУБА, 2018. – Вип. 34 – С. 191–198.

8. Chernyshev D. Implementation of principles of biospheric compatibility in the practice of ecological construction in Ukraine [Текст] / D. Chernyshev, I. Ivakhnenko, G. Ryzhakova, K. Predun // International Journal of Engineering & Technology – UAE: Science Publishing Corporation, 2018– Vol 10, No 3.2: Special Issue 2 – pp. 584–586.

9. Chupryna Y. The identification of alternatives and changes in scenarios for the development of regional build clusters [Текст] / Y. Chupryna, D. Ryzhakov, O. Malykhina // International Journal of Engineering &

Technology – UAE: Science Publishing Corporation, 2018 – Vol 10, No 3.2: Special Issue 2 – pp. 484–486.

10. The smart city model. – Access mode: <http://www.smartcities.eu/model.html>.

11. ISO 26000 Guidance on social responsibility. Access mode: <https://www.webcitation.org/672NbkWPg?url=http://isotc.iso.org/static/>

References

1. Sorokina L.V., Goika A.F. (2017) Econometric toolkit for financial security management of construction enterprises : monograph / Kiyv: Kiyv. nat. University of Architecture and Engineering. – 403 p.

2. Theoretical and methodological foundations of innovation-investment activity in Ukraine. / PM Kulikov, V.G. Fedorenko, G.M. Ryzhakov et al., Col. monograph. LLC DKS Center Kyiv–2018. 442 p.

3. Tetyana Marchuk, Dmytro Ryzhakov, Galyna Ryzhakova and Sergiy Stetsenko (2017). Identification of the basic elements of the innovation analytical platform for energy efficiency in project financing. Investment Management and Financial Innovations (open-access), 14 (4), pp. 12–20. Doi: [http://10.21511/imfi.14\(4\).2017.02](http://10.21511/imfi.14(4).2017.02).

4. Pokolenko V.O. (2014) Introducing tools for choosing alternatives to the implementation of construction projects on the functional and technical reliability of implementing organizations / Pokolenko V.O., Ryzhakova G.M., Prykhodko D.O. // Management of the development of complex systems. V. 19. – P.104–108.

5. Ryzhakova G.M. (2017) Models of target selection of representative indicators of activity of construction enterprises: etymology and typology of diagnostic systems. Management of the development of complex systems. V. 32. P. 159–165.

6. Innovative development of the enterprise: training. tool. / VG Fedorenko, TE Voronkova, GM Ryzhakova, ; editors: V.G. Fedorenko, G.V.; Kiev. nat. University of Architecture and Economics, Econom. shk. Acad. UAN VG Fedorenko, Ukr. Acad. Sciences. – Kiev: DKS Center, 2014. – 352 p.

7. Chernyshev D. (2018) Formation of the methodical-analytical system of indicators of providing biosphere-compatibility in the preparation and organization of construction. Management of the development of complex systems: Coll. Sciences. wash. – K. : KNUBA. V. 34, pp. 191–198.

8. Chernyshev D. (2018) Implementation of principles of biospheric compatibility in the practice of ecological construction in Ukraine. International Journal of Engineering & Technology – UAE: Science Publishing Corporation. Vol 10, No 3.2: Special Issue 2 – pp. 584–586.

9. Chupryna Y. (2018) The identification of alternatives and changes in scenarios for the development of regional build clusters. International Journal of Engineering & Technology – UAE: Science Publishing Corporation. Vol 10, No 3.2: Special Issue 2 – pp. 484–486.

10. The smart city model. – Access mode: <http://www.smartcities.eu/model.html>.

11. ISO 26000 Guidance on social responsibility. Access mode: <https://www.webcitation.org/672NbkWPg?url=http://isotc.iso.org/static/>

Дані про авторів

Малашкін Максим Анатолійович,

здобувач кафедри менеджменту в будівництві, Київський національний університет будівництва і архітектури
e-mail: kmb_knuba@ukr.net

Ревунів Олександр Миколайович,

здобувач кафедри менеджменту в будівництві, Київський національний університет будівництва і архітектури
e-mail: kmb_knuba@ukr.net

Гижко Андрій Петрович,

здобувач кафедри менеджменту в будівництві, Київський національний університет будівництва і архітектури
e-mail: kmb_knuba@ukr.net

Бінд Вячеслав Євгенович,

здобувач кафедри менеджменту в будівництві, Київський національний університет будівництва і архітектури
e-mail: kmb_knuba@ukr.net

Данные об авторах

Малашкин Максим Анатольевич,

соискатель кафедры менеджмента в строительстве, Киевский национальный университет строительства и архитектуры
e-mail: kmb_knuba@ukr.net

Ревунів Олександр Николаевич,

соискатель кафедры менеджмента в строительстве, Киевский национальный университет строительства и архитектуры

e-mail: kmb_knuba@ukr.net

Гижко Андрей Петрович,

соискатель кафедры менеджмента в строительстве, Киевский национальный университет строительства и архитектуры

e-mail: kmb_knuba@ukr.net

Бинд Вячеслав Евгеньевич,

соискатель кафедры менеджмента в строительстве, Киевский национальный университет строительства и архитектуры

e-mail: kmb_knuba@ukr.net

Data on authors

Maksim Malashkin,

Applicants of the Department of Management in Construction, Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: kmb_knuba@ukr.net

Oleksandr Revunov,

Applicants of the Department of Management in Construction, Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: kmb_knuba@ukr.net

Andriiy Gizhko,

Applicants of the Department of Management in Construction, Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: kmb_knuba@ukr.net

Vyacheslav Bind,

Applicants of the Department of Management in Construction, Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: kmb_knuba@ukr.net

УДК 338:334

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4564239>

ПАЦУК Л.В.

Механізми державного регулювання інституційного розвитку підприємницьких екосистем

Актуальність теми дослідження. У сучасному турбулентному світі роль підприємництва зростає. Саме підприємці готові ризикувати, приймати їх, адаптуватися, ефективно реагувати на зміни зовнішнього середовища, виклики конкурентного середовища, нові запити споживачів, а також створювати нові рішення і робочі місця. У сьогоденних умовах населення стикається із необхідністю створювати робочі місця подекуди і самостійно, тож роль малого і середнього підприємництва зростає в усіх країнах світу. Це вже глобальний тренд. Україна не є винятком. Досвід провідних країн світу доводить, що розвиток підприємництва потребує ефективного державного регулювання із залученням широких груп задіяних сторін, що утворюють підприємницькі екосистеми.

Мета дослідження полягає у розробці рекомендацій щодо механізмів державного регулювання інституціонального розвитку підприємницьких екосистем у нинішніх умовах із урахуванням нерівномірності розвитку регіонів та галузей економіки.

Методологія. У статті використано низку наукових методів, зокрема історичний, логічний, системний, емпіричний методи науково пізнання, що дало змогу визначити особливості ефективного державного регулювання інституціонального розвитку підприємницьких екосистем. влади.

Результати. У статті виділено основні чинники розробки ефективних механізмів державного регулювання інституціонального розвитку підприємницьких екосистем, надано рекомендації щодо формування інституціональної структури підтримки розвитку підприємницьких екосистем в Україні.

Галузь застосування результатів. Галузь державного управління, інституціональної підтримки підприємництва на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Висновки. Основні напрями підтримки підприємництва повинні бути такими: формування та впровадження системної стратегії розвитку підприємництва; формування політики підтримки підприємства та надання ефективної допомоги; нарощування торгового та інвестиційного потенціалу підприємства; створення інфраструктури. Для втілення розроблених рекомендацій потрібно створити інституціональну структуру розвитку підприємства, яка має бути представлена центральним органом, а також функціональними підрозділами та представництвом в областях, містах, селищах, селах, громадах України.

Ключові слова: підприємство, державне регулювання, підприємницька екосистема, інституціональний розвиток, стейкхолдер.

ПАЦУК Л.В.

Механизмы государственного регулирования институционального развития предпринимательских экосистем

Актуальность темы исследования. В современном турбулентном мире роль предпринимательства растет. Именно предприниматели готовы рисковать, принимать их, адаптироваться, эффективно реагировать на изменения внешней среды, вызовы конкурентной среды, новые запросы потребителей, а также создавать новые решения и рабочие места. В сегодняшних условиях население сталкивается с необходимостью создавать рабочие места иногда и самостоятельно, поэтому роль малого и среднего предпринимательства растет во всех странах мира. Это уже глобальный тренд. Украина не является исключением. Опыт ведущих стран мира показывает, что развитие предпринимательства требует эффективного государственного регулирования с привлечением широких групп задействованных сторон, образуют предпринимательские экосистемы.

Цель исследования заключается в разработке рекомендаций по механизмам государственного регулирования институционального развития предпринимательских экосистем в нынешних условиях с учетом неравномерности развития регионов и отраслей экономики.

Методология. В статье использованы ряд научных методов, в частности исторический, логический, системный, эмпирический метод научного познания, что позволило определить особенности эффективного государственного регулирования институционального развития предпринимательских экосистем. власти.

Результаты. В статье выделены основные факторы разработки эффективных механизмов государственного регулирования институционального развития предпринимательских экосистем, даны рекомендации по формированию институциональной структуры поддержки развития предпринимательских экосистем в Украине.

Область применения результатов. Отрасль государственного управления, институциональной поддержки предпринимательства на национальном, региональном и местном уровнях.

Выводы. Основные направления поддержки предпринимательства должны быть такими: форми-

рование и внедрение системной стратегии развития предпринимательства; формирование политики поддержки предпринимательства и оказания эффективной помощи; наращивание торгового и инвестиционного потенциала предпринимательства; создание инфраструктуры. Для воплощения разработанных рекомендаций нужно создать институциональную структуру развития предпринимательства, которая должна быть представлена центральным органом, а также функциональными подразделениями и представительством в областях, городах, поселках, селах, общинах Украины.

Ключевые слова: предпринимательство, государственное регулирование, предпринимательская экосистема, институциональное развитие, стейкхолдеры.

PASHCHUK L.V.

State regulation mechanisms of institutional development of entrepreneurial ecosystems

Relevance of the research topic. In today's turbulent world, the role of entrepreneurship is growing. Entrepreneurs are ready to take risks, accept them, adapt, respond effectively to changes in the external environment, the challenges of the competitive environment, new consumer demands, as well as create new solutions and jobs. In today's conditions, the population is faced with the need to create jobs in some places and independently, so the role of small and medium enterprises is growing in all countries. This is a global trend. Ukraine is no exception. The experience of the world's leading countries proves that the development of entrepreneurship requires effective government regulation with the involvement of broad groups of stakeholders that form business ecosystems.

The purpose of the study is to develop recommendations on mechanisms for state regulation of institutional development of business ecosystems in the current environment, taking into account the uneven development of regions and industries.

Methodology. The article uses a number of scientific methods, including historical, logical, systemic, empirical methods of scientific knowledge, which allowed to determine the features of effective state regulation of institutional development of business ecosystems. authorities.

Results. The main factors of development of effective mechanisms of state regulation of institutional development of business ecosystems are allocated in the article, recommendations on formation of institutional structure of support of development of business ecosystems in Ukraine are given.

Field of results application. Branch of public administration, institutional support of entrepreneurship at the national, regional and local levels.

Conclusions. The main areas of entrepreneurship support should be as follows: formation and implementation of a systematic strategy for business development; formation of a policy to support entrepreneurship and provide effective assistance; increasing the trade and investment potential of entrepreneurship; infrastructure creation. To implement the developed recommendations, it is necessary to create an institutional structure for business development, which should be represented by the central body, as well as functional units and representative offices in regions, cities, towns, villages, communities of Ukraine.

Key words: entrepreneurship, state regulation, business ecosystem, institutional development, stakeholder.

Постановка проблеми. Підприємництво є рушієм розвитку економіки держави. У сучасному турбулентному світі роль підприємництва зростає, адже саме підприємці готові ризикувати, приймати їх, адаптуватися, гнучко реагувати на зміни зовнішнього середовища, виклики конкурентного середовища, нові запити споживачів, а також створювати нові рішення і робочі місця. Згідно підрахунків Світового банку, до

2030 року потрібно буде 600 мільйонів робочих місць для зайнятості зростаючої глобальної кількості робочої сили внаслідок автоматизації виробництв та збільшення кількості населення. Ефективно виконати це завдання можуть саме підприємства. Цей факт робить розвиток підприємства важливим пріоритетом для переважної більшості країн. На ринках, що розвиваються, більшість офіційних робочих місць створюють

ся МСП, які створюють 7 із 10 робочих місць [1]. У сьогоднішніх умовах населення стикається із необхідністю створювати робочі місця подекуди і самостійно, тож роль малого і середнього підприємництва зростає в усіх країнах світу. Це вже глобальний тренд. Україна не є винятком. Сьогодні понад 99% суб'єктів підприємницької діяльності в нашій державі представляють саме мале і середнє підприємництво. Досвід провідних країн світу доводить, що розвиток підприємництва потребує ефективного державного регулювання із залученням широких груп задіяних сторін, що утворюють підприємницькі екосистеми.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Питаннями розвитку підприємництва займалися зарубіжні науковці різних періодів, зокрема Р. Кантільйон, А. Сміт, Ж.Б. Сей, Г. Мангольд, Д. Рікардо, К.Маркс, К. Бодо, Й. Шумпетер, Е. Долан, Д. Ліндсей, Ф. Хайек, Г. Саймон, Дж. М. Кейнс, П. Самуельсон, П. Друкер, І. Адізес, Е. Райнерт, Р. Хізрич та інші. Українські економісти почали працювати над аспектами підприємницької діяльності та розвитком підприємництва. Серед провідних вітчизняних дослідників – В. Базилевич, А. Старостіна, З. Варналій, А. Ігнатюк, Н. Гражевська, Г. Геєць, І. Дмитрієв, В. Зубов, Л. Кривега, В. Галасюк, І. Гужва, З. Герасимчук, І. Герчикова, В. Гриньова, А. Косих, С. Реверчук, Л. Воротіна, С. Мочерний, О. Устенко, С. Чеботар, Ф. Бутинець, В. Подсолонко, Т. Молчанова та інші.

Зазначені фахівці зробили вагомий внесок у розробку питань державного регулювання та розвитку підприємництва, проте питання механізмів залучення держави до процесів інституціонального розвитку підприємницьких екосистем залишається недостатньо розкритим.

Метою даної статті є розробка рекомендацій щодо механізмів державного регулювання інституціонального розвитку підприємницьких екосистем у нинішніх умовах із урахуванням нерівномірності розвитку регіонів та галузей економіки.

Виклад основного матеріалу. По суті, підприємства почали активно засновуватись після здобуття Україною незалежності, тобто починаючи з 1991 року. Зокрема, з 1997 року, першого року, статистична інформація за яким є доступною кількість суб'єктів ЄДРПОУ зростає втричі з 615 тисяч до 1,84 млн у 2018 році, а кількість підприємств на 10 000 населення збільшилась також у три рази відповідно з 27 до 80 підприємств у 2018 ро-

ці [2, с. 68; 3]. Підприємства виступають потужними роботодавцями, працевлаштовуючи 85% найманих працівників у нашій державі. Представники МСП створюють понад 80% робочих місць серед усіх суб'єктів підприємництва [4]. При значній вагомості МСП в економіці України рівень довіри до підприємств в українському суспільстві залишається на досить низькому рівні. У 2011 році підприємцям не довіряло 40%, а довіряло – 15% українців, решта мали нейтральне ставлення. Цікавим є той факт, що з 1994 року цей показник майже не змінився [5]. У 2014 році Україна підписала Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, що дало змогу розпочати більш активно впроваджувати міжнародний досвід розвитку підприємництва. Станом на 2020 рік в Україні відбуваються значні позитивні зрушення в напрямку розвитку підприємництва: створено органи підтримки підприємництва, розроблено законодавчо-нормативну базу, здійснюється активна консультаційна та експертна підтримка, полегшуються адміністративні процедури, створюються умови та інструменти для отримання доступного фінансування, представники бізнесу залучаються до обговорень, влада різних рівнів визнає важливість їх ролі, освітні та навчальні заклади все частіше включають підприємництво до переліку освітніх компонент, а підприємницькі риси – до компетенцій своїх слухачів. Проте, незважаючи на позитивні зрушення, має місце нерівномірність розвитку підприємництва у різних регіонах країни, низький рівень поінформованості підприємців про можливості, що їх створено на державному, регіональному та локальному рівнях. Більше того, підприємцям бракує знань щодо того, як створювати, розвивати, масштабувати власну справу. Це стосується і організаційно-правових, і маркетингових, і операційних, і фінансових питань. Підприємцям значно легше розвиватись у спільноті, тож важливою складовою розвитку має стати діяльність бізнес-об'єднань.

Позитивні зрушення у розвитку підприємництва в Україні дають змогу дійти висновку, що вони пов'язані безпосередньо зі стрімким зростанням підприємницьких екосистем, які визначаємо як сукупність юридичних та фізичних осіб з різних секторів, різних за характером діяльності, що функціонує задля розвитку інновацій та підприємницької діяльності шляхом об'єднання зусиль

різних груп стейкхолдерів. Розвиток підприємництва охоплює різні сектори, залучає численні зацікавлені сторони та вимагає узгоджених дій державного та приватного секторів. Він має бути інтегрованим до національних рамок розвитку. Розбудова ринкових інституцій повинна супроводжуватися розбудовою потенціалу відповідних інституційних структур. На думку міжнародних організацій, державний та приватний сектори в країнах з перехідною економікою та країнах, що розвиваються, повинні спільно працювати над поліпшенням функціонування ринків у країні, одночасно активізуючи зусилля щодо інтеграції у світову економіку. Донори активно долучаються до цього процесу. Вони можуть допомогти пришвидшити навчальні процеси, обмінюючись передовим досвідом, вони можуть технічно та фінансово допомогти країнам з перехідною економікою та країнам, що розвиваються, у подоланні бар'єрів, головне, вони можуть забезпечити, щоб покращений доступ до ринку доповнював покращену конкурентоспроможність підприємств.

На думку експертів ОЕСР [6], розвиток підприємництва вимагає наскрізної стратегії, яка зачіпає багато сфер (наприклад, здатність уряду реалізовувати обґрунтовану макроекономічну політику, спроможність зацікавлених сторін розвивати сприятливе мікроекономічне середовище для ведення бізнесу, зокрема, через спрощену правову та нормативну базу, належне управління, рясні та доступні фінанси, відповідна інфраструктура, допоміжна освіта, достатньо здорова та гнучко кваліфікована робоча сила, а також спроможні державні та приватні установи, а також здатність МСП реалізовувати конкурентну практику діяльності та бізнес-стратегії). Таким чином, стратегія розвитку підприємницьких екосистем повинна бути інтегрована у ширшу національну стратегію розвитку.

Важливим елементом підтримки підприємництва має стати діалог та партнерські стосунки між зацікавленими сторонами (державний сектор, приватний сектор та громадянське суспільство), адже вони сприяють підвищенню власності на ці стратегії, роблять їх більш реалізовуваними (шляхом кращого задоволення потреб підприємств), роблячи їх політично надійними та стійкими. Крім того для ефективного розвитку підприємництва потрібно забезпечити доступ та інтеграцію на місцеві, національні та глобальні ринки. Виконання подібної задачі вимагає значних інвестицій у ста-

лий розвиток інституційної і фізичної інфраструктури та надання послуг підприємств у всіх регіонах, включаючи сільські та віддалені.

Узагальнимо основні напрями політики щодо розвитку підприємницьких екосистем на національному рівні. На нашу думку, прийнятними для українських реалій напрямами формування державної політики щодо розвитку підприємницьких екосистем із пропозицій, розроблених експертами ОЕСР [6], можуть стати такі: системна стратегія розвитку підприємництва; формування політики підтримки підприємництва та надання ефективної допомоги; нарощування торгового та інвестиційного потенціалу підприємництва; створення інфраструктури.

Розвиток підприємництва потребує наскрізної стратегії, що закладена в національних рамках розвитку. В Україні діє Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва до 2020 року [7]. Важливо брати до уваги, що підприємства працюють у різних галузях. Поліпшення конкурентоспроможності підприємств вимагає політики, яка діє на економічні, політичні та соціальні інститути в країні, на ринки, та на організації, які регулюють, стабілізують та легітимізують ці ринки. Як така, стратегія розвитку підприємництва повинна висунути на перший план виклики, з якими стикаються підприємства та бути спрямованою на їх усунення. Для цього потрібні: обґрунтована макроекономічна політика; створення мікроекономічного середовища, сприятливого для розвитку підприємницьких екосистем; конкурентні бізнес-стратегії самих підприємств; доступ до фінансів; сприятливе правове, регуляторне та адміністративне середовище; посилення інститутів підтримки.

Розглянемо наведені складові детальніше. Обґрунтована макроекономічна політика повинна врахувати той факт, що передбачуваність ділового середовища є вирішальним фактором у процесі прийняття бізнес-рішень. Не тільки малі і середні підприємства (МСП), але й великі компанії, в тому числі іноземні, що інвестують, залежать від здатності уряду здійснювати обґрунтовану та послідовну макроекономічну політику. Низький дефіцит бюджету, низька інфляція та стабільний та прозорий валютний режим, що забезпечує конкурентоспроможні курси валют в економіці, допомагають забезпечити мінімальну стабільність, необхідну бізнесу для прийняття обґрунтованих бізнес-рішень.

Мікроекономічне середовище, сприятливе для бізнесу в ідеалі, може характеризуватися спрощеною правовою та нормативно-правовою базою, належним управлінням, відсутністю корупції, доступними фінансами, відповідною інфраструктурою, достатньою кількістю робочої сили, позитивним ставленням суспільства до підприємництва тощо. Йдеться про взаємодію підприємництва із установами, ринками та організаціями.

Конкурентні бізнес-стратегії підприємств та вміння їх розробляти і впроваджувати самими підприємцями залежить у тому числі від установ, ринків та організацій, що становлять ділове середовище. Це ефективність та результативність установ, ринків та організацій, які заохочують або не заохочують підприємства брати участь у вивченні нових способів ведення бізнесу, порівнювати свої власні конкурентні характеристики з характеристиками своїх суперників та приймати рішення щодо інвестування, включаючи впровадження інновацій у своїх бізнес-стратегіях. Необхідно забезпечити узгоджені та скоординовані дії на всіх рівнях для покращення конкурентоспроможності підприємництва. Цього можна досягти шляхом включення стратегії розвитку підприємства в національну стратегію розвитку, щоб наслідки відповідної політики для підприємства серйозно розглядалися на кожному етапі та рівні. Хорошим прикладом подібного підходу може слугувати політика розвитку МСП, прийнятої у Сполученому Королівстві Великобританії та Північній Ірландії «Спершу думайте про малих» (Think Small First) 2001 року. В ній відображені зусилля уряду включити питання МСП у національну парадигму розвитку. В ній зокрема зазначено, що уряд буде фокусуватись на трьох пріоритетних сферах: підтримка та розвиток культури і середовища, у тому числі макроекономічної стабільності, а також політичних рішень; формування регуляторної бази для бізнесу; підтримка бізнесу на кожній стадії його життєвого циклу, у тому числі у питаннях персоналу, навичок, порад, умов праці, ІТ, фінансів та міжнародної торгівлі.

Створення правового, нормативного та адміністративного середовища. Нормативно-правова база встановлює «правила гри» в суспільстві та регулює спосіб взаємодії уряду, підприємств та громадянського суспільства між собою. Правила впливають на інвестиційні рішення, можливості економічних суб'єктів. Сприятливе правове, регу-

ляторне та адміністративне середовище для МСП характеризується, серед іншого, як таке, в якому:

1. Права власності чітко визнані,
 2. Контракти легко виконуються,
 3. Проста, прозора система податків із низьким рівнем витрат діє, і вона сприймається як справедлива,
 4. Підприємства можуть реєструватися в органах влади через просту і недорогу систему, бажано шляхом віддаленого доступу через Інтернет,
 5. Вимоги до ліцензування бізнесу зведені до мінімуму, і коли вони виконуються, метою є захист здоров'я та безпека споживачів та робочої сили, а не джерело доходу для місцевого та / або центрального уряду,
 6. Трудове законодавство є збалансованим та гнучким, захищаючи права праці та фірми однаково,
 7. МСП, незалежно від того, експортують вони чи імпортують, взаємодіють із впорядкованою митною адміністрацією, яка є ефективною, простою та прозорою,
 8. Нормативи фінансового сектору (банківська справа, страхування, лізинг) визнають обмеження МСП та запровадили відповідні правові та регуляторні інструменти, які дозволяють використовувати загальнодоступні активи МСП як заставу,
 9. Державні адміністратори на місцевому рівні оцінюють підприємців як тих, хто сприяє економічному зростанню, ставляться до них справедливо і прагнуть обмежити корупцію до мінімуму,
 10. Законодавство та регулювання є гендерно нечутливими, верховенство закону та правила гри однаково стосуються і чоловіків, і жінок,
 11. МСП можуть легко створювати та вступати до членських організацій,
 12. Законодавство про банкрутство не передбачає надмірно високих покарань для підприємців [6].
- Доступ до фінансів є однією із найбільш важких тем для українських підприємств, проте Україна активно крокує у напрямку вирішення даного питання. Проблеми доступу до фінансування не можуть бути вирішені шляхом впровадження схем фінансування чи програм у вакуумі. Існують інституційні проблеми, що охоплюють спектр від макrorівня до мікро, що супроводжується дефіцитом потенціалу. Такий широкий спектр може бути вирішений лише шляхом включення розвитку підприємництва у національні рамки. Підприємці повинні проявляти ініціативу, а не тільки вказувати на це, як на перешкоду номер один: їм

потрібно мобілізувати спільну адвокацію та рекомендації на основі обґрунтованого аналізу через свої організації.

Інституції підтримки та розвитку підприємництва відіграють вирішальну роль у процесі впровадження стратегії. Розвиток підприємницьких екосистем повинен бути всеохоплюючим і спиратися на консенсус щодо викликів, цілей та широких напрямів політики серед ключових зацікавлених сторін цього процесу. Він повинен об'єднати та координувати зусилля інституційних структур, які формують політику або впливають на неї (парламент, місцеві органи влади), адміністраторів політики (галузеві міністерства, органи місцевого самоврядування та регуляторні структури) та громадських організацій підтримки (об'єднання підприємців, Агенції регіонального розвитку, навчальні заклади та фінансові установи).

Доцільно та важливо узгоджувати політику на регіональному, національному та міжнародному рівнях. Мають існувати цілісні урядові підходи, щоб торгова та інвестиційна політика та встановлення стандартів узгоджувалися з цілями та політикою розвитку. Рівень підприємницької освіти має стати одним із пріоритетів державної політики, оскільки саме поширення знань та навичок управління місцевими підприємствами є однією з найважливіших передумов залучення прямих іноземних інвестицій для приймаючих країн. Тому важливо не лише надавати знання, але і переконатися, що вони відповідають міжнародним практикам. Держава має сприяти нарощуванню торгового та інвестиційного потенціалу підприємців, забезпечуючи здатність швидко та ефективно реагувати на міжнародні зміни тенденцій ринку, щоб скористатися торговими та інвестиційними можливостями та скористатися перевагами міжнародної торгової системи. Це означає, що вони повинні бути конкурентоспроможними та продуктивними. Для підвищення конкурентоспроможності та продуктивності підприємництва необхідні ефективні системи підтримки бізнесу. Розробка ефективної системи підтримки бізнесу також є ключовою умовою успіху як торгівлі, так і розбудови інвестиційного потенціалу. Для цього потрібні агентства з підтримки бізнесу (включаючи фінансові установи), які орієнтовані на споживача та мають продемонстровану здатність проникнути в сектор підприємництва. Для цього варто здійснити низку заходів, зокрема щодо збільшення спро-

можності фінансових установ створювати вигідні програми кредитування; зміцнення підтримки бізнесу; розробки національної стратегії розвитку та просування експорту; програми посилення підприємств завдяки кластерам; створення індустріальних парків та бізнес-інкубаторів. Розглянемо ці рекомендації детальніше.

Важливим завданням будь-якої держави є заходи для збільшення спроможності фінансових установ створювати вигідні програми кредитування підприємств. Сьогодні в Україні розпочала свою роботу досить інноваційна програма доступних кредитів для підприємців «5–7–9». На кінець лютого 2020 року Фонд розвитку підприємництва, в управлінні якого знаходиться дана програма, узгодив проекти договорів з уповноваженими банками, до числа яких увійшли: Ощадбанк, Укресімбанк, Укргазбанк та Приватбанк [8]. Програма виглядає такою, що є на часі, проте варто особливу увагу приділити інформуванню підприємців про можливості, що їх створює дана програма доступного фінансування. Нарощування потенціалу підприємств сприятиме зміцненню підтримки бізнесу завдяки розгалуженій системі надання послуг для розвитку бізнесу.

Необхідно розробити національну стратегію розвитку та просування експорту, яка б враховувала інтереси та безпосередню участь усіх ключових зацікавлених сторін. Подібна стратегія також повинна прагнути інтегрувати підтримку та просування експорту у систему підтримки бізнесу. В Україні існують секторальні та крос-секторальні експортні стратегії за такими напрямками: технічне обслуговування повітряних суден; інформаційно-комунікаційні технології; туризм; машинобудування; харчова та переробна промисловість, креативні індустрії, торгівельна інфраструктура та просування експорту; вдосконалення навичок; інновації для спорту; транспортування та спрощення умов торгівлі [9]. Зокрема, розпорядження Кабінету міністрів України від 10 липня 2019 року № 588-р схвалено Стратегію розвитку експорту продукції сільськогосподарства, харчової та переробної промисловості України на період до 2026 року. Проте ми бачимо, що далеко не всі галузі мають відповідні стратегії, тож влучним вирішенням могло би стати створення органу зі сприяння експорту, який міг би опікуватись, у тому числі, питаннями прямих іноземних інвестицій. Важливо, щоб це був

відокремлений та незалежний орган, який би активно співпрацював та залучав приватний сектор до своєї діяльності.

Важливо розробити програми посилення підприємництва, беручи до уваги програми посилення або створення ланцюгів поставок і кластерів. В Україні є кластери, більшість з них поки представляють аграрний сектор, проте виникають і IT кластери, і креативні, і кластери в інших сферах. Наприклад, у Хмельницькій області є кластер сільського зеленого туризму «Оберіг», до якого увійшли десять зелених осель. На Буковині, Чернівецькій області працює Перший аграрний кластер, який є україно-румунський та націлений на розвиток садівництва. Також сферу аграрного виробництва представляє рівненський кластер, спрямований на підтримку та розвиток інновацій. На Вінниччині існує переробно-харчовий кластер, що має на меті об'єднати фермерів. У Львові та Харкові, наприклад, працюють IT-кластери [10]. На нашу думку, діяльність кластерів має бути підпорядкована одному органу, для того, щоб вона була системною та охоплювала максимально можливу кількість галузей.

Сприятиме розвитку підприємництва створення індустріальних парків та бізнес-інкубаторів з метою забезпечення відповідної інфраструктури для постачальників МСП, ініціювати ініціативи з розвитку кластерів, де це можливо, через державно-приватне партнерство. Станом на лютий 2020 року в Україні зареєстровано 43 індустріальні парки [11], проте відкритим залишається питання про ефективність їх функціонування.

Щодо створення та розвитку інфраструктури варто зазначити, що інвестиції у транспорт, телекомунікації, енергетику, водопостачання можуть покращити діяльність приватного сектору та розширити можливості доступу до місцевих, регіональних та глобальних ринків. Важливо, щоб інфраструктурні послуги охоплювали всі верстви суспільства для того, щоб надати можливість підприємствам різного розміру та з усіх областей брати участь в економічній діяльності.

Задля ефективного впровадження заходів з інституціонального розвитку підприємницьких екосистем в Україні необхідно створити єдиний орган, який би займався усіма ініціативами з формування та впровадження наскрізної стратегії, у тому числі питаннями публічно-приватного діалогу, підтримки в усіх сферах, доступу до фінансів, роз-

будови інфраструктури тощо. Сьогодні виключно питаннями підприємництва опікуються такі органи: Офіс розвитку МСП; Фонд розвитку МСП; Рада бізнес-омбудсмена. Цікавим є той факт, що всі вони створені за кошти або частково фінансуються міжнародними донорами. Усі зазначені організації мають різне підпорядкування, з огляду на міжнародний досвід та наведені вище рекомендації вважаємо за доцільне скористатись підходом до управління розвитком підприємництва, яким користуються США. У Сполучених Штатах Америки інституційна структура підтримки МСП має три рівні: федеральний, штатний, місцевий. Основний органом, які займається питаннями розвитку та підтримки МСП є Адміністрація малого бізнесу (Small Business Administration, SBA). SBA звітує безпосередньо Президенту країни. SBA працює у тісній співпраці із Національною консультативною радою, незалежним органом, що включає представників бізнесу та експертів. Також існує незалежний орган, Асоціація центрів розвитку малого бізнесу. SBA покриває 50% витрат Центрів розвитку малого бізнесу, решта – за рахунок самофінансування або участі місцевих бюджетів. Також SBA впроваджує великі державні програми на федеральному рівні, зокрема у таких напрямках як доступ до капіталу, доступ до інформації, освіти та навчання, закупівель, допомоги у випадках природних катастроф, допомоги у експорті. Задля вирішення питань, пов'язаних із експортною діяльністю, на федеральному рівні працюють Центри допомоги в експорті, які SBA координує спільно з Департаментом комерції США. Установи, що займаються фінансуванням є незалежними, проте координують свою діяльність з SBA, це і венчурні фонди, і інвестиційні центри і решта. Основна мета інституційного регулювання на федеральному рівні – мінімізувати адміністративне та регуляторне навантаження та сприяти підтримці інституційного середовища. [12]

На рівні штатів мета діяльності Адміністрації малого бізнесу полягає у сприянні впровадженню федеральних програм підтримки, спрощенні адміністративних завдань для МСП на рівні штатів та переведення пріоритетів держави в програму підтримки МСП. Тут Адміністрація малого бізнесу представлена Центрами розвитку малого бізнесу (ЦРМБ), що працюють в університетах, освітніх закладах, місцевих торгово-промислових палатах. Центри мають у своєму підпорядку-

ванні розгалужену мережу відділень, основною метою яких є створення можливостей ефективного надання послуг МСП. Такі відділення і представляють Адміністрацію та державу на місцевому рівні, маючи на меті створення та підтримку ефективних місцевих установ надання послуг з розвитку бізнесу [12].

Пропонуємо за аналогічною схемою сформулювати й інституціональну структуру підтримки підприємництва в Україні. Насамперед необхідно створити централізований орган підтримки підприємництва, діяльність якого буде націлена на розробку і впровадження єдиної наскрізної стратегії розвитку та підтримки малого і середнього підприємництва в усій країні. Важливо врахувати і обласний рівень, і рівень громад.

Функції центрального органу мають бути наступними:

- формування та впровадження стратегії розвитку підприємництва;
- забезпечення розвитку підприємництва на рівні країни, областей та громад;
- координація співпраці стейкхолдерів, задіяних сторін з розвитку підприємництва;
- підтримка державно-приватного діалогу;
- формування підприємницької екосистеми;
- розробка загальнодержавних програм підтримки підприємництва;
- створення Центрів розвитку підприємництва, які надаватимуть послуги з розвитку бізнесу;
- створення та координація діяльності бізнес-інкубаторів, бізнес-акселераторів тощо;
- розробка програм галузевої підтримки підприємництва;
- створення та забезпечення стійкої роботи центру з розвитку експорту;
- надання доступу до бізнес-знань та менторської мережі;
- співпраця із державними органами влади для створення сприятливих умов розвитку підприємництва;
- забезпечення та координація доступу підприємства до фінансів;
- співпраця з міжнародними організаціями та донорами;
- сприяння розвитку бізнес-об'єднань та діалогу з ними;
- співпраця з навчальними закладами у напрямку підготовки затребуваних кадрів;
- розвиток інфраструктури;

• адвокація, захист інтересів підприємництва на державному рівні.

Даний перелік функцій не є вичерпним та може бути доповненим. Загалом важливо врахувати необхідність впровадження єдиної політики розвитку підприємництва. Питаннями розвитку та підтримки підприємництва має опікуватись центральний орган – Адміністрація підприємництва, підзвітний Кабінет міністрів України. Діяльність Адміністрації повинна координуватись із Радою бізнес-омбудсмена та Радою підприємців, незалежним органом, до якого увійдуть представники малого і середнього підприємництва, бізнес-асоціацій, торгово-промислових палат, експерти з питань розвитку підприємництва тощо. Обидві Ради будуть самостійними організаціями, але Адміністрація координуватиме свою діяльність з ними. Рада підприємців покликана стати консультативно-дорадчим органом, майданчиком для державно-приватного діалогу. В підпорядкуванні Адміністрації підприємництва повинні знаходитись такі установи як:

- центр розвитку підприємництва, покликані надавати послуги з розвитку бізнесу;
- центр розвитку експорту, що займатиметься всебічною підтримкою та популяризацією виходу українських представників малого і середнього бізнесу на міжнародні ринки;
- національний інвестиційний фонд підприємства, основною задачею якого стане надання доступу до фінансів, у тому числі кредитів.

Ці три установи повинні бути саме під керівництвом Адміністрації, оскільки їх функціонування повинно бути узгоджене одне з одним. На обласному рівні питаннями впровадження стратегії та виконання функцій наведених вище центрів та фонду будуть займатись обласні центри розвитку підприємства. У свою чергу на рівні міст, селищ, сіл та громад, обласні центри матимуть філії.

Висновки

Підсумовуючи наведені у даному розділі рекомендації, варто зазначити, що основні напрями підтримки підприємництва повинні бути такими: формування та впровадження системної стратегії розвитку підприємства; формування політики підтримки підприємства та надання ефективної допомоги; нарощування торгового та інвестиційного потенціалу підприємства; створення інфраструктури. Для втілення розроблених рекомендацій потрібно створити інституціональну структуру роз-

виту підприємництва, яка має бути представлена центральним органом, а також функціональними підрозділами та представництвом в областях, містах, селищах, селах, громадах України.

Список використаних джерел

1. Small and medium enterprises (SMEs) finance: Overview. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/smefinance>.

2. Газуда М. В., Волощук Н.Ю. Регіональний розвиток сфери малого підприємництва. Ужгород : Видавництво «ФОР Сабова А.М.», 2017. 254 с.

3. Показники структурної статистики по суб'єктах господарювання з розподілом за їх розмірами. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/fin/osp/osp_u/osp_u.htm.

4. Горюнов Д., Кравченко О., Вдовенко Ю., Денисюк Г. Огляд МСП в Україні 2018/2019: Фокус на європейській інтеграції. Київ : 2020. URL: https://drive.google.com/file/d/1I2ckLnFpxcbePvy_ymQlJMi5Wci5RKxP/view.

5. Українське суспільство. Двадцять років незалежності. Незалежний моніторинг : у 2 т. / за ред. д. філософ. н. Є.І. Головахи, д. соц. н. М.О. Шульги. К. : Інститут соціології НАН України, 2011. Т.2. 480 с.

6. Promoting SMEs for Development. Promoting Entrepreneurship and Innovative SMEs in a Global Economy: Towards a More Responsible and Inclusive Globalization : 2nd OECD Conference Of Ministers Responsible For Small and Medium-Sized Enterprises, 3–5 June 2004. Istanbul. URL: <https://www.oecd.org/cfe/smes/31919278.pdf>.

7. Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 504–р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250167535>.

8. З березня в програмі «Доступні кредити 5–7–9%» запрацюють кредитні гарантії. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/02/28/657567>.

9. Секторальні та крос-секторальні експортні стратегії. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/MoreDetails?lang=uk-UA&id=4caaddb5-094f-4dab-8ac9-da323b41ad65&title=SektoralniTaKrossektoralniEksportniStrategii>.

10. Про кластери в Україні та світі. Бізнес-асоціація «Ми – херсонці». URL: <http://business100.ks.ua/pro-klasteri-v-ukrayini-ta-sviti>.

11. Реєстр індустриальних парків. Портал відкритих даних. URL: <https://data.gov.ua/dataset/8206ed0c-5911-4b88-9c7f-56c6fcd08660>.

12. U.S. Small Business Administration : веб-сайт. URL: <https://www.sba.gov>.

References

1. Small and medium enterprises (SMEs) finance: Overview. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/smefinance>.

2. Hazuda M. V., Voloshchuk N.Yu. Regionalnyi rozvytok sfery maloho pidpriumnytstva. Uzhhorod : Vydavnytstvo «FOP Sabov A.M.», 2017. 254 s.

3. Pokaznyky strukturnoi statystyky po sub'iektakh hospodariuvannia z rozpodilom za yikh rozmiramy. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/fin/osp/osp_u/osp_u.htm.

4. Horiunov D., Kravchenko O., Vdovenko Yu., Denysiuk H. Ohliad MSP v Ukraini 2018/2019: Fokus na yevropeiskii intehratsii. Kyiv : 2020. URL: https://drive.google.com/file/d/1I2ckLnFpxcbePvy_ymQlJMi5Wci5RKxP/view.

5. Ukrainiske suspilstvo. Dvadtsiat rokiv nezalezhnosti. Nezaleznyi monitorynh : u 2 t. / za red. d. filosof. n. Ye.I. Holovakhy, d. sots. n. M.O. Shulhy. K. : Instytut sotsiologii NAN Ukrainy, 2011. T.2. 480 s.

6. Promoting SMEs for Development. Promoting Entrepreneurship and Innovative SMEs in a Global Economy: Towards a More Responsible and Inclusive Globalization : 2nd OECD Conference Of Ministers Responsible For Small and Medium-Sized Enterprises, 3–5 June 2004. Istanbul. URL: <https://www.oecd.org/cfe/smes/31919278.pdf>.

7. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku maloho i serednoho pidpriumnytstva v Ukraini na period do 2020 roku : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 travnia 2017 r. № 504–r. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250167535>.

8. Z bereznia v prohrami «Dostupni kredyty 5–7–9%» zapratsiuiut kredytni harantii. Ekonomichna pravda. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/02/28/657567>.

9. Sektoralni ta kros-sektoralni eksportni stratehii. Ministerstvo rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/MoreDetails?lang=uk-UA&id=4caaddb5-094f-4dab-8ac9-da323b41ad65&title=SektoralniTaKrossektoralniEksportniStrategii>.

10. Pro klasteri v Ukraini ta sviti. Biznes-asotsiatsiia «My – khersontsi». URL: <http://business100.ks.ua/pro-klasteri-v-ukrayini-ta-sviti>.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

11. Reiestr industrialnykh parkiv. Portal vidkrytykh danykh. URL: <https://data.gov.ua/dataset/8206ed0c-5911-4b88-9c7f-56c6fcd08660>.

12. U.S. Small Business Administration : veb-sait. URL: <https://www.sba.gov>.

Дані про автора

Пащук Лідія Віталіївна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки та маркетингу, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

e-mail: lidia_paschuk@yahoo.com

Данные об авторе

Пащук Лидия Витальевна,

к.э.н., доцент, доцент кафедры международной экономики и маркетинга, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

e-mail: lidia_paschuk@yahoo.com

Data about author

Lidiia Pashchuk,

PhD, Associate Professor, Department of International Economics and Marketing, Taras Shevchenko National University of Kyiv

e-mail: lidia_paschuk@yahoo.com

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4564247>
СТРАШКО В.І.

Дослідження категорії конкурентоспроможності на ринку праці

Предметом дослідження є теоретичні аспекти формування конкурентоспроможності робочої сили в системі ринкових відносин, що складаються на ринку праці.

Метою дослідження є здійснення порівняння категорій конкурентоспроможності, які існують на ринку праці для уточнення категорії конкурентоспроможності робочої сили.

Методи дослідження. У роботі застосовано сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, історичний, логічний, що дозволило забезпечити концептуальну послідовність та дієвість дослідження.

Результати роботи. В статті досліджено різні категорії конкурентоспроможності на ринку праці. Розглянуто зміст поняття конкурентоспроможність робітника. Проведено дослідження поняття конкурентоспроможність персоналу. Також узагальнено поняття конкурентоспроможність робочої сили. Показано, що в науковому обігу використовується конкурентоспроможність трудових ресурсів та конкурентоспроможний людський капітал. Здійснено порівняння цих категорій та показано їх взаємозв'язок. Продемонстровано, що в основі піраміди конкурентоспроможності знаходиться конкурентоспроможність робочої сили.

Галузь застосування результатів. Система наук в галузі економіки праці, соціальної економіки і політики, економічних та соціальних наукових досліджень, предметом яких є вивчення процесів підвищення конкурентоспроможності на ринку праці.

Висновки. В основі конкурентоспроможності робочої сили лежить її якість, а саме сукупність особистісних, професійних та інших характеристик, які дозволяють працівнику конкурувати на ринку праці.

Ключові слова: конкурентоспроможність, робоча сила, ринок праці, якість робочої сили.

СТРАШКО В.І.

Исследование категории конкурентоспособности на рынке труда

Предметом исследования являются теоретические аспекты формирования конкурентоспособности рабочей силы в системе рыночных отношений, складывающихся на рынке труда.

Целью исследования является осуществление сравнения категорий конкурентоспособности, которые существуют на рынке труда для уточнения категории конкурентоспособности рабочей силы.

Методы исследования. В работе применена совокупность научных методов и подходов, в том числе системный, исторический, логический, что позволило обеспечить концептуальную последовательность и действенность исследования.

Результаты работы. В статье исследованы различные категории конкурентоспособности на рынке труда. Рассмотрено содержание понятия конкурентоспособность рабочего. Проведено исследование понятия конкурентоспособность персонала. Также обобщено понятие конкурентоспособности рабочей силы. Показано, что в научном обороте используется конкурентоспособность трудовых ресурсов и конкурентоспособный человеческий капитал. Проведено сравнение этих категорий и показано их взаимосвязь. Продемонстрировано, что в основе пирамиды конкурентоспособности находится конкурентоспособность рабочей силы.

Область применения результатов. Система наук в области экономики труда, социальной экономики и политики, экономических и социальных исследований, предметом которых является изучение процессов повышения конкурентоспособности на рынке труда.

Выводы. В основе конкурентоспособности рабочей силы лежит ее качество, а именно совокупность личностных, профессиональных и других характеристик, которые позволяют работнику конкурировать на рынке труда.

Ключевые слова: конкурентоспособность, рабочая сила, конкурентоспособность рабочей силы, рынок труда, качество рабочей силы.

STRASHKO V.I.

Research on the category of competitiveness in the labor market

The subject of the study is the theoretical aspects of the formation of the competitiveness of the labor force in the system of market relations that develop in the labor market.

The aim of the study is to compare the categories of competitiveness that exist in the labor market to clarify the category of competitiveness of the labor force.

Research methods. The work uses a set of scientific methods and approaches, including systemic, historical, logical, which made it possible to ensure the conceptual consistency and effectiveness of the research.

Results of work. The article examines various categories of competitiveness in the labor market. The content of the concept of a worker's competitiveness is considered. The research of the concept of personnel competitiveness is carried out. The concept of labor force competitiveness is also generalized. It is shown that the competitiveness of labor resources and competitive human capital are used in scientific circulation. A comparison of these categories is carried out and their relationship is shown. It has been demonstrated that the competitiveness of the labor force is at the heart of the competitiveness pyramid.

Application of the results. The system of sciences in the field of labor economics, social economics and politics, economic and social research, the subject of which is the study of the processes of increasing competitiveness in the labor market.

Conclusions. The competitiveness of the labor force is based on its quality, namely, the totality of personal, professional and other characteristics that allow the employee to compete in the labor market.

Key words: competitiveness, labor force, labor force competitiveness, labor market, labor force quality.

Постановка проблеми. Важливим напрямом економічної політики багатьох країн світу стає підвищення конкурентоспроможності робочої сили. Десятиліття тому прийнята країнами «Великої Двадцятки» Стратегія «Кваліфікована

робоча сила для потужного, сталого та збалансованого зростання» передбачала швидке реагування систем освіти економічно розвинених країн на зміни вимог до кваліфікацій, обумовлені прискоренням технологічного прогресу та поши-

ренням інновацій [1]. Тому уточненню підлягають категорії конкурентоспроможності на ринку праці для практичного використання в науковому обігу, що потребує подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останнім часом вітчизняні та зарубіжні науковці приділяли достатньо уваги дослідженню еволюції економічного змісту конкурентоспроможності робочої сили в умовах трансформаційних змін. Зокрема, найбільш значимий внесок у розвиток теорії конкурентоспроможності робочої сили внесли такі вітчизняні вчені–економісти як Ільч Л.М., Петрова І.Л., Богиня Д.П., Лісогор Л.С., Руденко Н.В., Чувардинський В.О., Лібанова Е.М. Теоретичними основами дослідження понять конкурентоспроможності займалися науковці ближнього зарубіжжя: Кара А.М., Кузнецова Є.Ю., Сотнікова С.І., Шатохін А. Г., Ляпкина Н. А., Віріна І.В., Грошелева Є.Г., Сапіженко В.В., Байкова І.А. та ін.

У той же час, у зв'язку з недостатнім системним вивченням явищ, що відбуваються в економіці праці на сьогоднішньому етапі соціально–економічного розвитку України, перш за все у сегменті зростання конкурентоспроможності на ринку праці, потребують подальшого дослідження термінологічний апарат конкурентоспроможності, що стане потужним базисом на шляху вдосконалення методології економічних реформ. Все це обумовлює необхідність порівняння категорій конкурентоспроможності, які існують на ринку праці для уточнення категорії конкурентоспроможності робочої сили.

Метою дослідження є здійснити порівняння категорій конкурентоспроможності, які існують на ринку праці для уточнення категорії конкурентоспроможності робочої сили.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні більшість науковців сходяться в думці, що робоча сила – це ініціативний індивід творчої праці, знання якого дають змогу приймати рішення про місце і доцільність прикладання своїх здібностей. Однак, трансформація світової економіки, що активно спостерігається в XXI столітті, дала привид для розширення розуміння сутності робочої сили. Отже, її потрібно розглядати як функцію від технологічного та соціального розвитку суспільства: чим складнішою стає соціально–економічна формація, тим більше вимог ставлять до працівника, як носія робочої сили, тим більше змінюється уявлення про навички та компетен-

ції, що визначають його конкурентоспроможність на ринку праці і відповідно актуальним є питання розуміння змісту цієї категорії [2].

Найбільш поширеним, але не єдиним підходом у трактуванні конкурентоспроможності робочої сили є ототожнення даної категорії з якістю робочої сили, що досліджувалось нами в попередніх розробках. У межах такого підходу під конкурентоспроможністю робочої сили розуміють лише певну систему властивостей робочої сили, тобто її якість.

Але не всі підходи до визначення категорії «конкурентоспроможність робочої сили» ототожнюють це поняття із якістю робочої сили. Деякі автори, наприклад А.Н. Кара і Є.Ю. Кузнецова, досліджуючи цю категорію звертаються до більш широкого поняття, як «конкурентоспроможність на ринку праці», яке включає в себе конкурентоспроможність робітника, конкурентоспроможність робочої сили, персоналу, трудових ресурсів, конкурентоспроможний трудовий потенціал, конкурентоспроможність людського капіталу [3, с. 46].

Розглянемо більш детально існуючі категорії конкурентоспроможності на ринку праці, які використовуються в обігу зарубіжної і вітчизняної науки.

Сотнікова С.І. стверджує, що конкурентоспроможність робітника – якість людського капіталу, що характеризує ступінь задоволеності ринкової потреби в праці [4]. Мелік'ян Г.Г., Колосова Р.П., Шатохін А.Г. зазначають, що конкурентоспроможність трактується як здібність сучасного робітника знайти роботу на ринку праці [5]. Шатохін А.Г. під конкурентоспроможністю робітника в широкому сенсі має на увазі корисність робочої сили, яка присутня на ринку праці, для потенційного покупця–роботодавця [6]. Ці визначення розкривають міру відповідності здібностей робітника вимогам ринку і роботодавців, а значить можливість участі в соціально–економічному розвитку країни.

Хлопова Т.В. вважає, що конкурентоспроможність робітника – це інтегральна характеристика, що відображає ступінь відповідності рівня розвитку компонентів індивідуального трудового потенціалу вимогам конкретного робочого місця в даний момент часу, що дозволяє даному робітнику з певною ймовірністю розраховувати на збереження зайнятості [7].

А Галузо Є.А. вважає цю категорію ступенем розвитку професійної компетентності робітника як якісна характеристика його індивідуальної робочої сили. Тобто ними розглядається рівень під-

готовленості та професіоналізму співробітників підприємства в термінах їх відповідності конкретному робочому місцю або посаді [8]. Соколова В.Є., Кібанов А.Я. конкурентоспроможність робітника характеризують як властивість робітника успішно конкурувати на ринку праці із робітниками, які мають аналогічну професію, спеціальність, рівень кваліфікації. Конкурентоспроможність забезпечується високим рівнем професіоналізму і компетентності, особистісними якостями, мотивацією та інноваційним потенціалом [9,10].

На думку Соколової Г.Н, конкурентоспроможність суб'єкту робочої сили на ринку праці визначається його здатністю витримувати конкуренцію з боку реальних або потенційних претендентів на його робоче місце, або претендувати самому на отримання більш престижної роботи [11].

А науковець Ляпкіна Н.А. зазначає, що конкурентоспроможність робітника – це здатність виграти у конкурентів економічні перегони за кращі робочі місця в його професійній галузі завдяки найкращій відповідності сукупний якісних характеристик робочої сили виробничому потенціалу конкретних робочих місць і суб'єктивним перевагам роботодавця [12]. Як видно з наведеного, в якості пріоритетної характеристики вказується здатність витримувати конкуренцію на ринку праці.

Віріна І.В. зазначає в своїх роботах, що конкурентоспроможність робітників – соціально–економічна категорія, що характеризує потенційні здібності людини до праці. Конкурентоспроможність залежить від трьох видів здібностей:

1) сукупності якостей, що характеризують здібності до праці;

2) володіння навичками пошуку потрібної роботи, а також вміння переконати роботодавця в своїх перевагах по відношенню до інших кандидатів;

3) здібності задовольнити конкретну потребу покупця робочої сили [13]. В основі цього визначення – принцип наявності у робітників певних якостей і властивостей, що забезпечують досягнення високих індивідуальних результатів в трудовій діяльності.

Сотнікова С.І. пропонує визначати конкурентоспроможність персоналу як конкурентоспроможність окремих робітників та їх груп, і яка в значній мірі залежить від механізму функціонування людського ресурсу в виробничо–комерційному процесі. Тобто, конкурентоспроможність розуміється як сукупність індивідуальних рейтингів всіх співробітників підприємства [14].

Також існує думка, що конкурентоспроможність персоналу є здатністю робочої сили реалізувати сукупність особистісних, професійних та ділових якостей, які характеризують її специфічні особливості і здатні задовольняти вимоги роботодавців. Можливість ефективної самореалізації з орієнтуванням на вимоги роботодавців [15].

Сапіженко В.В. вважає, що під конкурентоздатністю персоналу варто розуміти інтегральну якість персоналу, що забезпечує реалізацію факторів успіху підприємства на ринку товарів та послуг [16]. Інтегральність конкурентоспроможності проявляється в тісній взаємодії особистісних, професійних та кваліфікаційних якостей персоналу, що надає узагальнену характеристику персоналу, яка сприяє досягненню економічної ефективності підприємства на ринку.

На думку Віріної І.В., конкурентоспроможність робочої сили виступає як абстрактна категорія, що характеризує потенційні здібності людини до праці, яка включає два типи якостей:

1) сукупність якостей, що характеризують здатність до праці в самому широкому аспекті;

2) здатність людини знаходити робоче місце, доводити роботодавцю свої переваги перед іншими кандидатами [13]. В цьому визначенні враховується потенціал співробітників на основі аналізу їх здібностей до праці та пошуку робочого місця.

За виразом Галузо Є.А., «конкурентоспроможність робочої сили – це рівень розвитку сукупних якісних характеристик робочої сили: інтелектуальних, духовних та фізичних здібностей людини до праці, завдяки яким вона може брати участь в трудовій діяльності [8]. При цьому Томілов В.В., Семеркова Л.Н. характеризують конкурентоспроможність товару робоча сила як ступінь розвитку здібностей індивіда, які використовуються в процесі трудової діяльності, та його кваліфікації. Конкурентоспроможність індивіда показує, в якій мірі його вікові, професійно–кваліфікаційні, фізіологічні, соціально–побутові характеристики відповідають вимогам, які пред'являють до робочої сили на ринку праці [17]. Обидва визначення характеризують фактичний рівень здібностей робітників, який зіставляється з вимогами ринку.

Івановська Л., Сулова Н. Конкурентоспроможність потенціалу управлінського робітника – це здатність робітника брати участь в процесах економічної та соціальної взаємодії на внутрішньому ринку праці в цілях досягнення бажаного

соціального статусу. Єдине визначення, в якому сформульована мета, яка переслідується робітниками, що конкурують на ринку праці [18]. Не дивлячись на слова автора, в визначенні акцентуються здібності робітника, а не його потенціал.

Сотнікова С.І. зазначає, що конкурентоспроможність трудових ресурсів – комплекс характеристик працездатного населення, який визначає успіх його участі в соціально–економічній діяльності, яка здійснюється на певній території. Конкурентоспроможність трудових ресурсів характеризується перевагами, які має сукупна робоча сила в задоволенні ринкової потреби регіону або країни в праці [4]. Це визначення розглядає конкурентоспроможність як сукупність характеристик всього працездатного населення, яке забезпечує потребу галузей економіки країни в праці.

Байкова І.А. запропонувала визначення поняття «конкурентоспроможний людський капітал» як сукупність інтелектуальних і фізичних характеристик людини, які здатні приносити дохід та дозволяють займати господарським структурам провідні позиції у конкурентній боротьбі, яка підсилюється [19]. Конкурентоспроможність інтерпретується як інтегральна характеристика, яка забезпечує лідерство в конкурентній боротьбі на національному та світовому ринках.

Взаємозв'язок цих категорій зазначено на рисунку. В основі піраміди конкурентоспроможності знаходиться конкурентоспроможність робочої сили, що є сукупністю інтелектуальних, духовних та фізичних здібностей людини до праці. Саме завдяки цим здібностям людина має можливість формувати і підвищувати свою професійну підготовку.

Другий рівень піраміди займає конкурентоспроможність робітника, під якою мається на увазі ступінь розвитку його професійної компетентності як якісної характеристики індивідуальної робочої сили, що забезпечує попит з боку роботодавців.

На третьому рівні знаходиться конкурентоспроможність персоналу, що визначається конкурентоспроможністю окремих робітників та їх груп в залежності від сукупності їх особистісних, професійних та ділових якостей.

Наступний рівень піраміди представлений конкурентоспроможністю трудових ресурсів, яка є комплексом характеристик здатного до праці населення, визначаючих ефективність його участі в соціально–економічній діяльності певного регіону.

П'ятий рівень піраміди займає конкурентоспроможний трудовий потенціал, в якості якого виступає здатність робітника брати участь в соціально–економічному механізмі функціонуван-

Піраміда конкурентоспроможності персоналу

Джерело: наведено за [3, с. 46].

СОЦІАЛЬНО–ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

ня внутрішнього ринку праці в цілях досягнення бажаного соціального статусу.

На останньому рівні піраміди знаходиться конкурентоспроможність людського капіталу, що виражає володіння людиною сукупністю фізичних, духовних, творчих та підприємницьких здібностей, які визначаються, в решті–решт, рівень конкурентоздатності продукції підприємства на національному та міжнародному ринках.

Висновок

В результаті проведеного дослідження, можна зазначити, що все ж таки в основі конкурентоспроможності робочої сили лежить її якість, а саме сукупність особистісних, професійних та інших характеристик, які дозволяють працівнику конкурувати на ринку праці.

Список використаних джерел

1. A Skilled Workforce for Strong, Sustainable and Balanced Growth: A G20 Training Strategy (2010). Geneva: International Labour Office. Last access: 2010. Title from the screen: <https://www.oecd.org/g20/summits/toronto/G20-Skills-Strategy.pdf>.
2. Економічна теорія: макро– та мікроекономіка. Навч. посібник / За ред. З. Ватаманюка та С. Панчишина. К. : Альтернативи, 2001, 2003, 2005. 608 с.
3. Кара А.Н., Кузнецова Е.Ю. Піраміда конкурентоспособности рабочей силы: уровни построения и их логическая связь. Вопросы экономической теории. Макроэкономика. 2011. №1. С. 46–49.
4. Сотникова С.И. Управление карьерой: учебное пособие. М.: ИНФРА–М, 2001. С. 22.
5. Экономика труда и социально–трудовые отношения / Под ред. Г.Г. Меликьяна, РП. Колосовой. М.: Изд–во МГУ, изд–во ЧеРо, 1996.623 с.
6. Шатохин А. Г. Конкурентоспособность работников на рынке труда: дис. канд. экон. наук. Ярославль, 2000. 149 с.
7. Хлопова Т.В. Развитие трудового потенциала и повышение конкурентоспособности персонала предприятий: дис. докт. экон. наук. Иркутск, 2004. 367 с.
8. Галузо Е.А. Развитие конкурентоспособности персонала строительных организаций: дис. канд. экон. наук. М., 2008. 234 с.
9. Соколова В.Е. Развитие конкурентоспособности управленческого персонала железных дорог: дис. канд. экон. наук. Хабаровск, 2006. 177 с.
10. Управление персоналом организации: учебник / Под ред. А.Я. Кибанова. М.: ИНФРА–М, 2003. С. 202.

11. Соколова Г.Н. Экономическая социология. М., 2000. С. 135.

12. Ляпкина Н. А. Обеспечение конкурентоспособности персонала в условиях его старения: на примере машиностроительных предприятий г. Рубцовска: дис. канд. экон. наук. Бийск, 2007. 160 с.

13. Вирина И.В. Формирование и развитие конкурентоспособности молодых специалистов на рынке труда: автореф. дис. канд. экон. наук. М., 2007. 46 с.

14. Сотникова С.И. Конкурентоспособность рынка труда: генезис социально–экономического содержания // Маркетинг в России и за рубежом. 2006. № 2.

15. Грошелева Е.Г. К вопросу конкурентоспособности управленческого персонала. [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://www.rusnauka.com / NIO/Economics>.

16. Сапиженко В.В. Формирование конкурентоспособности управленческого персонала крупных промышленных предприятий: дис. канд. экон. наук. Иркутск, 2004. 147 с.

17. Томилов В.В., Семеркова Л.Н. Маркетинг рабочей силы. [Электронный ресурс]. Режим доступа : http://www.libedu.ru/tomilov_v_v_/p/O/marketing_rabochey_sily.html.

18. Ивановская Л., Суслова Н. Конкурентоспособность управленческого персонала // Маркетинг. 2004.

19. Байкова И.А. Влияние глобализационных процессов на формирование конкурентоспособного человеческого капитала: дис. канд. экон. наук. М., 2010.

References

1. A Skilled Workforce for Strong, Sustainable and Balanced Growth: A G20 Training Strategy (2010). Geneva: International Labour Office. Last access: 2010. Title from the screen: <https://www.oecd.org/g20/summits/toronto/G20-Skills-Strategy.pdf>.
2. Yekonomichna teoriya: makro– ta mnykroyekonomika. Navch. poshbnik / Za red. Z. Vatamanyuka ta S. Panchishina. K. : Al'ternativi, 2001, 2003, 2005. 608 s.
3. Kara A.N., Kuznetsova Ye.YU. Piramida konkurentosposobnosti rabochey sily: urovni postroyeniya i ikh logicheskaya svyaz'. Voprosy ekonomicheskoy teorii. Makroekonomika. 2011. №1. S. 46–49.
4. Sotnikova S.I. Upravleniye kar'yeroy: uchebnoye posobiye. M.: INFRA–M, 2001. S. 22.
5. Ekonomika truda i sotsial'no–trudovyye otnosheniya / Pod red. G.G. Melik'yana, RP. Kolosovoy. M.: Izd–vo MGU, izd–vo CheRo, 1996.623 s.
6. Shatokhin A. G. Konkurentosposobnost' rabotnikov na rynke truda: dis. kand. ekon. nauk. Yaroslavl', 2000. 149 s.

7. Khlopova T.V. Razvitiye trudovogo potentsiala i povysheniye konkurentosposobnosti personala predpriyatiy: dis. dokt. ekon. nauk. Irkutsk, 2004. 367 s.

8. Galuzo Ye.A. Razvitiye konkurentosposobnosti personala stroitel'nykh organizatsiy: dis. kand. ekon. nauk. M., 2008. 234 s.

9. Sokolova V.Ye. Razvitiye konkurentosposobnosti upravlencheskogo personala zheleznykh dorog: dis. kand. ekon. nauk, Khabarovsk, 2006. 177 s.

10. Upravleniye personalom organizatsii: uchebnyk / Pod red. A.YA. Kibanova. M.: INFRA–M, 2003. S. 202.

11. Sokolova G.N. Ekonomicheskaya sotsiologiya. M., 2000. S. 135.

12. Lyapkina N. A. Obespecheniye konkurentosposobnosti personala v usloviyakh yego stareniya: na primere mashinostroitel'nykh predpriyatiy g. Rubtsovsk: dis. kand. ekon. nauk. Biysk, 2007. 160 s.

13. Virina I.V. Formirovaniye i razvitiye konkurentosposobnosti molodykh spetsialistov na rynke truda: avtoref. dis. kand. ekon. nauk. M., 2007. 46 s.

14. Sotnikova S.I. Konkurentosposobnost' rynka truda: genezis sotsial'no–ekonomicheskogo sodержaniya // Marketing v Rossii i za rubezhom. 2006. № 2.

15. Grosheleva Ye.G. K voprosu konkurentosposobnosti upravlencheskogo personala. [Yelektronnyy resurs]. Rezhim dostupu : <http://www.rusnauka.com/NIO/Economics>.

16. Sapizhenko V.V. Formirovaniye konkurentosposobnosti upravlencheskogo personala krupnykh pro-

myshlennykh predpriyatiy: dis. kand. ekon. nauk. Irkutsk, 2004. 147 s.

17. Tomilov V.V., Semerkova L.N. Marketing rabochey sily. [Yelektronnyy resurs]. Rezhim dostupu : http://www.libedu.ru/tomilov_v_v_/p/O/marketing_rabochey_sily.html.

18. Ivanovskaya L., Suslova N. Konkurentosposobnost' upravlencheskogo personala // Marketing. 2004.

19. Baykova I.A. Vliyaniye globalizatsionnykh protsessov na formirovaniye konkurentosposobnogo chelovecheskogo kapitala: dis. kand. ekon. nauk. M., 2010.

Дані про атора

Страшко Володимир Ігорович,

аспірант III курсу спеціальності «Економіка» Полтавського університету економіки і торгівлі, м. Полтава
e-mail: v.i.strashko@gmail.com

Данные об авторе

Страшко Владимир Игоревич,

аспирант III курса специальности «Экономика», Полтавского университета экономики и торговли, г.Полтава
e-mail: v.i.strashko@gmail.com

Data about the author

Volodymyr Strashko,

postgraduate student of the III course of the specialty «Economics», Poltava University of Economics and Trade
e-mail: v.i.strashko@gmail.com

УДК 331.5.024.52

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4564250>

УШЕНКО Н.В.

Трансформаційні зміни ринку праці в умовах формування платформної економіки та її бізнес–сегменту

Предметом дослідження є трансформаційні зміни ринку праці в умовах формування платформної економіки та її бізнес–сегменту.

Метою дослідження є визначення трансформаційних змін ринку праці у формі новітніх викликів цифровізації в умовах формування платформної економіки та її бізнес–сегменту.

Методи дослідження. У роботі використана сукупність загальних (спостереження, порівняння) та спеціальних (групування, макроекономічного аналізу, логічного узагальнення) методів економічного дослідження, що дозволило забезпечити послідовність та єдність дослідження щодо викликів на ринку праці під впливом цифровізації.

Результати роботи. У статті здійснено моніторинг досягнення Цілей сталого розвитку для України на період до 2030 року щодо сфери соціально–трудова відносин та впровадження цифрових технологій, проведено порівняльний аналіз традиційного та цифрового секторів ринку праці, окреслено перспективи впливу цифровізації на його подальше функціонування.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані в процесі формування платформної економіки, моніторингу та прогнозування впливу цифровізації на

ринок праці та його бізнес–сегмент.

Висновки. Проведений аналіз стану досягнення Цілей сталого розвитку в сфері соціально–трудо­вих відносин та впровадження цифрових технологій показав поступово–планомірний характер, який у ін­новаційному плані не є системно проривним. Окреслені передумови формування цифрового ринку праці полягають у вимушеній формі їх започаткування, що спричинені пандемією, але при цьому отримали перспективний вектор розвитку. Прикладним базисом формування платформної економіки мають ста­ти стартапи, бізнес–проекти, спрямовані на цифровізацію бізнес–процесів кадрового рекрутингу.

Ключові слова: платформна економіка, ринок праці, цифровізація, цифрова зайнятість, біз­нес–сегмент, трансформація, сталий розвиток.

УШЕНКО Н.В.

Трансформационные изменения рынка труда в условиях формирования платформенной экономики и ее бизнес–сегмента

Предметом исследования являются трансформационные изменения рынка труда в условиях формирования платформенной экономики и ее бизнес–сегмента.

Целью исследования является определение трансформационных изменений рынка труда в форме новейших вызовов цифровизации в условиях формирования платформенной экономики и ее бизнес–сегмента.

Методы исследования. В работе использована совокупность общих (наблюдения, сравнения) и специальных методов (группирование, макроэкономического анализа, логического обобщения) экономического исследования, что позволило обеспечить последовательность и единство ис­следования относительно вызовов на рынке труда под влиянием цифровизации.

Результаты работы. В статье осуществлено мониторинг достижения Целей устойчивого разви­тия для Украины на период до 2030 года в сфере социально–трудо­вых отношений и внедрения циф­ровых технологий, проведено сравнительный анализ традиционного и цифрового секторов рынка труда, намечены перспективы влияния цифровизации на его дальнейшее функционирование.

Область применения результатов. Результаты исследования могут быть использованы в процессе формирования платформенной экономики, мониторинга и прогнозирования влияния цифровизации на рынок труда.

Выводы. Проведенный анализ достижения Целей устойчивого развития в сфере социаль­но–трудо­вых отношений и внедрение цифровых технологий показал постепенно–планомерный характер, который в инновационном плане не является системно прорывным. Указанные пред­посылки формирования цифрового рынка труда заключаются в вынужденной форме их начала, вызванных пандемией, но при этом получили перспективный вектор развития. Прикладным ба­зисом формирования платформенной экономики должны стать стартапы и бизнес–проекты, на­правленные на цифровізацію бізнес–процесов кадрового рекрутинга.

Ключевые слова: платформенная экономика, рынок труда, цифровизация, цифровая заня­тость, бизнес–сегмент, трансформация, устойчивое развитие.

USHENKO N.V.

Transformational changes of the labor market in conditions formation of the platform economy and its business segment

The subject of the study is the transformational change of the labour market in the emerging platform economy and its business segment.

The aim of the study is determination of the transformational changes in the labor market in the form of the latest challenges of digitalization in conditions formation of the platform economy and its business segment.

Research methods. *The study uses a combination of general (observation, comparison) and special methods (grouping, macroeconomic analysis, logical generalization) of economic research, which made it possible to ensure consistency and unity of research concerning labour market challenges under the influence of digitalization.*

Results of the work. *The article monitored the achievement of the Sustainable Development Goals for Ukraine until 2030 in the field of social and labour relations and the introduction of digital technologies, provided a comparative analysis of the traditional and digital sectors of the labour market, outlined the prospects for the impact of digitalisation on its further functioning.*

Scope of the results. *The results of the study can be used in the process of shaping the platform economy, monitoring and forecasting the impact of digitalisation on the labour market.*

Conclusions. *The analysis of the achievement of the Sustainable Development Goals in the sphere of social and labour relations and the introduction of digital technologies has shown a gradual–planned character, which is not systematically breakthrough in innovative terms. The specified prerequisites for the formation of the digital labour market consist in the forced form of their start, caused by the pandemic, but received a promising vector of development. Start–ups and business projects aimed at the digitalisation of recruitment business processes should be the applied basis for the formation of a platform economy.*

Keywords: *platform economy, labour market, digitalisation, digital employment, business segment, transformation, sustainable development.*

Постановка проблеми. Сучасні умови розвитку економічних відносин, що на міжкраїнному рівні почали носити стримуючий характер глобалізації, а інтеграція реалізується здебільшого через фокус диджиталізації у всіх сферах людської діяльності та, зокрема, відображається на соціально–трудої сфері. При цьому, якщо рік тому цифрові технології були здебільшого інноваційними методами організації бізнес–процесів, то пандемія COVID–19 обумовила об'єктивну необхідність їх пріоритетного використання. Достатньо тривалий період вчені засвідчували соціальні виклики, які стануть перед економікою та суспільством при подальшій автоматизації та відстороненості живої праці людини, що пов'язувалось із перспективним переходом до поширення інформаційно–комунікаційних технологій та ширшим застосуванням штучного інтелекту. Сучасні умови демонструють формування абсолютно нового та системного шостого технологічного укладу, який представляє собою поєднання «біо, нано, інфо, когно» та здійснює суттєвий вплив на всі сторони людської життєдіяльності із–за суцільної цифровізації. Трансформаційні зміни, пов'язані із переходом до цифрової економіки, впливають і на функціонування ринку праці, породжуючи його цифровий сектор та цифрову зайнятість.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Пошук новітніх ефективних моделей розвитку національних економік та їх бізнес–екосистем привів у сучасних умовах впливу цифрових тех–

нологій до моделі платформної економіки, чому приділено увагу у наукових працях Дж. Ріфкіна, І. Бистрякова, Д.Клинового, Н.Крауса, К.Крауса, О. Марченка. Питанням впливу цифровізації на ринок праці присвячено наукові праці Е.Лібанової, О.Піщуліної, А.Колота, О.Герасименко, І.Петрової, В.Близнюк, у яких акцентується увага на особливостях цифрового сектору ринку праці, специфіці надання трудових послуг, характері результативності, нормативно–правовому регулюванні цифрової зайнятості, забезпеченню гідної праці.

Метою статті є визначення трансформаційних змін ринку праці у формі новітніх викликів цифровізації в умовах формування платформної економіки та її бізнес–сегменту.

Виклад основного матеріалу. З метою моніторингу узагальнених показників, потрібних для об'єктивного аналізу задіяних складових цього наукового дослідження – сфери соціально–трудої відносин та впровадження цифрових технологій, які є об'єктом уваги держави у контексті досягнення інклюзивно адаптованих для України Цілей сталого розвитку до 2030 року (табл. 1).

Проведений порівняльний аналіз цільових показників сталого розвитку на період до 2030 року та фактичних значень проміжних показників у 2019 році вказує на планомірну динаміку досягнення Цілей сталого розвитку за всіма вибірковими завданнями, які у сукупності характеризують ринок праці та цифрову складову.

Таблиця 1. Моніторинг досягнення Цілей сталого розвитку України в сфері соціально–трудових відносин та використання цифрових технологій

Завдання	Індикатор та його цільові значення за роками					факт 2019[2]
	індикатор	2015[1]	2020[1]	2025[1]	2030[1]	
8.3. Рівень зайнятості населення віком 20–64 роки, %	8.3.1. Скоротити частку молоді, яка не працює, не навчається і не набуває професійних навичок	64,4	66,0	68,0	70,0	66,9
8.4. Скоротити частку молоді, яка не працює, не навчається і не набуває професійних навичок	8.4.1. Частка молоді, яка не працює, не навчається і не набуває професійних навичок, у загальній чисельності осіб віком 15–24 роки, %	17,7	17,0	16,5	15,5	14,5 (у 2018 р.)
8.5. Сприяти забезпеченню надійних та безпечних умов праці для всіх працюючих, зокрема шляхом застосування інноваційних технологій у сфері охорони праці та промислової безпеки	8.5.1. Кількість потерпілих від нещасних випадків на виробництві, які призвели до втрати працездатності на 1 робочий день чи більше, % до рівня 2015 року	100	75	60	55	91
	8.5.2. Кількість загиблих від нещасних випадків на виробництві, % до рівня 2015 року	100	70	50	45	113
	8.5.3. Частка працівників, зайнятих на роботах зі шкідливими умовами праці, у загальнообліковій кількості штатних працівників, %	26	22	17	12	28,4 (у 2017 р.)
8.6. Створити інституційні та фінансові можливості для самореалізації потенціалу економічно активної частини населення та розвитку креативної економіки	8.6.1. Кількість зайнятих працівників у суб'єктів середнього та малого підприємництва, млн осіб	6,5	8,3	9,5	10,5	7,0 (у 2018 р.)
	8.6.2. Частка доданої вартості за витратами виробництва суб'єктів середнього та малого підприємництва, у % до загальної суми доданої вартості за витратами виробництва	59	70	75	80	64,3 (у 2018 р.)
	8.6.4. Місце України у рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business	81	30	25	20	64
9.6. Забезпечити доступність Інтернету, особливо у сільській місцевості	9.6.1. Рівень охоплення населення Інтернет–послугами, абонентів на 100 жителів	33	50	75	100	62
10.4. Проводити політику оплати праці на засадах рівності та справедливості	10.4.1. Співвідношення середньомісячної заробітної плати (доходів) десятої та першої децильних груп працівників (децильний коефіцієнт), рази	31,2	23,0	18,0	15,0	–
10.5. Провести реформу пенсійного страхування на засадах справедливості та прозорості	10.5.1. Співвідношення середнього розміру пенсії та середньої заробітної плати в економіці (за наявності 35 років сплати внесків), %	31	35	37	40	33,1
17.3. Розвивати партнерські відносини влади і бізнесу для досягнення Цілей Сталого Розвитку	17.3.1. Кількість проектів державно–приватного партнерства, одиниць	177	–	–	205	187

Джерело: складено на основі [1; 2]

З метою моніторингу тенденцій функціонування бізнес-сегменту у національній економіці та визначення її впливу на функціонування ринку праці здійснено аналіз за існуючою структуризацією суб'єктів підприємництва – згідно ст. 55 Господарського кодексу України [3] виділяють суб'єкти мікропідприємництва, малого, середнього та великого підприємництва. Аналіз статистичних даних Державної служби статистики України у 2010–2019 рр. [4] показав, що основними групами, які створюють основну частину робо-

чих місць, є мікро- та середнє підприємництво – у різні роки лише цими двома групами було створено від 60 до 70% робочих місць (рис. 1).

Зокрема, за 2019 рік відповідно суб'єкти господарювання створили наступний відсоток робочих місць: мікро – 35%, малий – 13%, середній – 34%, великий – 18% (рис. 2).

Це означає, що лише мале підприємництво створює в Україні біля 50% робочих місць, а мале та середнє підприємництво у сукупності – 82% робочих місць.

Рисунок 1. Кількість суб'єктів малого та середнього підприємництва, чисельність зайнятих на них у 2010–2019 рр.

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [4]

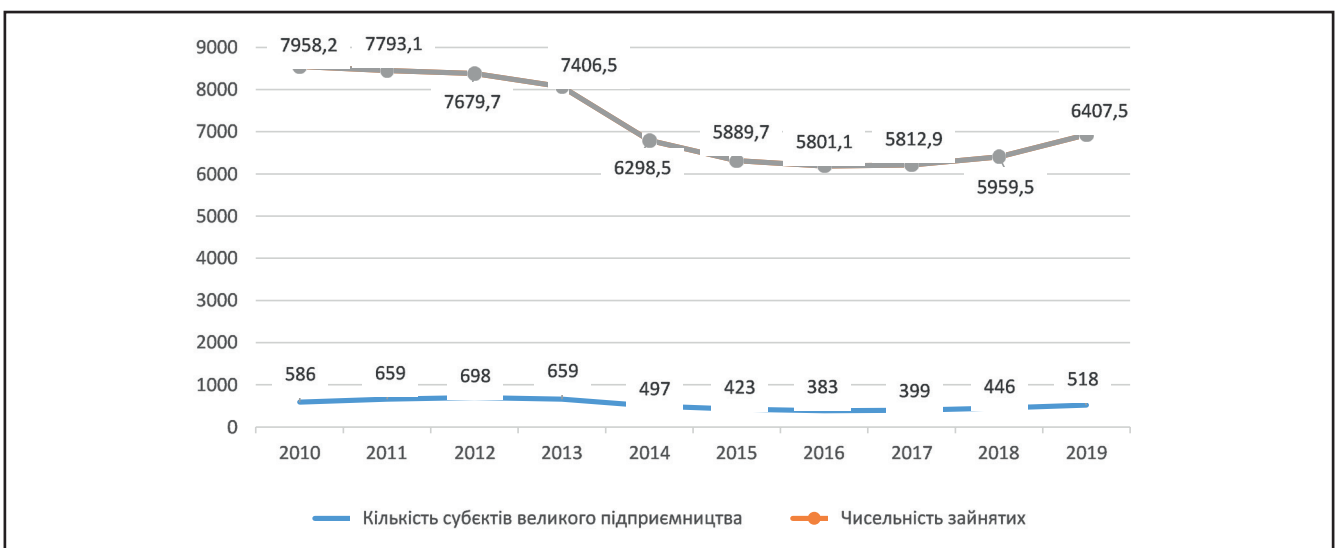

Рисунок 2. Кількість суб'єктів великого підприємництва та чисельність зайнятих у 2010–2019 рр.

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [4]

СОЦІАЛЬНО–ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

За даними аналітичного обстеження Національного агентства кваліфікацій [5] пандемія Covid–19 змінила попит у професійному розрізі на ринку праці, зумовивши збільшення попиту на наступні професії: експерт з HR–трансформації, антикризовий менеджер, програміст, персональний IT–консультант, організатор VR/AR–трансляцій, експерт з BigData, експерт із цифрової трансформації. Очевидно, що всі вказані професії потребують цифрових компетентностей.

Сучасні наукові дослідження [6;7] в якості концептуального базису розвитку економіки розглядають платформну економіку як феномен макроекономічного рівня. Arestis P., Sawyer M. узагальнюють, що механізми «нової» економіки платформно–системного типу відкривають широкі можливості для виробничої та фінансової стабілізації та економічного зростання в країні та її регіонах шляхом ущільнення господарських і фінансових зв'язків через створення інформаційно–технологічних платформ взаємодії між суб'єктами бізнес–процесів, включаючи споживачів та структури публічного управління як споживачів та замовників суспільних благ [8]. За дослідженням Центра Разумкова, використовується поняття «гіг–економіки», суть якої полягає в кардинальній зміні ринку праці у переході від наявності робочих місць з постійною зайнятістю в одного роботодавця до тимчасових проєктів від різних компаній у одного незалежного працівника [9, с. 40].

Доповнює картину розвитку робочого середовища можливими сценаріями звіт PwC «Майбутнє ринку праці: протиставлення тенденцій, які будуть формувати робоче середовище в 2030 році», який ґрунтується на дослідженнях, що проводяться PwC з 2007 року спільно з Інститутом науки і цивілізації Джеймса Мартіна при Школі бізнесу ім. Саїда Оксфордського університету, і результатах опитування 10 000 респондентів з Китаю, Індії, Німеччини, Великобританії та США. У ньому представлено чотири сценарії в залежності від міри поєднання та прояву колективізму, індивідуалізму, фрагментації та інтеграції з визначеним пріоритетом [10]:

Людина – головна цінність (жовтий світ): суспільно–корисний і соціально–орієнтований бізнес процвітає. Здійснюється колективне фінансування або краудфандинг брендів з високими етичними принципами і бездоганною репутацією. Велике значення надається відповідальності індивіда перед суспільством. Багато майстрів

і виробників, з'являються нові гільдії робітників. Людські якості високо цінуються.

Інновації на чільному місці (червоний світ): Компанії і приватні особи конкурують за увагу споживача. Регулюючі процеси не встигають за появою інновацій. Цифрові технології забезпечують для еліти необмежений доступ до інформації і важелі впливу. Вузькоспеціалізовані послуги і нішева продукція користуються найбільшим попитом.

Корпоративна турбота (зелений світ): Питання соціальної відповідальності та довіри домінують в порядку денному поряд з демографічними, кліматичними та екологічними питаннями, стаючи основними рушійними силами бізнесу.

Царство корпорацій (синій світ): Зі збільшенням розмірів компаній встановлюється капіталізм великих корпорацій, індивідуальні потреби заступають ідеї соціальної справедливості.

Порівняльний аналіз традиційного та цифрового сектору ринку праці вказує на гнучкість останнього, результатом функціонування якого є цифрова зайнятість, яка виражається у використанні цифрових технологій виконання роботи, виникненні цифрової мобільності, необмежених можливостях підбору роботодавців чи працівників за потрібними критеріями (табл. 2).

Передумовою подальшого розвитку цифрового сегменту ринку праці є нове покоління людей, яких Марк Пренський у 2001 р. назвав «цифровими аборигенами» для характеристики людей, які з самого народження знаходяться під впливом цифрових технологій [11]. У нашому термінологічному обігу більше для подібних характеристик набуло поширення поняття «покоління Z». Представники школи соціально–трудова відносин конкретизують відповідний функціонал щодо праці: так, вчені Колот А.М., Герасименко О.О. представляють нову соціально–трудова реальність як платформу «Праця 4.0», у складі якої усе більше представників цифрового покоління (так званого покоління Z), яке має специфічні характеристики ментальності та життєві цінності, а схильність до цифрових компетентностей виявляють вже в дитинстві [12].

Відповідно це зумовлює появу в обігу нових понять, трактування яких в узагальненому вигляді є наступним: цифровий ринок праці – це специфічний сегмент глобального ринку праці, на якому формуються дистанційно попит і пропозиція на трудові цифрові послуги, при цьому взаємодія його суб'єктів відбувається винятково з використанням інфор–

Таблиця 2. Порівняльна характеристика сектору ринку праці

Показник	Традиційний сектор ринку праці	Цифровий сектор ринку праці
Товар	Трудова послуга	Трудова послуга, яка обов'язково створена за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій
Місце взаємодії	Фізичний простір	Віртуальний простір за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій
Рівень трудової мобільності	Обмежений	Необмежений
Специфіка надання трудової послуги	Особистісна форма	Цифрова форма
Створення робочого місця	роботодавець	працівник
Організація праці	Налагоджені та зрозумілі комунікації	Економія роботодавця на утриманні робочого місця; економія працівником часу на дорогу до місця роботи
Менеджмент продуктивності	Можливість ситуативного регулювання результативності соціально-трудоких відносин	Можливість підбору роботодавця чи працівника без територіальних обмежень

Джерело: складено автором

маційно-комп'ютерних технологій; цифрова зайнятість – це корисна і доцільна діяльність економічно активного населення за допомогою використання інформаційно-комп'ютерних технологій, результатом якої є інформаційний продукт, а сама діяльність спрямована на задоволення суспільних і особистих потреб і є економічно вигідною як для працівників, так і роботодавців. Пропозиція робочої сили і попит на неї фіксується на спеціальних онлайн-ових платформах, де також формуються умови найму, оплати і оцінки результатів праці [9, с.51]. Проведені вище виклики майбутніх процесів на ринку праці демонструють доцільність розробки та впровадження спеціалізованих цифрових платформ та створення інформаційних баз у форматі цифрових кадрових агентств з метою підбору працівника чи працевлаштування, тестування персональних soft skills, перенавчання задля освоєння нових компетентностей або зміни професії. Розробка такого стартапу під назвою «EWS Education. Work and Study» започаткована нами на випусковій кафедрі економіки та бізнес-технологій Національного авіаційного університету.

Прогнози Глобальної комісії з питань майбутнього сфери праці наведені у табл. 3.

У дослідженні Центру Разумкова «Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти» (жовтень, 2020 р.) узагальнено, що сьогодні можна спостерігати три типи дій, які тією чи іншою мірою застосовуються або обговорюються урядом в якості адаптаційних стратегій для пом'якшення майбутнього шоку від інтенсифікації цифрових технологій та їх впливу на ринок праці [9]:

1) Стимуляція створення робочих місць нового типу. У сучасній економіці дуже складно створити умови, які гарантовано призведуть до виникнення робочих місць у довгостроковій перспективі. Компанії можуть підтримувати робочі місця, поки є субсидії, але відмовляються від них на користь більш ефективних рішень, коли субсидії закінчуються. Можливим рішенням буде підтримка сфер економіки, де дії людини практично неможливо замінити роботом або нейронною системою. Це призводить до зміни підходів до самої концепції робочого місця, коли замість роботи людина займатиметься реалізацією свого творчого потенціалу, що відповідатиме трендам мережевого суспільства.

2) Законодавче уповільнення поширення технологій. Ця стратегія не завжди передбачає прийняття нових законів проти технологій, але багато законів, що існують, можуть використовуватися для гальмування процесів автоматизації. Наприклад, закони, що забороняють роботу повністю автономних транспортних засобів на дорогах загального користування, перешкоджають розвитку безпілотних таксі і вантажівок і на якийсь час захищають водіїв від втрати роботи [14]. Небажання переходити на розподілені реєстри на blockchain-технологіях залишає можливість для працевлаштування співробітників різних реєстраційних служб. Подібні дії можуть на деякий час відстрочити впровадження нових технологій, але без паралельного процесу адаптації це лише посилить майбутній шок.

3) Безумовний базовий дохід, який зараз набирає популярності та означає регулярні виплати всім членам суспільства певної суми, що

Таблиця 3. Базові прогнози щодо майбутньої праці

Зайнятість	До 2030р. необхідно створити 344 млн. робочих місць на додачу до 190 млн. робочих місць, необхідних для вирішення поточної проблеми безробіття
Безробіття	190 млн. осіб позбавлені роботи, з них 64,8 млн. – молодь
Неформальна зайнятість	2 млрд. осіб заробляють на життя у неформальній економіці
Бідність серед працюючих	300 млн. працівників живуть в умовах крайньої злиденності (менш ніж на \$1,9 на день)

Джерело: [13]

дозволяє забезпечити базові потреби. За впровадження безумовного базового доходу виступають як провідні науковці світу (Г.Стендінд, М.Фрідман), так і найбільші впливові бізнесмени (І.Маск, М.Цукерберг, Р.Бренсон). Крім критики, що подібний підхід не стимулює одержувачів БОД до пошуку роботи, є і більш складна проблема, з якою доведеться зіткнутися країнам під час його впровадження. Люди, крім іншого, сприймають роботу як таку, що надає значимість їх життю. Якщо лишити людину трудової зайнятості і запропонувати натомість безумовний дохід, результат може бути неоднозначний. Багато людей можуть втратити відчуття сенсу свого життя.

Висновки

Отже, проведений аналіз стану досягнення Цілей сталого розвитку в сфері соціально–трудоких відносин та впровадження цифрових технологій носить поступово–планомірний характер, який не системно проривний у інноваційному плані. Окреслені передумови формування цифрового ринку праці полягають у вимушеній формі їх започаткування, що спричинені пандемією, але при цьому отримали потрібний вектор розвитку. Прикладним базисом формування платформної економіки мають стати стартапи, бізнес–проекти, спрямовані на цифровізацію бізнес–процесів кадрового рекрутингу. Важливим питанням, яке потребує уваги, залишається нормативно–правове регулювання легалізації трудової діяльності та її захищеності в умовах поширення цифрового сектору ринку праці, що стало предметом уваги у проектах Закону України «Про працю», але потребує розвитку в умовах поширення цифрової зайнятості.

Список використаних джерел

1. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь 2017. / Міністерство економічного розвитку і торгівлі – Режим доступу: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf.

2. Цілі сталого розвитку: Україна. Добровільний національний огляд / Державна служба статистики України – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a0fc2a99-ada3-4a6d-b65b-cb542c3d5b77&title=DobrovilniiNatsionalniiOgliadSchodoTsileiStalogoRozvitkuVUkraini>.

3. Господарський кодекс України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#top>.

4. Державна служба статистики України. Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/fin/pssg/pds_vsmm_2010-2019.xlsx.

5. Сучасні тенденції на зареєстрованому ринку праці України: вакансії та безробітні (у січні–жовтні 2020 р.) / Національне агентство кваліфікацій. 44с. Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1M1qWChQtY2MO38ucTOMO-_cdcq86vBso/view?fbclid=IwAR15JI-ao61NeiACPswfOx2wyDzGtVYEFWce5GxRP3sCYKmA9jBTm8Jbto.

6. Бистряков І.К., Клиновий Д.В. Платформна економіка просторових бізнес–екосистем як інноваційний тренд сталого розвитку. Наука та наукознавство. 2019. №3 (105) С. 3–25.

7. Краус Н.М., Крайс К.М., Марченко О.В. Платформена економіка: нарратив інноваційного становлення підприємницьких університетів та філософія розвитку на засадах цифровізації. Ефективна економіка. 2020. №1. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7566>.

8. Arestis P., Sawyer M. The «New Economies» and Policies for Financial Stability. International Review of Applied Economics. 2012. Vol. 26. № 2. P. 147–160.

9. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти / Центр Разумкова; керівник проекту Пищуліна О. – Видавництво «Заповіт», 2020. – 274 с.

10. Майбутнє ринку праці. Протиборство тенденцій, які будуть формувати робоче середовище в 2030 році PwC, 2017 – Режим доступу: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2018/workforce-of-the-future-ukr.pdf>.

11. Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants / M. Prensky // On the Horizon. MCB University Press: Vol. 9. – № 5. October, 2001. – [online] Available

at: <http://www.marcprensky.com>. DOI: [dx.doi.org/10.1108/10748120110424843](https://doi.org/10.1108/10748120110424843).

12. Kolot, A.M., & Herasymenko, O.A. (2020). Generation Z and socio-labor platform «Work 4.0»: interaction imperatives. *Demography and social economy*, 2 (40), 103–138. <https://doi.org/10.15407/dse2020.02.103>.

13. Работать ради лучшего будущего. – Глобальная комиссия по вопросам будущего сферы труда, 2019г., https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---cabinet/documents/publication/wcms_662472.pdf.

14. Законодательство в сфере беспилотных автомобилей в России и в мире – BesPilot.com, <https://bespilot.com/info/zakonodatelstvo>; Разработка беспилотных автомобилей в США столкнулась с новыми трудностями. – Интерфакс, 28 марта 2018г., <https://www.interfax.ru/business/605727>.

References

1. Tsili staloho rozvytku: Ukraina. Natsionalna dopovid 2017. / Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli – Rezhym dostupu: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf.

2. Tsili staloho rozvytku: Ukraina. Dobrovilnyi natsionalnyi ohliad / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Rezhym dostupu: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a0fc2a99-ada3-4a6d-b65b-cb542c3d5b77&title=DobrovilniiNatsionalniiOgliadSchodoTsileiStalogoRozvitkuUkraini>.

3. Hospodarskyi kodeks Ukrainy. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#top>.

4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Rezhym dostupu: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/fin/pssg/pds_vsmm_2010-2019.xlsx.

5. Suchasni tendentsii na zareiestrovanomu rynku pratsi Ukrainy: vakansii ta bezrobitni (u sichni-zhovtni 2020 r.) / Natsionalne ahentstvo kvalifikatsii. 44s. Rezhym dostupu: https://drive.google.com/file/d/1M1qWChQtY2M038ucTOMO-_cdcq86vBso/view?fbclid=IwAR15Jl-ao61NeiACPswfOx2wyDzGt-VYEFWce5GxRP3sCYKmAP9jBTm8Jbto.

6. Bystriakov I.K., Klynovi D.V. Platformna ekonomika prostorovykh biznes-ekosystem yak innovatsiinyi trend staloho rozvytku. *Nauka ta naukoznavstvo*. 2019. №3 (105) S. 3–25.

7. Kraus N.M., Krais K.M., Marchenko O.V. Platformna ekonomika: naratyv innovatsiinoho stanovlennia pidpriemnytskykh universytetiv ta filosofii rozvytku na zasadakh tsyfrovizatsii. *Efektivna ekonomika*. 2020. №1. – Rezhym dostupu: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7566>.

8. Arestis P., Sawyer M. The «New Economies» and Policies for Financial Stability. *International Review of Applied Economics*. 2012. Vol. 26. № 2. P. 147–160.

9. Tsyfrova ekonomika: trendy, ryzyky ta sotsialni determinanty / Tsentrazumkova; kerivnyk proektu Pyshchulina O. – Vydavnytstvo «Zapovit», 2020. – 274 s.

10. Maibutnie rynku pratsi. Protyborstvo tendentsii, yaki budut formuvaty roboche seredovyshe v 2030 rotsi PwC, 2017 – Rezhym dostupu: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2018/workforce-of-the-future-ukr.pdf>.

11. Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants / M. Prensky // On the Horizon. MCB University Press: Vol. 9. – № 5. October, 2001. – [online] Available at: <http://www.marcprensky.com>. DOI: [dx.doi.org/10.1108/10748120110424843](https://doi.org/10.1108/10748120110424843).

12. Kolot, A.M., & Herasymenko, O.A. (2020). Generation Z and socio-labor platform «Work 4.0»: interaction imperatives. *Demography and social economy*, 2 (40), 103–138. <https://doi.org/10.15407/dse2020.02.103>.

13. Rabotat' radi luchshego budushchego. – Global'naya komissiya po voprosam budushchego sfery truda, 2019g., https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---cabinet/documents/publication/wcms_662472.pdf.

14. Zakonodatel'stvo v sfere bespilotnykh avtomobilej v Rossii i v mire – BesPilot.com, <https://bespilot.com/info/zakonodatelstvo>; Razrabotka bespilotnykh avtomobilej v SSHA stolknulas' s novymi trudnostyami. – Interfaks, 28 marta 2018g., <https://www.interfax.ru/business/605727>.

Дані про автора

Ушенко Наталя Валентинівна,

д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки та бізнес-технологій Національного авіаційного університету
e-mail: ushenko_nv@ukr.net

Данные об авторе

Ушенко Наталья Валентиновна,

д.э.н., профессор, заведующий кафедры экономики и бизнес-технологий Национального авиационного университета
e-mail: ushenko_nv@ukr.net

Data about the author

Natalya Ushenko,

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Economics and Business Technology National Aviation University
e-mail: ushenko_nv@ukr.net

ЗМІСТ

Макроекономічні аспекти сучасної економіки

МАРЧЕНКО В.М., ГУМЕНЮК Б.Є. Міжнародний досвід стимулювання ресурсозбереження	7
ЛИСЕНКО О.В. Оцінка впливу валового внутрішнього продукту на зміни у депозитних ресурсах банків	14
ВОЛОТ О.І., ПОНОМАРЕНКО В.С. Податок на доходи фізичних осіб, військовий збір та єдиний внесок в одній формі податкової звітності.....	19
ШВЕЦЬ С.М. Теоретичний вимір фіскальних і монетарних важелів впливу на економічне зростання.....	27
ПРЕДБОРСЬКИЙ В.А. Паралельна тіньова псевдореальність як сучасна потужна форма панування неоімперіалізму	34

Інноваційно-інвестиційна політика

ПУЗИРЬОВА П.В. Дослідження основних методів та підходів до процесу оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств.....	48
ВОЛОЦУК В.Р. Інструментарій оцінки інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств.....	61
КОЛОДІЙЧУК А.В. Нейтралізація соціальних ризиків впровадження ІКТ в об'єктно-орієнтованих програмних середовищах C++ та JAVA.....	71

Економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності

ГУЖВА І.Ю., ІЛІЧОВ Р.В. Запровадження локалізації у публічних закупівлях як інструмент розвитку промисловості України	77
КЛИМЧУК М.М. Концептуально-методологічні засади управління бізнес-процесами на підприємстві.....	85
СУБОТА М.В., ДУБИНА М.П., ПЕТРИНЯК У.Я. Формування концепції зміцнення соціально-економічної безпеки санаторно-курортних підприємств	92
ЧУМАЧЕНКО О.М. Роль землекористування у забезпеченні екологічної та продовольчої безпеки Європи	100
МАЛИХІНА О.М., ВАКОЛЮК А.С., ГРИГОРЕНКО В.В., ПЕТРИЧЕНКО А.І. Зміна конфігурації та технології адміністрування підприємством-девелопером в контексті науково-прикладних засад управління активами: ціннісно-орієнтований та структурно-процесний підхід	109
ГЕЙКО Т.Ю. Пріоритети розвитку підприємництва в Україні в умовах пандемії COVID-19	119
ІВАНОВ Є.І. Інтеграція України у ланцюги доданої вартості автомобільної промисловості країн Європейського Союзу	124
КРАВЧЕНКО М.В. Державна політика забезпечення економічної безпеки розвитку аграрного сектору.....	131
МАЛАШКІН М.А., РЕВУНОВ О.М., ГИЖКО А.П., БІНД В.Є. Удосконалення методико-аналітичних компонент та базових функціоналів управління підприємством в сучасній системі будівельного девелопменту.....	137
ПАЦУК Л.В. Механізми державного регулювання інституційного розвитку підприємницьких екосистем	147

Соціально-трудова проблеми

СТРАШКО В.І. Дослідження категорії конкурентоспроможності на ринку праці.....	158
УШЕНКО Н.В. Трансформаційні зміни ринку праці в умовах формування платформної економіки та її бізнес-сегменту.....	164

СОДЕРЖАНИЕ

Макроэкономические аспекты современной экономики

МАРЧЕНКО В.М., ГУМЕНЮК Б.Е. Международный опыт стимулирования ресурсосбережения.....	7
ЛЫСЕНКО А.В. Оценка влияния валового внутреннего продукта на изменения в депозитных ресурсах банков	14
ВОЛОТ Е.И., ПОНОМАРЕНКО В.С. Налог на доходы физических лиц, военный сбор и единый взнос в одной форме налоговой отчетности	19
ШВЕЦ С.М. Теоретическая оценка фискальных и монетарных рычагов влияния на экономический рост.....	27
ПРЕДБОРСКИЙ В.А. Параллельная теневая псевдореальность как современная мощная форма господства неоимпериализма.....	34

Инновационно-инвестиционная политика

ПУЗЫРЁВА П.В. Исследование основных методов и подходов к процессу оценки инновационного потенциала промышленных предприятий	48
ВОЛОЩУК В.Р. Инструментарий оценки инвестиционного обеспечения инновационного развития предприятий	61
КОЛОДИЙЧУК А.В. Нейтрализация социальных рисков внедрения ИКТ в объектно-ориентированных программных средах C++ и Java.....	71

Экономические проблемы развития отраслей и видов экономической деятельности

ГУЖВА И.Ю., ИЛЬИЧЕВ Р.В. Внедрение локализации в публичные закупки как инструмент развития промышленности в Украине	77
КЛИМЧУК М.Н. Концептуально-методологические основы управления бизнес-процессами на предприятии.....	85
СУББОТА М.В., ДУБИНА М.П., ПЕТРИНЯК У.Я. Формирование концепции укрепления социально- экономической безопасности санаторно-курортных предприятий	92
ЧУМАЧЕНКО А.Н. Роль землепользования в обеспечении экологической и продовольственной безопасности Европы	100
МАЛЫХИНА О.М., ВАКОЛЮК А.С., ГРИГОРЕНКО В.В., ПЕТРИЧЕНКО А.И. Изменение конфигурации и технологии администрирования предприятием-девелопером в контексте научно-прикладных основ управления активами: ценностно-ориентированный и структурно-процессный подход.....	109
ГЕЙКО Т.Ю. Приоритеты развития предпринимательства в Украине в условиях пандемии COVID-19.....	119
ИВАНОВ Е.И. Интеграция Украины в цепочки добавленной стоимости автомобильной промышленности стран Европейского Союза	124
КРАВЧЕНКО Н.В. Государственная политика обеспечения экономической безопасности развития аграрного сектора.....	131
МАЛАШКИН М.А., РЕВУНОВ А.Н., ГИЖКО А.П., БИНД В.Е. Совершенствование методико- аналитических компонент и базовых функционалов управления предприятием в современной системе строительного девелопмента.....	137
ПАЦУК Л.В. Механизмы государственного регулирования институционального развития предпринимательских экосистем.....	147

Социально-трудовые проблемы

СТРАШКО В.И. Исследование категории конкурентоспособности на рынке труда	158
УШЕНКО Н.В. Трансформационные изменения рынка труда в условиях формирования платформенной экономики и ее бизнес-сегмента	164

CONTENT

Macro-economic aspects of modern economy

MARCHENKO V.M., GUMENYUK B. E. International experience in stimulating resource conservation	7
LYSENOK O.V. Assessment of the impact of gross domestic product on changes in deposit resources of banks	14
VOLOT O.I., PONOMARENKO V.S. Personal income tax, military duty and a single contribution in one form of tax reporting.....	19
SHVETS S.M. Theoretical evaluation of the fiscal and monetary influence on growth.....	27
PREDBORSKIJ V.A. Parallel shadow pseudoreality as modern powerful form of domination of neoimperialism	34

Innovation and investment policy

PUZYROVA P.V. The research of the basic methods and approaches to the process of evaluating the innovative potential of industrial enterprises.....	48
VOLOSHCHUK V.R. Tools for assessment of investment support for innovative development of enterprises	61
KOLODIYCHUK A.V. Neutralization of social risks of ICT implementation in object-oriented software environments C++ and Java.....	71

Economic problems of development of branches and types of economic activity

GUZHVA I.Yu., ILLICHOV R.V. Establishment of localization in public procurement as a tool of industry development in Ukraine	77
KLYMCHUK M.M. Conceptual and methodological principles of business process management at the enterprise	85
SUBOTA M.V., DUBYNA M. P., PETRYNYAK U.Ya. Formation of the concept of strengthening the socio-economic security of sanatoriums	92
CHUMACHENKO . A.N. The role of land use in ensuring the environmental and food security of Europe	100
MALYKHINA O. M., VAKOLYUK A. S., GRIGORENKO V. V., PETRICHENKO A. I. Changing the configuration and administration technology of a developer enterprise in the context of the scientific and applied foundations of asset management: value-oriented and structured-process approach	109
HEIKO T.U. Priorities of entrepreneurship development in Ukraine in the conditions of the COVID-19 pandemic	119
IVANOV Ye.I. Ukraine's integration into automotive industry value chains of the European Union.....	124
KRAVCHENKO M.V. The state policy for ensuring economic security of agricultural sector development	131
MALASHKIN M.A.,REVUNOV O.M., GIZHKO A.P., BIND V. Ye. Improvement of methodological and analytical components and basic functionalities of enterprise management in a modern system construction development.....	137
PASHCHUK L.V. State regulation mechanisms of institutional development of entrepreneurial ecosystems.....	147

Social-labor problems

STRASHKO V.I. Research on the category of competitiveness in the labor market.....	158
USHENKO N.V. Transformational changes of the labor market in conditions formation of the platform economy and its business segment.....	164

До авторів збірника

Шановні автори!

*Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки
приймає до друку у збірнику
«Формування ринкових відносин в Україні» статті з економічної тематики*

При подачі статті до редакції необхідно оформити її за поданими нижче правилами, а також ретельно перевірити текст на предмет виявлення граматичних, орфографічних, стилістичних та інших помилок!

1. Стаття має відповідати тематичній спрямованості збірника.
2. Обов'язковими є рецензія фахівця у відповідній галузі науки.
3. У статті відповідно до вимог ВАК необхідні такі елементи:
Стаття має містити: індекс УДК, відомості про автора (ів) на трьох мовах;
– назва статті та анотація на трьох мовах (українська, російська, англійська), де чітко сформульовано головну ідею статті та обґрунтовано її актуальність;
– ключові слова на трьох мовах до 10 слів (українська, російська, англійська);
– *постановка проблеми* у загальному вигляді та її зв'язок із важливими чи практичними завданнями;
– *аналіз останніх досліджень і публікацій*, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;
– *формування цілей статті* (постановка завдання);
– *виклад основного матеріалу дослідження* з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
– *висновки з даного дослідження* і перспективи подальших розвідок у даному напрямку;
– *список використаних джерел* (українською та англійською мовами).
4. Обсяг – від 8 до 16 сторінок, формату А4 через інтервал 1,5. Поля: верхнє, нижнє, лівє, правє – 2 см. Абзац – 5 знаків. Шрифт: Arial, розмір – 12. Мова – українська.
5. Прізвище, ініціали, науковий ступінь розміщуються у правій верхній частині аркуша.
6. Відомості про автора: адреса, контактний телефон (домашній, робочий).
7. Статті, таблиці та формули мають виконуватися у редакторі Microsoft Word, якщо стаття містить формули, то вони мають набиратися у редакторі формул Microsoft Equation, який вбудований в усі версії програми Word.
8. Якщо стаття містить графіки чи діаграми, виконанні в інших програмах (такі як Excel, Corel Draw та ін.), то ці файли також додаються до статті в оригіналі програм, в яких вони виконані.
9. Графіки та діаграми можуть бути передані в графічних форматах: векторний – EPS, AI (шрифти переконвертовані в криві); растровий – TIF, 300 dpi, 256 кольорів сірого.
10. Зноски в документі мають бути оформлені за допомогою вбудованих функцій програми Word.
11. Назви файлів мають відповідати прізвищам авторів.
12. Статті надаються на диску, або іншому електронному носії інформації до диска обов'язково додаються статті в роздрукованому і якісному вигляді Текст у електронному вигляді повинен відповідати тексту в надрукованому вигляді.
13. Статті не повинні містити приміток від руки та помарок, кожен лист статті підписується автором.
14. Посилання на джерела інформації є обов'язковими. Джерела подаються в кінці статті з основними вимогами до бібліографічних описів. Нумерація джерел вздовж тексту.
15. У разі невиконання вищевказаних вимог редакція не приймає статей до друку.

Редакція наукового збірника не несе відповідальності за авторські права статей, що подаються до друку.

Довідки за телефонами: (044) 239–10–49, (096) 309–42–80
Сайт збірника наукових праць: <http://ndiime.org.ua/>; e-mail: zbornik@ukr.net

Редакційна колегія

К авторам сборника

Уважаемые авторы!

*Государственный научно–исследовательский институт информатизации и моделирования экономики
принимает к печати в научном сборнике
«Формирование рыночных отношений в Украине» статьи с экономической тематики*

При подаче статьи в редакцию необходимо оформить ее по представленным ниже правилам, а также тщательно проверить текст на предмет выявления грамматических, орфографических, стилистических и других ошибок!

1. Статья должна соответствовать тематической направленности сборника.
2. Обязательными являются рецензия специалиста (доктора наук) в соответствующей области науки.
3. В статье соответствии с требованиями ВАК необходимы следующие элементы:
Статья должна содержать: Библиографический показатель УДК, сведения об авторе (ах) фамилия, имя, отчество (автора полностью), место работы, должность, e-mail на трех языках;
– название статьи и аннотация на трех языках (украинский, русский, английский 1500–2000 знаков с пробелами), где четко сформулирована главная идея статьи и обоснована ее актуальность;
– ключевые слова на трех языках до 10 слов (украинский, русский, английский);
– *постановка проблемы* в общем виде и ее связь с важными или практическими задачами;
– *анализ последних исследований и публикаций*, в которых начато решение данной проблемы и на которые опирается автор, выделение нерешенных ранее частей общей проблемы, которым посвящена статья;
– *формирование целей статьи* (постановка задачи);
– *изложение основного материала* исследования с полным обоснованием полученных научных результатов;
– *выводы из данного исследования* и перспективы дальнейших исследований в данном направлении.
– *список использованных источников*, (на украинском и английском языках)
4. Объем – от 8 до 16 страниц, формата А4 через интервал 1,5. Поля: верхнее, нижнее, левое, правое – 2 см. Абзац – 5 знаков. Шрифт: Arial, размер – 12. Язык – украинский.
5. Фамилия, инициалы, ученая степень размещаются в правой верхней части листа.
6. Сведения об авторе: адрес, контактный телефон (домашний, рабочий).
7. Статьи, таблицы и формулы должны выполняться в редакторе Microsoft Word, если статья содержит формулы, то они должны набираться в редакторе формул Microsoft Equation, который встроен во все версии программы Word.
8. Если статья содержит графики или диаграммы, выполненные в других программах (например, Excel, Corel Draw и др.), То эти файлы также добавляются к статье в оригинале программ, в которых они выполнены.
9. Графики и диаграммы могут быть переданы в графических форматах: векторный – EPS, AI (шрифты сконвертированные в кривые) растровый – TIF, 300 dpi, 256 цветов серого.
10. Сноски в документе должны быть оформлены с помощью встроенных функций программы Word.
11. Названия файлов должны соответствовать фамилиям авторов.
12. Статьи предоставляются на электронном носителе обязательно добавляются статьи в распечатанном и качественном виде. Текст в электронном виде должен соответствовать тексту в напечатанном виде.
13. Статьи не должны содержать примечаний от руки и помарок, каждый лист статьи подписывается автором.
14. Ссылки на источники информации являются обязательными. Источники подаются в конце статьи с основными требованиями к библиографическим описаниям. Нумерация источников вдоль текста.
15. В случае невыполнения вышеуказанных требований редакция не принимает статей в печать.

Редакция научного сборника не несет ответственности за авторские права статей, которые подаются в печать.

Справки по телефонам: (044) 239–10–49, (096) 309–42–80

Сайт сборника научных трудов: <http://dndiime.org.ua/>; e-mail: zbornik@ukr.net

Редакционная коллегия

To the authors of the collection!

Dear authors!

*State Research Institute of Informatization and Economic Modeling
accepts economic articles for printing in the scientific collection
«Market Relations Development in Ukraine»*

When submitting an article to the editorial board, it is necessary to compose it according to the following rules, as well as carefully check the text to detect grammar, spelling, stylistic and other errors!

1. The article should correspond to the thematic orientation of the collection.
2. The review of a specialist (doctor of sciences) in the relevant field of science is mandatory.
3. The following elements are required in the article in accordance with the requirements of the HAC:
The article should contain: UDC bibliographic index, information about the author(s) in three languages;
– the title of the article and an abstract in three languages (Ukrainian, Russian, English extended annotation), where the main idea of the article is clearly formulated and its relevance is substantiated;
– keywords in three languages, up to 10 words (Ukrainian, Russian, English);
– *problem statement in general* and its connection with important or practical tasks;
– *analysis of recent researches and publications* in which the solution to this problem was initiated and author is based on them; the emphasis of previously unsettled parts of the general problem to which the article is devoted;
– *formation of the goals of the article* (statement of the task);
– *an outline of the main research material* with the full justification of the obtained scientific results;
– *conclusions from this study* and prospects for further investigation in this direction.
– *list of used sources, references*
4. Volume – from 8 to 16 pages, format A4 in interval 1,5. Fields: upper, lower, left, right – 2 cm. Paragraph – 5 characters. Font: Arial, size – 12. Language – Ukrainian.
5. The last name, initials, scientific degree are placed in the upper right of the sheet.
6. Information about the author: address, contact phone (home, work).
7. Articles, tables and formulas must be executed in Microsoft Word editor, if the article contains formulas, they should be typed in the Microsoft Equation formula editor that is Built-in to all versions of Word.
8. If the article contains graphs or charts, execution in other programs (such as Excel, Corel Draw, etc.), then these files are also added to the article in the original programs in which they are executed.
9. Charts and diagrams can be transmitted in graphic formats: vector – EPS, AI (fonts converted into curves); raster – TIF, 300 dpi, 256 colors gray.
10. Entries in the document must be made using the built-in features of the Word program.
11. The names of the files should correspond to the names of the authors.
12. Articles are provided on an electronic carrier, as well as necessarily added articles in printed and high-quality form. The text in electronic form must correspond to the text in printed form.
13. Articles should not contain handwritten notes and stamps, each article letter is signed by the author.
14. References to sources of information are mandatory. Sources are provided at the end of the article with the basic requirements for bibliographic descriptions. Numbering sources along the text.
15. In case of non-fulfillment of the above-mentioned requirements, the editorial board does not accept articles for printing.

The edition of the scientific collection is not responsible for the copyrights of the articles submitted for publication.

Inquiries by phone: (044) 239–10–49, (096) 309–42–80
Website of scientific bulletin: <http://dndiime.org.ua/>; e-mail: zbornik@ukr.net

Editorial team

Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Збірник наукових праць

№12 (235) 2020 р.

Періодичність – щомісячник

Головний редактор Студінська Г.Я.
Комп'ютерна верстка та дизайн Сердюк В.Л.

Підписано до друку 30.12.2020 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний
Ум. друк. аркушів 21,04.
Гарнітура Eurore. Наклад 100 прим.

Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки
Свідоцтво про державну реєстрацію: Серія КВ 22545–12443ПР від 20.02.2017 р.
Адреса редакції: 01014, м. Київ, бул. Дружби Народів, 38
<http://dndiime.org.ua/>, e-mail: zbornik@ukr.net

**Государственный научно–исследовательский институт
информатизации и моделирования экономики**

ФОРМИРОВАНИЕ РЫНОЧНЫХ ОТНОШЕНИЙ В УКРАИНЕ

Сборник научных трудов

№12 (235) 2020 р.

Периодичность–ежемесячник

Главный редактор Студинская Г.Я.
Компьютерная верстка и дизайн Сердюк В.Л.

Подписано в печать 30.12.2020 р.
Формат 60x84 1/8. бумага офсетная
Усл. печатных. листов 21,04.
Гарнитура Europе. Наклад 100 экз.

Государственный научно–исследовательский институт информатизации и моделирования экономики
Свидетельство о государственной регистрации печатного средства массовой информации
Серия КВ 22545–12445ПР от 20.02.2017 г.
Адрес редакции 01014, г. Киев, бул. Дружбы Народов, 38
<http://dndiime.org.ua/>, e–mail: zbornik@ukr.net

State Research Institute of Informatization and Economic Modeling

MARKET RELATIONS DEVELOPMENT IN UKRAINE

Collection of scientific works

No.12 (235) 2020

Frequency – monthly

Editor-in-Chief G. Studinska
Computer design and design V.Serdyuk

Signed for printing on 30.12.2020.
Format 60*84. 1/8. Paper offset
Conditional Printed Sheets 21,04.
Headset Europe. Circulation 100 copies

State Research Institute of Informatization and Economic Modeling
Certificate of state registration of printed mass media
Series KV 22545–12445PR from 02.20.2017
Editorial address, 01014, m. Kyiv, bul. Druzhby Narodiv, 38
<http://dndiime.org.ua/>, e-mail: zbornik@ukr.net